

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 17. veebruar 2023
(OR. en)

Institutsioonidevaheline
dokument:
2023/0037(NLE)

6597/23
ADD 1

POLCOM 24
SERVICES 4
FDI 3
COASI 36

ETTEPANEK

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	17. veebruar 2023
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2023) 82 final - ANNEX 1
Teema:	LISA järgmise dokumendi juurde: Ettepanek: nõukogu otsus Euroopa Liidu ja Uus-Meremaa vahelisele vabakaubanduslepingule Euroopa Liidu nimel allakirjutamise kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2023) 82 final - ANNEX 1.

Lisatud: COM(2023) 82 final - ANNEX 1

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 17.2.2023
COM(2023) 82 final

ANNEX 1

LISA

järgmise dokumendi juurde:

Ettepanek: Nõukogu otsus

**Euroopa Liidu ja Uus-Meremaa vahelisele vabakaubanduslepingule Euroopa Liidu
nimel allakirjutamise kohta**

EUROOPA LIIDU JA
UUS-MEREMAA VAHELINE
VABAKAUBANDUSLEPING

PREAMBUL

Euroopa Liit (edaspidi „liit“)

ja

Uus-Meremaa,

edaspidi eraldi „lepinguosaline“ ja ühiselt „lepinguosalisised“,

TUNNUSTADES omavahelist pikaajalist ja tugevat partnerlust, mis põhineb ühistel põhimõtetel ja väärtustel, mida kajastab 5. oktoobril 2016 Brüsselis ühelt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Uus-Meremaa vahel sõlmitud suhteid ja koostööd käsitlev partnerlusleping, ning omavahelisi olulisi majandus-, kaubandus- ja investeerimissuhteid;

OLLES OTSUSTANUD tugevdada omavahelisi majandussuhteid ning laiendada kahepoolset kaubandust ja investeerimist;

TUNNUSTADES ülemaailmse koostöö tähtsust ühist huvi pakkuvate küsimuste lahendamisel;

TUNNUSTADES läbipaistvuse olulisust rahvusvahelistes kaubandus- ja investeerimissuhetes kõigi osaliste jaoks;

SEADES EESMÄRGI luua lepinguosaliste vahelist kaubandust ja investeerimist reguleerivate selgete ja vastastikku kasulike eeskirjadega stabiilne ja prognoositav keskkond ning vähendada kaubandus- ja investeerimistõkkeid või need kõrvaldada;

TÕDEDES, et te Tiriti o Waitangi/Waitangi leping on Uus-Meremaa jaoks põhiseadusliku tähtsusega alusdokument;

SOOVIDES tõsta elatustaset, edendada kaasavat majanduskasvu ja stabiilsust, luua uusi töövõimalusi, parandada üldist heaolu ning kinnitades selleks oma tahet edendada kaubanduse ja investeeringute liberaliseerimist;

OLLES VEENDUNUD selles, et käesoleva lepinguga luuakse laiendatud ja turvaline kaupade ja teenuste turg, mis suurendab lepinguosaliste ettevõtete konkurentsivõimet ülemaailmsel turgudel;

OLLES OTSUSTANUD tugevdada omavahelisi majandus-, kaubandus- ja investeerimissuhteid kooskõlas kestliku arengu eesmärgiga, pidades silmas selle majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid aspekte, ning edendada kaubandust ja investeerimist, mis on kooskõlas keskkonna- ja töökaitse kõrge tasemega ning asjakohaste rahvusvaheliselt tunnustatud standardite ja lepingutega, mille osalised nad on;

OLLES OTSUSTANUD suurendada tarbijate heaolu poliitika abil, mis tagab tarbijakaitse kõrge taseme, tarbijate valikuvõimalused ja majandusliku heaolu;

KINNITADES lepinguosaliste õigust kehtestada oma territooriumil õigusnorme, et saavutada õiguspäraseid poliitikaeesmärke sellistes valdkondades nagu inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitse, sotsiaalteenused, riiklik haridus, ohutus, keskkond, sealhulgas kliimamuutused, avalik kõlblus, sotsiaal- ja tarbijakaitse, loomade heaolu, eraelu puutumatuse ja andmekaitse, kultuurilise mitmekesisuse edendamine ja säilitamine ning Uus-Meremaa puhul maooride õiguste, huvide, kohustuste ja vastutuse edendamine või kaitse;

KOHUSTUDES suhtlema kõigi asjaomaste kodanikuühiskonna sidusrühmadega, sealhulgas erasektori, ametiühingute ja muude valitsusväliste organisatsioonidega;

TUNNISTADES vajadust edendada kaasavat osalemist rahvusvahelises kaubanduses ning kõrvaldada tõkked ja lahendada probleemid, mis takistavad lepinguosaliste sidusrühmade juurdepääsu rahvusvahelisele kaubandusele ja majanduslikele võimalustele, sealhulgas digikaubanduses;

OLLES OTSUSTANUD lahendada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate konkreetsed probleemid kaubanduse ja välismaiste otseinvesteeringute arengule kaasaaitamisel;

TUNNISTADES rahvusvahelise kaubanduse tähtsust maooride heaolu tagamisel ja parandamisel ning maooride, sealhulgas vähine Māori probleeme juurdepääsul rahvusvahelisest kaubandusest tulenevatele kaubandus- ja investeerimisvõimalustele, sealhulgas käesoleva lepinguga loodavatele võimalustele ja kasule;

SEADES EESMÄRGI edendada soolist võrdõiguslikkust ja naiste majanduslikku võimestamist, suurendades sooliselt kaasavate poliitikameetmete ja tavade tähtsust majandustegevuses, sealhulgas rahvusvahelises kaubanduses, et püüda kaotada kõik soolise diskrimineerimise vormid;

KINNITADES veel kord oma tahet järgida 26. juunil 1945 San Franciscos allkirjastatud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikirja ja ÜRO Peaassamblee poolt 10. detsembril 1948 vastu võetud inimõiguste ülddeklaratsioonis sõnastatud põhimõtteid;

TUGINEDES oma õigustele ja kohustustele, mis tulenevad 15. aprillil 1994 Marrakechis sõlmitud Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingust ning muudest mitme- ja kahepoolsetest koostöödokumentidest, mille osalised mõlemad lepinguosalisel on;

ON KOKKU LEPPINUD JÄRGMISES:

1. PEATÜKK

ALGUSSÄTTED

ARTIKKEL 1.1

Käesoleva lepingu eesmärgid

Käesoleva lepingu eesmärgid on liberaliseerida ja hõlbustada kaubandust ja investeerimist ning veelgi tihendada majandussuhteid lepinguosaliste vahel.

ARTIKKEL 1.2

Üldised mõisted

Käesolevas lepingus kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „põllumajandustooded“ – põllumajanduslepingu 1. lisa nimetatud toode;
- b) „CCMAA“ – liidu ja Uus-Meremaa vaheline tollikoostöö ja vastastikuse haldusabi leping, mis sõlmiti Brüsselis 3. juulil 2017;

- c) „tolliasutus“ –
- i) Uus-Meremaa puhul Uus-Meremaa tolliteenistus; ja
 - ii) liidu puhul Euroopa Komisjoni talitused, kes vastutavad tolliküsimuste eest, või olenevalt olukorrast tolliasutused ja muud ametiasutused, kes vastutavad liikmesriikides tollialaste õigusaktide kohaldamise ja täitmise tagamise eest;
- d) „tollimaks“ – mis tahes maks või lõiv, mis on kehtestatud kaupade impordile või sellega seoses, välja arvatud:
- i) maks, mis on võrdväärne riigisisese maksuga, mis on kehtestatud kooskõlas GATT 1994 III artikli lõikega 2;
 - ii) dumpinguvastane või tasakaalustav tollimaks, mida kohaldatakse kooskõlas GATT 1994, dumpinguvastase lepingu ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepinguga; ja
 - iii) tasu või muu lõiv, mis on kehtestatud impordile või seoses impordiga ja mille suurus piirdub osutatud teenuste ligikaudse maksumusega;
- e) „ÜRO ühtne tooteklassifikaator (CPC)“ – ajutine ühtne tooteklassifikaator (Statistical Papers, Series M, nr 77, Department of International Economic and Social Affairs, Statistical Office of the United Nations, New York, 1991);

- f) „päev“ – kalendripäev;
- g) „ettevõte“ – juriidiline isik või juriidilise isiku filiaal või esindus;
- h) „EL“ või „liit“ – Euroopa Liit;
- i) „kehtiv“ – käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval kehtiv, kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti;
- j) „lepinguosalise kaup“ – omamaine kaup GATT 1994 tähenduses, sealhulgas selle lepinguosalise päritolustaatusega kaup;
- k) „harmoneeritud süsteem“ ehk „HS“ – kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoneeritud süsteem, sealhulgas kõik selle õiguslikud märkused ja muudatused, mille on välja töötanud Maailma Tolliorganisatsioon;
- l) „rubriik“ – harmoneeritud süsteemi klassifitseerimisnumbri neli esimest kohta;
- m) „ILO“ – Rahvusvaheline Tööorganisatsioon;
- n) „juriidiline isik“ – lepinguosalise õiguse alusel nõuetekohaselt kas kasumi saamiseks või muuks otstarbeks asutatud või muul viisil korraldatud ning kas era- või riigi omandis olev õigussubjekt, sealhulgas aktsiaselts, usaldusühing, täisühing, ühisettevõte, ühe osanikuga äriühing või ühistu;

- o) „meede“ – lepinguosalise mis tahes meede kas seaduse, määruse, eeskirja, menetluse, otsuse, haldustoimingu, nõude või tava kujul või muul kujul¹;
- p) „lepinguosalise meetmed“ – meetmed, mille on vastu võtnud või kehtima jätnud²:
 - i) keskvalitsus, piirkondlikud või kohalikud omavalitsused või nende tasandite ametiasutused ja
 - ii) valitsusvälised asutused keskvalitsuse, piirkondliku või kohaliku omavalitsuse või nende tasandite ametiasutuste delegeeritud volitusi kasutades;
- q) „liikmesriik“ – liidu liikmesriik;
- r) „lepinguosalise füüsiline isik“ –
 - i) liidu puhul liikmesriigi kodanik vastavalt selle liikmesriigi õigusele³ ja
 - ii) Uus-Meremaa puhul Uus-Meremaa kodanik vastavalt Uus-Meremaa õigusele⁴;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „meede“ hõlmab ka tegevusetust.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „lepinguosalise meetmed“ hõlmab meetmeid, mis võetakse vastu või jäetakse kehtima teiste üksuste tegevuse suunamise, juhtimise või kontrollimise teel.

³ Mõiste „lepinguosalise füüsiline isik“ hõlmab ka füüsilisi isikuid, kelle alaline elukoht on Läti Vabariik, kuid kes ei ole Läti Vabariigi ega ühegi muu riigi kodanikud, ent kellel on Läti Vabariigi õigusnormide alusel õigus saada mittekodaniku pass.

⁴ Liit kinnitab veel kord teenustekaubanduse üldlepingust tulenevad kohustusi seoses Uus-Meremaa alaliste elanikega. Seetõttu hõlmab mõiste „lepinguosalise füüsiline isik“ ka isikuid, kellel on Uus-Meremaal alaline elamisõigus ja kes ei ole Uus-Meremaa kodanikud, kui sellised füüsilised isikud on hõlmatud teenustekaubanduse üldlepingust tulenevate liidu kohustustega.

- s) „OECD“ – Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon;
- t) „päritolustaatusega“ – 3. peatükis „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ sätestatud päritolureeglite kohaselt päritolustaatust omav;
- u) „päritolustaatusega kaup“ või „lepinguosalise päritolustaatusega kaup“ – kaup, mis vastab 3. peatükis „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ sätestatud päritolureeglitele;
- v) „isik“ – füüsiline või juriidiline isik;
- w) „tariifne sooduskohtlemine“ – tollimaksumäär, mida kohaldatakse päritolustaatusega kauba suhtes vastavalt tariifide kaotamise ajakavale, mis on sätestatud 2-A lisas „Tollitariifide kaotamise ajakavad“;
- x) „sanitaarmetmete kokkulepe“ – Euroopa Ühenduse ja Uus-Meremaa vaheline kokkulepe elusloomade ja loomsete saadustega kauplemise suhtes kohaldatavate sanitaarmetmete kohta, mis sõlmiti Brüsselis 17. detsembril 1996¹;
- y) „sanitaar- või fütosanitaarmede“ – WTO sanitaar- ja fütosanitaarmetmete lepingu A lisa punktis 1 osutatud meede;
- z) „SDR“ – eriarveldusühik;

¹ EÜT L 57, 26.2.1997, lk 5.

- aa) „teenuseosutaja“ – isik, kes osutab või soovib osutada teenust;
- bb) „VKEd“ – väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad;
- cc) „territoorium“ – kummagi lepinguosalise puhul piirkond, kus käesolevat lepingut kohaldatakse vastavalt artiklile 1.4 „Territoriaalne kohaldamisala“;
- dd) „ELi toimimise leping“ – Euroopa Liidu toimimise leping;
- ee) „Pariisi kliimakokkulepe“ – kliimamuutusi käsitlev Pariisi kokkulepe, mis sõlmiti 12. detsembril 2015 Pariisis Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni alusel;
- ff) „partnerlusleping“ – ühelt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Uus-Meremaa vaheline suhteid ja koostööd käsitlev partnerlusleping, mis sõlmiti Brüsselis 5. oktoobril 2016;
- gg) „kolmas riik“ – riik või territoorium, mis ei kuulu käesoleva lepingu territoriaalsesse kohaldamisalasse; ja
- hh) „WTO“ – Maailma Kaubandusorganisatsioon.

ARTIKKEL 1.3

WTO lepingud

Käesolevas lepingus kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „põllumajandusleping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv põllumajandusleping;
- b) „kaitsemeetmete leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv kaitsemeetmete leping;
- c) „dumpinguvastane leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv 1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe VI artikli rakendamise leping;
- d) „tolliväärtuse määramise leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv 1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe VII artikli rakendamise leping;
- e) „vaidluste lahendamise käsituslepe“ – WTO asutamislepingu 2. lisas sisalduv vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käsituslepe;
- f) „teenustekaubanduse üldleping“ – WTO asutamislepingu 1B lisas sisalduv teenustekaubanduse üldleping;

- g) „GATT 1994“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv 1994. aasta üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe;
- h) „riigihankeleping“ – mõnepoolne leping riigihangete kohta, mida on muudetud 30. märtsi 2012. aastal Genfis sõlmitud muutmisprotokolliga;
- i) „impordi litsentsimise leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv impordi loamenetluste leping;
- j) „subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete leping;
- k) „sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete rakendamise leping;
- l) „tehniliste kaubandustõkete leping“ – WTO asutamislepingu 1A lisas sisalduv tehniliste kaubandustõkete leping;
- m) „TRIPS-leping“ – WTO asutamislepingu 1C lisas sisalduv intellektuaalomandiõiguste kaubandusaspektide leping ja
- n) „WTO asutamisleping“ – Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamisleping, mis sõlmiti 15. aprillil 1994 Marrakechis.

ARTIKKEL 1.4

Territoriaalne kohaldamisala

1. Käesolevat lepingut kohaldatakse:
 - a) nende territooriumide suhtes, kus kohaldatakse Euroopa Liidu lepingut ja ELi toimimise lepingut, neis lepingutes sätestatud tingimustel; ja
 - b) Uus-Meremaa territooriumi ning majandusvööndi, merepõhja ja selle aluspinnase suhtes, mille suhtes Uus-Meremaa teostab rahvusvahelise avaliku õiguse kohaselt loodusvarade üle suveräänset õigust, välja arvatud Tokelau.
2. Käesoleva lepingu sätteid, mis käsitlevad kaupade tariifset kohtlemist, sealhulgas päritolureegleid ja päritolumenetlusi, kohaldatakse ka nende liidu tolliterritooriumi (nagu see on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 952/2013¹ artiklis 4) osade suhtes, mis ei ole hõlmatud käesoleva artikli lõike 1 punktiga a.
3. Käesolevas lepingus esinevaid viiteid „territooriumile“ käsitatakse lõigetes 1 ja 2 osutatud tähenduses, kui sõnaselgelt ei ole märgitud teisiti.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. oktoobri 2013. aasta määrus (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (ELT L 269, 10.10.2013, lk 1).

ARTIKKEL 1.5

Seos muude rahvusvaheliste lepingutega

1. Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, ei asendata ega lõpetata käesoleva lepinguga ühelt poolt liidu liikmesriikide, Euroopa Ühenduse või liidu ja teiselt poolt Uus-Meremaa vahelisi kehtivaid rahvusvahelisi lepinguid.
2. Käesolev leping on partnerluslepinguga reguleeritud üldiste kahepoolsete suhete lahutamatu osa ja moodustab osa ühisest institutsioonilisest raamistikust.
3. Lepinguosalised kinnitavad WTO lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi teineteise suhtes. Selguse huvides olgu märgitud, et ükski käesoleva lepingu säte ei kohusta lepinguosalist tegutsema viisil, mis on vastuolus WTO asutamislepingust tulenevate kohustustega.
4. Kui käesolev leping on vastuolus mõne muu rahvusvahelise lepinguga, millega mõlemad lepinguosalisel on ühinenud (v.a WTO asutamisleping), konsulteerivad lepinguosalisel viivitamata omavahel, et leida vastastikku rahuldav lahendus.
5. Kui ei ole sätestatud teisiti, siis loetakse, et kui käesolevas lepingus viidatakse rahvusvahelistele lepingutele või kui rahvusvahelised lepingud inkorporeeritakse täielikult või osaliselt käesolevasse lepingusse, hõlmavad need ka vastavate lepingute muudatusi või nende põhjal sõlmitavaid lepinguid, mis jõustuvad mõlema lepinguosalise suhtes käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval või pärast seda.

6. Kui lõikes 5 osutatud muudatuste või järgnevate lepingute tõttu tõusetub käesoleva lepingu rakendamisel või kohaldamisel mis tahes küsimus, võivad lepinguosaliselised vajaduse korral ühe lepinguosalise taotlusel omavahel konsulteerida, et leida küsimusele vastastikku rahuldav lahendus.

ARTIKKEL 1.6

Vabakaubanduspiirkonna loomine

Käesolevaga loovad lepinguosaliselised vabakaubanduspiirkonna koostöös GATT 1994 XXIV artikliga ja teenustekaubanduse üldlepingu V artikliga.

2. PEATÜKK

KAUPADE VÕRDNE KOHTLEMINE JA TURULEPÄÄS

ARTIKKEL 2.1

Eesmärk

Lepinguosalised liberaliseerivad järk-järgult ja vastastikku kaubavahetuse vastavalt käesolevale lepingule.

ARTIKKEL 2.2

Kohaldamisala

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse lepinguosalise kaubavahetuse suhtes käesoleva peatüki sätteid.

ARTIKKEL 2.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „ATA-märgmik“ – 6. detsembril 1961 Brüsselis kaupade ajutise impordi ATA-märgmiku tollikonventsiooni lisa kohaselt reprodutseeritud dokument;
- b) „konsulaartehing“ – menetlus, mille kaudu saadakse eksportiva lepinguosalise territooriumil või kolmanda riigi territooriumil asuvalt importiva lepinguosalise konsulilt konsulaararve või konsulaarviisa faktuurarve, päritolusertifikaadi, manifesti, kaubasaatja ekspordideklaratsiooni või muu kauba impordiga seotud tollidokumendi jaoks;
- c) „eksporti litsentsimise kord“ – halduskord, mille kohaselt nõutakse eksportiva lepinguosalise territooriumilt eksportimise eeltingimusena taotluse või muude kui tollivormistuseks üldiselt nõutavate dokumentide esitamist asjaomasele haldusasutusele või asjaomastele haldusasutustele;

- d) „impordi litsentsimise kord“ – halduskord, mille kohaselt nõutakse importiva lepinguosalise territooriumile importimise eeltingimusena taotluse või muude kui tollivormistuseks üldiselt nõutavate dokumentide esitamist asjaomasele haldusasutusele või asjaomastele haldusasutustele;
- e) „taastatud kaup“ – HSi gruppidesse 84–90 või rubriiki 94.02 klassifitseeritud kaup:
 - i) mis täielikult või osaliselt koosneb kasutatud kaupadest saadud osadest;
 - ii) millel on samasugused toimivus- ja tööomadused nagu samaväärsel uuel kaubal ning
 - iii) millele antakse samasugune garantii, nagu kehtib samaväärse uue kauba puhul;
- f) „remont“ või „muutmine“ – kaubaga tehtav töötlemistoiming, mille eesmärk on parandada toimimispuudus või oluline kahjustus ja mille tulemusena taastatakse kauba algne funktsioon või tagatakse kauba kasutamiseks selle vastavus tehnilistele nõuetele ning ilma milleta ei saaks kaupa enam tavapärasel viisil sihtotstarbeliselt kasutada, olenemata sellest, kas kauba väärtus seeläbi suureneb või mitte; kauba remont või muutmine hõlmab taastamist ja hooldust, kuid ei hõlma toimingut või protsessi:
 - i) mille tulemusena hävitatakse kauba põhiomadused või luuakse uus või kaubanduslikult erinev kaup;

- ii) millega muudetakse lõpetamata toodang valmistoodanguks või
 - iii) mida kasutatakse kauba funktsiooni oluliseks muutmiseks; ja
- g) „üleminekukategooria“ – tollimaksude kaotamise ajavahemik, mille kestus on 0–7 aastat ja pärast mida on kaup tollimaksuvaba, kui 2-A lisas „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ ei ole sätestatud teisiti.

ARTIKKEL 2.4

Võrdne kohtlemine riigisisesele maksustamisel ja reguleerimisel

Kumbki lepinguosaline tagab teise lepinguosalise kaupade võrdse kohtlemise vastavalt GATT 1994 III artiklile, sh selle tõlgendusmärkustele ja lisasätetele. Selleks inkorporeeritakse GATT 1994 III artikkel ja selle tõlgendusmärkused ja lisasätted käesolevasse lepingusse ning muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.

ARTIKKEL 2.5

Tollimaksude kaotamine

1. Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, vähendab kumbki lepinguosaline teise lepinguosalise päritolustaatusiga kaupade suhtes kohaldatavaid tollimakse või kaotab need kooskõlas 2-A lisaga „Tollitariifide kaotamise ajakavad“.

2. Lõike 1 kohaldamisel loetakse tollimaksu baasmääraks 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ iga kauba puhul märgitud baasmäär.
3. Kui lepinguosaline vähendab oma kohaldatavat enamsoodustusrežiimi tollimaksumäära, kohaldatakse seda tollimaksumäära teise lepinguosalise päritolustaatusega kaupade suhtes seni, kuni see on madalam 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ kohaselt kindlaksmääratud tollimaksumäärast.
4. Kaks aastat pärast käesoleva lepingu jõustumist konsulteerivad lepinguosalised emma-kumma lepinguosalise taotlusel omavahel, et kaaluda võimalust kiirendada 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ sätestatud tollimaksude vähendamist või kaotamist. Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuse 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ muutmise kohta, et tollitariifide vähendamist või kaotamist kiirendada.
5. Lepinguosaline võib igal ajal ühepoolset kiirendada 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ teise lepinguosalise päritolustaatusega kaupadele kehtestatud tollimaksude kaotamist. Kõnealune lepinguosaline teatab sellest teisele lepinguosalisele võimalikult varakult enne uue tollimaksumäära jõustumist.
6. Kui lepinguosaline kiirendab ühepoolset tollimaksude kaotamist vastavalt lõikele 5, võib ta pärast ühepoolset vähendamist tõsta tollimaksu 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ vastava aasta jaoks sätestatud tasemele.

ARTIKKEL 2.6

Meetme võtmisest loobumine

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, ei suurenda kumbki lepinguosaline 2-A lisas „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ sätestatud tollimaksu baasmäära ega kehtesta teise lepinguosalise päritolustaatuslega kaubale ühtegi uut tollimaksu.

ARTIKKEL 2.7

Eksporditollimaksud ja muud ekspordimaksud või -tasud

1. Lepinguosaline ei kehtesta ega jäta kehtima:
 - a) ühtegi tollimaksu, muud maksu ega muud tasu, mida kohaldatakse kauba teise lepinguosalise territooriumile eksportimise suhtes või sellega seoses; ega
 - b) ühtegi teisele lepinguosalisele eksporditavalt kaubalt tasutavat riigisisest maksu või muud tasu, mis ületab maksu või tasu, mis on kehtestatud samasugustele kaupadele, kui need on ette nähtud omamaiseks tarbimiseks.
2. Käesolev artikkel ei takista lepinguosalist kehtestamast kauba ekspordi suhtes tasu või lõivu, mis on lubatud artikli 2.8 „Tasud ja formaalsused“ kohaselt.

ARTIKKEL 2.8

Tasud ja formaalsused

1. Lepinguosaliselised tagavad kooskõlas GATT 1994 VIII artikli lõikega 1, sh selle tõlgendusmärkuste ja lisasätetega, et ükski mis tahes laadi tasu või muu lõiv, mille lepinguosaline on kehtestatud kaupade impordile ja ekspordile või seoses kaupade importimise või eksportimisega, ei oleks suurem osutatud teenuste ligilähedasest maksumusest ega kujutaks endast omamaiste kaupade kaudset kaitset ega fiskaalotstarbelist impordi- või ekspordimaksu.
2. Lepinguosaliselised ei kehtesta lõikes 1 osutatud tasusid ja muid lõive *ad valorem* alusel.
3. Kumbki lepinguosaline avaldab viivitamata kõik mis tahes laadi tasud ja muud lõivud, mille ta on kehtestanud seoses kaupade importimise või eksportimisega, viisil, mis võimaldab valitsustel, kauplemajatel ja teistel huvitatud isikutel nendega tutvuda.
4. Kumbki lepinguosaline ei nõua seoses teise lepinguosalise kauba importimisega konsulaartehingut, sealhulgas mis tahes laadi tasude ja muude lõivudega seotud tehingut.
5. Käesoleva artikli kohaldamisel loetakse, et mis tahes laadi tasud ja muud lõivud ei hõlma ekspordimakse, tollimakse, riigisisese maksuga samaväärseid tasusid ega muid riigisiseseid tasusid, mida kohaldatakse kooskõlas GATT 1994 III artikli lõikega 2, ega dumpinguvastaseid või tasakaalustavaid tollimakse.

ARTIKKEL 2.9

Remonditud või muudetud kaubad

1. Sõltumata kauba päritolust ei kohalda lepinguosaline tollimaksu kaubale, mis siseneb uuesti tema territooriumile pärast seda, kui see on ajutiselt tema territooriumilt eksporditud teise lepinguosalise territooriumile remontimiseks või muutmiseks, olenemata sellest, kas sellist remonti või muutmist saanuks teha selle lepinguosalise territooriumil, kust kaup remontimiseks või muutmiseks eksporditi.
2. Lõiget 1 ei kohaldata tollilattu või vabakaubanduspiirkonda või sarnase staatusega piirkonda imporditud kauba suhtes, mis eksporditakse seejärel remontimiseks või muutmiseks, kuid mida ei reimpordita tollilattu, vabakaubanduspiirkonda või sarnase staatusega piirkonda.
3. Sõltumata kauba päritolust ei kohalda lepinguosaline tollimaksu kaubale, mis imporditakse ajutiselt teise lepinguosalise territooriumilt remondi või muutmise eesmärgil.

ARTIKKEL 2.10

Taastatud kaubad

1. Kumbki lepinguosaline ei kohalda teise lepinguosalise taastatud kaupade suhtes korda, mis on ebasoodsam kui see, mida ta kohaldab samaväärsete uute kaupade suhtes.

2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et taastatud kaupade impordi- ja ekspordikeeldude või -piirangute suhtes kohaldatakse artiklit 2.11 „Impordi- ja ekspordipiirangud“. Kui lepinguosaline kehtestab või jätab kehtima kasutatud kaupade impordi- või ekspordikeelud või -piirangud, ei kohalda ta selliseid meetmeid taastatud kaupade suhtes.

3. Lepinguosaline võib nõuda, et taastatud kaubad tuleb tema territooriumil turustamiseks või müügiks identifitseerida taastatud kaupadena ning et need peavad vastama kõigile tehnilistele nõuetele, mida kohaldatakse samaväärsete uute kaupade suhtes.

ARTIKKEL 2.11

Impordi- ja ekspordipiirangud

1. Kumbki lepinguosaline ei kehtesta ega jäta teise lepinguosalise kauba impordi suhtes ega teise lepinguosalise territooriumile suunatud kauba ekspordi või ekspordiks müügi suhtes kehtima keelde ega piiranguid, mis ei ole kooskõlas GATT 1994 XI artikliga, sh selle tõlgendusmärkuste ja lisasätetega. Selleks inkorporeeritakse GATT 1994 XI artikkel ja selle tõlgendusmärkused ja lisasätted käesolevasse lepingusse ning muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.

2. Lepinguosaline ei kehtesta ega jäta kehtima:
 - a) ekspordi- ja impordihinna nõudeid,¹ välja arvatud juhul, kui see on lubatud tasakaalustavate ja dumpinguvastaste tollimaksudega seotud korralduste ja kohustuste täitmise tagamiseks; ega
 - b) impordi litsentsimise korda, mille kohaselt impordiloo andmise tingimuseks on teatava toimimisinõude täitmine.

ARTIKKEL 2.12

Päritolu märkimine

1. Kui Uus-Meremaa nõuab liidu kaupade importimisel päritolumärki, aktsepteerib Uus-Meremaa päritolumärki „Made in the EU“ tingimustel, mis ei ole vähem soodsad kui liikmesriigi päritolumärkide suhtes kohaldatavad tingimused.
2. Päritolumärgi „Made in the EU“ puhul käsitleb Uus-Meremaa liitu ühtse territooriumina.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et selle sätte eesmärk ei ole takistada lepinguosalist tuginemast impordihinnale, et määrata kooskõlas käesoleva lepinguga kindlaks kohaldatav tollimaksumäär.

ARTIKKEL 2.13

Impordi litsentsimise kord

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab impordi litsentsimise korra ja haldab seda vastavalt impordi litsentsimise lepingu artiklitele 1–3. Selleks inkorporeeritakse impordi litsentsimise lepingu artiklid 1–3 käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.
2. Lepinguosaline, kes kehtestab uue impordi litsentsimise korra või muudab kehtivat impordi litsentsimise korda, teatab korra kehtestamisest või muutmisest teisele lepinguosalisele viivitamata ja igal juhul hiljemalt 60 päeva jooksul pärast asjaomase korra avaldamise kuupäeva. Teade peab sisaldama impordi litsentsimise lepingu artikli 5 lõikes 2 nimetatud teavet. Lepinguosaline loetakse olevat selle kohustuse täitnud, kui ta teatab uuest impordi litsentsimise korrast või kehtiva impordi litsentsimise korra muutmisest impordi litsentsimise lepingu artikli 4 kohaselt WTO impordi litsentsimise komiteele, esitades kõnealuse lepingu artikli 5 lõikes 2 nimetatud teabe.
3. Teise lepinguosalise taotlusel esitab lepinguosaline viivitamata kogu asjakohase teabe, sealhulgas impordi litsentsimise lepingu artikli 5 lõikes 2 nimetatud teabe, impordi litsentsimise korra kohta, mille ta kavatseb kehtestada või kehtima jätta, samuti kehtiva impordi litsentsimise korra muudatuste kohta.

4. Kui lepinguosaline jätab teise lepinguosalise kaubaga seotud impordiloo taotluse rahuldamata, esitab ta vastava taotluse korral mõistliku aja jooksul pärast taotluse saamist taotlejale kirjaliku selgituse rahuldamatajätmise põhjuse kohta.

ARTIKKEL 2.14

Ekspordi litsentsimise kord

1. Kumbki lepinguosaline avaldab nii uue ekspordi litsentsimise korra kui ka kehtiva ekspordi litsentsimise korra muudatused viisil, mis võimaldab valitsustel, kauplejatel ja teistel huvitatud isikutel nendega tutvuda. Selline avaldamine toimub võimaluse korral 45 päeva enne uue ekspordi litsentsimise korra või kehtiva ekspordi litsentsimise korra muudatuse jõustumist ning igal juhul hiljemalt ekspordi litsentsimise uue korra või muudatuse jõustumise kuupäeval.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et ekspordi litsentsimise korra avaldamisel esitatakse järgmine teave:

- a) lepinguosalise ekspordi litsentsimise korra või selles tehtavate muudatuste tekst;
- b) kaubad, mille suhtes konkreetset ekspordi litsentsimise korda kohaldatakse;

- c) ekspordiloo taotlemise protsessi kirjeldus ja võimalikud kriteeriumid, millele taotleja peab vastama, et tal oleks õigus luba taotleda, näiteks tegevusloa omamine, investearingu tegemine või säilitamine või lepinguosalise territooriumil teatava ettevõtte vormis tegutsemine;
- d) kontaktpunkt või -punktid, kust huvitatud isikud saavad lisateavet ekspordiloo saamise tingimuste kohta;
- e) haldusasutus või -asutused, kellele loataotlus või muud asjakohased dokumendid tuleb esitada;
- f) ekspordi litsentsimise korra kaudu rakendava(te) meetme(te) kirjeldus;
- g) ajavahemik, mille jooksul ekspordi litsentsimise kord kehtib, välja arvatud juhul, kui ekspordi litsentsimise kord jääb jõusse kuni selle tühistamise või muutamiseni, mille kohta avaldatakse uus teade;
- h) kui lepinguosaline kavatseb kasutada ekspordi litsentsimise korda ekspordikvoodi haldamiseks, siis kvoodi üldkogus ja vajaduse korral väärtus ning kvoodi avamise ja sulgemise kuupäevad, ning
- i) võimalikud vabastused või erandid, mis asendavad ekspordiloo saamise nõuet, see, kuidas neid vabastusi või erandeid taotleda või kasutada, ning nende võimaldamise kriteeriumid.

3. Kumbki lepinguosaline teatab oma kehtivatest ekspordi litsentsimise kordadest teisele lepinguosalisele 30 päeva jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist. Lepinguosaline, kes võtab vastu uue ekspordi litsentsimise korra või kehtiva korra muudatused, teatab vastuvõtmisest või muutmisest teisele lepinguosalisele 60 päeva jooksul pärast uue ekspordi litsentsimise korra või kehtiva korra muudatuste avaldamist. Teade peab sisaldama viidet allika(te)le, kus on avaldatud lõikes 2 nõutud teave, ja asjakohasel juhul valitsuse asjaomase veebisaidi või asjaomaste veebisaitide aadressi.

4. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et ükski käesoleva artikli säte ei kohusta lepinguosalist andma ekspordiluba ega takista lepinguosalist täitmast oma kohustusi, mis tulenevad ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidest ning mitmepoolsetest massihävitusrelvade leviku tõkestamise kokkulepetest ja ekspordikontrolli kokkulepetest, sealhulgas järgmistest:

- a) Wassenaari kokkulepe tavarelvastuse ning kahesuguse kasutusega kaupade ja tehnoloogia ekspordikontrolli kohta, mis sõlmiti Haagis 19. detsembril 1995;
- b) keemiarelvade väljatöötamise, tootmise, varumise ja kasutamise keelustamise ning nende hävitamise konventsioon, mis sõlmiti Pariisis 13. jaanuaril 1993;
- c) bakterioloogiliste (bioloogiliste) ja toksinrelvade väljatöötamise, tootmise ja varumise keelustamise ning nende hävitamise konventsioon, mis sõlmiti Londonis, Moskvas ja Washingtonis 10. aprillil 1972;
- d) tuumarelvade leviku tõkestamise leping, mis sõlmiti Londonis, Moskvas ja Washingtonis 1. juulil 1968; ning

- e) Austraalia grupp, tuumatarneriikide grupp ja raketitehnoloogia kontrollirežiim.

ARTIKKEL 2.15

Soodustuste kasutamine

1. Käesoleva lepingu toimimise jälgimiseks ja soodustuste kasutamise määrade arvutamiseks vahetavad lepinguosalised igal aastal põhjalikku impordistatistikat ajavahemikul, mis algab üks aasta pärast käesoleva lepingu jõustumist ja lõpeb 10 aasta möödudes tollimaksude kaotamise lõpuleviimisest kõigi kaupade puhul vastavalt 2-A lisale „Tollitariifide kaotamise ajakavad“. Kui kaubanduskomitee ei otsusta teisiti, pikendatakse seda ajavahemikku automaatselt viie aasta võrra ja seejärel võib kaubanduskomitee otsustada seda veelgi pikendada.
2. Impordistatistika vahetamine hõlmab andmeid kõige viimase aasta kohta, mille andmed on kättesaadavad, sealhulgas väärtust ja asjakohasel juhul mahtu tariifirea tasandil teise lepinguosalise nende kaupade impordi puhul, mille suhtes kohaldati käesoleva lepingu kohast sooduskohtlemist, ja nende kaupade impordi puhul, mille suhtes kohaldati muud kui sooduskohtlemist, sealhulgas erinevate režiimide alusel, mida lepinguosalised importimisel kasutavad. Selle statistika ja soodustuste kasutamise määrad võib esitada kaubanduskomiteele arvamuste vahetuseks.

ARTIKKEL 2.16

Ajutine import

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „ajutine import“ tolliprotseduuri, mille alusel võib tuua lepinguosalise territooriumile teatavaid kaupu (sealhulgas transpordivahendeid), mis on tingimuslikult vabastatud imporditollimaksudest ja impordimaksudest, ilma et kohaldataks majanduslikku laadi impordikeelde või -piiranguid, tingimusel et sellised kaubad imporditakse konkreetsel eesmärgil ja on ette nähtud reekspordiks kindlaksmääratud aja jooksul, ilma et need mis tahes viisil muutuks, välja arvatud kasutamisest tingitud tavaline amortisatsioon.
2. Kumbki lepinguosaline lubab vastavalt oma õigusnormidele või menetlustele ajutiselt importida järgmisi kaupu, olenemata nende päritolust:
 - a) professionaalsed töövahendid, sealhulgas ajakirjandus- ja televisiooniseadmed, tarkvara ning ringhäälingu- ja kinematograafiaseadmed, mis on vajalikud kindlaksmääratud ülesande täitmise otstarbel teise lepinguosalise territooriumi külastava isiku äri- või kutsetegevuse jaoks;
 - b) näitustel, messidel, kohtumistel või muudel sarnastel üritustel väljapanekuks või kasutamiseks ette nähtud kaubad, sealhulgas nende komponendid, abiseadmed ja tarvikud;

- c) kaubanäidised ning reklaamfilmid ja -salvestised (salvestatud visuaalsed või audiomaterjalid, mis koosnevad peamiselt kujutistest või helidest, mis näitavad lepinguosalise territooriumil asuva või elava isiku poolt müügiks või rentimiseks pakutavate kaupade või teenuste laadi või toimimist, tingimusel et sellised materjalid sobivad võimalikele klientidele näitamiseks, kuid mitte üldsusele edastamiseks); ja
- d) kaubad, mis imporditakse spordi tarbeks, sealhulgas võistlusteks, demonstratsioonideks, treeninguteks, võiduajamiseks jms üritusteks.

3. Olenemata kaupade päritolust aktsepteerib kumbki lepinguosaline lõikes 2 osutatud kaupade ajutise impordi eesmärgil teise lepinguosalise territooriumil välja antud ATA-märkmikke, mille on kinnitanud ja taganud rahvusvahelisse garantiiketti kuuluv ühing ning mille on kinnitanud pädev asutus ja mis kehtivad importiva lepinguosalise territooriumil.

4. Kumbki lepinguosaline määrab kindlaks ajavahemiku, mille jooksul võib kauba suhtes kohaldada ajutise impordi protseduuri. Lepinguosaline võib esialgset ajavahemikku ühepoolset pikendada.

5. Kumbki lepinguosaline võib nõuda, et kauba puhul, mille suhtes kohaldatakse vastavalt lõikele 1 ajutise impordi protseduuri, täidetakse järgmisi tingimusi:

- a) kaupa kasutab üksnes teise lepinguosalise kodanik või elanik ise või seda kasutatakse tema isikliku järelevalve all kõnealuse kodaniku või elaniku äri-, kutse- või sporditegevuseks;
- b) kaupa ei müüda, rendita, võõrandata ega anta üle tema territooriumil;

- c) kaubaga kaasneb tagatis, mis on kooskõlas importiva lepinguosalise kohustustega, mis tulenevad asjaomastest rahvusvahelistest tollikonventsioonidest, millega ta on ühinenud;
 - d) kaup identifitseeritakse nii importimisel kui ka eksportimisel;
 - e) kaup eksporditakse punktis a osutatud kodaniku või elaniku lahkumisel või enne seda või ajutise impordi eesmärgiga seotud ajavahemiku jooksul, mille lepinguosaline võib kehtestada, või ühe aasta jooksul, välja arvatud juhul, kui seda ajavahemikku pikendatakse;
 - f) kaupa ei impordita suuremas koguses, kui on mõistlikult vajalik selle sihtotstarbeliseks kasutamiseks; või
 - g) kauba importimine lepinguosalise territooriumile on lepinguosalise õigusnormide kohaselt lubatav.
6. Kui mis tahes tingimus, mille lepinguosaline võib lõike 5 alusel kehtestada, ei ole täidetud, võib lepinguosaline kohaldada tollimaksu ja muid makse, mida kaubalt tavaliselt maksta tuleb, ning muid tasusid või karistusi, mis on ette nähtud tema õigusnormidega.
7. Kumbki lepinguosaline lubab käesoleva artikli alusel ajutiselt imporditud kauba reeksportida muu tolli poolt lubatud väljumiskoha kaudu kui see, mille kaudu kaup imporditi.
8. Lepinguosaline vabastab importija või muu käesoleva artikli alusel imporditud kauba eest vastutava isiku vastutusest ajutiselt imporditud kauba eksportimata jätmise eest, kui importivale lepinguosalisele esitatakse lepinguosalise tollialaste õigusnormide kohaselt piisavad tõendid selle kohta, et kaup on hävinud või pöördumatult kadunud.

ARTIKKEL 2.17

Väikese väärtusega kaubanäidiste ja trükitud reklaammaterjalide tollimaksuvaba sissetoomine

1. Kumbki lepinguosaline lubab vastavalt oma õigusnormidele või menetlustele tuua tollimaksuvabalt sisse teise lepinguosalise territooriumilt imporditud väikese väärtusega kaubanäidiseid ja trükitud reklaammaterjale, olenemata nende päritolust.
2. Lepinguosaline võib määratleda väikese väärtusega kaubanäidised järgmiselt:
 - a) kaubanäidised, mille väärtus üksikult või ühissaadetisena ei ületa lepinguosalise õigusnormides kindlaksmääratud summat; või
 - b) kaubanäidised, mis on selliselt märgistatud, rebitud, perforeeritud või muul viisil töödeldud, et need ei sobi müügiks ega kasutamiseks muul viisil kui üksnes kaubanäidistena.
3. Trükitud reklaammaterjalid on määratluse kohaselt HSi gruppi 49 liigitatud kaubad, sealhulgas brošüürid, voldikud, muud köitmata trükised, kaubakataloogid, kutseorganisatsioonide avaldatud aastaraamatud, turismi reklaammaterjalid ning plakatid, mida kasutatakse kauba või teenuse reklaamimiseks või müügiedenduseks ning mille peamine eesmärk on kauba või teenuse reklaamimine ja mida pakutakse tasuta.

ARTIKKEL 2.18

Sooduskohtlemise haldamise erimeetmed

1. Lepinguosalised teevad koostööd, et ennetada, avastada ja tõkestada tollialaste õigusnormide rikkumisi, mis on seotud käesoleva peatüki alusel ja 3. peatüki „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ ning CCMAA I, III, IV ja V jaotise kohaselt võimaldatud sooduskohtlemisega.
2. Lepinguosaline võib lõigetes 3–5 sätestatud korras ajutiselt peatada kaupade sooduskohtlemise, kui:
 - a) ta on objektiivse, veenva ja kontrollitava teabe põhjal järeldanud, et toime on pandud tollialaste õigusaktide süstemaatilisi ja valdkondlikke rikkumisi, mis on seotud käesoleva peatüki alusel võimaldatud sooduskohtlemisega ja mille tagajärjel on lepinguosalise tulud märkimisväärselt vähenenud; ning
 - b) teine lepinguosaline keeldub korduvalt ja põhjendamatult koostööst või ei tee muul viisil koostööd seoses punktis a osutatud tollialaste õigusaktide rikkumistega.
3. Lepinguosaline, kes on teinud lõike 2 punktis a osutatud järelduse, teatab sellest põhjendamatu viivitusega kaubanduskomiteele ja alustab teise lepinguosalisega kaubanduskomitees konsultatsioone, et jõuda mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni.

4. Kui lepinguosalisel ei jõua vastuvõetavas lahenduses kokkuleppele kolme kuu jooksul pärast lõikes 3 osutatud teatamist, võib kõnealuse järelduse teinud lepinguosaline otsustada ajutiselt peatada asjaomaste kaupade sooduskohtlemise. Ajutist peatamist kohaldatakse üksnes nende kauplejate suhtes, kes mõlema lepinguosalise veendumuse kohaselt, milleni jõuti lõikes 3 osutatud konsultatsioonide käigus, on seotud tollialaste õigusaktide rikkumisega. Sooduskohtlemise ajutisest peatamisest teatatakse kaubanduskomiteele põhjendamatult viivitusega.
5. Kui lepinguosaline on teinud lõike 2 punktis a osutatud järelduse ja ta teeb kolme kuu jooksul pärast lõikes 4 osutatud teate saamist kindlaks, et lõikes 4 osutatud ajutine peatamine ei ole aidanud tulemuslikult tõkestada tollialaste õigusaktide rikkumisi, mis on seotud käesoleva peatuki alusel võimaldatud sooduskohtlemisega, võib see lepinguosaline otsustada asjaomaste kaupade sooduskohtlemise ajutiselt peatada. Lepinguosaline võib samuti otsustada ajutiselt peatada asjaomaste kaupade sooduskohtlemise, kui lepinguosalisel ei suutnud lõikes 3 osutatud konsultatsioonide käigus kokku leppida selles, millised kauplejad on tollialaste õigusaktide rikkumisega seotud. Sooduskohtlemise ajutisest peatamisest teatatakse kaubanduskomiteele põhjendamatult viivitusega.
6. Käesolevas artiklis osutatud ajutist peatamist kohaldatakse üksnes ajavahemiku jooksul, mil see on vajalik asjaomase lepinguosalise finantshuvide kaitsmiseks, ning igal juhul ei kohaldata seda kauem kui kuus kuud. Kui olukord, mis tingis esialgse ajutise peatamise, püsib ka pärast kuuekuulise ajavahemiku möödumist, võib asjaomane lepinguosaline otsustada ajutist peatamist pikendada, teatades sellest esmalt teisele lepinguosalisele. Iga sellise peatamise üle peetakse kaubanduskomitees korrapäraseid konsultatsioone.

7. Kumbki lepinguosaline avaldab vastavalt oma sisemenetlustele importijatele suunatud teadaanded käesolevas artiklis osutatud ajutise peatamisega seotud otsuste kohta.

8. Kui importija suudab importiva lepinguosalise tolliasutusele tõendada, et asjaomased kaubad vastavad täielikult importiva lepinguosalise tolliõigusele, käesoleva lepingu nõuetele ja muudele tingimustele, mis on seotud importiva lepinguosalise poolt kooskõlas tema õigusega kehtestatud ajutise peatamisega, võimaldab importiv lepinguosaline lõikest 5 olenemata importijal taotleda sooduskohtlemist ja nõuda tagasi asjaomaste kaupade importimisel kohaldatavaid soodustariife ületanud tasutud tollimaksud.

ARTIKKEL 2.19

Kaubavahetuse komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Kaubavahetuse komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) edendada lepinguosaliste vahelist kaubavahetust, sealhulgas käesoleva lepingu kohase tariifide kaotamise kiirendamise üle peetavate konsultatsioonide kaudu;
 - b) kõrvaldada kiiresti lepinguosaliste vahelise kaubavahetuse tõkkeid;

- c) ilma et see piiraks 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist, pidada konsultatsioone ja püüda lahendada võimalikke käesoleva peatükiga seotud probleeme, sealhulgas lepinguosaliste erimeelsusi küsimustes, mis on seotud kaupade klassifitseerimisega harmoneeritud süsteemi ja 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ alusel või harmoneeritud süsteemi koodide struktuuri või kummagi lepinguosalise nomenklatuuri muutmisega, tagamaks, et 2-A lisast „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ tulenevad lepinguosaliste kohustused ei muutu;
- d) jälgida soodustuste kasutamise määrasid ja statistikat, millega seotud andmeid kaubavahetuse komitee võib esitada kaubanduskomiteele arvamuste vahetuseks; ja
- e) teha koostööd erikomiteede ja muude allorganitega, mis luuakse või millele antakse volitused tegutseda käesoleva lepingu alusel küsimustes, mis on asjaomase erikomitee või organi puhul asjakohased.

ARTIKKEL 2.20

Kontaktpunktid

Kumbki lepinguosaline määrab 90 päeva jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva kontaktpunkti, kelle ülesanne on hõlbustada lepinguosaliste vahelist teabevahetust käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes, ning teatab teisele lepinguosalisele kontaktpunkti kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

3. PEATÜKK

PÄRITOLUREEGLID JA PÄRITOLUMENETLUSED

A JAGU

PÄRITOLUREEGLID

ARTIKKEL 3.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kaubasaadeti“ – tooted, mis saadetakse samaaegselt ühelt kaubasaatjalt ühele kaubasaajale või mis saadetakse kaubasaatjalt kaubasaajale üheainsa veodokumendi alusel või selle dokumendi puudumisel üheainsa kaubaarve alusel;
- b) „eksportija“ – lepinguosalise territooriumil asuv isik, kes ekspordib või toodab päritolustaatusena toodet kooskõlas asjaomase lepinguosalise õigusnormides sätestatud nõuetega ja kes koostab päritolukinnituse;
- c) „importija“ – isik, kes impordib päritolustaatusena toodet ja taotleb selle suhtes tariifset sooduskohtlemist;

- d) „materjal“ – toote tootmisel kasutatud aine, sealhulgas koostisosa, tooraine, komponent või muu osa;
- e) „päritolustaatuseta materjal“ – materjal, mis käesoleva peatüki kohaselt ei ole päritolustaatusega materjal, sealhulgas materjal, mille päritolustaatus ei ole võimalik kindlaks teha;
- f) „toode“ – tootmise tulemus, isegi kui see on ette nähtud kasutamiseks materjalina teise toote tootmisel; ja
- g) „tootmine“ – iga liiki töö või töötlemine, kaasa arvatud komplekteerimine.

ARTIKKEL 3.2

Päritolustaatusega toodete suhtes kohaldatavad üldnõuded

1. Kui lepinguosaline kohaldab vastavalt käesolevale lepingule teise lepinguosalise päritolustaatusega kauba suhtes tariifset sooduskohtlemist, siis tingimusel, et toode vastab kõigile muudele käesoleva peatüki kohaldatavatele nõuetele, käsitatakse toodet teise lepinguosalise päritolustaatusega kaubana, kui see on:

- a) täielikult saadud selle lepinguosalise territooriumil artikli 3.4 „Täielikult ühes riigis või ühel territooriumil saadud kaup“ tähenduses;
- b) toodetud selle lepinguosalise territooriumil üksnes päritolustaatusega materjalidest või

- c) toodetud selle lepinguosalise territooriumil, kasutades päritolustaatuseta materjale, tingimusel et toode vastab 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“ sätestatud nõuetele.
2. Kui toode on saanud päritolustaatuse, ei käsitata selle toote valmistamisel kasutatud päritolustaatuseta materjale päritolustaatuseta materjalidena, kui kõnealust toodet kasutatakse materjalina teise toote tootmisel.
3. Päritolustaatuse omandamise nõuded peavad olema Uus-Meremaal või liidus katkestusteta täidetud.

ARTIKKEL 3.3

Päritolu kumulatsioon

1. Lepinguosaliselt pärinevat toodet käsitatakse teiselt lepinguosaliselt pärinevana, kui seda toodet kasutatakse materjalina teise toote tootmisel kõnealuse teise lepinguosalise territooriumil.
2. Tootmist päritolustaatuseta materjalist lepinguosalise territooriumil võib arvesse võtta selle kindlakstegemisel, kas toode on pärit teise lepinguosalise territooriumilt.
3. Lõikeid 1 ja 2 ei kohaldata, kui teise lepinguosalise territooriumil toimuv tootmine ei hõlma enam kui ühte või mitut artiklis 3.6 „Ebapiisav töö või töötlus“ osutatud toimingut.

4. Selleks et eksportija saaks lõikes 2 osutatud päritolustaatuseta materjali kohta täita päritolukinnituse, millele on osutatud artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõike 2 punktis a, peab eksportija saama tarnijalt 3-D lisas „Artikli 3.3 „Päritolu kumulatsioon“ lõikes 4 osutatud tarnija deklaratsioon“ sätestatud tarnija deklaratsiooni või muu samaväärse dokumendi, mis sisaldab sama teavet ja kirjeldab asjaomaseid päritolustaatuseta materjale piisavalt üksikasjalikult, nii et neid on võimalik identifitseerida.

ARTIKKEL 3.4

Täielikult ühes riigis või ühel territooriumil saadud kaup

1. Täielikult lepinguosalise territooriumil saadud kaubaks loetakse järgmist:
 - a) lepinguosalise pinnasest või merepõhjast kaevandatud või saadud maavara või looduslikult esinev aine;
 - b) lepinguosalise territooriumil kasvatatud või kogutud taim või köögivili;
 - c) lepinguosalise territooriumil sündinud ja kasvatatud elusloom;
 - d) lepinguosalise territooriumil kasvatatud elusloomast saadud toode;
 - e) lepinguosalise territooriumil sündinud ja kasvatatud tapetud loomast saadud toode;

- f) lepinguosalise territooriumil küttimise või kalapüügi (kuid mitte väljaspool lepinguosalise territoriaalmerd) tulemusena saadud toode;
- g) lepinguosalise territooriumil vesiviljelusest saadud toode, kui veetaimed ja veeorganismid, sealhulgas kalad, limused, koorikloomad ja muud veeselgrootud on kasvatatud seemnevarust, nagu kalamari, -maimud ja -vastsed, sekkudes seejuures tootmise suurendamiseks kasvatusprotsessi korrapärase varude täiendamise, toitmise ja röövlomade eest kaitsmise teel;
- h) merekalapüügisaadus ja muu saadus, mille lepinguosalise laev on püüdnud merest väljaspool territoriaalmerd kooskõlas rahvusvahelise avaliku õigusega;
- i) lepinguosalise kalatöötlemislaeva pardal üksnes punktis h osutatud saadusest valmistatud toode;
- j) saadus, mille lepinguosaline või lepinguosalise isik on kaevandanud või saanud merepõhjast või selle aluspinnasest väljaspool territoriaalmerd, tingimusel et sellel lepinguosalisel või lepinguosalise isikul on rahvusvahelise avaliku õiguse kohaselt õigus teha tööd asjaomases merepõhja või selle aluspinnase osas;
- k) lepinguosalise territooriumil toimunud tootmistegevuse käigus tekkinud jäätmed või jäägid;
- l) lepinguosalise territooriumil kogutud kasutatud toode, mis sobib ainult toorainete taaskasutamiseks, sealhulgas sellised toorained; ja
- m) lepinguosalise territooriumil üksnes punktides a–l osutatud saadustest ja toodetest valmistatud toode.

2. Lõike 1 punktides h ja i osutatud mõisted „lepinguosalise laev“ ja „lepinguosalise kalatöötlemislaev“ tähendavad üksnes laeva ja kalatöötlemislaeva, mis:

- a) on registreeritud liikmesriigis või Uus-Meremaal;
- b) sõidab liikmesriigi või Uus-Meremaa lipu all ja
- c) vastab ühele järgmistest tingimustest:
 - i) kuulub vähemalt 50 % ulatuses liikmesriigi või Uus-Meremaa kodanikele või
 - ii) kuulub ühele või mitmele juriidilisele isikule, kellest:
 - A) igauue peakontor ja peamine tegevuskoht asub liikmesriigis või Uus-Meremaal ning
 - B) kuulub vähemalt 50 % ulatuses liikmesriigi või Uus-Meremaa avalik-õiguslikele üksustele või isikutele.

ARTIKKEL 3.5

Lubatud kõrvalekalded

1. Kui toote valmistamisel kasutatud päritolustaatuseta materjalid ei vasta 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“ sätestatud nõuetele, loetakse see toode järgmistel tingimustel siiski lepinguosalise territooriumilt pärinevaks:
 - a) kõigi toodete puhul, välja arvatud HSi gruppidesse 50–63 klassifitseeritud toode, ei ületa nende toodete valmistamisel kasutatud päritolustaatuseta materjalide väärtus 10 % toote tehasehinnast;
 - b) HSi gruppidesse 50–63 klassifitseeritud toote puhul kohaldatakse 3-A lisa „Sissejuhatavad märkused tootepõhiste päritolureeglite kohta“ 7. ja 8. märkuses sätestatud lubatud kõrvalekaldeid.
2. Lõiget 1 ei kohaldata, kui toote tootmisel kasutatud päritolustaatuseta materjalide väärtus või mass ületab päritolustaatuseta materjalide väärtuse või massi suhtes kehtestatud maksimummäära, mis on kindlaks määratud 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“ sätestatud nõuetes.
3. Lõiget 1 ei kohaldata toodete suhtes, mis on täielikult saadud lepinguosalise territooriumil artikli 3.4 „Täielikult ühes riigis või ühel territooriumil saadud kaup“ tähenduses. Kui 3-B lisa „Tootepõhised päritolureeglid“ kohaselt peavad toote valmistamiseks kasutatavad materjalid olema täielikult saadud ühes riigis või ühel territooriumil, kohaldatakse lõikeid 1 ja 2.

ARTIKKEL 3.6

Ebapiisav töö või töötlus

1. Olenemata artikli 3.2 „Päritolustaatusega toodete suhtes kohaldatavad üldnõuded“ lõike 1 punktist c ei loeta toodet lepinguosalise territooriumilt pärinevaks, kui toote tootmine lepinguosalise territooriumil hõlmab ainult ühte või mitut järgmist toimingut päritolustaatuseta materjalidega:
 - a) säilitustoimingud, nagu kuivatamine, külmutamine, soolvees hoidmine jms toimingud, mille ainus eesmärk on tagada toote hea seisundi säilimine selle vedamisel ja ladustamisel¹;
 - b) pakkeüksuste osadeks jagamine ja koondamine;
 - c) pesemine või puhastamine, tolmu, oksiidi, õli, värvi või muu katte eemaldamine;
 - d) tekstiili ja tekstiiltoodete triikimine või pressimine;
 - e) lihtsad värvimis- ja poleerimistoimingud;
 - f) riisi koorimine ja osaline või täielik kroovimine; teravilja ja riisi poleerimine ja glaseerimine;

¹ Selliseid säilitustoiminguid nagu jahutamine, külmutamine ja õhutamine, peetakse punkti a tähenduses ebapiisavaks, samas kui selliseid toiminguid nagu marineerimine, kuivatamine või suitsutamine, mille eesmärk on anda tootele spetsiaalsed või eriomadused, ei peeta ebapiisavaks.

- g) suhkru toonimine või maitsestamine või tükkipressimine; kristallsuhkru osaline või täielik jahvatamine;
- h) puuviljade, pähklite ja köögiviljade koorimine, kividest või seemnetest puhastamine ja lüdimine;
- i) teritamine, lihtlihvimine või lihtlõikamine;
- j) tuulamine, uhtmine, sortimine, klassifitseerimine, liigitamine, kokkusobitamine (kaasa arvatud kaupade komplekteerimine);
- k) lihtne klaas- või plastpudelitesse, plekkpurkidesse, kottidesse, karpidesse, kastidesse pakkimine, alustele jms kinnitamine ning kõik muu lihtne pakendamine;
- l) märkide, etikettide, logode ja muude eristusmärkide kinnitamine või trükkimine toodetele või nende pakenditele;
- m) üht või mitut sorti toodete lihtne segamine; suhkru segamine mis tahes muu ainega;
- n) lihtne toodetele vee lisamine või toodete lahjendamine vee või muu ainega, mis ei muuda oluliselt toodete omadusi, või dehüdreerimine või denatureerimine;
- o) toote osade lihtne kokkupanemine terviktoote saamiseks või toote osadeks lammutamine või

p) loomade tapmine.

2. Lõike 1 kohaldamisel loetakse toiminguid lihtsateks, kui nende toimingute tegemiseks ei ole vaja erioskusi ega spetsiaalselt toodetud või paigaldatud masinaid, aparate või seadmeid.

ARTIKKEL 3.7

Kvalifikatsiooniühik

1. Käesoleva peatüki kohaldamisel loetakse kvalifikatsiooniühikuks see toode, mida käsitatakse põhiüksusena toote klassifitseerimisel HSi alusel.

2. Kui kaubasaadeti koosneb mitmest identsest tootest, mis on klassifitseeritud samasse HSi rubriiki, võetakse käesoleva peatüki kohaldamisel arvesse iga üksikut toodet.

ARTIKKEL 3.8

Pakkematerjal ja transporditaara

Toote päritolustaatuse kindlaksmääramisel ei võeta arvesse pakkematerjali ja transporditaarat, mida kasutatakse toote kaitsmiseks selle veo käigus.

ARTIKKEL 3.9

Jaemüügil kasutatavad pakkematerjalid ja taara

1. Pakkematerjale ja taarat, millesse toode jaemüügiks pakendatakse, kui need on klassifitseeritud koos tootega, ei võeta arvesse selle kindlakstegemisel, kas toote valmistamisel kasutatud päritolustaatuseta materjalide puhul on toimunud kohaldatav tariifse klassifikatsiooni muutus või konkreetne tootmis- või töötlemistoiming, nagu on sätestatud 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“, või kas toode on täielikult saadud ühes riigis või ühel territooriumil.
2. Kui toote suhtes kohaldatakse 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“ sätestatud väärtusnõuet ning tootega koos on klassifitseeritud pakkematerjalid ja taara, millesse toode jaemüügiks pakendatakse, võetakse asjaomase pakkematerjali ja taara kui (vastavalt olukorrale) päritolustaatusena või päritolustaatuseta materjali väärtust arvesse asjaomase toote suhtes väärtusnõude kohaldamiseks tehtavas arvutuses.

ARTIKKEL 3.10

Tarvikud, varuosad ja tööriistad

1. Käesoleva artikliga on hõlmatud tarvikud, varuosad, tööriistad ning juhend- või muud teabematerjalid:
 - a) mis on klassifitseeritud, tarnitud ja arvel märgitud koos tootega ning

b) mille liik, kogus ja väärtus on asjaomase toote puhul tavapärased.

2. Selle kindlakstegemisel, kas toode:

- a) on täielikult saadud ühes riigis või ühel territooriumil või vastab tootmisprotsessi nõudele või tariifse klassifitseerimise muutuse nõudele, mis on sätestatud 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“, ei võeta arvesse selle toote tarvikuid, varuosi, tööriistu ega juhend- või muid teabematerjale; ning
- b) vastab 3-B lisas „Tootepõhised päritolureeglid“ sätestatud väärtusnõudele, võetakse toote tarvikute, varuosade, tööriistade ja juhend- või muude teabematerjalide kui (vastavalt olukorrale) päritolustaatusega või päritolustaatuseta materjalide väärtust arvesse toote suhtes väärtusnõude kohaldamiseks tehtavas arvutuses.

ARTIKKEL 3.11

Komplektid

Harmoneeritud süsteemi tõlgendamise 3. üldreegli punktides b ja c määratletud komplektid loetakse lepinguosalise territooriumilt pärinevaks, kui komplekti kõigil komponentidel on päritolustaatus. Kui komplekt koosneb päritolustaatusega ja päritolustaatuseta komponentidest, loetakse komplekt tervikuna lepinguosalise territooriumilt pärinevaks, kui päritolustaatuseta komponentide väärtus ei ületa 15 % komplekti tehasehinnast.

ARTIKKEL 3.12

Neutraalsed elemendid

Selle kindlakstegemiseks, kas toode on pärit lepinguosalise territooriumilt, ei ole vaja kindlaks määrata järgmiste neutraalsete elementide päritolustaatus:

- a) energia ja kütus;
- b) tootmiseseadmed, sealhulgas tooted, mida kasutatakse nende hooldamiseks;
- c) masinad, tööriistad, stantsid ja vormid;
- d) seadmete ja hoonete hooldamiseks kasutatavad varuosad ja materjalid;
- e) lubrikandid, määrded, liitmismaterjalid ning muud tootmisel või seadmete ja hoonete käitamisel kasutatavad materjalid;
- f) kindad, prillid, jalatsid, rõivad, ohutusvahendid ja tarvikud;
- g) toote katsetamiseks ja kontrollimiseks kasutatavad seadmed, aparaadid ja tarvikud;
- h) katalüsaatorid ja lahustid ning

- i) muud materjalid, mis ei sisaldu ega ole ette nähtud sisalduma toote lõplikus koostises.

ARTIKKEL 3.13

Asendatavate materjalide ja toodete arvestuslik eraldamine

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendavad mõisted „asendatavad materjalid“ või „asendatavad tooted“ sama liiki ja samasuguse kaubandusliku kvaliteediga materjale või tooteid, millel on samad tehnilised ja füüsilised omadused ning mida ei saa päritolu kindlaksmääramise seisukohast üksteisest eristada.
2. Päritolustaatusega ja päritolustaatuseta asendatavad materjalid või asendatavad tooted eraldatakse ladustamise ajal füüsiliselt, et säilitada nende staatus.
3. Olenemata lõikest 2 võib päritolustaatusega ja päritolustaatuseta asendatavaid materjale kasutada toote valmistamisel ilma neid ladustamise ajal füüsiliselt eraldamata, kui kasutatakse arvestusliku eraldamise meetodit.
4. Olenemata lõikest 2 võib HSi gruppidesse 10, 15, 27, 28 ja 29, rubriikidesse 32.01–32.07 ja 39.01–39.14 klassifitseeritud asendatavaid materjale või asendatavaid tooteid enne nende teise lepinguosalisse eksportimist ladustada lepinguosalise territooriumil ilma neid füüsiliselt eraldamata, kui kasutatakse arvestusliku eraldamise meetodit.

5. Lõigetes 3 ja 4 osutatud arvestusliku eraldamise meetodit kohaldatakse kooskõlas varude haldamise meetodiga, mis põhineb seda meetodit kasutava lepinguosalise üldtunnustatud raamatupidamispõhimõtetel.

6. Arvestusliku eraldamise meetod on meetod, millega tagatakse, et ühelgi hetkel ei saa päritolustaatus rohkem tooteid, kui oleks saanud siis, kui asendatavad materjalid või tooted oluksid füüsiliselt eraldatud.

ARTIKKEL 3.14

Tagastatud tooted

Kui lepinguosalise territooriumilt kolmandasse riiki eksporditud päritolustaatusega toode jõuab tagasi selle lepinguosalise territooriumile, käsitatakse seda päritolustaatuseta tootena, välja arvatud juhul, kui:

- a) tagastatud toode on täpselt sama toode kui eksporditud toode ja
- b) tagastatud tootega ei ole kõnealuses kolmandas riigis, kuhu see eksporditi, ega eksportimise ajal tehtud ühtegi muud toimingut peale nende, mis olid vajalikud toote hea seisundi säilitamiseks.

ARTIKKEL 3.15

Mittemuutmise reegel

1. Lepinguosalise territooriumil vabasse ringlusse laskmiseks deklareeritud päritolustaatuslega tooted ei tohi olla pärast eksportimist ja enne vabasse ringlusse laskmiseks deklareerimist muudetud ega muundatud ning nad ei või olla läbinud muid toiminguid peale nende, mis on vajalikud nende hea seisundi säilitamiseks, välja arvatud märkide, etikettide, plommide või dokumentide lisamine, et tagada importiva poole konkreetsete nõuete täitmine.
2. Päritolustaatuslega toodet võib ladustada või esitleda kolmandas riigis, kui seda toodet ei lasta kõnealuses kolmandas riigis vabasse ringlusse.
3. Ilma et see piiraks B jao „Päritolumenetlused“ kohaldamist, võib kaubasaadetised jagada kolmandas riigis osadeks, kui neid kaubasaadetisi ei lasta kõnealuses kolmandas riigis vabasse ringlusse.
4. Kui tekib kahtlus, kas lõigetes 1–3 sätestatud nõuded on täidetud või mitte, võib importiva lepinguosalise tolliasutus nõuda, et importija tõendaks nende nõuete täitmist; seda võib teha mis tahes viisil, sealhulgas selliste lepinguliste veodokumentidega nagu veokiri, faktiliste või konkreetsete tõenditega, mis põhinevad pakendite märgistamisel või nummerdamisel, või muude tootega seotud tõenditega.

B JAGU

PÄRITOLUMENETLUSED

ARTIKKEL 3.16

Tariifse sooduskohtlemise taotlus

1. Importiv lepinguosaline võimaldab tariifset sooduskohtlemist käesoleva peatüki tähenduses teise lepinguosalise päritolustaatusega tootele importija tariifse sooduskohtlemise taotluse alusel. Importija vastutab tariifse sooduskohtlemise taotluse õigsuse ja käesolevas peatükis sätestatud nõuete täitmise eest.
2. Tariifse sooduskohtlemise taotluse aluseks on kas:
 - a) eksportija koostatud päritolukinnitus toote päritolustaatuse kohta või
 - b) importija teadmine, et tootel on päritolustaatus.
3. Tariifse sooduskohtlemise taotlus ja selle esitamise alused, millele on osutatud lõike 2 punktides a ja b, lisatakse impordi tollideklaratsioonile kooskõlas importiva lepinguosalise õigusnormidega.

4. Importija, kes esitab tariifse sooduskohtlemise taotluse, mis põhineb lõike 2 punktis a osutatud päritolukinnitusel, säilitab päritolukinnituse, ja kui importiva lepinguosalise tolliasutus seda nõuab, esitab sellele tolliasutusele päritolukinnituse koopia.

ARTIKKEL 3.17

Tariifse sooduskohtlemise taotlemine pärast importimist

1. Kui importija ei taotlenud importimise ajal tariifset sooduskohtlemist ja kui toode oleks importimise ajal vastanud tariifse sooduskohtlemise tingimustele, võimaldab importiv lepinguosaline tariifse sooduskohtlemise ja maksab üleliigse tollimaksu tagasi.
2. Importiv lepinguosaline võib lõike 1 alusel tariifse sooduskohtlemise võimaldamise tingimusena nõuda, et importija esitaks tariifse sooduskohtlemise taotluse, samuti taotluse aluse, millele on osutatud artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõikes 2. Taotlus tuleb esitada hiljemalt kolm aastat pärast importimise kuupäeva või importiva lepinguosalise õigusnormides sätestatud pikema ajavahemiku jooksul.

ARTIKKEL 3.18

Päritolukinnitus

1. Toote eksportija koostab päritolukinnituse, mis põhineb teabel, mis tõendab, et toode on päritolustaatusega, sealhulgas vajaduse korral teabel toote tootmiseks kasutatud materjalide päritolustaatuse kohta. Eksportija vastutab päritolukinnituse ja esitatud teabe õigsuse eest.
2. Päritolukinnitus koostatakse ühes 3-C lisas „Päritolukinnituse tekst“ sätestatud keeleversioonidest ja esitatakse kaubaarvel või mõnes muus dokumendis, kus asjaomast toodet on kirjeldatud piisavalt täpselt, et seda oleks võimalik identifitseerida¹. Importiv lepinguosaline ei nõua importijalt päritolukinnituse tõlke esitamist.
3. Päritolukinnitus kehtib üks aasta alates selle koostamise kuupäevast.
4. Päritolukinnitus võib kehtida järgmise kohta:
 - a) ühest või mitmest tootest koosnev ühekordne kaubasaadetis, mis imporditakse lepinguosalise territooriumile; või

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kuigi päritolukinnituse peab koostama eksportija, kes vastutab ka piisavate üksikasjade esitamise eest, mis võimaldaksid päritolustaatusega toodet identifitseerida, ei ole arvet või mis tahes muud dokumenti täitva isiku nimi ega asukoht nõutav, kui see dokument võimaldab eksportija selgelt identifitseerida.

- b) mitu identsetest toodetest koosnevat kaubasaadetist, mis imporditakse lepinguosalise territooriumile päritolukinnituses märgitud ajavahemiku jooksul, mis ei ületa 12 kuud.

5. Importiv lepinguosaline lubab importija taotlusel ja vastavalt nõuetele, mille importiv lepinguosaline võib kehtestada, esitada üheainsa päritolukinnituse HSi 2. tõlgendamisreegli punkti a tähenduses kokkupanemata või lahtivõetud toodete kohta, mis kuuluvad HSi XV–XXI jaotise alla ja mis imporditakse osade kaupa.

ARTIKKEL 3.19

Pisivead või väikesed lahknevused

Importiva lepinguosalise tolliasutus ei lükka tariifse sooduskohtlemise taotlust tagasi päritolukinnituses esinevate pisivigade või väikeste lahknevuste tõttu.

ARTIKKEL 3.20

Importija teadmine

Importija teadmine, et toode on pärit eksportiva lepinguosalise territooriumilt, peab põhinema teabel, mis tõendab, et toode on päritolustaatusega ja vastab käesoleva peatüki nõuetele.

ARTIKKEL 3.21

Andmete säilitamise nõuded

1. Importija, kes taotles importiva lepinguosalise territooriumile imporditud toote suhtes tariifset sooduskohtlemist, säilitab järgmisi andmeid vähemalt kolm aastat pärast artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõikes 1 või artiklis 3.17 „Tariifse sooduskohtlemise taotlemine pärast importimist“ osutatud tariifse sooduskohtlemise taotluse esitamise kuupäeva või importiva lepinguosalise õigusnormides sätestatud pikema ajavahemiku jooksul:
 - a) eksportija koostatud päritolukinnitus, kui taotlus põhines päritolukinnitusel; või
 - b) kõik andmed, mis tõendavad, et toode vastab päritolustaatuse saamise nõuetele, kui taotlus põhines importija teadmistel.
2. Päritolukinnituse koostanud eksportija säilitab vähemalt neli aastat pärast päritolukinnituse koostamist või eksportiva lepinguosalise õigusnormidega ettenähtud pikema ajavahemiku jooksul kõnealuse kinnituse koopiat ja muid andmeid, mis tõendavad, et toode vastab päritolustaatuse saamiseks vajalikele nõuetele.
3. Kui eksportija ei ole toodete tootja ja ta on tuginenud tarnijalt saadud teabele toodete päritolustaatuse kohta, peab eksportija säilitama tarnija esitatud teabe.

4. Käesoleva artikli kohaselt säilitatavaid andmeid võib säilitada elektroonilisel kujul.

ARTIKKEL 3.22

Menetlusnõuetest loobumine

1. Olenemata artiklitest 3.16–3.21 võimaldab importiv lepinguosaline tariifset sooduskohtlemist järgmistele toodetele:
 - a) eraisikult eraisikule väikepakendis saadetak toode või
 - b) reisija isikliku pagasi hulka kuuluv toode.
2. Lõiget 1 kohaldatakse ainult selliste toodete suhtes, mille kohta on esitatud tollideklaratsioon, mis kinnitab vastavust käesoleva peatüki nõuetele, ja mille puhul importiva lepinguosalise tolliasutusel ei ole kahtlusi sellise deklaratsiooni õigsuses.
3. Lõiget 1 ei kohaldata järgmistele toodete suhtes:
 - a) kaubanduslikul eesmärgil imporditud tooted, välja arvatud juhuimport, mis hõlmab üksnes vastuvõtjate või reisijate või nende pereliikmete isiklikuks tarbeks mõeldud tooteid, kui toodete laadi ja koguse põhjal on ilmne, et neid ei impordita kaubanduslikul eesmärgil;

- b) tooted, mille import moodustab osa importimiste seeriast, mille puhul võib põhjendatult eeldada, et tooteid imporditakse eraldi selleks, et vältida artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ nõuete täitmist;
- c) tooted, mille koguväärtus ületab:
- i) liidu puhul 500 eurot väikepakkides saadetavate toodete puhul ja 1 200 eurot reisijate isikliku pagasi hulka kuuluvate toodete puhul. Omavääringus kasutatavad summad peavad vastama eurodes väljendatud summadele oktoobri esimese tööpäeva vahetuskursi alusel. Vahetuskurss on kurss, mille Euroopa Keskpank on selle päeva kohta avaldanud, välja arvatud juhul, kui 15. oktoobriks on Euroopa Komisjonile teatatud mõni muu kurss, ning vahetuskurss kehtib alates järgmise aasta 1. jaanuarist. Euroopa Komisjon teatab Uus-Meremaale asjaomastest summadest;
 - ii) Uus-Meremaa puhul 1 000 Uus-Meremaa dollarit nii väikepakkides saadetavate toodete kui ka reisija isikliku pagasi hulka kuuluvate toodete puhul.
4. Importija vastutab lõikes 2 osutatud deklaratsiooni õigsuse eest. Käesoleva artikli kohaldamisel ei kohaldata importija suhtes artiklis 3.21 „Andmete säilitamise nõuded“ sätestatud andmete säilitamise nõudeid.

ARTIKKEL 3.23

Kontrollimine

1. Importiva lepinguosalise tolliasutus võib kontrollida, kas toode on päritolustaatusega või kas muud käesoleva peatüki nõuded on täidetud, tuginedes riskihindamise meetoditele, mille hulka võib kuuluda juhuvaliku meetod. Selliseks kontrollimiseks võib artiklis 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ osutatud taotluse esitanud importijalt nõuda teavet kas impordideklaratsiooni esitamise ajal, enne toodete vabastamist või pärast toodete vabastamist.
2. Lõike 1 kohaselt nõutav teave peab piirduma järgmisega:
 - a) päritolukinnitus, kui taotlus põhines päritolukinnitusel, nagu on osutatud artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõike 2 punktis a;
 - b) kui päritolukriteerium:
 - i) on „täielikult saadud ühes riigis või ühel territooriumil“, siis kohaldatav kategooria (nt saagikoristus, kaevandamine, kalapüük) ja tootmiskoht;
 - ii) põhineb tariifse klassifitseerimise muutmisel, siis loetelu kõigist päritolustaatuseta materjalidest, sealhulgas nende tariifne klassifikatsioon (päritolukriteeriumist sõltuvalt kas 2-, 4- või 6-numbrilise vorminguna);

- iii) põhineb väärtuse arvutamise meetodil, siis lõpptoote väärtus ja kõigi lõpptoote tootmisel kasutatud päritolustaatuseta materjalide väärtus;
- iv) põhineb toote massil, siis lõpptoote mass ja lõpptoote tootmisel kasutatud asjaomaste päritolustaatuseta materjalide mass;
- v) põhineb konkreetsetel tootmisprotsessidel, siis selle tootmisprotsessi konkreetne kirjeldus.

3. Nõutavat teavet esitades võib importija lisada muud teavet, mida ta peab kontrollimise seisukohast vajalikuks.

4. Kui tariifse sooduskohtlemise taotlus põhineb päritolukinnitusel, teavitab importija importiva lepinguosalise tolliasutust, kui importijal puudub artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõike 2 punktis a osutatud nõutud teave. Sel juhul võib importija teatada tolliasutusele, et nõutud teabe esitab eksportija otse.

5. Kui tariifse sooduskohtlemise taotlus põhineb importija teadmisel, millele on osutatud artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõike 2 punktis b, võib kontrolli tegev importiva lepinguosalise tolliasutus pärast käesoleva artikli lõike 1 kohaselt teabe nõudmist saata importijale teabenõude, kui ta leiab, et toote päritolustaatuse või muude käesoleva peatüki nõuete täitmise kontrollimiseks on vaja lisateavet. Importiva lepinguosalise tolliasutus võib vajaduse korral nõuda importijalt konkreetseid dokumente ja teavet.

6. Kontrollimise ajaks lubab importiv lepinguosaline asjaomased tooted vabastada. Importiv lepinguosaline võib toodete vabastamise tingimuseks seada nõude, et importija esitab tagatise või rakendab muid tolliasutuse nõutavaid asjakohaseid ettevaatusabinõusid. Tariifse sooduskohtlemise peatamine lõpetatakse niipea kui võimalik pärast seda, kui importiva lepinguosalise tolliasutus on kindlaks teinud, et asjaomastel toodetel on päritolustaatus ja et muud käesoleva peatüki nõuded on täidetud.

ARTIKKEL 3.24

Halduskoostöö

1. Selleks et tagada käesoleva peatüki sätete nõuetekohane kohaldamine, teevad lepinguosalised kummagi lepinguosalise tolliasutuste kaudu koostööd selle kontrollimiseks, kas toode on päritolustaatusega ja vastab muudele käesolevas peatükis sätestatud nõuetele.

2. Kui tariifse sooduskohtlemise taotlus põhineb päritolukinnitusel, võib kontrolli tegev importiva lepinguosalise tolliasutus pärast artikli 3.23 „Kontrollimine“ lõike 1 kohaselt teabe nõudmist kahe aasta jooksul pärast artikli 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ lõike 2 punkti a või artikli 3.17 „Tariifse sooduskohtlemise taotlemine pärast importimist“ lõike 2 kohaselt tariifse sooduskohtlemise taotluse esitamise kuupäeva nõuda teavet ka eksportiva lepinguosalise tolliasutuselt, kui importiva lepinguosalise tolliasutus leiab, et ta vajab toote päritolustaatus või muude käesoleva peatüki nõuete täitmise kontrollimiseks lisateavet. Importiva lepinguosalise tolliasutus võib vajaduse korral nõuda eksportiva lepinguosalise tolliasutuselt konkreetseid dokumente ja teavet.

3. Lõikes 2 osutatud teabenõue hõlmab järgmisi elemente:

- a) päritolukinnitus;
- b) teabenõude esitanud tolliasutuse andmed;
- c) eksportija nimi;
- d) kontrolli objekt ja ulatus ning
- e) vajaduse korral mis tahes asjakohased dokumendid.

4. Eksportiva lepinguosalise tolliasutus võib kooskõlas selle lepinguosalise õigusnormidega nõuda dokumentide esitamist või uurimist, nõudes tõendeid või külastades eksportija valdusi, et vaadata läbi dokumendid ja tutvuda tootmisel kasutatavate vahenditega.

5. Ilma et see piiraks lõike 6 kohaldamist, esitab eksportiva lepinguosalise tolliasutus, kes on saanud lõikes 2 osutatud nõude, importiva lepinguosalise tolliasutusele järgmise teabe:

- a) nõutavad dokumendid, kui need on olemas;
- b) arvamus toote päritolustaatus kohta;

- c) kontrollitava toote kirjeldus ning käesoleva peatüki kohaldamiseks vajalik tariifne klassifikatsioon;
- d) toote päritolustaatus kinnitav tootmisprotsessi kirjeldus ja selgitus;
- e) teave selle kohta, kuidas kontrollimine läbi viidi; ja
- f) vajaduse korral tõendavad dokumendid.

6. Eksportiva lepinguosalise tolliasutus ei esita importiva lepinguosalise tolliasutusele lõikes 5 osutatud teavet ilma eksportija nõusolekuta.

7. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele oma tolliasutuste kontaktandmed ja teavitab teist lepinguosalist nende andmete võimalikest muutustest kolmekümne päeva jooksul pärast muutuse kuupäeva. Liidu puhul vastutab käesolevas lõikes osutatud teadete eest Euroopa Komisjon.

ARTIKKEL 3.25

Tariifsest sooduskohtlemisest keeldumine

1. Ilma et see piiraks lõikes 3 sätestatud nõuete kohaldamist, võib importiva lepinguosalise tolliasutus keelduda tariifsest sooduskohtlemisest, kui:
 - a) kolme kuu jooksul pärast artikli 3.23 „Kontrollimine“ lõike 1 kohase teabenõude esitamise kuupäeva:
 - i) ei ole importija vastanud;
 - ii) ei ole päritolukinnitust esitatud, kuigi tariifse sooduskohtlemise taotlus põhines päritolukinnitusel, või
 - iii) ei ole importija esitanud piisavat teavet toote päritolustaatuse kinnitamiseks, kuigi tariifse sooduskohtlemise taotlus põhines importija teadmisel;
 - b) kolme kuu jooksul pärast artikli 3.23 „Kontrollimine“ lõike 5 kohaselt lisateabe nõudmise kuupäeva:
 - i) ei ole importija vastanud või

- ii) ei ole importija esitanud piisavat teavet toote päritolustaatuse kinnitamiseks;
 - c) kümne kuu jooksul pärast artikli 3.24 „Halduskoostöö“ lõike 2 kohase teabenõude kättetoimetamise kuupäeva:
 - i) ei ole eksportiva lepinguosalise tolliasutus vastanud või
 - ii) ei ole eksportiva lepinguosalise tolliasutus esitanud piisavat teavet toote päritolustaatuse kinnitamiseks.
2. Importiva lepinguosalise tolliasutus võib keelduda toote suhtes tariifse sooduskohtlemise võimaldamisest, kui tariifset sooduskohtlemist taotlenud importija ei täida käesoleva peatüki muid nõudeid kui need, mis on seotud toote päritolustaatusega.
3. Kui importiva lepinguosalise tolliasutusel on vastavalt lõikele 1 piisavalt põhjust tariifse sooduskohtlemise võimaldamisest keelduda, siis juhul, kui eksportiva lepinguosalise tolliasutus on esitanud artikli 3.24 „Halduskoostöö“ lõike 5 punkti b kohase arvamuse, millega kinnitatakse toote päritolustaatus, teatab importiva lepinguosalise tolliasutus kahe kuu jooksul pärast kõnealuse arvamuse kättesaamist eksportiva lepinguosalise tolliasutusele oma kavatsusest keelduda tariifse sooduskohtlemise võimaldamisest ja keeldumise põhjustest.

4. Pärast lõikes 3 osutatud teate edastamist korraldatakse emma-kumma lepinguosalise taotlusel konsultatsioonid kolme kuu jooksul kõnealuse teate kuupäevast arvates. Konsultatsioonide pidamise tähtaega võib lepinguosaliste tolliasutuste vastastikusel kokkuleppel igal üksikjuhul eraldi pikendada. Konsultatsioone peetakse ühise tollikoostöö komitee kehtestatud korra kohaselt, kui lepinguosaliste tolliasutused ei lepi kokku teisiti.

5. Kui importiva lepinguosalise tolliasutus ei saa konsultatsiooniperioodi lõppedes kinnitada, et toode on päritolustaatusega, võib ta tariifsest sooduskohtlemisest keelduda, kui tal on selleks piisav põhjendus ja kui ta on andnud importijale õiguse olla ära kuulatud. Kui eksportiva lepinguosalise tolliasutus kinnitab toodete päritolustaatust ja esitab sellise järelduse kohta põhjenduse, ei keeldu importiva lepinguosalise tolliasutus nende toodete tariifsest sooduskohtlemisest üksnes artikli 3.24 „Halduskoostöö“ lõike 6 kohaldamise tõttu.

6. Kahe kuu jooksul pärast lõpliku otsuse tegemist toote päritolustaatuse kohta teatab importiva lepinguosalise tolliasutus sellest lõplikust otsusest eksportiva lepinguosalise tolliasutusele, kes esitas artikli 3.24 „Halduskoostöö“ lõike 5 punkti b kohase arvamuse.

ARTIKKEL 3.26

Konfidentsiaalsus

1. Kumbki lepinguosaline tagab kooskõlas oma õigusnormidega teise lepinguosalise või tema isiku poolt käesoleva peatüki kohaselt esitatud teabe konfidentsiaalsuse ja kaitseb seda teavet avalikustamise eest.
2. Importiva lepinguosalise asutuste saadud teavet võib kasutada üksnes käesoleva peatüki kohaldamisel. Lepinguosaline võib kasutada käesoleva peatüki kohaselt kogutud teavet haldus-, kohtu- või kohtulaadses menetluses, mis on algatatud käesolevas peatükis sätestatud nõuete täitmata jätmise tõttu. Enne kui lepinguosaline seda teavet sel viisil kasutab, teatab ta sellest isikule või lepinguosalisele, kes teabe esitas.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et käesoleva peatüki kohaselt kogutud konfidentsiaalset teavet ei kasutata muul eesmärgil kui päritolu- ja tolliküsimustega seotud otsuste ja kindlaksmääramiste haldamine ja täitmise tagamine, välja arvatud kõnealuse konfidentsiaalse teabe esitanud isiku või lepinguosalise loal. Kui konfidentsiaalset teavet taotletakse lepinguosalise õigusnormide täitmise eesmärgil kohtumenetluseks, mis ei ole seotud päritolu- ja tolliküsimustega, siis tingimusel, et kõnealune lepinguosaline teavitab sellest eelnevalt teabe esitanud isikut või lepinguosalist ja teeb teatavaks õigusnormidest tuleneva nõude selliseks kasutamiseks, ei ole konfidentsiaalse teabe esitanud isiku või lepinguosalise luba nõutav.

ARTIKKEL 3.27

Haldusmeetmed ja -karistused

Kumbki lepinguosaline tagab käesoleva peatüki tegeliku täitmise. Kumbki lepinguosaline tagab, et pädevatel asutustel on võimalik kooskõlas lepinguosalise õigusnormidega kehtestada haldusmeetmeid ja vajaduse korral karistusi käesolevast peatükist tulenevate kohustuste rikkumise eest.

C JAGU

LÖPPSÄTTED

ARTIKKEL 3.28

Ceuta ja Melilla

1. Käesoleva peatüki kohaldamisel ei hõlma mõiste „lepinguosaline“ Ceutat ja Melillat.

2. Ceutasse ja Melillasse imporditavate Uus-Meremaalt pärit toodete suhtes kohaldatakse sama tollirežiimi, sealhulgas tariifset sooduskohtlemist, mida kohaldatakse liidu tolliterritooriumilt pärit toodete suhtes 1985. aasta ühinemisakti protokolli nr 2 alusel¹. Uus-Meremaa kohaldab Ceutast ja Melillast pärit ja käesoleva lepinguga hõlmatud toodete impordi suhtes sama tollirežiimi, sealhulgas tariifset sooduskohtlemist, mida kohaldatakse liidust imporditud ja sealt pärit toodete suhtes.
3. Uus-Meremaalt Ceutasse ja Melillasse eksporditavate toodete päritolu määramisel kohaldatakse käesoleva peatüki kohaselt Uus-Meremaa suhtes kohaldatavaid päritolureegleid ja päritolumenetlusi. Ceutast ja Melillast Uus-Meremaale eksporditavate toodete päritolu määramisel kohaldatakse käesoleva peatüki kohaselt liidu suhtes kohaldatavaid päritolureegleid ja päritolumenetlusi.
4. Ceutat ja Melillat käsitatakse ühtse territooriumina.
5. Hispaania tolliasutused vastutavad käesoleva peatüki kohaldamise eest Ceutas ja Melillas.

¹ EÜT L 302, 15.11.1985, lk 9.

ARTIKKEL 3.29

Üleminekusätted transiit- ja ladustatud toodete kohta

Käesolevat lepingut võib kohaldada toodete suhtes, mis vastavad käesoleva peatüki sätetele ja mis käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval on kas teel eksportiva lepinguosalise territooriumilt importiva lepinguosalise territooriumile või importiva lepinguosalise tollikontrolli all ning mille eest ei ole imporditollimakse ja muid impordimakse tasutud, tingimusel et artiklis 3.16 „Tariifse sooduskohtlemise taotlus“ osutatud tariifse sooduskohtlemise taotlus esitatakse importiva lepinguosalise tolliasutusele 12 kuu jooksul pärast seda kuupäeva.

ARTIKKEL 3.30

Ühine tollikoostöö komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Brüsselis 3. juulil 2017 Euroopa Liidu ja Uus-Meremaa vahel sõlmitud tollikoostöö ja vastastikuse haldusabi lepinguga loodud ühisel tollikoostöö komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) kaaluda käesoleva peatüki võimalikke muudatusi, sealhulgas neid, mis tulenevad harmoneeritud süsteemi läbivaatamisest;

- b) võtta otsustega vastu selgitavaid märkusi, et hõlbustada käesoleva peatüki rakendamist; ja
- c) võtta vastu otsus, millega kehtestatakse artikli 3.25 „Tariifsest sooduskohtlemisest keeldumine“ lõikes 4 osutatud konsultatsioonimenetlus.

4. PEATÜKK

TOLL JA KAUBANDUSE LIHTSUSTAMINE

ARTIKKEL 4.1

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärgid on järgmised:

- a) veelgi lihtsustada lepinguosaliste vahelist kaubandust, tagades samal ajal tõhusa tollikontrolli ja võttes arvesse äritavade arengut;
- b) tagada, et kummagi lepinguosalise õigusnormid, mis on seotud kaupade impordi, ekspordi ja transiidi suhtes kohaldatavate nõuetega, on läbipaistvad ja vastavad kohaldatavatele rahvusvahelistele standarditele;

- c) tagada kaupade impordi, ekspordi ja transiidi suhtes kohaldatavate nõuetega seotud tollialaste õigusnormide prognoositav, järjekindel ja mittediskrimineeriv kohaldamine kummagi lepinguosalise poolt;
- d) aidata lihtsustada ja ajakohastada kummagi lepinguosalise tolliprotseduure ja -tavasid;
- e) arendada edasi riskijuhtimismeetodeid, et lihtsustada seaduslikku kaubandust ja tagada kauba turvaline liikumine rahvusvahelises tarneahelas; ning
- f) tõhustada lepinguosaliste vahelist koostööd tolliküsimustes ja kaubanduse lihtsustamisel.

ARTIKKEL 4.2

Tollikoostöö ja vastastikune haldusabi

1. Lepinguosaliste pädevad asutused teevad tolliküsimustes koostööd, et tagada artiklis 4.1 „Eesmärgid“ sätestatud eesmärkide saavutamine.
2. CCMAA täitmise kõrval arendavad lepinguosalised koostööd, sealhulgas järgmiselt:
 - a) vahetavad teavet tollialaste õigusnormide, nende rakendamise ja tolliprotseduuride kohta, eelkõige järgmistes valdkondades:
 - i) intellektuaalomandi õiguskaitse tagamine tolliasutuste poolt;

- ii) transiidi ja ümberlaadimise lihtsustamine ning
 - iii) suhted äriühingutega;
- b) tugevdavad tollialast koostööd selliste rahvusvaheliste organisatsioonide raames nagu WTO ja Maailma Tolliorganisatsioon;
 - c) püüavad ühtlustada oma impordi-, ekspordi- ja muude tolliprotseduuride andmenõudeid, rakendades ühiseid standardeid ja andmeelemente kooskõlas Maailma Tolliorganisatsiooni andmemudeliga;
 - d) kui see on asjakohane ja vajalik, vahetavad lepinguosaliste tolliasutuste vahelise struktureeritud ja korduva teabevahetuse kaudu teatavat liiki tollialast teavet, et parandada riskijuhtimist ja tollikontrolli tõhusust, suunata tähelepanu suure riskiga kaupadele ja hõlbustada seaduslikku kaubandust. Käesoleva punkti kohane teabevahetus ei piira lepinguosaliste vahelist teabevahetust, mis võib aset leida vastastikust haldusabi käsitlevate CCMAA sätete kohaselt;
 - e) tugevdavad koostööd riskijuhtimismeetodite alal, sealhulgas jagavad parimaid tavasid ning vajaduse korral riskiteavet ja kontrollitulemusi; ning
 - f) kui see on asjakohane ja vajalik, kehtestavad volitatud ettevõtjate programmide ja tollikontrolli vastastikuse tunnustamise menetlusi, sealhulgas samaväärseid kaubanduse lihtsustamise meetmeid.

3. Ilma et see piiraks muid käesoleva lepinguga ette nähtud koostöövorme, teevad lepinguosaliste tolliasutused koostööd, sealhulgas teabevahetuse kaudu, ja osutavad teineteisele vastastikust haldusabi käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes vastavalt CCMAA sätetele. Käesoleva peatüki alusel toimuva lepinguosaliste vahelise teabevahetuse suhtes kohaldatakse *mutatis mutandis* teabe konfidentsiaalsuse ja kaitse nõudeid, mis on sätestatud CCMAA artiklis 17 vastastikuse haldusabi kohta tolliküsimustes, ning konfidentsiaalsuse ja eraelu puutumatuse nõudeid, milles lepinguosalisel kokku lepivad.

ARTIKKEL 4.3

Tollisätteid ja -protseduurid

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema tollisätteid ja -protseduurid põhinevad:
 - a) tolli ja kaubanduse valdkonnas kohaldatavatel rahvusvahelistel juriidilistel dokumentidel ja standarditel, mille kumbki lepinguosaline on heaks kiitnud, sealhulgas tolliprotseduuride lihtsustamist ja ühtlustamist käsitleva muudetud Kyoto konventsiooni, rahvusvahelise kaupade kirjeldamise ja kodeerimise harmoneeritud süsteemi konventsiooni ning Maailma Tolliorganisatsiooni maailmakaubanduse tagamise ja lihtsustamise standardite raamistiku ja tolliandmete mudeli sisulistel elementidel;
 - b) seadusliku kaubanduse kaitsel ja lihtsustamisel tema õigusnormidega ette nähtud kohaldatavate nõuete täitmise tagamise kaudu;

- c) tollialastel õigusnormidel, mis on proportsionaalsed ja mittediskrimineerivad, millega välditakse ettevõtjate tarbetut koormamist, nähakse ette täiendav lihtsustamine ettevõtjate puhul, kes täidavad nõudeid kõrgel tasemel, sealhulgas sooduskohtlemine seoses kauba vabastamisele eelneva tollikontrolliga, ning tagatakse kaitsemeetmed pettuste ja ebaseadusliku või kahjustatava tegevuse vastu; ja
 - d) eeskirjadel, millega tagatakse, et tollialaste õigusnormide rikkumise eest määratavad karistused on proportsionaalsed ja mittediskrimineerivad ning et selliste karistuste määramine ei põhjusta põhjendamatuid viivitusi kauba vabastamisel.
2. Kumbki lepinguosaline peaks oma tollialased õigusnormid ja tolliprotseduurid korrapäraselt läbi vaatama. Tolliprotseduure kohaldatakse prognoositaval, järjepideval ja läbipaistval viisil.
3. Töömeetodite täiustamiseks ning toimingute mittediskrimineerivuse, läbipaistvuse, tõhususe, terviklikkuse ja usaldusväärsuse tagamiseks teevad lepinguosalisel järgmist:
- a) vaatavad nõuded ja formaalsused läbi ning võimaluse korral lihtsustavad neid, et tagada kauba kiire vabastamine ja vormistamine; ning
 - b) töötavad tolliasutuse ja muude asutuste nõutavate andmete ja dokumentide lihtsustamise ja standardimise nimel.

ARTIKKEL 4.4

Kauba vabastamine

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab või jätab kehtima tolliprotseduurid, mis
 - a) näevad ette kauba viivitamatu vabastamise ajavahemiku jooksul, mis ei ole pikem, kui on vaja lepinguosalise õigusnormide täitmise tagamiseks, ja võimaluse korral juba kauba saabumisel;
 - b) näevad ette võimaluse esitada ja töödelda dokumente ja muud nõutavat teavet elektrooniliselt enne kauba saabumist, et võimaldada kauba vabastamist saabumisel;
 - c) võimaldavad kauba vabastamist enne kohaldatavate tollimaksude, muude maksude, lõivude ja tasude lõplikku kindlaksmääramist, kui selline kindlaksmääramine ei ole toimunud enne kauba saabumist, selle saabumisel või võimalikult kiiresti pärast kauba saabumist, ja eeldusel, et kõik muud regulatiivsed nõuded on täidetud. Sellise vabastamise tingimusena võib lepinguosaline nõuda tagatist iga veel kindlaks määramata summa kohta käenduse, sissemaks või mõne muu tema õigusnormidega ette nähtud asjakohase vahendi näol. Selline tagatis ei või olla suurem summast, mida lepinguosaline nõuab selleks, et tagada tollimaksude, muude maksude, lõivude ja tasude maksmine kogu tagatisega hõlmatud kauba eest. Tagatis vabastatakse, kui see ei ole enam vajalik; ja

- d) võimaldavad kauba vabastamist saabumisel ilma ajutise üleviimiseta lattu või muusse rajatisse, tingimusel et kaup on muul viisil vabastamiseks kõlblik.
2. Kumbki lepinguosaline minimeerib kauba vabastamiseks nõutava dokumentatsiooni nii palju kui võimalik.
3. Kumbki lepinguosaline püüab võimaldada kiiret tollivormistust vajavate kaupade kiire vabastamise, sealhulgas väljaspool tolli- ja muude asjaomaste asutuste tavapärase tööaega.
4. Kumbki lepinguosaline võtab võimaluse korral vastu või jätab kehtima tolliprotseduurid, mis näevad ette teatavate kaubasaadetiste kiire vabastamise, säilitades samal ajal asjakohase tollikontrolli, sealhulgas lubades esitada ühtse dokumendi, mis hõlmab kõiki kaubasaadetises olevaid kaupu, võimaluse korral elektrooniliselt.

ARTIKKEL 4.5

Kiiresti riknev kaup

1. Käesoleva artikli kohaldamisel käsitatakse „kiiresti rikneva kaubana“ kaupa, mis rikneb kiiresti oma iseloomulike omaduste tõttu, eelkõige sobivate ladustamistingimuste puudumisel.
2. Selleks et vältida kiiresti rikneva kauba välditavat kadu või riknemist, omistavad lepinguosalisel nõutavate kontrollide planeerimisel ja läbiviimisel kiiresti riknevale kaubale asjakohase prioriteetsuse.

3. Lisaks artikli 4.4 „Kauba vabastamine“ lõike 1 punktile a teeb kumbki lepinguosaline ettevõtja taotlusel võimaluse korral ja kooskõlas oma õigusnormidega järgmist:

- a) näeb ette kiiresti rikneva kauba saadetise tollivormistuse väljaspool tolli- ja muude asjaomaste asutuste tööaega; ning
- b) lubab vedada kiiresti rikneva kauba saadetised ettevõtja valdustesse ja teha tollivormistuse seal.

ARTIKKEL 4.6

Lihtsustatud tolliprotseduurid

Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima meetmed, mis võimaldavad tema õigusnormides sätestatud kriteeriumidele vastavatel kauplejatel või ettevõtjatel saada kasu tolliprotseduuride täiendavast lihtsustamisest. Kõnealused meetmed võivad hõlmata järgmist:

- a) tollideklaratsioonid, mis sisaldavad vähem andmestikke või lisadokumente; või
- b) perioodilised tollideklaratsioonid selliste tollimaksude ja muude maksude kindlaksmääramiseks ja tasumiseks, mis hõlmavad korduvat importi teatava ajavahemiku jooksul, pärast nende imporditud kaupade vabastamist.

ARTIKKEL 4.7

Transiit ja ümberlaadimine

1. Kumbki lepinguosaline tagab kogu oma territooriumil ümberlaadimistoimingute ja transiidi lihtsustamise ning tõhusa kontrolli.
2. Kumbki lepinguosaline tagab koostöö ja koordineerimise kõigi oma territooriumil asuvate asjaomaste asutuste ja ametkondade vahel, et hõlbustada transiiti.
3. Tingimusel, et kõik regulatiivsed nõuded on täidetud, lubab kumbki lepinguosaline vedada oma territooriumil impordiks ettenähtud kaupa tollikontrolli all sisenemistolliasutusest teise oma territooriumil asuvasse tolliasutusse, kus kaup vabastatakse või vormistatakse.

ARTIKKEL 4.8

Riskijuhtimine

1. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või säilitab tollikontrolli riskijuhtimissüsteemi.
2. Lepinguosaline kavandab ja kohaldab riskijuhtimist viisil, mis võimaldab hoida ära meelevaldse või põhjendamatult diskrimineerimise või rahvusvahelise kaubanduse varjatud piiramise.

3. Kumbki lepinguosaline keskendub tollikontrolli ja muude asjakohaste piirikontrollide tegemisel kõrge riskitasemega kaubasaadetistele ning kiirendab madala riskitasemega kaubasaadetiste vabastamist. Kumbki lepinguosaline võib oma riskijuhtimise raames valida selliste kontrollide jaoks kaubasaadetisi ka pisteliselt.
4. Lepinguosalisel lähtuvad riskijuhtimisel riskide hindamisest asjakohaste valikulisuse kriteeriumide alusel.

ARTIKKEL 4.9

Tollivormistusjärgne kontroll

1. Kaupade vabastamise kiirendamiseks võtab kumbki lepinguosaline kasutusele või jätab kehtima tollivormistusjärgsed kontrollid, et tagada vastavus tollialastele ja muudele seonduvatele õigusnormidele.
2. Lepinguosalisel valivad tollivormistusjärgse kontrolli jaoks isiku või kaubasaadetise välja riskipõhiselt, rakendades vajaduse korral asjakohaseid valikulisuse kriteeriume. Kumbki lepinguosaline teeb tollivormistusjärgseid kontrole läbipaistval viisil. Kui kontrolliprotsess puudutab isikut ja lõplikud tulemused on selgunud, teavitab lepinguosaline viivitamata isikut, kelle andmeid kontrolliti, kontrollimise tulemustest, isiku õigustest ja kohustustest ning tulemuste põhjustest.
3. Tollivormistusjärgse kontrolli käigus saadud teavet võib kasutada edasistes haldus- või kohtumenetlustes.

4. Kui see on otstarbekohane, kasutavad lepinguosalistes tollivormistust järgse kontrolli tulemusi riskijuhtimise rakendamisel.

ARTIKKEL 4.10

Volitatud ettevõtjad

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab või jätab kehtima partnerlusprogrammi ettevõtjate jaoks, kes vastavad kindlaksmääratud kriteeriumidele (edaspidi „volitatud ettevõtjad“).
2. Kindlaksmääratud kriteeriumid volitatud ettevõtjaks kvalifitseerumiseks tuleb avaldada ning need peavad olema seotud lepinguosalistes vastavates õigusnormides või menetlustes sätestatud nõuete täitmisega. Nende kriteeriumide hulka võib kuuluda järgmine:
 - a) asjakohased tõendid tollialastest ja muudest seonduvatest õigusnormidest kinnipidamise kohta;
 - b) andmehaldussüsteem, mis võimaldab teha vajalikke sisekontrole;
 - c) maksejõulisus, sealhulgas asjakohasel juhul piisava tagatise või garantii esitamine; ja
 - d) tarneahela turvalisus.

3. Kindlaksmääratud kriteeriume volitatud ettevõtjaks kvalifitseerumiseks ei tohi kavandada ega kohaldada nii, et need võimaldaksid või tekitaksid samasugustes tingimustes olevate ettevõtjate vahel meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist, ning need peavad võimaldama VKEde osalemist.

4. Volitatud ettevõtjate programm peab volitatud ettevõtjate jaoks nägema ette konkreetsed eelised, näiteks:

- a) vähem füüsilisi kontrolle ja läbivaatusi, kui see on asjakohane;
- b) võimalus olla kontrollimise korral kontrollitud esmajärjekorras;
- c) kauba kiire vabastamine, kui see on asjakohane;
- d) tollimaksude, muude maksude, lõivude ja tasude maksetähtaja edasilükkamine;
- e) üldtagatiste või vähendatud määraga tagatiste kasutamine;
- f) üksainus tollideklaratsioon kogu impordi või ekspordi jaoks teatava ajavahemiku jooksul; ja
- g) kauba tollivormistus volitatud ettevõtja valdustes või muus tolli poolt lubatud kohas.

5. Olenemata lõigetest 1–4 võib lepinguosaline pakkuda lõikes 4 osutatud eeliseid tolliprotseduuride kaudu, mis on üldiselt kättesaadavad kõigile ettevõtjatele, millisel juhul ei ole see lepinguosaline kohustatud kehtestama volitatud ettevõtjate jaoks eraldi süsteemi.

6. Lepinguosalised võivad edendada oma tolli- ja muude asutuste ja ametkondade vahelist koostööd volitatud ettevõtjate programmide valdkonnas. Sellise koostöö võib saavutada muu hulgas nõuete ühtlustamise, eelistele juurdepääsu hõlbustamise ja tarbetu dubleerimise minimeerimise kaudu.

ARTIKKEL 4.11

Teabe avaldamine ja kättesaadavus

1. Kumbki lepinguosaline avaldab õigusnormid ja tolliprotseduurid, mis on seotud kaupade impordile, ekspordile ja transiidile esitatavate nõuetega, viivitamata, mittediskrimineerival ja kergesti kättesaadaval viisil ning võimaluse korral interneti kaudu. Siia hulka kuuluvad:
 - a) impordi-, ekspordi- ja transiidiprotseduurid (sealhulgas sadamate, lennujaamade ja muude sisenemispunktide protseduurid) ning nõutavad vormid ja dokumendid;
 - b) impordi või ekspordi suhtes või sellega seoses kohaldatavate tolli- ja muude maksude määrad;
 - c) valitsusasutuste poolt või nende huvides impordi, ekspordi ja transiidi suhtes või nendega seoses kehtestatud tasud ja lõivud;
 - d) toodete tollialase klassifitseerimise või tolliväärtuse määramise eeskirjad;

- e) päritolureegleid käsitlevad üldkohaldatavad õigusnormid ja haldusotsused;
- f) impordi-, ekspordi- või transiidipiirangud või -keelud;
- g) impordi-, ekspordi- või transiidiformaalsuste rikkumise korral kohaldatavad karistussätted;
- h) edasikaebamise kord;
- i) mis tahes riigi või riikidega sõlmitud impordi-, ekspordi- või transiidilepingud või nende osad;
- j) tariifikvootide haldamisega seotud menetslused;
- k) tolliasutuste teenindusajad ja
- l) asjakohased halduslikku laadi teated.

2. Kumbki lepinguosaline püüab avalikustada uued õigusnormid ja tolliprotseduurid, mis on seotud kaupade impordile, ekspordile ja transiidile esitatavate nõuetega, samuti nende muudatused ja tõlgendused, enne nende kohaldamist.

3. Kumbki lepinguosaline tagab võimaluste piires, et uute või muudetud õigusnormide ja tolliprotseduuride ning tasude või lõivude avaldamise ja nende jõustumise vahele jääb mõistlik ajavahemik.

4. Kumbki lepinguosaline teeb interneti kaudu kättesaadavaks ja vajaduse korral ajakohastab järgmist:

- a) impordi-, ekspordi- ja transiidiprotseduuride, sealhulgas edasikaebamise korra kirjeldus, milles tehakse teatavaks importimiseks ja ekspordiks ning transiidiks vajalikud praktilised sammud;
- b) vormid ja dokumendid, mida nõutakse kõnealuse lepinguosalise territooriumile importimise, sealt eksportimise või seda läbiva transiidi korral, ning
- c) teabepunktide kontaktandmed.

5. Kumbki lepinguosaline loob või säilitab oma olemasolevate ressursside piires teabepunktid, et vastata mõistliku aja jooksul valitsuste, kauplejate ja muude huvitatud isikute päringutele lõikes 1 osutatud küsimustes. Lepinguosalisel ei nõua teise lepinguosalise päringutele vastamise eest tasu.

ARTIKKEL 4.12

Eelotsused

1. Kummagi lepinguosalise tolliasutused väljastavad taotlejatele eelotsused, milles kirjeldatakse asjaomaste kaupade kohtlemist lepinguosalise õigusnormide alusel. Eelotsused väljastatakse kindla tähtaja jooksul kirjalikult või elektrooniliselt ja need peavad sisaldama kogu vajalikku teavet. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise taotlejatele saab eelotsuseid väljastada ja et taotlejad saavad neile otsustele lepinguosalise territooriumil tugineda.

2. Eelotsused väljastatakse järgmise kohta:

a) kaupade tariifne klassifitseerimine;

b) kauba päritolu ja

c) konkreetsete asjaolude korral tolliväärtuse määramiseks kasutatavad asjakohased kriteeriumid või meetod ja nende kohaldamine, kui lepinguosalise õigusnormid seda lubavad.

3. Eelotsused kehtivad vähemalt kolm aastat nende väljastamise kuupäevast või eelotsuses märgitud muust kuupäevast arvates. Otsuse teinud lepinguosaline võib eelotsust muuta või selle tühistada või kehtetuks või tühiseks tunnistada, kui eelotsus põhines ebaõigel, ebatäielikul, valel või eksitaval teabel või haldusveal või kui otsuse aluseks olevad õigusnormid, olulised faktid või asjaolud on muutunud.

4. Lepinguosaline võib keelduda eelotsuse tegemisest, kui taotluses tõstatatud küsimus kuulub läbivaatamisele haldus- või kohtulikus korras või kui taotlus ei ole seotud eelotsuse kavandatud kasutamise või tolliprotseduuri kavandatud kasutamisega. Kui lepinguosaline keeldub eelotsust väljastamast, teatab ta sellest taotlejale viivitamata kirjalikult, esitades asjakohased faktid ja oma otsuse aluse.

5. Kumbki lepinguosaline avaldab vähemalt järgmise teabe:

a) eelotsuse taotlemisele esitatavad nõuded, sealhulgas nõutav teave ja taotluse vorm;

b) tähtaeg, mille jooksul eelotsus väljastatakse; ja

c) aeg, mille jooksul eelotsus kehtib.

6. Kui lepinguosaline tunnistab eelotsuse kehtetuks või tühiseks, muudab eelotsust või tühistab eelotsuse, teatab ta sellest taotlejale kirjalikult, esitades asjakohased faktid ja oma otsuse aluse. Lepinguosaline võib tagasiulatuvalt eelotsuse kehtetuks või tühiseks tunnistada või tühistada või seda muuta üksnes juhul, kui eelotsus põhines ebatäielikul, ebaõigel, valel või eksitaval teabel.

7. Lepinguosalise väljastatud eelotsus on eelotsust taotlenud isiku osas sellele lepinguosalisele siduv. Lepinguosaline võib ette näha, et eelotsus on taotlejale siduv.

8. Kumbki lepinguosaline vaatab eelotsuse saaja kirjaliku taotluse korral eelotsuse või selle tühistamise, muutmise, kehtetuks või tühiseks tunnistamise otsuse läbi.

9. Kumbki lepinguosaline püüab teha eelotsuseid käsitleva teabe üldsusele kättesaadavaks, võttes arvesse vajadust kaitsta isikuandmeid ja konfidentsiaalset äriteavet.

10. Kumbki lepinguosaline väljastab eelotsuse viivitamata, üldjuhul 150 päeva jooksul pärast kogu vajaliku teabe saamist. Seda ajavahemikku võib pikendada kooskõlas lepinguosalise õigusnormidega, kui eelotsuste nõuetekohase ja ühetaolise väljastamise tagamiseks on vaja lisaaega. Sellisel juhul teatab lepinguosaline taotlejale pikendamise põhjuse ja kestuse.

ARTIKKEL 4.13

Tollimaaklerid

Lepinguosalise tollisätete ja -protseduuridega ei nõuta kohustuslikku tollimaaklerite kasutamist. Kumbki lepinguosaline teatab tollimaaklerite kasutamist käsitlevatest meetmetest ja avaldab need meetmed. Tollimaakleritele tegevuslubade andmisel kohaldavad lepinguosalisel läbipaistvaid, mittediskrimineerivaid ja proportsionaalseid eeskirju.

ARTIKKEL 4.14

Tolliväärtuse määramine

1. Lepinguosalised määravad kauba tolliväärtuse kooskõlas tolliväärtuse määramise lepingu I osaga. Selleks inkorporeeritakse tolliväärtuse määramise lepingu 1. osa käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.
2. Lepinguosalised teevad koostööd, et saavutada tolliväärtuse määramise küsimustes ühine lähenemisviis.

ARTIKKEL 4.15

Transpordieelne kontroll

Lepinguosalised ei nõua eksportkauba kohustuslikku transpordieelset kontrolli WTO transpordieelse kontrolli lepingu tähenduses.

ARTIKKEL 4.16

Läbivaatamine ja kaebuse esitamine

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette tulemuslikud, kiired, mittediskrimineerivad ja kergesti kättesaadavad menetlused, et tagada õigus esitada kaebusi tolli- ja muude pädevate asutuste haldusmeetmete, ettekirjutuste ja otsuste peale, mis mõjutavad kaupade importi, eksporti või transiiti.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et igal isikul, kellele ta sellise ettekirjutuse või otsuse väljastab või kelle suhtes ta võtab haldusmeetme, on võimalik:
 - a) esitada halduskaebus haldusasutusele või taotlus läbivaatamiseks haldusasutuse poolt, mis on kõrgem või sõltumatu ettekirjutuse või otsuse väljastanud või haldusmeetme võtnud ametnikust või asutusest; või
 - b) kaevata ettekirjutus, otsus või haldusmeede kohtusse või taotleda selle kohtlikku läbivaatamist.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui otsust lõike 2 punktis a osutatud kaebuse või läbivaatamise kohta ei tehta tema õigusnormides sätestatud ajavahemiku jooksul või kui seda ei tehta põhjendamatult viivitusega, on kaebuse esitajal õigus esitada lepinguosalise õigusnormide kohaselt täiendav haldus- või kohtulik kaebus või läbivaatamistaoitus või pöörduda muul viisil õigusasutuse poole.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et kaebuse esitajale esitatakse kirjalikult, sealhulgas elektrooniliselt, haldusotsuse põhjendused, et ta saaks vajaduse korral selle edasi kaevata või taotleda otsuse läbivaatamist.

ARTIKKEL 4.17

Äriringkondadega suhtlemine

1. Võttes arvesse vajadust pidada kaubanduse esindajatega õigeaegseid ja korrapäraseid konsultatsioone tolli ja kaubanduse lihtsustamisega seotud seadusandlike ettepanekute ja üldiste menetluste küsimustes, konsulteerib kummagi lepinguosalise tolliasutus selle lepinguosalise äriringkondadega.

2. Kumbki lepinguosaline tagab võimaluse korral, et tema tollialased ja sellega seotud nõuded ja protseduurid vastavad jätkuvalt äriringkondade vajadustele, järgivad rahvusvaheliselt tunnustatud parimaid tavasid ning piiravad kaubandust võimalikult vähe.

ARTIKKEL 4.18

Ühine tollikoostöö komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Ühisel tollikoostöö komiteel on seoses artikli 24.4 „Erikomiteed“ lõike 1 kohaselt tema pädevusse kuuluvate peatükkide ja sätetega, välja arvatud 3. peatükiga „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“, järgmised funktsioonid:
 - a) määrata kindlaks valdkonnad, kus rakendamise ja toimimine vajab parandamist; ning
 - b) otsida sobivaid viise ja meetodeid, et jõuda vastastikku sobivate lahendusteni mis tahes küsimustes, mis võivad esile kerkida.
3. Ühine tollikoostöö komitee võib võtta vastu otsuseid artikli 4.2 „Tollikoostöö ja vastastikune haldusabi“ lõikes 2 osutatud valdkondades, sealhulgas, kui ta peab seda vajalikuks, kõnealuse artikli lõike 2 punktide d ja f rakendamiseks.

5. PEATÜKK

KAUBANDUSE KAITSEMEETMED

A JAGU

ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 5.1

Sooduspäritolureeglite kohaldamata jätmine

B jao „Dumpinguvastased ja tasakaalustavad tollimaksud“ ja C jao „Üldised kaitsemeetmed“ kohaldamisel 3. peatüki „Päritolureglid ja päritolumenetlused“ kohaseid sooduspäritolureegleid ei kohaldata.

ARTIKKEL 5.2

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

26. peatükki „Vaidluste lahendamine“ ei kohaldata käesoleva peatüki B jao „Dumpinguvastased ja tasakaalustavad tollimaksud“ ega C jao „Üldised kaitsemeetmed“ suhtes.

B JAGU

DUMPINGUVASTASED JA TASAKAALUSTAVAD TOLLIMAKSUD

ARTIKKEL 5.3

Läbipaistvus

1. Kaubanduse kaitsemeetmeid tuleks rakendada täielikus kooskõlas asjakohaste WTO nõuetega ning need peaksid põhinema õiglasel ja läbipaistval süsteemil.
2. Ilma et see piiraks dumpinguvastase lepingu artikli 6.5 ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 12.4 kohaldamist, tagab kumbki lepinguosaline, et kõik lõplike meetmete kohaldamise otsuse aluseks olevad olulised faktid ja kaalutlused avalikustatakse täielikult ja sisuliselt niipea kui võimalik pärast ajutiste meetmete kehtestamist ja enne lõpliku otsuse tegemist. Kõnealused faktid ja kaalutlused avalikustatakse kirjalikult ning huvitatud isikutele antakse piisavalt aega märkuste esitamiseks.
3. Igale huvitatud isikule antakse võimalus olla ära kuulatud, et ta saaks kaubanduse kaitsemeetmeid käsitleva uurimise käigus oma seisukohad avaldada, kui see ei põhjusta uurimise läbiviimisel põhjendamatuid viivitusi.

ARTIKKEL 5.4

Avaliku huvi arvessevõtmine

1. Lepinguosaline võib loobuda dumpinguvastaste või tasakaalustavate meetmete kohaldamisest teise lepinguosalise kaupade suhtes, kui tema õigusnormides sätestatud nõuete kohaselt uurimise käigus kättesaadavaks tehtud teabe põhjal võib järeldada, et selliste meetmete kohaldamine ei ole avalikes huvides.
2. Tollimaksude kehtestamise kohta lõpliku otsuse tegemisel võtab kumbki lepinguosaline kooskõlas oma õigusnormidega arvesse teavet, mille on esitanud asjaomased huvitatud isikud, kelle hulka võivad kuuluda omamaine tootmisharu, importijad ja neid esindavad ühendused, kasutajate esindajad ja tarbijaid esindavad organisatsioonid.

ARTIKKEL 5.5

Väiksema tollimaksu reegel

Kui lepinguosaline kehtestab teise lepinguosalise kaupadele dumpinguvastase tollimaksu, ei tohi sellise tollimaksu summa ületada dumpingumarginaali. Kui dumpingumarginaalist väiksemast tollimaksust piisab omamaisele tootmisharule tekitatud kahju kõrvaldamiseks, kehtestab lepinguosaline sellise väiksema tollimaksu kooskõlas oma õigusnormidega.

C JAGU

ÜLDISED KAITSEMEETMED

ARTIKKEL 5.6

Läbipaistvus

1. Teise lepinguosalise taotlusel edastab lepinguosaline, kes algatab üldise kaitsemeetmega seotud uurimise või kavatseb kohaldada üldisi kaitsemeetmeid, viivitamata kirjaliku teate kogu asjakohase teabe kohta, mis on üldise kaitsemeetmega seotud uurimise algatamise või üldiste kaitsemeetmete kehtestamise aluseks, sealhulgas asjakohasel juhul teabe esialgsete järelduste kohta. See ei piira kaitsemeetmete lepingu artikli 3 lõike 2 kohaldamist.
2. Kumbki lepinguosaline püüab üldisi kaitsemeetmeid kohaldada viisil, mis mõjutab lepinguosaliste vahelist kaubandust kõige vähem.
3. Kui üks lepinguosaline leiab lõike 2 kohaldamisega seoses, et lõplike kaitsemeetmete kohaldamiseks vajalikud õiguslikud tingimused on täidetud, teavitab neid meetmeid kohaldada kavatsev lepinguosaline teist lepinguosalist ja püüab anda sellele lepinguosalisele piisava võimaluse eelnevals konsulteerimiseks, et lõike 1 kohaselt esitatud teave läbi vaadata ja kavandatavate meetmete kohta enne lõpliku otsuse vastuvõtmist arvamusi vahetada.

D JAGU

KAHEPOOLSED KAITSEMEETMED

ARTIKKEL 5.7

Mõisted

Käesolevas jaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kahepoolne kaitsemeede“ – artiklis 5.8 „Kahepoolse kaitsemeetme kohaldamine“ kirjeldatud meede;
- b) „omamaine tootmisharu“ – imporditud kauba puhul lepinguosalise territooriumil tegutsevad samasuguste või otseselt konkureerivate kaupade tootjad tervikuna või tootjad, kelle samasuguste või otseselt konkureerivate kaupade toodang kokku moodustab olulise osa nende kaupade omamaisest kogutoodangust;
- c) „tõsine halvenemine“ – suured raskused samasuguseid või otseselt konkureerivaid tooteid tootvas majandussektoris;
- d) „tõsine kahju“ – omamaise tootmisharu seisundi märkimisväärne halvenemine;

- e) „tõsise halvenemise oht“ – tõsine halvenemine, mis faktiliste asjaolude ja mitte üksnes väidete, oletuste või ähmase võimaluse põhjal on selgelt reaalne;
- f) „tõsise kahju oht“ – tõsine kahju, mis faktiliste asjaolude ja mitte üksnes väidete, oletuste või ähmase võimaluse põhjal on selgelt reaalne; ja
- g) „üleminekuperiood“ – seitsmeaastane periood alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast.

ARTIKKEL 5.8

Kahepoolse kaitsemeetme kohaldamine

1. Kui käesoleva lepingu kohaselt tollimaksu vähendamise või kaotamise tulemusena imporditakse ühe lepinguosalise territooriumilt pärit kaupa teise lepinguosalise territooriumile sellistes absoluutselt või omamaise toodanguga võrreldes suhteliselt suurenenud kogustes ja sellistel tingimustel, et see tekitab omamaisele tootmisharule tõsist kahju või põhjustab sellise kahju ohu, võib teine lepinguosaline üleminekuperioodi jooksul ja ainult käesolevas jaos sätestatud tingimuste ja korra kohaselt kohaldada kahepoolset kaitsemeetet, ilma et see piiraks C jaost „Üldised kaitsemeetmed“ tulenevaid lepinguosaliste õigusi ja kohustusi.
2. Lõike 1 kohaselt kohaldatavad kahepoolsed kaitsemeetmed võivad koosneda üksnes järgmisest:
 - a) asjaomase kauba suhtes kohaldatava tollimaksumäära 2. peatüki „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“ kohase edasise vähendamise peatamine või

- b) asjaomase kauba suhtes kohaldatava tollimaksumäära tõstmine tasemeni, mis ei ületa järgmistest väiksemat:
 - i) kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise päeval kehtinud enamsoodustusrežiimi tollimaksumäär või
 - ii) käesoleva lepingu jõustumise päevale vahetult eelneval päeval kehtinud enamsoodustusrežiimi tollimaksumäär.

ARTIKKEL 5.9

Kahepoolse kaitsemeetme standardid

1. Kahepoolset kaitsemeetmeid võib kohaldada:
 - a) üksnes sellises ulatuses ja sellise aja jooksul, mis on vajalik, et ära hoida või heastada omamaisele tootmisharule tekkivat tõsist kahju või selle ohtu või äärepoolseima piirkonna või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsist halvenemist või selle ohtu;
 - b) maksimaalselt kaks aastat; ja
 - c) enne üleminekuperioodi lõppu.

2. Lõike 1 punktis b osutatud ajavahemikku võib pikendada ühe aasta võrra, tingimusel et:
 - a) importiva lepinguosalise pädevad uurimisasutused otsustavad 1. alajaos „Kahepoolsete kaitsemeetmete suhtes kohaldatavad menetluseeskirjad“ sätestatud korras, et meede on jätkuvalt vajalik selleks, et ära hoida või heastada omamaisele tootmisharule tekkivat tõsist kahju või selle ohtu või äärepoolseima piirkonna või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsist halvenemist või selle ohtu; ja
 - b) on tõendeid selle kohta, et omamaine tootmisharu on kohanemas, ning kaitsemeetme kogu kohaldamisaeg, sealhulgas esialgse kohaldamise periood ja selle võimalik pikendamine, ei ületa kolme aastat.
3. Kui lepinguosaline lõpetab kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise, on tollimaksumääraks see määr, mis oleks kehtinud asjaomase kauba suhtes vastavalt 2-A lisale „Tollitariifide kaotamise ajakavad“.
4. Kui lepinguosalise päritolustaatusega kauba suhtes on juba kohaldatud kahepoolset kaitsemeedet, ei või selle kauba importimisel sellist kahepoolset kaitsemeedet kohaldada ajavahemiku jooksul, mis võrdub poolega eelmise kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise kestusest.
5. Lepinguosaline ei kohalda sama kauba suhtes ja samal ajal:
 - a) käesoleva lepingu kohast kahepoolset kaitsemeedet, ajutist kahepoolset kaitsemeedet või äärepoolseimate piirkondade kaitsemeedet ning

- b) GATT 1994 XIX artikli ja kaitsemeetmete lepingu kohast kaitsemeetet.

ARTIKKEL 5.10

Ajutised kahepoolsed kaitsemeetmed

1. Kriitilistel asjaoludel, kui viivitamine põhjustaks kahju, mida oleks raske heastada, võib lepinguosaline kohaldada ajutist kahepoolset kaitsemeetet, kui ta on eelnevalt kindlaks teinud selged tõendid selle kohta, et käesoleva lepingu kohaselt tollimaksu vähendamise või kaotamise tõttu on teise lepinguosalise territooriumilt pärit kauba import suurenenud ning et see import tekitab omamaisele tootmisharule tõsist kahju või põhjustab sellise kahju ohu või toob kaasa äärepoolseima piirkonna või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsise halvenemise või sellise halvenemise ohu.
2. Ühegi ajutise kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise kestus ei tohi ületada 200 päeva. Selle aja jooksul järgib lepinguosaline asjakohaseid menetluseeskirju, mis on sätestatud 1. alajaos „Kahepoolsete kaitsemeetmete suhtes kohaldatavad menetluseeskirjad“.
3. Ajutise kahepoolse kaitsemeetme tulemusena kehtestatud tollimaks tagastatakse viivitamata, kui 1. alajaos „Kahepoolsete kaitsemeetmete suhtes kohaldatavad menetluseeskirjad“ osutatud edasise uurimise käigus ei tehta kindlaks, et ajutise kahepoolse kaitsemeetmega hõlmatud kauba suurenenud import tekitab omamaisele tootmisharule tõsist kahju või põhjustab sellise kahju ohu või toob kaasa äärepoolseima piirkonna või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsise halvenemise või sellise halvenemise ohu.

4. Mis tahes ajutise kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise kestust arvestatakse osana artikli 5.9 „Kahepoolse kaitsemeetme standardid“ lõike 1 punktis b sätestatud ajavahemikust.
5. Ajutist kahepoolset kaitsemeetmet kohaldav lepinguosaline teavitab teist lepinguosalist ajutise kahepoolse kaitsemeetme kohaldamisest viivitamata.
6. Teise lepinguosalise taotlusel korraldatakse kohe pärast ajutise kahepoolse kaitsemeetme kohaldamist konsultatsioonid.

ARTIKKEL 5.11

Äärepoolseimad piirkonnad

1. Kui Uus-Meremaalt pärit toodet imporditakse otse liidu ühe või mitme äärepoolseima piirkonna¹ territooriumile sellistes suurenenud kogustes ja sellistel tingimustel, et see põhjustab asjaomase äärepoolseima piirkonna või asjaomaste äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsise halvenemise või sellise halvenemise ohu, võib liit pärast alternatiivsete lahenduste uurimist erandkorras kohaldada kahepoolseid kaitsemeetmeid, mis piirduvad asjaomase piirkonna või asjaomaste piirkondade territooriumiga.

¹ Käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval on liidu äärepoolseimad piirkonnad Guadeloupe, Prantsuse Guajaana, Martinique, Réunion, Mayotte, Saint Martin, Assoorid, Madeira ja Kanaari saared. Käesolevat artiklit kohaldatakse ka riigi või ülemereterritooriumi suhtes, kes muudab oma staatuse äärepoolseimaks piirkonnaks, mis kinnitatakse Euroopa Ülemkogu otsusega ELi toimimise lepingu artikli 355 lõikes 6 sätestatud korras, alates kõnealuse otsuse vastuvõtmise kuupäevast. Kui liidu äärepoolseim piirkond muudab oma staatust sama korra kohaselt, lõpetatakse käesoleva artikli kohaldamine alates Euroopa Ülemkogu vastavast otsusest. Liit teatab Uus-Meremaale kõigist muudatustest selles, milliseid territooriume käsitatakse liidu äärepoolseimate piirkondadena.

2. Lõike 1 kohaldamisel tehakse tõsine halvenemine kindlaks objektiivsete tegurite, sealhulgas järgmiste elementide alusel:

- a) impordi mahu absoluutne või suhteline suurenemine võrreldes omamaise toodanguga ja mujalt pärineva impordiga ning
- b) sellise impordi mõju asjaomase tootmisharu või majandussektori olukorrale, sealhulgas müügi- ja tootmismahule, finantsolukorrale ja tööhõivele.

3. Ilma et see piiraks lõike 1 kohaldamist, kohaldatakse käesolevat jagu *mutatis mutandis* kõigi käesoleva artikli alusel vastu võetud kaitsemeetmete suhtes.

ARTIKKEL 5.12

Kompensatsioon ja kontsessioonide peatamine

1. Hiljemalt 30 päeva pärast kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise alguskuupäeva annab seda meetet kohaldav lepinguosaline võimaluse teise lepinguosalisega konsultatsioone pidada, et leppida vastastikku kokku asjakohases kaubandust liberaliseerivas kompensatsioonis kontsessioonide kujul, millel on kaubandusele sisuliselt samaväärne mõju.

2. Kui lõike 1 kohaste konsultatsioonide käigus ei jõuta kaubandust liberaliseeriva kompensatsiooni suhtes kokkuleppele 30 päeva jooksul pärast esimest konsultatsioonipäeva, võib lepinguosaline, kelle päritolustaatusega kauba suhtes kaitsemeetet kohaldatakse, peatada sisuliselt samaväärsete kontsessioonide kohaldamise kahepoolset kaitsemeetet kohaldava lepinguosalise kauba suhtes.

3. Lõike 1 kohast kompenseerimise kohustust ja lõike 2 kohast kontsessioonide peatamise õigust kohaldatakse ainult seni, kuni kahepoolne kaitsemeede kehtib.

4. Olenemata lõikest 3 ei kohaldata kõnealuses lõikes osutatud peatamisõigust esimese 24 kuu jooksul, mil kahepoolne kaitsemeede kehtib, tingimusel et asjaomast kaitsemeedet kohaldatakse impordi absoluutse suurenemise tõttu ja kaitsemeede on kooskõlas käesoleva lepinguga.

1. ALAJAGU

KAHEPOOLSETE KAITSEMEETMETE SUHTES KOHALDATAVAD MENETLUSEESKIRJAD

ARTIKKEL 5.13

Kohaldatav õigus

Käesolevat alajagu kohaldatakse D jaoga „Kahepoolsed kaitsemeetmed“ hõlmatud kahepoolsete kaitsemeetmete suhtes ja seda kohaldab lepinguosalise pädev uurimisasutus. Käesoleva alajaoga hõlmamata juhtudel kohaldab pädev uurimisasutus oma siseriiklike õigusaktidega kehtestatud eeskirju, tingimusel et need eeskirjad on kooskõlas käesoleva jao sätetega.

ARTIKKEL 5.14

Uurimismenetlused

1. Lepinguosaline kohaldab kahepoolset kaitsemeedet alles pärast seda, kui tema pädevad uurimisasutused on viinud läbi uurimise vastavalt kaitsemeetmete lepingu artiklile 3 ning artikli 4 lõike 2 punktidele a ja c. Selleks inkorporeeritakse kaitsemeetmete lepingu artikkel 3 ning artikli 4 lõike 2 punktid a ja c käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.
2. Kahepoolse kaitsemeetme kohaldamiseks peab pädev uurimisasutus objektiivsete tõendite alusel tõendama põhjusliku seose olemasolu asjaomase toote suurenenud impordi ja tõsise kahju või selle ohu vahel. Lisaks suurenenud impordile uurib pädev uurimisasutus ka muid teadaolevaid tegureid tagamaks, et nende tegurite tekitatud kahju ei omistata suurenenud impordile.
3. Uurimine tuleb igal juhul lõpule viia ühe aasta jooksul alates selle algatamise kuupäevast.

ARTIKKEL 5.15

Teavitamine ja konsulteerimine

1. Lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kirjalikult, kui ta:
 - a) algatab käesoleva peatüki alusel kahepoolset kaitsemeedet käsitleva uurimise;

- b) teeb kindlaks, et suurenenud import põhjustab tõsist kahju või selle ohtu või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsist halvenemist või selle ohtu;
- c) otsustab kohaldada ajutist kahepoolset kaitsemeedet või kohaldada või pikendada kahepoolset kaitsemeedet või
- d) otsustab muuta varem vastu võetud kahepoolset kaitsemeedet.

2. Lepinguosaline esitab teisele lepinguosalisele koopia kaebuse avalikust versioonist ja oma pädevate uurimisasutuste aruandest, mis on nõutav kaitsemeetmete lepingu artikli 3 kohaselt.

3. Kui lepinguosaline teatab lõike 1 punkti c kohaselt teisele lepinguosalisele, et ta kohaldab kahepoolset kaitsemeedet või pikendab selle kehtivust, esitab ta oma teates kogu asjakohase teabe, näiteks:

- a) tõendid selle kohta, et käesoleva lepingu kohaselt tollimaksu vähendamise või kaotamise tõttu tekitab teise lepinguosalise territooriumilt pärit kauba suurenenud import omamaisele tootmisharule tõsist kahju või põhjustab sellise kahju ohu või toob kaasa äärepoolseima piirkonna või äärepoolseimate piirkondade majandusliku olukorra tõsise halvenemise või sellise halvenemise ohu;
- b) selle kauba täpse kirjelduse, mille suhtes kahepoolset kaitsemeedet kohaldatakse, sealhulgas selle rubriigi või alamrubriigi HSis, millel põhineb 2-A lisa „Tollitariifide kõrvaldamise ajakavad“;

- c) kahepoolse kaitsemeetme täpse kirjelduse;
- d) kahepoolse kaitsemeetme kohaldamise kuupäeva, kohaldamise eeldatava kestuse ja asjakohasel juhul meetme järkjärgulise liberaliseerimise ajakava ning
- e) kahepoolse kaitsemeetme pikendamise korral tõendid selle kohta, et asjaomane omamaine tootmisharu on kohanemas.

4. Selle lepinguosalise taotlusel, kelle kauba suhtes kohaldatakse käesoleva peatüki kohast kahepoolset kaitsemenetlust, annab menetlust läbi viiv lepinguosaline piisava võimaluse pidada taotluse esitanud lepinguosalisega enne kaitsemeetme kohaldamise kohta lõpliku otsuse tegemist konsultatsioone, et vaadata läbi lõike 1 kohane teade või avalik teade või aruanne, mille pädev uurimisasutus on menetluse käigus välja andnud, ning vahetada kavandatava meetme kohta arvamusi ja jõuda kokkuleppele artiklis 5.12 „Kompensatsioon ja kontsessioonide peatamine“ ette nähtud kompensatsiooni suhtes.

6. PEATÜKK

SANITAAR- JA FÜTOSANITAARMEETMED

ARTIKKEL 6.1

Eesmärgid ja üldsätted

1. Käesoleva peatüki eesmärgid on järgmised:
 - a) kaitsta inimeste, loomade ja taimede tervist lepinguosaliste vastavatel territooriumidel ja lihtsustada samal ajal lepinguosaliste vahelist kaubandust;
 - b) tagada, et lepinguosaliste sanitaar- ja fütosanitaarmed ei tekitaks tarbetuid kaubandustõkkeid;
 - c) hõlbustada sanitaar- ja fütosanitaarmede lepingu, rahvusvaheliste standardite ja nendega seotud tekstide rakendamist, eelkõige piirkondadeks jaotamist ja samaväärsust;
 - d) jätkata koostööd rahvusvahelistes standardimisorganites;
 - e) edendada kummagi lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmede rakendamise läbipaistvust ja mõistmist;

- f) tõhustada lepinguosaliste koostööd ja tunnustada nende ühiseid eesmärke antimikroobikumiresistentsuse vastu võitlemisel ning
 - g) tõhustada lepinguosaliste vahelist kaubandust mõjutada võivate sanitaar- ja fütosanitaarküsimuste lahendamist ning vastavat teabevahetust ja koostööd.
2. Sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete lepinguga seoses tulevad lepinguosalised meelde eelkõige:
- a) põhimõtet, et sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete võtmisel lähtub kumbki lepinguosaline riskihindamisest vastavalt sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete lepingu artiklile 5 ja muudele asjakohastele sätetele; ning
 - b) ajutiste sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete kontseptsiooni.

ARTIKKEL 6.2

Kohaldamisala

1. Lepinguosalised kinnitavad oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad sanitaarmedetmete kokkuleppest.
2. Kui lõikest 3 ei tulene teisiti, kohaldatakse käesolevat peatükki:
 - a) kummagi lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete suhtes, mis võivad mõjutada lepinguosaliste vahelist kaubandust; ning

b) antimikroobikumiresistentsuse valdkonnas tehtava koostöö suhtes.

3. Käesolevat peatükki ei kohaldata lepinguosaliste meetmete ja muude küsimuste suhtes, mis on hõlmatud sanitaarmedeteme kokkuleppega.

ARTIKKEL 6.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) sanitaar- ja fütosanitaarmedeteme lepingu A lisas määratletud mõisted;
- b) *codex alimentarius*'e komisjoni egiidi all määratletud mõisted;
- c) Maailma Loomatervise Organisatsiooni egiidi all määratletud mõisted;
- d) rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni egiidi all määratletud mõisted;
- e) „pädev asutus“ – 6-A lisas „Pädevad asutused“ nimetatud ametiasutus; mõiste hõlmab ka asjaomaseid riiklikke taimekaitseorganisatsioone; ja

- f) „impordikontroll“ – importiva lepinguosalise pädeva asutuse poolt importiva lepinguosalise piiril läbi viidav hindamine, sealhulgas ülevaatus, uurimine, proovide võtmine, dokumentide läbivaatamine, uuringud või protseduurid, sealhulgas laboratoorsed, organoleptilised või identitsuse kontrollid, mille eesmärk on teha kindlaks, kas kaubasaadetus vastab importiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarnõuetele.

ARTIKKEL 6.4

Taimetervisega seotud eritingimused

1. Kooskõlas rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni raames kokku lepitud kohaldatavate standarditega vahetavad lepinguosalised teavet taimekahjustajatega seotud olukorra kohta oma territooriumil. Lepinguosalise taotlusel põhjendab teine lepinguosaline taimekahjustajate kategoriseerimist ja nendega seotud fütosanitaarmeetmeid.
2. Seoses taimekahjustajate kategoriseerimisega koostab ja ajakohastab kumbki lepinguosaline loetelu reguleeritud taimekahjustajatest taimedel ja taimsetel saadustel, mille puhul esineb taimetervisega seotud probleeme. Loetelu sisaldab järgmist:
 - a) karantiinsed taimekahjustajad, mida tema territooriumi üheski osas ei esine;
 - b) karantiinsed taimekahjustajad, mida esineb, kuid mis ei ole laialt levinud ja mis on ametliku kontrolli all;
 - c) kaitstavate piirkondade karantiinsed taimekahjustajad ning
 - d) asjakohasel juhul reguleeritud mittekarantiinsed taimekahjustajad.

3. Kumbki lepinguosaline piirdub taimede või taimsete saadustega seotud impordinõuete kehtestamisel nõuetega, mis on vajalikud reguleeritud taimekahjustajate sissetoomisest tulenevate riskide leevendamiseks. Impordinõudeid, mille eesmärk on vähendada kaitstavate piirkondade karantiinsetest taimekahjustajatest tulenevat riski, ei kohaldata, välja arvatud juhul, kui teadaolevalt asub taimede või taimsete saaduste sihtkoht kaitstavas piirkonnas.

4. Importiv lepinguosaline ei peaks nõudma ekspordieelset inspekteerimist importiva lepinguosalise riikliku taimekaitseorganisatsiooni poolt, kui taimede või taimsete saaduste inspekteerimine kuulub eksportiva lepinguosalise riikliku taimekaitseorganisatsiooni pädevusse.

ARTIKKEL 6.5

Kahjustajavaba staatuse tunnistamine

Kui piirkondadeks jaotamisel määratakse kindlaks kahjustajavaba piirkond, kahjustajavaba tootmispaik, kahjustajavaba tootmiskoht või kaitstav piirkond taimede ja taimsete saaduste sektoris, siis:

- a) lepinguosalisel tunnustavad kahjustajavabade piirkondade, kahjustajavabade tootmispaikade ja kahjustajavabade tootmiskohtade kontseptsioone vastavalt rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni asjakohastele rahvusvahelistele fütosanitaarmede standarditele;
- b) lepinguosalisel aktsepteerivad teineteise:
 - i) kahjustajavabasid piirkondi, kahjustajavabasid tootmispaiku ja kahjustajavabasid tootmiskohti ning

- ii) ametlikku kontrolli kahjustajavabade piirkondade, kahjustajavabade tootmispaikade ja kahjustajavabade tootmiskohtade loomisel ja säilitamisel;
- c) Uus-Meremaa tunnustab liidu territooriumil asuvate kaitstavate piirkondade kontseptsiooni samaväärsena rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni 4. rahvusvahelises fütosanitaarmedetmete standardis „Kahjustajavabade piirkondade loomise nõuded“ määratletud kahjustajavaba piirkonna kontseptsiooniga;
- d) eksportiv lepinguosaline määrab importiva lepinguosalise taotlusel kindlaks kahjustajavabad piirkonnad, kahjustajavabad tootmispaigad, kahjustajavabad tootmiskohad ja kaitstavad piirkonnad ning esitab importiva lepinguosalise taotluse korral täieliku selgituse ja toetavad andmed vastavalt asjakohastele rahvusvahelistele fütosanitaarmedetmete standarditele või muul asjakohaseks peetaval viisil; ja
- e) kaubanduskomitee võib vastu võtta otsuse 6-B lisa „Taimede ja taimsete saadustega seotud piirkondlikud tingimused“ muutmiseks, et sätestada muud küsimused, mis võivad olla seotud piirkondadeks jaotamisega, või määrata kindlaks asjakohased riskipõhised eritingimused.

ARTIKKEL 6.6

Samaväärsus

1. Lepinguosalistes tunnistavad, et samaväärsuse tunnustamine on oluline vahend kaubanduse lihtsustamiseks.

2. Konkreetse sanitaar- või fütosanitaarmeetme, -meetmete rühma või süsteemi samaväärsuse kindlaksmääramisel võtab kumbki lepinguosaline arvesse WTO sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete komitee sellekohaseid juhendeid ning rahvusvahelisi standardeid, suuniseid ja soovitusi. Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuse, milles sätestatakse täiendavad samaväärsuse kindlaksmääramise, tunnustamise ja säilimise juhised ja menetlused 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete samaväärsuse tunnustamine“ raames.
3. Eksportiva lepinguosalise taotlusel selgitab importiv lepinguosaline mõistliku aja jooksul oma sanitaar- või fütosanitaarmeetme eesmärgi ja põhjendust ning esitab selgelt riski, mida see sanitaar- või fütosanitaarmeede on kavandatud vähendama.
4. Importiv lepinguosaline tunnustab sanitaar- või fütosanitaarmeetme samaväärsust, kui eksportiv lepinguosaline tõendab objektiivselt, et tema meede saavutab inimeste, loomade või taimede tervise alal importiva lepinguosalise asjakohase kaitsetaseme.
5. Kui samaväärsuse hindamise tulemusel otsustab importiv lepinguosaline, et samaväärsus puudub, esitab ta eksportivale lepinguosalisele oma otsuse põhjenduse.
6. Ilma et see piiraks artikli 6.8 „Sertifitseerimine“ lõike 6 kohaldamist, võib kaubanduskomitee võtta vastu otsuse 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete samaväärsuse tunnustamine“ muutmiseks, et:
 - a) sätestada eksportiva lepinguosalise kaubaliigid, mida importiv lepinguosaline peab hõlmatuks omaenda meetmega samaväärse sanitaar- või fütosanitaarmeetmega, või eksportiva lepinguosalise ametlikud kontrollid, mida importiv lepinguosaline peab samaväärseks omaenda kontrollidega; ja

- b) sätestada asjakohased riskipõhised eritingimused või kokkulepitud kahjustaja- või taudistaatus.
7. Kui lepinguosaline muudab sanitaar- või fütosanitaarmeedet viisil, mis tema arvates ei mõjuta käesoleva peatüki kohaselt kindlaksmääratud samaväärsust, kohaldatakse samaväärsuse kindlaksmääramise otsust seda sanitaar- või fütosanitaarmeedet muutva seaduse või määruse kõige viimase redaktsiooni suhtes.
8. Kui lepinguosaline leiab, et muutmine mõjutab varem kindlaksmääratud samaväärsust, teatab ta sellest teisele lepinguosalisele.
9. Kui importiv lepinguosaline muudab sanitaar- või fütosanitaarmeedet ja leiab, et muutmine võib mõjutada käesoleva peatüki kohaselt kindlaksmääratud samaväärsust, teeb ta järgmist:
- a) kaalub objektiivselt, kas varem kindlaksmääratud samaväärsus on endiselt piisav, et tagada vastavus tema asjakohasele kaitsetasemele, või mitte; ja
 - b) konsulteerib eksportiva lepinguosalisega ja otsustab seejärel, kas samaväärsuse kindlaksmääramise otsus võib jääda kehtima koos eritingimustega või ilma.

ARTIKKEL 6.7

Kaubandustingimused ja heakskiitmise kord

1. Importiv lepinguosaline teeb importimisega seotud taimetervisenõuded ja nende nõuete kehtestamiseks kasutatud menetlused avalikult kättesaadavaks

2. Kui lepinguosalisel tunnistavad ühiselt mõne taime või taimse saaduse prioriteetseks, kehtestab importiv lepinguosaline selle taime või taimse saaduse puhul kohaldatavad impordi erinõuded põhjendamatu viivitusega, välja arvatud nõuetekohaselt põhjendatud asjaolude korral.
3. Kui saadakse imporditaotlus konkreetse taime või taimse saaduse kohta, mis on varem eksportivalt lepinguosaliselt importimiseks heaks kiidetud, hindab importiv lepinguosaline riskiprofiili, ja kui see ei ole muutunud, viib heakskiitmise menetluse läbi põhjendamatu viivitusega, välja arvatud nõuetekohaselt põhjendatud asjaolude korral.
4. Kumbki lepinguosaline tagab, et menetlused, mida kasutatakse teiselt lepinguosaliselt pärit impordi heakskiitmiseks, sealhulgas vajaduse korral auditid ja heakskiitmismenetluse lõpuleviimiseks vajalikud õiguslikud või haldusmeetmed, algatatakse ja viiakse lõpule põhjendamatu viivitusega. Eelkõige väldivad lepinguosalisel tarbetuid või põhjendamatult koormavaid teabepäringuid: teabepäringud peavad piirduma vajaliku ja nende puhul tuleb võtta arvesse importiva lepinguosalisele juba kättesaadavat teavet, näiteks teavet eksportiva lepinguosalise kohaldatavate õigusnormide ja auditaruannete kohta.
5. Välja arvatud artiklis 6.5 „Kahjustajavaba staatuse tunnistamine“ sätestatud juhtudel, kohaldab kumbki lepinguosaline oma fütosanitaarseid imporditingimusi teise lepinguosalise kogu territooriumi suhtes, millel on sama kahjustajastaatus.
6. Ilma et see piiraks artikli 6.10 „Kiireloomulised meetmed“ kohaldamist, tunnustab kumbki lepinguosaline samaväärsena teise lepinguosalise poolt kaubanduse suhtes kohaldatavaid ametlikke kontrole, tingimusel et alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast ei ole eksportiva lepinguosalise ametliku kontrolli süsteemides toimunud olulisi muutusi, mis vähendaksid importiva lepinguosalise kindlustaset.

7. Ilma et see piiraks artikli 6.10 „Kiireloomulised meetmed“ kohaldamist, ei keeldu importiv lepinguosaline eksportiva lepinguosalise kauba impordist ega peata seda importi üksnes sel põhjusel, et importiv lepinguosaline on algatanud oma sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete läbivaatamise, kui läbivaatamise algatamise ajal lubas importiv lepinguosaline seda kaupa teiselt lepinguosaliselt importida.
8. Lepinguosalisel aktsepteerivad ilma edasiste heakskiitmismenetlusteta teineteise loetelusid ettevõtetest, mille suhtes kohaldatakse kaubanduslaseid sanitaar- ja fütosanitaarmedetmeid.
9. Lepinguosalisel teevad lõikes 8 osutatud ettevõtete loetelud taotluse korral teineteisele kättesaadavaks.

ARTIKKEL 6.8

Sertifitseerimine

1. Taimede ja taimsete saaduste tervisesertifikaatide suhtes kohaldavad pädevad asutused rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni 7. rahvusvahelise fütosanitaarmedetmete standardi „Ekspordi sertifitseerimise süsteem“ ja 12. rahvusvahelise fütosanitaarmedetmete standardi „Fütosanitaarsertifikaatide suunised“ põhimõtteid.
2. Lepinguosalisel edendavad elektrooniliste sertifikaatide ja muude kaubandust lihtsustavate tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu.
3. Ilma et see piiraks artikli 6.2 „Kohaldamisala“ ja artikli 6.10 „Kiireloomulised meetmed“ kohaldamist, ei nõuta käesoleva peatükiga hõlmatud töödeldud toiduainete puhul toiduohutussertifikaati, välja arvatud juhul, kui sellist nõuet toetab riskianalüüs.

4. Kaubanduskomitee võib vastu võtta otsuse 6-E lisa „Sertifitseerimine“ muutmiseks, et sätestada täiendavad sertifitseerimisega seotud juhised, menetlused ja nõuded.
5. Kui importiv lepinguosaline on aktsepteerinud eksportiva lepinguosalise sanitaar- ja fütosanitaarmedeid samaväärsena enda meetmetega, võib eksportiv lepinguosaline lisada oma ametlikule tervisesertifikaadile 6-E lisa „Sertifitseerimine“ 1. jaos sätestatud näidise kohase terviseohutuse kinnituse.
6. Kui importiv lepinguosaline on kooskõlas artikli 6.6 „Samaväärsus“ lõikega 7 või 8 kindlaks määranud, et samaväärsus säilib, esitatakse 6-E lisa „Sertifitseerimine“ kohasel impordi tervisesertifikaadil asjakohasel juhul ja võimaluse korral importiva lepinguosalise algselt vastuvõetud õigus- ja haldusnormid.
7. Kui importiv lepinguosaline otsustab, et mõni 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmedete samaväärsuse tunnustamine“ kohane eritingimus ei ole enam vajalik, ei ole selle eritingimusega seotud tagatised enam nõutavad ja kaubanduskomitee võtab mõistliku aja jooksul vastu otsuse 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmedete samaväärsuse tunnustamine“ asjakohase muutmise kohta.

ARTIKKEL 6.9

Läbipaistvus, teabevahetus ja tehnilised konsultatsioonid

1. Lepinguosalisel teatavad teineteisele viivitamata võimalikest olulistest:
 - a) epidemioloogilise tähtsusega leidudest, mis võivad olla seotud lepinguosaliste vahel kaubeldava tootega;

- b) toiduohutusküsimustest, mis on seotud lepinguosaliste vahel kaubeldava tootega; või
- c) muust asjakohasest teabest, mis on vajalik käesoleva peatüki nõuetekohaseks rakendamiseks.

2. Kui lõikes 1 osutatud teave on WTO-le või asjaomasele rahvusvahelisele standardimisorganile nende vastavate eeskirjade kohaselt saadetud teate kaudu kättesaadavaks tehtud või on lepinguosalise veebisaidil üldsusele kättesaadav, loetakse lõikes 1 sätestatud nõue täidetuks.

3. Kui emmale-kummale lepinguosalisele tekitab tõsist muret teatav sanitaar- või füto-sanitaarrisk, peetakse asjaomast olukorda käsitlevad tehnilised konsultatsioonid vastava taotluse esitamisel võimalikult kiiresti ja igal juhul 14 päeva jooksul taotluse esitamise kuupäevast arvates.

4. Kui lepinguosalisele tekitab märkimisväärset muret teise lepinguosalise kavandatav või rakendatav sanitaar- või füto-sanitaarmeede, võib ta taotleda teise lepinguosalisega tehniliste konsultatsioonide pidamist. Lepinguosaline, kellele vastav taotlus esitatakse, vastab 30 päeva jooksul taotluse esitamise kuupäevast arvates.

5. Lõigete 3 ja 4 rakendamisel püüab kumbki lepinguosaline esitada kogu teabe, mis on vajalik selleks, et vältida häireid kaubanduses ja võimaldada lepinguosalistel jõuda mõlemale poolele vastuvõetava lahenduseni, mis sanitaar- või füto-sanitaarriski tulemuslikult leevendab.

6. Lepinguosalised püüavad lahendada võimalikud käesoleva peatüki rakendamisest tulenevad probleemid käesoleva artikli kohaste tehniliste konsultatsioonide¹ teel, enne kui nad algatavad 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ alusel vaidluse lahendamise.

ARTIKKEL 6.10

Kiireloomulised meetmed

1. Kui lepinguosaline võtab inimeste, loomade või taimede elu või tervise kaitseks vajaliku kiireloomulise meetme, teatab lepinguosalise pädev asutus sellest teise lepinguosalise pädevale asutusele 24 tunni jooksul. Kui lepinguosaline taotleb tehnilisi konsultatsioone kiireloomulise sanitaar- või fütosanitaarmee meetme käsitlemiseks, korraldatakse tehnilised konsultatsioonid 14 päeva jooksul kiireloomulisest sanitaar- või fütosanitaarmee meetmest teatamise kuupäevast arvates. Lepinguosalised võtavad arvesse kogu tehniliste konsultatsioonide käigus saadud teavet.
2. Tehes otsust kaubasaadetise kohta, mis on kiireloomulise sanitaar- või fütosanitaarmee meetme vastuvõtmise ajal teel ühe lepinguosalise territooriumilt teise lepinguosalise territooriumile, võtab kiireloomulist meedet kohaldav lepinguosaline arvesse eksportiva lepinguosalise poolt aegsasti esitatud teavet.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesoleva artikli kohased tehnilised konsultatsioonid ei asenda artikli 26.3 „Konsultatsioonid“ kohaseid konsultatsioone, kui lepinguosalisel ei lepi kokku teisiti.

3. Kui kiireloomuline meede häirib tõsiselt kaubandust või peatab selle, tühistab importiv lepinguosaline kõnealuse meetme niipea kui praktiliselt võimalik või esitab selle jätkuvaks kohaldamiseks asjakohase teadusliku ja tehnilise põhjenduse.

ARTIKKEL 6.11

Auditid

1. Et säilitada kindlustunne käesoleva peatüki rakendamise suhtes, on kummalgi lepinguosalisel õigus auditeerida teise lepinguosalise pädeva asutuse kogu kontrollisüsteemi või selle osa, et veenduda selle kavakohases toimimises.

2. Auditi läbiviimisel võtab lepinguosaline arvesse WTO sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete komitee asjakohaseid juhendeid ning rahvusvahelisi standardeid, suuniseid ja soovitusi.

3. Auditeeriva lepinguosalise poolt auditi tulemusel tehtav otsus või võetav meede, mis võib kaubandust kahjustada, peab võtma arvesse järgmist ja olema sellega proportsionaalne:

- a) hinnatud risk, mida toetavad objektiivsed tõendid ja kontrollitavad andmed; ning
- b) auditeeriva lepinguosalise teadmised auditeeritava lepinguosalise kohta, asjakohased kogemused auditeeritava lepinguosalisega ja usaldus auditeeritava lepinguosalise vastu.

4. Auditeeriv lepinguosaline esitab vastava taotluse korral auditeeritavale lepinguosalisele objektiivsed tõendid ja andmed.
5. Auditeeriv lepinguosaline kannab ise oma audititega seotud kulud.
6. Kumbki lepinguosaline tagab, et on olemas menetlused teise lepinguosalise pädevate asutuste auditi käigus saadud konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks, sealhulgas menetlused konfidentsiaalse teabe eemaldamiseks lõplikust auditiaruandest, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks.
7. Auditeeriv lepinguosaline võtab arvesse auditeeritava lepinguosalise võimalikke märkusi aruande kohta ja otsustab, kas aruanne või selle osa avalikustatakse üldsusele või tehakse kättesaadavaks piiratumal viisil.
8. Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuse 6-D lisa „Auditeerimise või kontrollimise suunised ja kord“ muutmiseks, et kehtestada või täpsustada auditisuuniseid ja -protseduure.

ARTIKKEL 6.12

Impordikontrollid ja -tasud

1. Importival lepinguosalisel on õigus teha impordikontrolle, mis põhinevad impordiga seotud sanitaar- ja füto-sanitaarriskidel. Need kontrollid viiakse läbi põhjendamatult viivituse ja viisil, mis häirib kaubandust nii vähe kui võimalik.

2. Kui impordikontrolli käigus avastatakse mittevastavus asjakohastele impordinõuetele, peavad importiva lepinguosalise võetavad meetmed olema kooskõlas rahvusvaheliste standarditega ja põhinema kaasneva riski hindamisel ning need ei tohi piirata kaubandust rohkem, kui on vaja importiva lepinguosalise asjakohase kaitsetaseme saavutamiseks.
3. Kui mis tahes mittevastavus kujutab endast tõsist ohtu inimeste, loomade või taimede tervisele, teavitab importiva lepinguosalise pädev asutus sellest eksportiva lepinguosalise pädevat asutust.
4. Importiva lepinguosalise pädev asutus teavitab importijat või tema esindajat nõuetele mittevastavast kaubasaadetest ja mittevastavuse põhjusest ning annab võimaluse tehtud otsus läbi vaadata. Importiva lepinguosalise pädev asutus võtab arvesse asjakohast teavet, mis on esitatud läbivaatamise hõlbustamiseks.
5. Imporditud toodetega tehtavate protseduuride eest kehtestatavad tasud ei tohi olla suuremad kui samasuguste omamaiste toodete võrreldavate kontrollide eest võetavad tasud ega suuremad kui teenuse tegelik maksumus.
6. Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuse 6-F lisa „Impordikontrollid ja -tasud“ muutmiseks, et kehtestada teatavate käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluvate kaupade impordikontrollide sagedus ja tasud.

ARTIKKEL 6.13

Kindlaksmääratud loamenetluste¹ teaduslik usaldusväärsus ja läbipaistvus

1. Lepinguosalised tunnistavad, et üldsuse usalduse ja kindlustunde tekitamiseks ja säilitamiseks peavad loamenetlused põhinema usaldusväärsel teaduslikel andmetel ja neid tuleb läbi viia läbipaistval viisil. Lepinguosalised teevad nende protsesside usaldusväärsuse ja läbipaistvuse suurendamiseks koostööd.
2. Lepinguosalised tunnistavad, et nende vastavate loamenetluste eesmärk on saavutada võrreldavad tulemused ning et selles valdkonnas on soovitatav teha koostööd.
3. Kui isik, kelle ülesandeks on tagada, et tema kontrolli all olev ettevõtte täidab müügiloa saamise nõudeid, tellib lepinguosalise territooriumil asuvalt teadusasutuselt² teadusuuringuid, et toetada teise lepinguosalise kindlaksmääratud loamenetluse raames esitatavat loataotlust, ja kui see asjaolu saab teatavaks lepinguosalisele, kelle territooriumil teadusasutus asub, püüavad lepinguosalised seda teavet teineteisega jagada.

¹ Käesoleva artikli kohased loamenetlused hõlmavad kõiki müügieelseid lube toiduahelas, s.t geneetiliselt muundatud organismide/geneetiliselt muundatud toidu ja sööda kasvatamise, söödalisandite, toidu lisaainete/ensüümide/lõhna- ja maitseainete, suitsutuspreparaatide, taimekaitsevahendite, uuendtoitude, toiduga kokkupuutuvate materjalide, tervisealaste väidete ning toidule vitamiinide, mineraalide ja muude ainete lisamise valdkonnas.

² Käesoleva artikli kohaldamisel hõlmab mõiste „teadusasutus“ asutusi, kes teevad tasu eest teadusuuringuid, nagu ülikoolid, laborid ning testimis- või uurimisasutused.

4. Lepinguosalised võivad vahetada ka teavet oma loamenetluste kohta.
5. Lepinguosaline võib käesoleva artikli alusel taotleda võimalust külastada teise lepinguosalise teadusasutust, et koguda teavet selle kohta, kuidas teadusasutus kohaldab asjakohaseid standardeid, , kui ta teeb teabekogumiskülastust taotleva lepinguosalise teatavate kindlaksmääratud loamenetluste jaoks teadusuuringut.
6. Kui lepinguosaline soovib teha teabekogumiskülastuse, teatab ta sellest teisele lepinguosalisele hiljemalt 60 päeva enne sellist külastust.
7. Kui lepinguosaline soovib teha teabekogumiskülastuse ja teadusasutus nõustub sellise külastusega, võivad teise lepinguosalise ametnikud külastava lepinguosalise ametnikke külastuse ajal saata.
8. Teabekogumiskülastuse lõpparuanne tehakse kättesaadavaks mõlema lepinguosalise pädevatele asutustele. Lõpparuande asjakohased osad tehakse kättesaadavaks ka külastatud teadusasutusele.
9. Teabekogumiskülastuse kulud kannab seda külastust taotlev lepinguosaline.
10. Kaubanduskomitee võib vastu võtta otsuse kehtestada lõigete 3–9 jaoks üksikasjalikud rakenduseeskirjad ja vajalikud juhised.

ARTIKKEL 6.14

Antimikroobikumiresistentsus

1. Lepinguosalisised tunnistavad, et antimikroobikumiresistentsus on tõsine oht inimeste ja loomade tervisele.
2. Lepinguosalisised teevad terviseühitsuse põhimõtte kohaselt koostööd ja hõlbustavad teabevahetust, sealhulgas seoses eeskirjade, suuniste, riiklike kavade, standardite, oskusteabe ja kogemustega antimikroobikumiresistentsuse valdkonnas, ning määravad selles valdkonnas kindlaks ühised seisukohad, huvid, prioriteedid ja poliitikameetmed.
3. Lepinguosalisised tunnistavad, et:
 - a) nende vastavad antimikroobikumidega seotud regulatiivsed standardid, suunised ja seiresüsteemid tagavad võrreldavad kontrollid ja tervisealased tulemused;
 - b) nende vastavate antimikroobikumiresistentsuse strateegiate keskmes on antimikroobikumid, mis on inimeste ja loomade ravi ning tervise seisukohast kriitilise tähtsusega; ja
 - c) kumbki lepinguosaline rakendab oma strateegiate ja poliitikameetmete raames algatusi, mille eesmärk on järk-järgult lõpetada antibiootikumide kasutamine eelkõige meditsiinilise tähtsusega kasvustimulaatoritena ja vähendada antimikroobikumide kasutamist loomakasvatuses.

4. Lisaks teevad lepinguosalisel järgmist:
- a) teevad asjakohastel rahvusvahelistel foorumitel koostööd tulevaste eeskirjade, suuniste, standardite, soovitude ja algatuste väljatöötamisel;
 - b) teevad koostööd rahvusvaheliste tegevuskavade osas, eelkõige seoses antimikroobikumide vastutustundliku ja mõistliku kasutamisega, et tulemuslikumalt võidelda antimikroobikumiresistentsuse vastu; ja
 - c) toetavad antimikroobikumiresistentsuse valdkonnas kokkulepitud rahvusvaheliste tegevuskavade ja strateegiate rakendamist oma vastavate strateegiate ja poliitikameetmete raames.
5. Antimikroobikumiresistentsusega seotud õigusnorme, suuniseid, strateegilisi kavasid, standardeid ja muid algatusi ei kasutata kaubandust mõjutavate meetmete väljatöötamiseks ega rakendamiseks, välja arvatud juhul, kui need meetmed on kooskõlas sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete lepinguga ning käesoleva peatüki asjakohaste sätetega.
6. Sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete komitee võib moodustada antimikroobikumiresistentsusega tegeleva tehnilise töörühma.

ARTIKKEL 6.15

Kaubeldavate kaupadega seotud pettused

1. Lepinguosalisel tunnistavad, et rahvusvahelises kaubanduses osalevate ettevõtjate pettused võivad:
- a) mõjutada inimeste, loomade ja taimede tervist ja sellest tulenevalt keskkonda ning

b) õõnestada ausaid äritavasid ja tarbijate usaldust.

2. Lepinguosalised vahetavad asjakohast teavet ja teevad koostööd, et hoida ära tavad, mis on või tunduvad olevat vastuolus nende vastavate sanitaar- ja fütosanitaarmedetega või mis eksitavad tarbijaid ja muid asjaomaseid sidusrühmi.

ARTIKKEL 6.16

Rakendamine ja ressursid

Kumbki lepinguosaline tagab, et tema pädevatel asutustel on käesoleva peatüki tõhusaks rakendamiseks vajalikud ressursid.

ARTIKKEL 6.17

Sanitaar- ja fütosanitaarmedetete komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Sanitaar- ja fütosanitaarmedetete komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) olla foorumiks, kus vahetatakse teavet kummagi lepinguosalise reguleeriva raamistiku, sealhulgas sanitaar- ja fütosanitaarmedetete aluseks olevate teaduslike hindamiste ja riskihindamiste kohta;

- b) määrata kindlaks koostöövõimalused, sealhulgas kaubanduse lihtsustamise algatused, ja edasine töö lepinguosaliste vaheliste tarbetute kaubandustõkete kõrvaldamiseks;
- c) edendada asjakohast koostööd mitmepoolsetel foorumitel, sealhulgas WTO sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete komitees ning rahvusvahelistes standardimisorganites;
- d) luua ajutisi töörühmi;
- e) olla lepinguosaliste jaoks foorum, kus teineteist varakult teavitada sanitaar- ja fütosanitaarmedetmetega seotud regulatiivsetest kaalutlustest;
- f) ilma et see piiraks 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist, toimida foorumina konkreetsete kaubandusprobleemide lahendamiseks juhul, kui lepinguosalisel ei ole suutnud artikli 6.9 „Läbipaistvus, teabevahetus ja tehnilised konsultatsioonid“ kohaste tehniliste konsultatsioonide abil leida mõlemale lepinguosalisele vastuvõetavat lahendust;
- g) võtta oma funktsioonide täitmisel lepinguosaliste kokkuleppel mis tahes muid meetmeid ja
- h) arutada muid käesoleva peatükiga seotud küsimusi.

3. Kui lepinguosalisel ei otsusta teisiti, tuleb komitee kokku ja kehtestab oma tööprogrammi hiljemalt üks aasta pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

7. PEATÜKK

KESTLIKUD TOIDUSÜSTEEMID

ARTIKKEL 7.1

Eesmärgid

1. Tunnistades, kui oluline on tugevdada poliitikameetmeid ja määrata kindlaks programmid, mis aitavad kaasa kestlike, kaasavate, tervislike ja vastupidavate toidusüsteemide arendamisele, lepivad lepinguosalised kokku tiheda koostöö sisseseadmises, et ühiselt tegeleda üleminekuga kestlikele toidusüsteemidele.
2. Käesolevat peatükki kohaldatakse lisaks käesoleva lepingu muudele toidusüsteeme või kestlikkust käsitlevatele peatükkidele, eelkõige 6. peatükile „Sanitaar- ja füto-sanitaarmed“, 9. peatükile „Tehnilised kaubandustökked“ ja 19. peatükile „Kaubandus ja kestlik areng“, ning käesolev peatükk ei piira nende muude peatükkide kohaldamist.

ARTIKKEL 7.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosaliste vahelise koostöö suhtes, mille eesmärk on parandada lepinguosaliste toidusüsteemide kestlikkust.
2. Käesolevas peatükis nähakse ette sätted koostöö kohta valdkondades, kus on võimalik saavutada kestlikumad toidusüsteemid. Soovituslikud koostöövaldkonnad on loetletud artiklis 7.4 „Koostöö toidusüsteemide kestlikkuse parandamiseks“.
3. Lepinguosalised tunnistavad, et lepinguosaliste arusaamade ning toidusüsteemide rahvusvahelise mõistmise ja käsitlemise arenedes võivad koostööprioriteedid aja jooksul muutuda.

ARTIKKEL 7.3

Määratlus

1. Lepinguosalised tunnistavad, et toidusüsteemid on mitmekesised ja kontekstipõhised ning hõlmavad mitmesuguseid osalejaid ja nende omavahel seotud tegevusi kõigis toidusüsteemi valdkondades, sealhulgas toidutootmine ja saagikoristus ning toiduainete valmistamine, töötlemine, transport, ladustamine, jaotamine, müük, tarbimine ja kõrvaldamine.

2. Tunnistades, et kestlike toidusüsteemide määratlused võivad aja jooksul muutuda, käsitlevad lepinguosalised käesoleva peatüki kohaldamisel kestlike toidusüsteemidena toidusüsteeme, mis tagavad aastaringselt juurdepääsu ohutule, täisväärtuslikule ja piisavale toidule viisil, mis ei sea ohtu tulevastele põlvkondadele toiduga kindlustatuse ja toitumise tagamise majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi ja keskkondlikke aluseid.

ARTIKKEL 7.4

Koostöö toidusüsteemide kestlikkuse parandamiseks

1. Lepinguosalised tunnistavad koostöö tähtsust käesoleva peatüki rakendamise mehhanismina omavaheliste kaubandus- ja investeerimissuhete tugevdamisel.
2. Lepinguosalised teevad koostööd käesoleva peatüki rakendamisega seotud ühist huvi pakkuvate küsimuste käsitlemiseks, võttes arvesse kummagi lepinguosalise prioriteete ja olusid. Selline koostöö võib toimuda nii kahepoolset kui ka rahvusvaheliste foorumite raames.
3. Koostöö võib hõlmata informatsiooni, oskusteabe ja kogemuste vahetamist ning koostööd teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas.
4. Lepinguosalised teevad koostööd küsimustes, mille hulka võivad kuuluda:
 - a) toidutootmismeetodid ja -tavad, mille eesmärk on parandada kestlikkust, sealhulgas mahepõllumajandus ja taastav põllumajandus;

- b) loodusvarade ja põllumajanduslike sisendite tõhus kasutamine, sealhulgas asjakohastel juhtudel keemiliste pestitsiidide ja väetiste kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamine;
- c) toidutootmise keskkonna- ja kliimamõju, sealhulgas põllumajanduse kasvuhoonegaaside heitele, CO₂ sidujatele ja elurikkuse vähenemisele;
- d) hädaolukorrad toidutarneahelate ja kaubanduse turvalisuse ja vastupanuvõime tagamiseks rahvusvahelise kriisi ajal;
- e) kestlik toiduainete töötlemine, transport, hulgimüük, jaemüük ja toitlustus;
- f) tervislik, kestlik ja täisväärtuslik toitumine;
- g) tarbimise CO₂-jalajälg;
- h) toidukadu ja toidu raiskamine, võttes arvesse kestliku arengu eesmärki 12.3;
- i) toidusüsteemiga seotud poliitika ja meetmete kahjuliku keskkonnamõju vähendamine ning
- j) põlisrahvaste teadmised ja osalemine ning juhtroll toidusüsteemides vastavalt kummagi lepinguosalise oludele.

ARTIKKEL 7.5

Täiendavad sätted

1. Käesoleva peatüki kohane koostöö ei mõjuta kummagi lepinguosalise asutuste, sealhulgas lepinguosalise piirkondlike asutuste sõltumatust.
2. Austades täielikult kummagi lepinguosalise reguleerimisõigust, ei tõlgendata ühtegi käesoleva peatüki sätet nii, nagu kohustaks see lepinguosalist:
 - a) muutma oma impordinõudeid;
 - b) kalduma kõrvale reguleerivate meetmete ettevalmistamise või vastuvõtmise menetlustest;
 - c) võtma meetmeid, mis kahjustaksid või takistaksid lepinguosalise avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks vajalike reguleerivate meetmete õigeaegset vastuvõtmist; või
 - d) võtma vastu mis tahes konkreetset reguleerivat meetet.

ARTIKKEL 7.6

Kestlike toidusüsteemide komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.

2. Kestlike toidusüsteemide komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) määrata kindlaks koostööprioriteedid ja töökavad nende prioriteetide rakendamiseks;
 - b) edendada koostööd mitmepoolsetel foorumitel ja
 - c) täita muid käesoleva peatüki rakendamise või toimimisega seotud funktsioone.
3. Käesoleva peatüki eesmärkide saavutamiseks ja selle rakendamise tulemuste jälgimiseks kehtestab kestlike toidusüsteemide komitee igal aastal aastase töökava, mis sisaldab meetmeid koos nende meetmete eesmärkide ja vahe-eesmärkidega.
4. Vajaduse korral võib kestlike toidusüsteemide komitee moodustada töörühmi, mis koosnevad kummagi lepinguosalise eksperditasandi esindajatest.
5. Kestlike toidusüsteemide komitee tuleb kokku ühe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva ja seejärel vastavalt vastastikusele kokkuleppele.
6. Kestlike toidusüsteemide komitee võib kehtestada eeskirjad komitee koosolekutel osalevate ja komiteele aru andvates töörühmades tegutsevate ekspertide võimalike huvide konfliktide leevendamiseks.

ARTIKKEL 7.7

Kontaktpunktid

Kumbki lepinguosaline määrab 90 päeva jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva kontaktpunkti, kelle ülesanne on hõlbustada lepinguosaliste vahelist teabevahetust, ning teatab teisele lepinguosalisele kontaktpunkti kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

8. PEATÜKK

LOOMADE HEAOLU

ARTIKKEL 8.1

Eesmärk

Käesoleva peatüki eesmärk on tihendada lepinguosaliste koostööd põllumajandusloomade heaolu valdkonnas, et lihtsustada lepinguosaliste vahelist kaubandust.

ARTIKKEL 8.2

Üldsätted ja koostöö

1. Lepinguosalisel tunnistavad, et loomad on aistimisvõimelised olendid¹.
2. Lepinguosalisel tunnistavad, et nende põllumajandustavad on sisuliselt erinevad, kuid nende vastavad loomade heaolu standardid ja nendega seotud süsteemid tagavad loomade heaolu valdkonnas võrreldavad tulemused.
3. Lepinguosalisel teevad kõik endast oleneva, et teha rahvusvahelistel foorumitel koostööd eesmärgiga edendada loomade heaolu käsitlevate teaduspõhiste standardite väljatöötamist ja rakendamist. Muu hulgas teevad lepinguosalisel koostööd eelkõige selleks, et tugevdada Maailma Loomatervise Organisatsiooni standardeid loomade heaolu valdkonnas, laiendada nende kohaldamisala ja tõhustada nende rakendamist, keskendudes põllumajandusloomadele.
4. Lepinguosalisel vahetavad loomade heaolu valdkonnas informatsiooni, oskusteavet ja kogemusi, mis on seotud loomade kohtlemisega põllumajandusettevõttes, vedamise ajal ning tapmisel või surmamisel.
5. Lepinguosalisel jätkavad koostööd loomade heaolu alastes teadusuuringutes, et hõlbustada loomade heaolu käsitlevate teaduspõhiste standardite väljatöötamist, mis on seotud loomade kohtlemisega põllumajandusettevõttes, vedamise ajal ning tapmisel või surmamisel.

¹ Nagu on määratletud kummagi lepinguosalise õigusnormides, mis käsitlevad loomade heaolu.

ARTIKKEL 8.3

Loomade heaolu tehniline töörühm

Käesolevaga moodustavad lepinguosaliseloomade heaolu käsitleva tehnilise töörühma. Töörühm annab aru sanitaar- ja füto-sanitaarmedetete komiteele ja viib ellu kõnealuse komitee määratud tegevusi.

9. PEATÜKK

TEHNILISED KAUBANDUSTÕKKED

ARTIKKEL 9.1

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärk on lihtsustada lepinguosaliste vahelist kaubavahetust tarbetute tehniliste kaubandustõkete vältimise, tuvastamise ja kõrvaldamise teel ning tõhustada lepinguosaliste koostööd käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes.

ARTIKKEL 9.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse kõigi tehniliste kaubandustõkete lepingu 1. lisas määratletud tehniliste normide, standardite ja vastavushindamismenetluste ettevalmistamise, vastuvõtmise ja kohaldamise suhtes, mis võivad mõjutada lepinguosaliste vahelist kaubavahetust.
2. Käesolevat peatükki ei kohaldata järgmise suhtes:
 - a) hankespetsifikatsioonid, mida valitsusasutused koostavad 14. peatüki „Riigihanked“ kohaldamisalasse kuuluvate asutuste tootmis- või tarbimisvajaduste järgi; ning
 - b) sanitaar- ja fütosanitaarmedetete lepingu A lisas määratletud sanitaar- ja fütosanitaarmedetmed, mille suhtes kohaldatakse 6. peatükki „Sanitaar- ja fütosanitaarmedetmed“.

ARTIKKEL 9.3

Seos tehniliste kaubandustõkete lepinguga

1. Tehniliste kaubandustõkete lepingu artiklid 2–9 ning 1. ja 3. lisa inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.

2. Käesolevas peatükis, sealhulgas käesoleva peatüki lisades osutatud mõistetel on sama tähendus nagu tehniliste kaubandustõkete lepingus.

ARTIKKEL 9.4

Tehnilised normid

1. Nagu on ette nähtud artiklis 22.8 „Mõju hindamine“, seab kumbki lepinguosaline eesmärgi hinnata kooskõlas oma eeskirjade ja menetlustega artiklis 22.2 „Mõisted“ määratletud reguleerivate meetmete koosseisu kuuluvate ja kaubandust märkimisväärselt mõjutada võivate tehniliste normide mõju. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat lõiget kohaldatakse ka selliste tehniliste normide osaks olevate vastavushindamismenetluste suhtes.

2. Lõike 1 kohaselt mõju hinnates hindab kumbki lepinguosaline kooskõlas artikli 22.8 „Mõju hindamine“ lõike 2 punktiga b asjaomase tehnilise normi puhul teostatavaid ja sobivaid regulatiivseid ja mitteregulatiivseid valikuvõimalusi, mis võivad täita lepinguosalise õiguspäraseid eesmäärke, pidades silmas tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2 lõiget 2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see kohustus kehtib ka sellise tehnilise normi osaks olevate vastavushindamismenetluste puhul.

3. Kooskõlas tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2 lõigetega 3 ja 4 vaatab kumbki lepinguosaline oma tehnilised normid aeg-ajalt läbi. Läbivaatamise käigus kaalub kumbki lepinguosaline muu hulgas positiivselt võimalust suurendada ühtlustatust asjaomaste rahvusvaheliste standarditega, võttes arvesse võimalikke uusi arengusuundumusi asjaomaste rahvusvaheliste standardite alal ja seda, kas varasemad asjaolud, mis tingisid lepinguosalise tehniliste normide erinevuse asjaomastest rahvusvahelistest standarditest, on muutunud või mitte.

4. Ilma et see piiraks 22. peatüki „Head reguleerimistavad ja reguleerimisalane koostöö“ kohaldamist, lubab kumbki lepinguosaline kaubandust märkimisväärselt mõjutada võivate oluliste tehniliste normide väljatöötamisel lepinguosaliste isikutel vastavalt oma eeskirjadele ja menetlustele anda avaliku konsultatsiooni käigus oma panuse, välja arvatud juhul, kui on tekkinud või ähvardavad tekkida kiireloomulised ohutuse, tervise, keskkonnakaitse või riikliku julgeolekuga seotud probleemid. Kumbki lepinguosaline lubab teise lepinguosalise isikutel osaleda sellistel konsultatsioonidel tingimustel, mis on vähemalt sama soodsad kui tema enda isikutele võimaldatavad tingimused, ning avalikustab nende konsultatsioonide tulemused.

ARTIKKEL 9.5

Rahvusvahelised standardid

1. Rahvusvahelise Standardiorganisatsiooni (ISO), Rahvusvahelise Elektrotehnikakomisjoni (IEC), Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu (ITU) ja *codex alimentarius*’e komisjoni (Codex) välja töötatud rahvusvahelisi standardeid käsitatakse asjakohaste rahvusvaheliste standarditena tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2, artikli 5 ja 3. lisa tähenduses, kui need vastavad lõikes 2 sätestatud tingimustele.

2. Standardit, mille on välja töötanud muu kui lõikes 1 osutatud rahvusvaheline organisatsioon, võib samuti käsitada asjakohase rahvusvahelise standardina tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2, artikli 5 ja 3. lisa tähenduses, tingimusel et:

- a) selle on välja töötanud standardiorganisatsioon, kes püüab saavutada konsensuse kas:
 - i) osalevate WTO liikmete riiklike delegatsioonide seas, kes esindavad kõiki nende territooriumil asuvaid riiklikke standardiorganisatsioone, kes on vastu võtnud või kavatsevad vastu võtta standardeid valdkonnas, millega rahvusvaheline standardimistegevus on seotud; või
 - ii) osalevate WTO liikmete valitsusasutuste seas ning
- b) see on välja töötatud vastavalt tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 13 alusel asutatud tehniliste kaubandustõkete komitee otsusele rahvusvaheliste standardite, suuniste ja soovitude väljatöötamise põhimõtete kohta seoses tehniliste kaubandustõkete lepingu artikliga 2, artikliga 5 ja 3. lisaga.

3. Kui lepinguosaline ei ole oma tehniliste normide ja nendega seotud vastavushindamismenetluste alusena kasutanud rahvusvahelisi standardeid, teeb ta teise lepinguosalise taotluse korral kindlaks võimalikud olulised kõrvalekalded asjakohastest rahvusvahelistest standarditest ja selgitab, miks neid standardeid peeti taotletava eesmärgi saavutamiseks sobimatuks või ebatõhusaks, ning esitab olemasolu korral tõendid, millel see hinnang põhineb.

ARTIKKEL 9.6

Standardid

1. Standardite võimalikult laiapõhjaliseks ühtlustamiseks ja lisaks tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 4 lõikele 1 julgustab kumbki lepinguosaline oma territooriumil asuvaid standardiorganisatsioone ja neid piirkondlikke standardiorganisatsioone, mille liikmed lepinguosaline või tema territooriumil asuvad standardiorganisatsioonid on:
 - a) vaatama korrapäraselt läbi siseriiklikud ja piirkondlikud standardid, mis ei põhine asjakohastel rahvusvahelistel standarditel, muu hulgas selleks, et lähendada neid asjakohastele rahvusvahelistele standarditele;
 - b) tegema rahvusvahelise standardimistegevuse raames koostööd teise lepinguosalise asjaomaste standardiorganisatsioonidega, sealhulgas rahvusvahelistes standardiorganisatsioonides või piirkondlikul tasandil tehtava koostöö kaudu; ja
 - c) edendama kahepoolset koostööd teise lepinguosalise standardiorganisatsioonidega.
2. Lepinguosalisel peaksid vahetama teavet järgmise kohta:
 - a) standardite kasutamine kummagi lepinguosalise tehniliste normide alusena ja
 - b) nende standardimisprotsessid ning see, millises ulatuses kasutatakse riiklike standardite alusena rahvusvahelisi, piirkondlikke või allpiirkondlikke standardeid.

3. Kui standardid muudetakse tehnilise normi või vastavushindamismenetluse eelnõusse inkorporeerimisega või seal neile viitamisega kohustuslikuks, kohaldatakse käesoleva peatüki artiklis 9.8 „Läbipaistvus“ ning tehniliste kaubandustõkete lepingu artiklis 2 või 5 sätestatud läbipaistvuskohustusi kohaldatava autoriõigusega lubatud ulatuses.

ARTIKKEL 9.7

Vastavushindamine

1. Kui lepinguosaline nõuab vastavushindamist positiivse kinnitusena selle kohta, et toode vastab tehnilisele normile, teeb ta järgmist:

- a) valib vastavushindamismenetlused, mis on asjaomaste riskidega proportsionaalsed;
- b) aktsepteerib tarnija vastavusdeklaratsiooni kasutamist, kui see on asjakohane; ja
- c) kui teine lepinguosaline seda taotleb, selgitab konkreetsete toodete puhul konkreetsete vastavushindamismenetluste valimise põhjusi.

2. Lepinguosalisel tunnistavad, et olemas on mitmesuguseid mehhanisme, mis hõlbustavad vastavushindamismenetluste tulemuste tunnustamist. Selliste mehhanismide hulka võivad kuuluda:

- a) tarnija vastavusdeklaratsioon;

- b) ühe lepinguosalise territooriumil läbiviidud vastavushindamismenetluste tulemuste tunnustamine teise lepinguosalise poolt;
- c) lepinguosalise territooriumil paiknevate vastavushindamisasutuste vahelised koostöölepped ja vabatahtlikud kokkulepped;
- d) teise lepinguosalise territooriumil paiknevate asutuste poolt seoses konkreetsete tehniliste normidega läbi viidud vastavushindamismenetluste tulemuste vastastikuse tunnustamise kokkulepped;
- e) akrediteerimismenetluste kasutamine vastavushindamisasutuste kvalifitseerimiseks ja
- f) vastavushindamisasutuste määramine valitsuse poolt.

3. Kui lepinguosaline nõuab kolmanda isiku tehtavat vastavushindamist positiivse kinnitusena selle kohta, et toode vastab tehnilisele normile, ning ta ei ole reserveerinud seda ülesannet valitsusasutusele kooskõlas lõikega 4, teeb ta järgmist:

- a) eelistab vastavushindamisasutuste kvalifitseerimiseks akrediteerimise kasutamist;
- b) kasutab akrediteerimiseks ja vastavushindamiseks rahvusvahelisi standardeid;
- c) kasutab võimaluse korral rahvusvahelisi lepinguid, milles osalevad lepinguosaliste akrediteerimisasutused, näiteks rahvusvahelise laborite akrediteerimise koostööorgani (ILAC) ja rahvusvahelise akrediteerimisfoorumi (IAF) mehhanismide kaudu;

- d) julgustab toimivate rahvusvaheliste lepingute või kokkulepete kasutamist, mille eesmärk on ühtlustamine või vastavushindamise tulemuste aktsepteerimise hõlbustamine;
- e) tagab, et tema eeskirjad ja menetlused ei piira tarbetult ettevõtjate valikut vastavushindamisasutuste vahel, mille tema ametiasutused on konkreetse toote või tooterühma jaoks määranud;
- f) tagab, et tema akrediteerimisasutuste tegevus on kooskõlas rahvusvaheliste akrediteerimisstandarditega ning et akrediteerimisasutuste ja vastavushindamisasutuste, sealhulgas töötajate vahel ei esine vastavustoimingutega seoses huvide konflikte;
- g) tagab, et vastavushindamisasutused tegutsevad viisil, mis hoiab ära hindamise tulemust mõjutavad huvide konfliktid;
- h) lubab vastavushindamisasutustel kasutada vastavushindamisega seotud katsete või kontrollide tegemiseks alltöövõtjaid, sealhulgas teise lepinguosalise territooriumil asuvaid alltöövõtjaid. Ühtki käesoleva punkti sätet ei tõlgendata nii, nagu takistaks see lepinguosalist nõudmast alltöövõtjatelt samade nõuete täitmist, mida peaks lepingujärgsete katsete või kontrollide tegemiseks täitma vastavushindamisasutus, kellega ta on lepingu sõlminud; ja
- i) tagab, et teave vastavushindamiseks määratud asutuste kohta, sealhulgas määramise ulatus, avaldatakse internetis.

4. Ükski käesoleva artikli säte ei takista lepinguosalist nõudmast, et konkreetsete toodete vastavushindamist teostaksid tema määratud valitsusasutused. Kui lepinguosaline nõuab, et vastavushindamise teostaksid tema määratud valitsusasutused, teeb see lepinguosaline järgmist:

- a) piirab vastavushindamise eest makstavate tasude suuruse osutatud teenuste ligikaudse maksumusega ja vastavushindamise taotleja taotluse korral selgitab, kuidas tema poolt vastavushindamise eest kehtestatud tasud piirduvad osutatud teenuste ligikaudse maksumusega; ning
- b) tagab, et vastavushindamise tasud on nõudmisel kättesaadavad, kui neid ei avaldata.

5. Olenemata lõigetest 1, 3 ja 4 aktsepteerib Uus-Meremaa 9-A lisas „Vastavushindamise (dokumentide) aktsepteerimine“ loetletud valdkondades, mille puhul liit aktsepteerib tarnija vastavusdeklaratsiooni, järgmist, kui ta peab vajalikuks muu isiku kui tarnija teostatavat vastavushindamist, olemaks kindel, et toode vastab Uus-Meremaa tehniliste normide nõuetele:

- a) sertifikaadid ja katsearuanded, mille on välja andnud vastavushindamisasutused, mis asuvad liidu territooriumil ja mille on akrediteerinud ILACi või IAFi (või nende õigusjärglaste) vastastikuse tunnustamise rahvusvaheliste kokkulepetega liitunud akrediteerimisasutus või mis on Uus-Meremaa tehniliste normide kohaselt muul viisil tunnustatud; või
- b) elektriohutuse ja elektromagnetilise ühilduvuse aspektide puhul sertifikaadid ja katsearuanded, mille on välja andnud liidu territooriumil asuvad vastavushindamisasutused IECCEB kava¹ alusel.

¹ Rahvusvahelise Elektrotehnikakomisjoni (IEC) elektrotehniliste seadmete ja komponentide vastavushindamissüsteemi sertifitseerimisasutuste kava.

6. Tarnija vastavusdeklaratsioon on muu isiku poolt kinnitamata vastavustõend, mille annab välja tootja või muu volitatud isik¹ oma ainuvastutusel ja mis põhineb asjakohast liiki vastavushindamistoimingute tulemustel ning mis ei hõlma kohustuslikku hindamist kolmanda isiku poolt.

7. Lepinguosalised teevad vastastikuse tunnustamise valdkonnas koostööd vastavalt Euroopa Ühenduse ja Uus-Meremaa vahelisele vastastikuse tunnustamise lepingule, mis sõlmiti 25. juunil 1998 Wellingtonis. Lepinguosalised võivad kooskõlas kõnealuse lepingu asjakohaste sätetega otsustada laiendada selle reguleerimisala toodete, kohaldatavate regulatiivsete nõuete ja tunnustatud vastavushindamisasutuste osas.

ARTIKKEL 9.8

Läbipaistvus

1. Välja arvatud juhul, kui tekivad või ähvardavad tekkida kiireloomulised ohutuse, tervise, keskkonnakaitse või riigi julgeolekuga seotud probleemid, lubab kumbki lepinguosaline teisel lepinguosalisel esitada teatatud kavandatavate tehniliste normide ja vastavushindamismenetluste kohta kirjalikke märkusi vähemalt 60 päeva jooksul alates kuupäevast, mil teade nende normide või menetluste kohta edastatakse WTO teadete keskregistrile. Kui märkuste esitamise tähtaja pikendamiseks esitatakse põhjendatud taotlus, suhtub lepinguosaline sellesse vastutulelikult.

¹ Vastavalt kummagi lepinguosalise tehnilistele normidele.

2. Juhul kui teatatud tekst ei ole koostatud mõnes WTO ametlikest keeltest, esitab lepinguosaline kavandatava tehnilise normi või vastavushindamismenetluse sisu üksikasjaliku ja põhjaliku kirjelduse WTO teate vormil.
3. Kui lepinguosaline saab teiselt lepinguosaliselt kirjalikke märkusi kavandatava tehnilise normi või vastavushindamismenetluse kohta, teeb ta järgmist:
 - a) teise lepinguosalise taotluse korral arutab kirjalikke märkusi oma pädeva reguleeriva asutuse osalusel võimaluse korral ajal, mil märkusi saab arvesse võtta; ja
 - b) vastab märkustes tõstatatud olulistele või sisulistele küsimustele kirjalikult hiljemalt tehnilise normi või vastavushindamismenetluse avaldamise kuupäeval.
4. Kumbki lepinguosaline teeb üldsusele kättesaadavaks, eelistatavalt veebisaidil avaldamise kaudu, oma vastused olulistele või sisulistele küsimustele, mis on tõstatatud teistelt WTO liikmetelt saadud märkustes tehniliste kaubandustõkete teate kohta, mis käsitleb kavandatavat tehnilist normi või vastavushindamismenetlust.
5. Teise lepinguosalise taotlusel annab lepinguosaline teavet nende tehniliste normide või vastavushindamismenetluste eesmärkide ja põhjenduste kohta, mille lepinguosaline on vastu võtnud või kavatseb vastu võtta.
6. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema vastuvõetud tehnilised normid ja vastavushindamismenetlused avaldatakse internetis ning et need on tasuta kättesaadavad.

7. Kumbki lepinguosaline esitab teabe tehniliste normide või vastavushindamismenetluse vastuvõtmise ja jõustumise kohta ning vastuvõetud lõpliku teksti WTO-le edastatud algse teate *addendum*'i kaudu.

8. Tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2 lõikes 12 kasutatud väljendi „mõistlik ajavahemik“ all mõistetakse üldjuhul vähemalt kuuekuulist ajavahemikku, välja arvatud juhul, kui see oleks tootletavate õiguspäraste eesmärkide saavutamise seisukohast ebatõhus.

9. Lepinguosaline kaalub teise lepinguosalise põhjendatud taotlust pikendada tehnilise normi vastuvõtmise ja jõustumise vahelist ajavahemikku, kui see taotlus laekub enne, kui lõpeb lõikes 1 osutatud tähtaeg märkuste esitamiseks pärast teate edastamist WTO teadete keskregistrile, välja arvatud juhul, kui viivitus oleks tootletavate õiguspäraste eesmärkide saavutamise seisukohast ebatõhus.

ARTIKKEL 9.9

Märgistamine ja etikettimine

1. Lepinguosalise tehniline norm võib sisaldada või käsitleda üksnes märgistamis- või etikettimisnõudeid. Selliste tehniliste normide suhtes kohaldatakse tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2 lõike 2 asjakohaseid põhimõtteid.

2. Kui lepinguosaline nõuab toodete kohustuslikku märgistamist või etikettimist, siis ta:

a) nõuab võimaluse korral üksnes teavet, mis on oluline toote tarbijate või kasutajate jaoks, või teavet, mis näitab, et toode vastab kohustuslikele tehnilistele nõuetele;

- b) ei nõua oma turule laskmise eeltingimusena toodete märgistuse või etikettide eelnevat heakskiitmist, registreerimist või sertifitseerimist ega tasu maksmist toodete puhul, mis muus osas vastavad tema kohustuslikele tehnilistele nõuetele, välja arvatud juhul, kui see on vajalik inimeste, loomade või taimede tervisele või elule, keskkonnale või riiklikule ohutusele toodetest tuleneva riski või märgistusel ja etikettidel esitatud väidetest tuleneva riski tõttu;
- c) juhul kui ta nõuab ettevõtjate kordumatute identifitseerimisnumbrite kasutamist, väljastab ta sellise numbri teise lepinguosalise ettevõtjatele põhjendamatu viivituse ja mittediskrimineerivalt;
- d) lubab¹ järgmist tingimust, et toote märgistus ja etikett vastab importiva lepinguosalise regulatiivsetele nõuetele ega ole eksitav, vastuoluline ega segadusse ajav:
 - i) teavet muudes keeltes lisaks importiva lepinguosalise nõutavale keelele;
 - ii) rahvusvaheliselt aktsepteeritavaid nomenklatuure, piktogramme, sümboleid või graafilisi kujutisi ja
 - iii) täiendavat teavet lisaks importiva lepinguosalise nõutavale teabele;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevas punktis viidatakse importivale lepinguosalisele.

- e) nõustub, et eksportiva lepinguosalise territooriumil märgistamise alternatiivina toimub märgistamine, sealhulgas täiendav märgistamine või märgistuse parandamine, importiva lepinguosalise territooriumil kooskõlas importiva lepinguosalise asjakohaste eeskirjade ja menetlustega, välja arvatud juhul, kui eksportiva lepinguosalise territooriumil märgistamine on vajalik tehniliste kaubandustõkete lepingu artikli 2 lõikes 2 osutatud õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks; ning
 - f) püüab tootele füüsiliselt kinnitatud märgistuse või etiketi asemel aktsepteerida ajutist või eemaldatavat etiketti või saatedokumentides olevat märgistust või etiketti, kui ta leiab, et see ei kahjusta tehniliste kaubandustõkete lepingu kohaseid õiguspäraseid eesmärke.
3. Käesoleva artikli lõiget 2 ei kohaldata lepinguosalise õigusnormides määratletud ravimite ja meditsiiniseadmete märgistamise või etikettimise suhtes.

ARTIKKEL 9.10

Koostöö toiduks mittekasutatavate toodete turujärelevalve, ohutuse ja nõuetelevastavuse valdkonnas

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „turujärelevalve“ ametiasutuste tegevust ja meetmeid, sealhulgas neid, mis võetakse koostöös ettevõtjatega lepinguosalise menetluste alusel, et võimaldada lepinguosalisel jälgida või käsitleda toodete ohutust või vastavust tema õigusnormides sätestatud nõuetele.

2. Lepinguosalised tunnistavad toiduks mittekasutatavate toodete turujärelevalve, ohutuse ja nõuetelevastavuse valdkonnas tehtava koostöö tähtsust kaubanduse lihtsustamisel ning tarbijate ja teiste kasutajate kaitsmisel, samuti jagatud teabel põhineva vastastikuse usalduse loomise tähtsust.

3. Kumbki lepinguosaline tagab:

- a) huvide konfliktide vältimiseks selle, et turujärelevalve funktsioone täidetakse erapooletult ja vastavushindamise funktsioonidest sõltumatult¹; ning
- b) selliste huvide puudumise, mis mõjutaksid turujärelevalveasutuste erapooletust ettevõtjate kontrollimisel või nende üle järelevalve tegemisel.

4. Lepinguosalised võivad toiduks mittekasutatavate toodete turujärelevalve, ohutuse ja nõuetelevastavuse valdkonnas teha koostööd ja vahetada teavet, eelkõige seoses järgmisega:

- a) turujärelevalve ning õigusnormide täitmise tagamisele suunatud tegevus ja meetmed;
- b) riskihindamismeetodid ja toodete katsetamine;
- c) toodete kooskõlastatud tagasivõtmine või muud sarnased meetmed;

¹ Kui mõlemat liiki ülesanded on usaldatud ühele üksusele, kehtestab kumbki lepinguosaline huvide konfliktide puudumise ja erapooletuse tagamiseks vajalikud kaitsemeetmed.

- d) teaduslikud, tehnilised ja regulatiivsed küsimused, et parandada toiduks mittekasutatavate toodete ohutust ja nõuetelevastavust;
- e) tekkivad tervise ja ohutuse seisukohast olulised küsimused;
- f) standardimisega seotud tegevus ja
- g) ametnike vahetus.

5. Liit võib oma varajase hoiatamise süsteemist anda Uus-Meremaale valitud teavet direktiivis 2001/95/EÜ¹ või seda asendavas õigusaktis osutatud tarbekaupade kohta ning Uus-Meremaa võib anda liidule valitud teavet tema asjakohastes õigusaktides osutatud toiduks mittekasutatavate tarbekaupade ohutuse ning nende suhtes võetud ennetus-, piiravate ja parandusmeetmete kohta. Teabevahetus võib toimuda järgmises vormis:

- a) ühekordne teabevahetus nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel või
- b) süstemaatiline teabevahetus, mis põhineb 9-C lisa „Artikli 9.10 lõike 5 punktis b osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks toiduks mittekasutatavate toodete ohutuse ning seonduvate ennetus-, piiravate ja parandusmeetmete kohta“ kohaselt kaubanduskomitee otsusega kehtestatud korral.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. detsembri 2001. aasta direktiiv 2001/95/EÜ üldise tooteohutuse kohta (EÜT L 11, 15.1.2002, lk 4).

6. Kaubanduskomitee võib vastu võtta otsuse kehtestada vastavalt 9-D lisale „Artikli 9.10 lõikes 6 osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks nõuetele mittevastavate toiduks mittekasutatavate toodete suhtes võetud meetmete kohta, välja arvatud artikli 9.10 lõike 5 punktis b viidatud meetmed“ kord, mille kohaselt vahetatakse korrapäraselt teavet, sealhulgas elektrooniliselt, nõuetele mittevastavate toiduks mittekasutatavate toodete suhtes võetud meetmete kohta, mis ei ole hõlmatud lõikega 5.
7. Kumbki lepinguosaline kasutab lõigete 4, 5 ja 6 kohaselt saadud teavet üksnes tarbijate, tervise, ohutuse või keskkonna kaitsmiseks.
8. Kumbki lepinguosaline käsitleb lõigete 4, 5 ja 6 kohaselt saadud teavet konfidentsiaalsena.
9. Lõike 5 punktis b ja lõikes 6 osutatud korras määratakse kindlaks vahetatava teabe liik, teabe vahetamise tingimused ning konfidentsiaalsuse ja isikuandmete kaitse eeskirjade kohaldamine.
10. Kaubanduskomiteel on õigus võtta vastu otsuseid 9-C lisas „Artikli 9.10 lõike 5 punktis b osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks toiduks mittekasutatavate toodete ohutuse ning seonduvate ennetus-, piiravate ja parandusmeetmete kohta“ ja 9-D lisas „Artikli 9.10 lõikes 6 osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks nõuetele mittevastavate toiduks mittekasutatavate toodete suhtes võetud meetmete kohta, välja arvatud artikli 9.10 lõike 5 punktis b viidatud meetmed“ sätestatud korra kindlaksmääramiseks või muutmiseks.

ARTIKKEL 9.11

Tehnilised arutelud ja konsultatsioonid

1. Kui lepinguosaline leiab, et teise lepinguosalise kavandatav tehniline norm või vastavushindamismenetlus võib oluliselt kahjustada lepinguosaliste vahelist kaubandust, võib ta taotleda selles küsimuses arutelude pidamist. Taotlus esitatakse kirjalikult ja selles märgitakse:
 - a) kõnealune meede;
 - b) käesoleva peatüki sätteid, millega lepinguosalise kartused on seotud; ja
 - c) taotluse põhjused, sealhulgas kirjeldus taotluse esitanud lepinguosalise kartuste kohta, mis on meetmega seotud.
2. Lepinguosaline esitab oma taotluse teise lepinguosalise tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatorile, kes on määratud vastavalt artiklile 9.14 „Tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaator“.
3. Emma-kumma lepinguosalise taotlusel kohtuvad lepinguosalsed taotluses väljendatud kartuste arutamiseks isiklikult või mis tahes sidevahendi, sealhulgas telefoni, videokonverentsi või muude elektrooniliste sidevahendite abil 60 päeva jooksul pärast taotluse saamist ning püüavad küsimuse võimalikult kiiresti lahendada. Kui taotluse esitanud lepinguosaline leiab, et küsimus on kiireloomuline, võib ta taotleda, et kohtumine toimuks lühema aja jooksul. Vastust esitav lepinguosaline kaalub seda taotlust vastutulelikult.

4. Lepinguosaline võib taotleda konsultatsioone teise lepinguosalisega käesolevast peatükist tulenevates küsimustes, esitades teise lepinguosalise tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatorile kirjaliku taotluse. Lepinguosalised teevad kõik endast oleneva, et jõuda neis küsimustes vastastikku rahuldava lahenduseni.
5. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolev artikkel ei piira 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist.

ARTIKKEL 9.12

Koostöö

1. Lepinguosalised võivad teha koostööd konkreetsetes vastastikust huvi pakkuvates valdkondades, et kõrvaldada ja vähendada tehnilisi kaubandustõkkeid või vältida nende tekkimist ning lihtsustada lepinguosaliste vahelist kaubandust, sealhulgas digilahenduste abil.
2. Lepinguosalised võivad teha koostööd ja vahetada teavet kõigis küsimustes, mis on seotud 9-A lisaga „Vastavushindamise (dokumentide) aktsepteerimine“, sealhulgas selle rakendamisega.

ARTIKKEL 9.13

Loomkatsete keeld

1. Kumbki lepinguosaline toetab ja edendab ka edaspidi aktiivselt loomkatsetele alternatiivsete meetodite uurimist, arendamist, valideerimist ja õiguslikku heakskiitmist.

2. Kumbki lepinguosaline aktsepteerib oma jurisdiktsioonis mõiste „kosmeetikatoode“ määratluse alla kuuluvate toodete ohutuse hindamisel katsetulemusi, mis on saadud valideeritud alternatiividega loomkatsetele.
3. Kumbki lepinguosaline ei nõua, et tema jurisdiktsioonis mõiste „kosmeetikatoode“ alla kuuluvat toodet katsetataks loomadel, et teha kindlaks selle toote ohutus.

ARTIKKEL 9.14

Tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaator

1. Kumbki lepinguosaline määrab tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatori ja teatab teisele lepinguosalisele koordinaatori kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.
2. Tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatorid teevad koostööd, et hõlbustada käesoleva peatüki rakendamist ja lepinguosaliste vahelist koostööd kõigis tehniliste kaubandustõketega seotud küsimustes. Sellega seoses täidavad tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatorid vastavalt kummagi lepinguosalise sisemenetlustele eelkõige järgmisi ülesandeid:
 - a) jälgida käesoleva peatüki rakendamist ja haldamist, käsitleda viivitamata võimalikke probleeme, mille kumbki lepinguosaline tõstatab tehniliste normide, standardite või vastavushindamismenetluste väljatöötamise, vastuvõtmise, kohaldamise või järgimise tagamise küsimuses, ning emma-kumma lepinguosalise taotlusel pidada nõu kõigis käesolevast peatükist tulenevates küsimustes;

- b) tõhustada koostööd tehniliste normide, standardite ja vastavushindamismenetluste väljatöötamisel ja parandamisel;
 - c) korraldada artiklis 9.11 „Tehnilised arutelud ja konsultatsioonid“ osutatud tehnilisi arutelusid või konsultatsioone;
 - d) vajaduse korral korraldada tööühmade loomist¹ ja
 - e) vahetada valitsusvälistel, piirkondlikel ja mitmepoolsetel foorumitel teavet tehniliste normide, standardite ja vastavushindamismenetlustega seotud arengute kohta.
3. Tehniliste kaubandustõkete peatüki koordinaatorid suhtlevad omavahel mis tahes kokkulepitud viisil, mis on nende ülesannete täitmiseks asjakohane.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et tööühmade loomise kohta võib otsuseid teha üksnes kaubanduskomitee vastavalt artikli 24.2 „Kaubanduskomitee funktsioonid“ lõike 2 punktile a.

10. PEATÜKK

INVESTEERINGUTE LIBERALISEERIMINE JA TEENUSTEKAUBANDUS

A JAGU

ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 10.1

Eesmärgid

1. Kinnitades oma kindlat tahet luua parem keskkond omavahelise kaubanduse ja investeerimise arenguks, kehtestavad lepinguosalisel käesolevaga teenustekaubanduse ja investeringute järkjärguliseks vastastikuseks liberaliseerimiseks vajaliku korra.
2. Lepinguosalisel kinnitavad veel kord mõlema lepinguosalise õigust kehtestada oma territooriumil õigusnorme, et saavutada õiguspäraseid poliitikaeesmärke sellistes valdkondades nagu inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitse, sotsiaalteenused, riiklik haridus, ohutus, keskkond, sealhulgas kliimamuutused, avalik kõlblus, sotsiaal- ja tarbijakaitse, loomade heaolu, eraelu puutumatuse ja andmekaitse, kultuurilise mitmekesisuse edendamine ja säilitamine ning Uus-Meremaa puhul maoride õiguste, huvide, kohustuste ja vastutuse edendamine või kaitse.

ARTIKKEL 10.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki ei kohaldata selliste meetmete suhtes, mis mõjutavad lepinguosalise füüsilisi isikuid, kes soovivad juurdepääsu teise lepinguosalise tööturule, ega kodakondsuse ning alalise elu- või töökohaga seotud meetmete suhtes.
2. Käesolev peatükk ei takista lepinguosalist kohaldamast meetmeid, millega reguleeritakse füüsiliste isikute sisenemist tema territooriumile või nende ajutist viibimist tema territooriumil, sealhulgas meetmeid, mis on vajalikud selleks, et kaitsta tema piiride puutumatust ja tagada füüsiliste isikute korrapärane liikumine üle tema piiride, tingimusel et neid meetmeid ei kohaldata viisil, mis muudaks olematuks või vähendaks eeliseid,¹ mida teine lepinguosaline saab käesoleva peatüki alusel.
3. Käesolevat peatükki ei kohaldata järgmise suhtes:
 - a) lennuteenused või lennuteenustega seotud tugiteenused,² välja arvatud:
 - i) õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused;

¹ Ainuüksi asjaolu, et mõne riigi füüsilistelt isikutelt nõutakse viisat ja teiste riikide füüsilistelt isikutelt seda ei nõuta, ei tohi pidada käesoleva peatüki kohaste eeliste olematuks muutmiseks või vähendamiseks.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lennuteenused või lennuteenustega seotud tugiteenused hõlmavad järgmisi teenuseid: lennutransport; õhusõiduki abil osutatavad teenused, mille põhieesmärk ei ole kaupade või reisijate vedu, näiteks tuletõrje, lennutreening, vaatamisväärsustega tutvumine, pritsimine, seire, kaardistamine, pildistamine, langevarjuhüpped, purilennuki pukseerimine, kopteriga tehtavad tõstetööd raie- ja ehitustöödel ning muud õhus osutatavad põllumajandus-, tööstus- ja kontrolliteenused; õhusõidukite rentimine koos meeskonnaga ja lennujaamateenused.

- ii) arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused;
 - iii) maapealne teenindus;
 - iv) lennutransporditeenuste müük ja turustamine ning
 - v) järgmised mehitatud õhusõidukiga osutatavad teenused, mille peamine eesmärk ei ole kaupade või reisijate vedu: tuletõrje; lennutreening; pritsimine; seire; kaardistamine; pildistamine; lennunduse seiklusteenused¹ ning muud õhus osutatavad põllumajandus-, tööstus- ja kontrolliteenused;
- b) audiovisuaalteenused ja
- c) riigisisene merekabotaaž².

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lennunduse seiklusteenused on teenused, mida osutatakse mehitatud õhusõidukiga ja mille puhul kasutajad tegelevad lendamisega spordi või vaba aja veetmise eesmärgil, näiteks lendamine endise sõjaväelennukiga, ajaloolise õhusõidukiga või selle koopiaga või kuumaõhupalliga või vigurlendude tegemine.

² Ilma et see piiraks sellise tegevuse ulatust, mida võib asjakohaste siseriiklike õigusaktide kohaselt käsitada kabotaažina, hõlmab riigisisene merekabotaaž käesoleva peatüki kohaldamisel järgmist:

- i) liidu puhul reisijate või kauba vedu ühest liikmesriigis asuvast sadamast või kohast teise samas liikmesriigis asuvasse sadamasse või kohta, sealhulgas liikmesriigi mandrilaval, nagu on sätestatud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioonis, ning ühest ja samast liikmesriigis asuvast sadamast või kohast algav ja seal lõppev vedu;
- ii) Uus-Meremaa puhul reisijate või lasti vedu ühest Uus-Meremaal asuvast sadamast või kohast teise Uus-Meremaal asuvasse sadamasse või kohta ning ühest ja samast Uus-Meremaal asuvast sadamast või kohast algav ja seal lõppev vedu. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et artikli 10.70 „Kohaldamisala ja mõisted“ lõike 2 punktis d määratletud fiiderteenuseid ja selliste tühjade konteinerite asukoha muutmist, mida ei veeta tasu eest lastina, ei käsitata käesoleva peatüki kohaldamisel riigisisese merekabotaažina.

ARTIKKEL 10.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tegevus, mida viiakse ellu valitsuse funktsioonide täitmisel“ – mis tahes tegevus, sealhulgas mis tahes teenuse osutamine, mida ei viida ellu ärilistel alustel ega ühe või mitme ettevõtjaga konkureerides;
- b) „õhusõidukite remondi- ja hooldusteenused“ – toimingud, mida tehakse liiklusest kõrvaldatud õhusõiduki või selle osaga ja mis ei hõlma liinihooldust;
- c) „arvutipõhise ettetellimissüsteemi teenused“ – teenused, mida osutab arvutipõhine andmetöötlussüsteem, mis sisaldab teavet lennuettevõtjate sõiduplaanide, pakkumiste, hindade ja hinnaeeskirjade kohta ning mille kaudu saab pileteid ette tellida ja väljastada;
- d) „hõlmatud ettevõtte“ – ühe lepinguosalise territooriumil asuv ettevõtte, mille on vastavalt punktile g otse või kaudselt asutanud teise lepinguosalise investor kooskõlas kohaldatava õigusega ja mis on olemas käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval või asutatakse pärast seda;

- e) „piiriülene teenustekaubandus“ – teenuste osutamine:
 - i) ühe lepinguosalise territooriumilt teise lepinguosalise territooriumile või
 - ii) ühe lepinguosalise territooriumil teise lepinguosalise teenusetaarbijale;
- f) „majandustegevus“ – igasugune tööstus-, kaubandus- või kutsetegevus või käsitöõnduslik tegevus, sealhulgas teenuste osutamine, välja arvatud tegevus, mida viiakse ellu valitsuse funktsioonide täitmisel;
- g) „asutamine“ – juriidilise isiku asutamine või omandamine, sealhulgas kapitaliosaluse kaudu, või filiaali või esinduse loomine lepinguosalise territooriumil eesmärgiga luua või säilitada püsivad majandussidemed;
- h) „maapealne teenindus“ – järgmiste teenuste osutamine lennujaamas tasu eest või lepingu alusel: lennuettevõtja esindamine; haldus ja järelevalve; reisijate teenindamine; pagasikäitlus; seisuplatsiteenused; toitlustamine; lennulasi ja -posti käitlemine; õhusõidukite tankimine; õhusõidukite teenindamine ja puhastamine; maismaa- ja meretransport ning lennutegevuse korraldamine, meeskonna juhtimine ja lendude planeerimine. Maapealse teeninduse hulka ei kuulu: omateenindus; julgestus; õhusõidukite remont ja hooldus ega olulise tsentraliseeritud lennujaamataristu, näiteks jäätõrjealade, kütusejaotussüsteemide, pagasikäitlussüsteemide ja lennujaamasiseste püsitranspordisüsteemide haldamine või käitamine;

- i) „lepinguosalise investor“ – lepinguosalise füüsiline isik või lepinguosalise juriidiline isik, sealhulgas lepinguosaline, kes soovib asutada, asutab või on asutanud vastavalt punktile g ettevõtte teise lepinguosalise territooriumil;
- j) „lepinguosalise juriidiline isik“¹–
 - i) liidu puhul:
 - A) liidu või vähemalt ühe selle liikmesriigi õiguse alusel asutatud või organiseeritud juriidiline isik, kes tegeleb liidus sisulise äritegevusega²; ja
 - B) laevandusettevõtted, mis on asutatud väljaspool liitu, kuid on liikmesriigi füüsiliste isikute valitseva mõju all, ning mille laevad on registreeritud liikmesriigis ja sõidavad liikmesriigi lipu all;
 - ii) Uus-Meremaa puhul:
 - A) Uus-Meremaa õiguse alusel asutatud või organiseeritud juriidiline isik, kes tegeleb Uus-Meremaal sisulise äritegevusega; ja

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevas punktis nimetatud laevandusettevõtteid käsitletakse lepinguosalise juriidiliste isikutena üksnes meretransporditeenuste osutamisega seotud tegevuse puhul.

² Kooskõlas WTO-le edastatud teatega Euroopa Ühenduse asutamislepingu kohta (WT/REG39/1) peab liit „sisulise äritegevuse“ kontseptsiooniga samaväärseks tegelikku ja püsivat seost liikmesriigi majandusega, nagu see on sätestatud ELi toimimise lepingu artiklis 54.

- B) laevandusettevõtted, mis on asutatud väljaspool Uus-Meremaad, kuid on Uus-Meremaa füüsiliste isikute valitseva mõju all, ning mille laevad on registreeritud Uus-Meremaal ja sõidavad Uus-Meremaa lipu all;
- k) „käitamine“ – ettevõtte puhul selle juhtimine, majandamine, käigushoidmine, kasutamine, sellest kasu saamine või selle müük või muus vormis käsutamine;
- l) „lennutransporditeenuste müük ja turustamine“ – asjaomase lennuettevõtja võimalused vabalt müüa ja turustada oma lennutransporditeenuseid, sealhulgas kõik turustamisega seotud aspektid, nagu turu-uuringud, reklaam ja turundus, välja arvatud lennutransporditeenuste hinnakujundus ja kohaldatavad tingimused;
- m) „teenus“ – mis tahes sektori mis tahes teenus, välja arvatud teenused, mida osutatakse valitsuse funktsioonide täitmisel; ja
- n) „teenuseosutaja“ – füüsiline või juriidiline isik, kes kavatseb osutada või osutab teenust.

B JAGU

INVESTEERINGUTE LIBERALISEERIMINE

ARTIKKEL 10.4

Kohaldamisala

1. Käesolevat jagu kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad majandustegevuse eesmärgil ettevõtte asutamist või käitamist järgmiste isikute puhul:
 - a) teise lepinguosalise investorid;
 - b) hõlmatud ettevõtted ja
 - c) artikli 10.9 „Toimimisnõuded“ kohaldamisel mis tahes ettevõtted selle lepinguosalise territooriumil, kes need meetmed vastu võtab või kehtima jätab.
2. Käesolevat jagu ei kohaldata lepinguosalise ühegi meetme suhtes, mis on seotud selliste kaupade või teenuste riigihangetega, mis ostetakse riiklikel eesmärkidel, mitte kaubanduslikuks edasimüügiks või kasutamiseks kauba tarnimisel või teenuse osutamisel kaubanduslikuks müügiks, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 14.1 „Riigihankelepingu teatavate sätete inkorporeerimine“ tähenduses või mitte.

3. Artikleid 10.5 „Turulepääs“, 10.6 „Võrdne kohtlemine“, 10.7 „Enamsoodustusrežiim“ ja 10.8 „Kõrgem juhtkond ja juhatuse“ ei kohaldata lepinguosaliste antavate subsiidiumide ja toetuste suhtes, sealhulgas valitsuse toetatavate laenude, tagatiste ja kindlustuse suhtes.

ARTIKKEL 10.5

Turulepääs

Lepinguosaline ei võta kogu oma territooriumi ega selle ühegi territoriaalse allüksuse suhtes vastu ega jäta kehtima meetmeid, mis puudutavad turulepääsu teise lepinguosalise investori või hõlmatud ettevõtte poolt ettevõtte asutamise või käitamise kaudu ning:

- a) millega piiratakse¹:
 - i) nende ettevõtete arvu, mis võivad viia ellu teatavat majandustegevust, kas arvuliste kvootidega, monopolidega, ainuõigustega või majandusvajaduste testi nõudega;
 - ii) tehingute või vara koguväärtust kas arvuliste kvootidega või majandusvajaduste testi nõudega;

¹ Punkti a alapunktid i, ii ja iii ei hõlma meetmeid, mida võetakse põllumajandus- või kalandustoodete tootmise piiramiseks.

- iii) äritehingute koguarvu või kindlaksmääratud arvuliste ühikutena väljendatud kogutoodangut kas kvootidega või majandusvajaduste testi nõudega;
 - iv) väliskapitali osalust kas välisaktsiaosaluse maksimaalse protsendimääraga või üksiku välisinvesteeringu või kokkuarvestatud välisinvesteeringute maksimaalse koguväärtusega või
 - v) nende füüsiliste isikute koguarvu, kes võivad töötada teatavas sektoris või keda ettevõtte võib tööle võtta ning kes on majandustegevusega tegelemiseks vajalikud ja sellega otseselt seotud, kas arvuliste kvootidega või majandusvajaduste testi nõudega, või
- b) millega piiratakse või nõutakse juriidilise isiku või ühissettevõtte konkreetseid vorme, mille kaudu teise lepinguosalise investor võib majandustegevusega tegeleda.

ARTIKKEL 10.6

Võrdne kohtlemine

Kumbki lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise investoreid ja hõlmatud ettevõtteid seoses ettevõtte asutamise ja käitamisega oma territooriumil vähemalt sama soodsalt kui oma investoreid ja nende ettevõtteid samasuguses olukorras.

ARTIKKEL 10.7

Enamsoodustusrežiim

1. Kumbki lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise investoreid ja hõlmatud ettevõtteid seoses ettevõtte asutamise ja käitamisega oma territooriumil vähemalt sama soodsalt kui kolmanda riigi investoreid ja nende ettevõtteid samasuguses olukorras.
2. Lõiget 1 ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist laiendama teise lepinguosalise investoritele või hõlmatud ettevõtetele mis tahes eeliskohtlemist, mis tuleneb kehtivatest või tulevastest meetmetest, millega nähakse ette kvalifikatsioonide, lubade või usaldatavusnõuete tunnustamine vastavalt teenustekaubanduse üldlepingu VII artiklile või teenustekaubanduse üldlepingu finantsteenuseid käsitleva lisa punktile 3.
3. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõikes 1 osutatud „kohtlemine“ ei hõlma vaidluste lahendamise korda, mis on sätestatud muudes rahvusvahelistes lepingutes.
4. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosalise ja kolmanda riigi vahel sõlmitud muude rahvusvaheliste lepingute sisulised sätted ei kujuta endast iseenesest lõikes 1 osutatud „kohtlemist“. Lepinguosalise poolt nende sätete alusel võetud meetmed¹ võivad kujutada endast sellist kohtlemist ja seega põhjustada käesoleva artikli rikkumise.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et nende sätete pelk ülevõtmine siseriiklikku õigusesse määral, mis on vajalik nende inkorporeerimiseks siseriiklikku õiguskorda, ei kujuta endast iseenesest lõikes 1 osutatud „kohtlemist“.

ARTIKKEL 10.8

Kõrgem juhtkond ja juhatus

Lepinguosaline ei nõua, et hõlmatud ettevõtte nimetaks kõrgema juhtkonna või juhatuse liikmetena ametisse teatava kindla kodakondsusega füüsilisi isikuid.

ARTIKKEL 10.9

Toimimisinõuded

1. Seoses ettevõtte asutamise või käitamisega oma territooriumil ei kehtesta lepinguosaline ega pööra täitmisele ühtki järgmist nõuet ega pööra täitmisele ühtki kohustust või kokkulepet¹:
 - a) eksportida kaupu või teenuseid teatavas mahus või teatava protsendimäära ulatuses;
 - b) saavutada omamaise sisu teatav maht või protsendimäär;
 - c) osta, kasutada või eelistada selle lepinguosalise territooriumil toodetavaid kaupu või osutatavaid teenuseid või osta kaupu või teenuseid selle lepinguosalise territooriumil asuvatelt füüsilistelt või juriidilistelt isikutelt või muudelt üksustelt;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõikes 2 osutatud eelise saamise või jätkuva saamise tingimus ei kujuta endast lõikes 1 osutatud nõuet, kohustust või kokkulepet.

- d) siduda impordi maht või väärtus mis tahes moel selle ettevõttega seotud ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta sissevoolu summaga;
- e) piirata ettevõtte toodetavate kaupade või osutatavate teenuste müüki selle lepinguosalise territooriumil, sidudes sellise müügi mis tahes moel ettevõtte ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta sissevooluga;
- f) anda tehnoloogia, tootmisprotsess või muu omandiõigusega kaitstud teave üle selle lepinguosalise territooriumil asuvalle füüsilisele või juriidilisele isikule või mis tahes muule üksusele;
- g) tarnida ettevõtte toodetavat kaupa või osutatavat teenust konkreetsele piirkondlikule turule või maailmaturule üksnes selle lepinguosalise territooriumilt;
- h) asutada teatava piirkonna või kogu maailmaturu jaoks peakontor selle lepinguosalise territooriumil;
- i) võtta tööle teatav arv või protsent selle lepinguosalise füüsilisi isikuid;
- j) saavutada selle lepinguosalise territooriumil teatav teadus- ja arendustegevuse maht või väärtus;
- k) piirata ekspordi või müüki ekspordiks või

- l) seoses mis tahes litsentsilepinguga,¹ mis kehtib nõude kehtestamise või täitmisele pööramise või kohustuse või kokkuleppe täitmisele pööramise ajal, või tulevase litsentsilepinguga, mille ettevõtte ja selle lepinguosalise territooriumil asuv füüsiline või juriidiline isik või muu üksus vabal tahtel sõlmivad, kui nõue kehtestatakse või pööratakse täitmisele või kohustus või kokkulepe pööratakse täitmisele viisil, mis kujutab endast otsest sekkumist kõnealusesse litsentsilepingusse selle lepinguosalise kohtuväliste valitsusfunktsioonide täitmisel,² võtta vastu:
- i) litsentsilepingu kohane litsentsitasu määr või summa või
 - ii) teatav litsentsilepingu kehtivusaja kestus.
2. Lepinguosaline ei sea oma territooriumil ettevõtte asutamise või käitamisega seotud eelise saamise või jätkuva saamise tingimuseks ühegi järgmise nõude täitmist:
- a) saavutada omamaise sisu teatav maht või protsendimäär;
 - b) osta, kasutada või eelistada selle lepinguosalise territooriumil toodetavaid kaupu või osutatavaid teenuseid või osta kaupu või teenuseid selle lepinguosalise territooriumil asuvatelt füüsilistelt või juriidilistelt isikutelt või muudelt üksustelt;

¹ Käesolevas punktis osutatud „litsentsileping“ on leping, mis käsitleb tehnoloogia, tootmisprotsessi või muu omandiõigusega kaitstud teabe litsentsimist.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et punkti 1 ei kohaldata, kui litsentsileping sõlmitakse ettevõtte ja lepinguosalise vahel.

- c) siduda impordi maht või väärtus mis tahes moel selle ettevõttega seotud ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta sissevoolu summaga;
- d) piirata ettevõtte toodetavate kaupade või osutatavate teenuste müüki selle lepinguosalise territooriumil, sidudes sellise müügi mis tahes moel ettevõtte ekspordi mahu või väärtusega või välisvaluuta sissevooluga; või
- e) piirata eksporti või müüki ekspordiks.

3. Lõiget 2 ei tõlgendata nii, nagu takistaks see lepinguosalist seadmast oma territooriumil ettevõtte asutamise või käitamisega seotud eelise saamise või jätkuva saamise tingimuseks vastavust nõudele paigutada tootmine selle lepinguosalise territooriumile või osutada teenust, koolitada või palgata töötajaid, ehitada või laiendada teatavaid rajatisi või viia läbi teadus- ja arendustegevust selle lepinguosalise territooriumil.

4. Lõike 1 punkte f ja l ei kohaldata, kui:

- a) nõue kehtestatakse või pööratakse täitmisele või kohustus või kokkulepe pööratakse täitmisele kohtu, halduskohtu või konkurentsiasutuse poolt lepinguosalise konkurentsioiguse normide kohaselt, et ennetada või heastada konkurentsi piiramist või moonutamist; või
- b) lepinguosaline lubab kasutada intellektuaalomandiõigust vastavalt TRIPS-lepingu artiklile 31 või artiklile 31bis või võtab vastu või jätab kehtima meetmed, millega nõutakse selliste andmete või ärisaladusena käsitletava teabe avalikustamist, mis kuuluvad TRIPS-lepingu artikli 39 kohaldamisalasse ja on sellega kooskõlas.

5. Lõike 1 punkte a, b ja c ning lõike 2 punkte a ja b ei kohaldata kaupade või teenuste kvalifitseerumismõnede suhtes seoses ekspordi edendamise ja välisabi programmides osalemisega.
6. Lõike 2 punkte a ja b ei kohaldata importiva lepinguosalise kehtestatud nõuete suhtes, mis on seotud soodustariifide või sooduskvootide kohaldamiseks vajaliku kaupade sisuga.
7. Lõike 1 punkti l ei kohaldata, kui kohus kehtestab või pöörab täitmisele nõude või pöörab täitmisele kohustuse või kokkuleppe lepinguosalise autoriõigust käsitlevate õigusaktide kohase õiglase tasu maksmiseks.
8. Käesolev artikkel ei piira lepinguosalise kohustusi, mis tulenevad WTO asutamislepingust.
9. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõikeid 1 ja 2 ei kohaldata ühegi kohustuse ega nõude suhtes peale nende, mis on sätestatud kõnealustes lõigetes¹.
10. Käesolevat artiklit ei kohaldata finantsteenuste osutaja asutamise ega käitamise suhtes.
11. Finantsteenuste osutajatega seotud toimimismõnede osas peavad lepinguosalised läbirääkimisi finantsteenuste osutaja asutamist või käitamist käsitlevate toimimismõnede põhimõtete üle.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat artiklit ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist lubama konkreetse teenuse piiriülest osutamist, kui ta võtab vastu või jätab kehtima sellise teenuse osutamise suhtes piirangud või keelud, mis on kooskõlas 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ või 10-B lisas „Tulevased meetmed“ esitatud reservatsioonidega.

12. Pärast lõikes 11 osutatud toimimisnõuete põhimõtete üle peetud läbirääkimiste edukat lõpuleviimist muudab kaubanduskomitee 180 päeva jooksul lõiget 1 otsusega lisada need põhimõtted käesolevasse artiklisse ning võib vajaduse korral muuta kummagi lepinguosalise nõuetele mittevastavaid meetmeid, mis on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ ja 10-B lisas „Tulevased meetmed“. Seejärel kohaldatakse käesolevat artiklit finantsteenuste osutaja asutamise ja käitamise suhtes.

ARTIKKEL 10.10

Nõuetele mittevastavad meetmed

1. Artikleid 10.5 „Turulepääs“, 10.6 „Võrdne kohtlemine“, 10.7 „Enamsoodustusrežiim“, 10.8 „Kõrgem juhtkond ja juhatus“ ja 10.9 „Toimimisnõuded“ ei kohaldata järgmise suhtes:

a) lepinguosalise kehtiv nõuetele mittevastav meede järgmistel tasanditel:

i) liidu puhul:

- A) liidu tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;
- B) liikmesriigi keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;

C) liikmesriigi piirkondliku valitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis; ja

D) kohaliku omavalitsuse tasand, välja arvatud punktis C osutatud tasand; ja

ii) Uus-Meremaa puhul:

A) keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud Uus-Meremaa loendis; ja

B) kohaliku omavalitsuse tasand;

b) ükskõik millise punktis a osutatud mittevastava meetme pikendamine või uuendamine ning

c) punktides a ja b osutatud mittevastava meetme muudatus või täiendus niivõrd, kui see ei vähenda vahetult enne muutmist või täiendamist kehtinud meetme vastavust artiklile 10.5 „Turulepääs“, artiklile 10.6 „Võrdne kohtlemine“, artiklile 10.7 „Enamsoodustusrežiim“, artiklile 10.8 „Kõrgem juhtkond ja juhatus“ või artiklile 10.9 „Toimimisnõuded“.

2. Artikleid 10.5 „Turulepääs“, 10.6 „Võrdne kohtlemine“, 10.7 „Enamsoodustusrežiim“, 10.8 „Kõrgem juhtkond ja juhatus“ ja 10.9 „Toimimisnõuded“ ei kohaldata lepinguosalise meetmete suhtes, mis on seotud 10-B lisas „Tulevased meetmed“ esitatud lepinguosalise loendis nimetatud sektorite, allsektorite või tegevusaladega.

3. Lepinguosaline ei nõua ühegi meetme alusel, mis võetakse vastu pärast käesoleva lepingu jõustumiskuupäeva ja mis on hõlmatud tema loendiga 10-B lisas „Tulevased meetmed“, et teise lepinguosalise investor peab tulenevalt tema kodakondsusest müüma või muul viisil võõrandama meetme jõustumise ajal eksisteeriva investeeringu.

4. Artikleid 10.6 „Võrdne kohtlemine“ ja 10.7 „Enamsoodustusrežiim“ ei kohaldata ühegi meetme suhtes, mis kujutab endast erandit TRIPS-lepingu artiklitest 3 või 4, nagu on konkreetselt sätestatud kõnealuse lepingu artiklites 3–5.

ARTIKKEL 10.11

Teabele esitatavad nõuded

Olenemata artiklist 10.6 „Võrdne kohtlemine“ ja artiklist 10.7 „Enamsoodustusrežiim“ võib lepinguosaline nõuda, et teise lepinguosalise investor või tema hõlmatud ettevõtte esitaks selle hõlmatud ettevõtte kohta teavet üksnes teavitamise või statistika eesmärgil. Lepinguosaline kaitseb sellist konfidentsiaalset teavet igasuguse avalikustamise eest, mis kahjustaks investori või hõlmatud ettevõtte konkurentsivõimet. Ühtki käesoleva artikli sätet ei tõlgendata nii, nagu keelaks see lepinguosalist muul viisil hankimast või avaldamast teavet seoses tema õigusnormide õiglase kohaldamisega hea usu põhimõttel.

ARTIKKEL 10.12

Eeliste andmisest keeldumine

Lepinguosaline võib keelduda andmast teise lepinguosalise investorile või hõlmatud ettevõttele käesolevast jaost tulenevaid eeliseid, kui keelduv lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima meetmed, mis on seotud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamisega, sealhulgas inimõiguste kaitsega, ning:

- a) millega keelatakse tehingud kõnealuse investori või hõlmatud ettevõttega või
- b) mida rikutaks või mille järgimisest hoitaks kõrvale, kui kõnealusele investorile või hõlmatud ettevõttele antaks käesolevast jaost tulenevad eelised, sealhulgas juhul, kui nende meetmetega keelatakse tehingud füüsilise või juriidilise isikuga, kes seda investorit või hõlmatud ettevõtet omab või kontrollib.

C JAGU

PIIRIÜLENE TEENUSTEKAUBANDUS

ARTIKKEL 10.13

Kohaldamisala

1. Käesolevat jagu kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad teise lepinguosalise teenuseosutajate piiriülest teenustekaubandust.

2. Käesolevat jagu ei kohaldata järgmise suhtes:

- a) lepinguosalise meetmed, mis on seotud selliste kaupade või teenuste riigihangetega, mis ostetakse riiklikel eesmärkidel, mitte kaubanduslikuks edasimüügiks või kasutamiseks kauba tarnimisel või teenuse osutamisel kaubanduslikuks müügiks, olenemata sellest, kas kõnealune hange on „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ artikli 14.1 „Riigihankelingu teatavate sätete inkorporeerimine“ tähenduses või mitte; ning
- b) lepinguosaliste antavad subsiidiumid või toetused, sealhulgas valitsuse toetatavad laenud, tagatised ja kindlustus.

ARTIKKEL 10.14

Turulepääs

Lepinguosaline ei võta kogu oma territooriumi ega selle ühegi territoriaalse allüksuse suhtes vastu ega jäta kehtima meedet:

- a) millega piiratakse
 - i) teenuseosutajate arvu kas arvuliste kvootidega, monopolidega, teenuse osutamise ainuõigustega või majandusvajaduste testi nõudega;
 - ii) teenustealaste tehingute või vara koguväärtust kas arvuliste kvootidega või majandusvajaduste testi nõudega või

- iii) teenustealaste tehingute koguarvu või kindlaksmääratud arvuliste ühikutena väljendatud kogumahtu kas kvootidega või majandusvajaduste testi nõudega või
- b) millega piiratakse või nõutakse juriidilise isiku või ühissettevõtte konkreetseid vorme, mille kaudu teenuseosutaja võib teenust osutada.

ARTIKKEL 10.15

Kohalik kohalolek

Lepinguosaline ei nõua piiriülese teenustekaubandusega tegelemise tingimusena seda, et teise lepinguosalise teenuseosutaja asutaks või säilitaks esinduse või mis tahes vormis ettevõtte lepinguosalise territooriumil või elaks seal.

ARTIKKEL 10.16

Võrdne kohtlemine

1. Kumbki lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise teenuseid ja teenuseosutajaid vähemalt sama soodsalt kui oma teenuseid ja teenuseosutajaid samasuguses olukorras¹.

¹ Käesolevat artiklit ei tõlgendata nii, nagu nõuaks see lepinguosaliselt asjaomaste teenuste või teenuseosutajate välismaisest olemusest tuleneva ebasoodsa konkurentsiolukorra hüvitamist.

2. Lepinguosaline võib täita lõike 1 nõude, kui ta võimaldab teise lepinguosalise teenustele ja teenuseosutajatele vormiliselt samasugust või vormiliselt teistsugust kohtlemist kui see, mida ta võimaldab omaenda teenustele ja teenuseosutajatele.

3. Vormiliselt samasugust või vormiliselt teistsugust kohtlemist peetakse ebasoodsamaks, kui see muudab konkurentsitingimused lepinguosalise enda teenuste või teenuseosutajate jaoks soodsamaks võrreldes teise lepinguosalise teenuste või teenuseosutajatega.

ARTIKKEL 10.17

Enamsoodustusrežiim

1. Kumbki lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise teenuseid ja teenuseosutajaid vähemalt sama soodsalt kui kolmanda riigi teenuseid ja teenuseosutajaid samasuguses olukorras.

2. Lõiget 1 ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist laiendama teise lepinguosalise teenustele ja teenuseosutajatele mis tahes eeliskohtlemist, mis tuleneb olemasolevatest või tulevastest meetmetest, millega nähakse ette kvalifikatsioonide, lubade või usaldatavusnõuete tunnustamine vastavalt teenustekaubanduse üldlepingu VII artiklile või teenustekaubanduse üldlepingu finantsteenuseid käsitleva lisa punktile 3.

3. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosalise ja kolmanda riigi vahel sõlmitud muude rahvusvaheliste lepingute sisulised sätted ei kujuta endast iseenesest lõikes 1 osutatud „kohtlemist“. Lepinguosalise poolt nende sätete alusel võetud meetmed võivad kujutada endast sellist kohtlemist ja seega põhjustada käesoleva artikli rikkumise.

ARTIKKEL 10.18

Nõuetele mittevastavad meetmed

1. Artikleid 10.14 „Turulepääs“, 10.15 „Kohalik kohalolek“, 10.16 „Võrdne kohtlemine“ ja 10.17 „Enamsoodustusrežiim“ ei kohaldata järgmise suhtes:

a) lepinguosalise kehtiv nõuetele mittevastav meede järgmistel tasanditel:

i) liidu puhul:

A) liidu tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;

B) liikmesriigi keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;

C) liikmesriigi piirkondliku valitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis; ja

D) kohaliku omavalitsuse tasand, välja arvatud punktis C osutatud tasand; ja

ii) Uus-Meremaa puhul:

A) keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud Uus-Meremaa loendis; ja

B) kohaliku omavalitsuse tasand;

- b) ükskõik millise punktis a osutatud mittevastava meetme pikendamine või uuendamine ning
- c) punktides a ja b osutatud mittevastava meetme muudatus või täiendus niivõrd, kui see ei vähenda vahetult enne muutmist või täiendamist kehtinud meetme vastavust artiklile 10.14 „Turulepääs“, artiklile 10.15 „Kohalik kohalolek“, artiklile 10.16 „Võrdne kohtlemine“ või artiklile 10.17 „Enamsoodustusrežiim“.

2. Artikleid 10.14 „Turulepääs“, 10.15 „Kohalik kohalolek“, 10.16 „Võrdne kohtlemine“ ja 10.17 „Enamsoodustusrežiim“ ei kohaldata lepinguosalise meetmete suhtes, mis on seotud 10-B lisas „Tulevased meetmed“ esitatud lepinguosalise loendis nimetatud sektorite, allsektorite või tegevusaladega.

ARTIKKEL 10.19

Eeliste andmisest keeldumine

Lepinguosaline võib keelduda andmast teise lepinguosalise teenuseosutajale käesolevast jaost tulenevaid eeliseid, kui keelduv lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima meetmed, mis on seotud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamisega, sealhulgas inimõiguste kaitsega, ning:

- a) millega keelatakse tehingud kõnealuse teenuseosutajaga või

- b) mida rikutaks või mille järgimisest hoitaks kõrvale, kui kõnealusele teenuseosutajale antaks käesolevast jaost tulenevad eelised, sealhulgas juhul, kui nende meetmetega keelatakse tehingud füüsilise või juriidilise isikuga, kes seda teenuseosutajat omab või kontrollib.

D JAGU

FÜÜSILISTE ISIKUTE ÄRILISEL EESMÄRGIL SISENEMINE JA AJUTINE VIIBIMINE

ARTIKKEL 10.20

Kohaldamisala ja mõisted

1. Kui artikli 10.2 „Kohaldamisala“ lõigetest 1 ja 2 ei tulene teisiti, kohaldatakse käesolevat jagu lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad järgmistesse kategooriatesse kuuluvate teise lepinguosalise füüsiliste isikute ärilisel eesmärgil tema territooriumile sisenemist ja seal ajutist viibimist: lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud, ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, lepingulised teenuseosutajad, sõltumatud spetsialistid ja ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad.
2. Füüsiliste isikute ärilisel eesmärgil sisenemise ja ajutise viibimisega seotud kohustusi ei kohaldata juhul, kui sisenemise ja ajutise viibimise eesmärk või tagajärg seisneb töö- või juhtimisvaidlustesse või -läbirääkimistesse sekkumises või nende tulemuste muul viisil mõjutamises või sellises vaidluses osaleva füüsilise isiku töölevõtmises.

3. Käesolevas jaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olev isik“ – lepinguosalise juriidilise isiku juures juhtival kohal töötav füüsiline isik, kes:
 - i) vastutab selle juriidilise isiku ettevõtte asutamise või likvideerimise eest teise lepinguosalise territooriumil;
 - ii) ei paku ega osuta teenuseid ega tegele muu majandustegevusega kui see, mis on vajalik kõnealuse ettevõtte asutamiseks; ning
 - iii) ei saa tasu teise lepinguosalise territooriumil asuvast allikast;
- b) „lepinguline teenuseosutaja“ – füüsiline isik, kelle on tööle võtnud lepinguosalise juriidiline isik (välja arvatud personali töölerakendamise ja värbamise teenuseid osutava agentuuri kaudu), kelle asukoht ei ole teise lepinguosalise territooriumil ja kes on heauskselt sõlminud lepingu, et osutada teise lepinguosalise territooriumil asuvale lõpptarbijale teenuseid, mis eeldavad tema töötaja ajutist kohalolekut,¹ ning kes:
 - i) on osutanud neid teenuseid juriidilise isiku töötajana vähemalt ühe aasta jooksul vahetult enne sisenemise ja ajutise viibimise taotluse esitamise kuupäeva;

¹ Punktis b osutatud teenusleping peab vastama selle lepinguosalise õiguse nõuetele, kelle territooriumil lepingut täidetakse.

- ii) sellel kuupäeval omab nõutavat kutsealast töökogemust lepingu objektiks olevas tegevusvaldkonnas,¹akadeemilist kraadi või kvalifikatsiooni, mis tõendab samaväärsel tasemel teadmisi,² ja kutsekvalifikatsiooni, mis on õiguslikult nõutav teise lepinguosalise territooriumil sellel tegevusalal tegutsemiseks; ning
 - iii) ei saa tasu teise lepinguosalise territooriumil asuvast allikast;
- c) „sõltumatu spetsialist“ – füüsiline isik, kes tegeleb teenuse osutamisega ja on registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana lepinguosalise territooriumil ning kes:
- i) ei ole asutatud teise lepinguosalise territooriumil;
 - ii) on kuni 12 kuuks heauskselt sõlminud lepingu (välja arvatud personali töölerakendamise ja värbamise teenuseid osutava agentuuri kaudu), et osutada teise lepinguosalise territooriumil asuvale lõpptarbijale teenuseid, mis nõuavad tema ajutist kohalolekut³; ning

¹ Kummagi lepinguosalise nõutav kutsealane töökogemus on sõltumatud 10-E lisas „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“.

² Kummagi lepinguosalise nõutav akadeemiline kraad on sätestatud 10-E lisas „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“. Kui akadeemiline kraad või kvalifikatsioon ei ole omandatud selle lepinguosalise territooriumil, kus teenust osutatakse, võib see lepinguosaline hinnata, kas see akadeemiline kraad või kvalifikatsioon on tema territooriumil nõutavaga samaväärne.

³ Punkti c alapunktis ii osutatud teenusleping peab vastama selle lepinguosalise õiguse nõuetele, kelle territooriumil lepingut täidetakse.

iii) sisenemise ja ajutise viibimise taotluse esitamise kuupäeval omab vähemalt kuueaastast kutsealast töökogemust lepingu objektiks oleval tegevusalal, akadeemilist kraadi või kvalifikatsiooni, mis tõendab samaväärsel tasemel teadmisi,¹ ja kutsekvalifikatsiooni, mis on õiguslikult nõutav teise lepinguosalise territooriumil sellel tegevusalal tegutsemiseks;

d) „ettevõtjasiseselt üleviidud töötaja“ – füüsiline isik, kes:

i) on töötanud lepinguosalise juriidilise isiku juures või olnud selle isiku partner vähemalt ühe aasta jooksul vahetult enne teise lepinguosalise territooriumile sisenemise ja seal ajutise viibimise taotluse esitamise kuupäeva²;

ii) elab taotluse esitamise ajal väljaspool teise lepinguosalise territooriumi;

iii) viiakse ajutiselt üle teise lepinguosalise territooriumil asuvasse juriidilise isiku ettevõttesse, mis kuulub algse juriidilise isikuga samasse kontserni, sealhulgas on selle esindus, tütarettevõtja, filiaal või peakontor; ja

iv) kuulub ühte järgmistest kategooriatest:

A) juhtivtöötaja või tegevjuht või

¹ Kui akadeemiline kraad või kvalifikatsioon ei ole omandatud selle lepinguosalise territooriumil, kus teenust osutatakse, võib see lepinguosaline hinnata, kas see akadeemiline kraad või kvalifikatsioon on tema territooriumil nõutavaga samaväärne.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et juhtivtöötaja või spetsialisti puhul võib nõuda, et ta tõendaks, et tal on olemas kutsekvalifikatsioon ja kogemus, mis on vajalik selles juriidilise isiku ettevõttes, kuhu ta üle viiakse.

B) spetsialist;

- e) „juhtivtöötaja“ või „tegevjuht“ – juhtival kohal töötav füüsiline isik, kes peamiselt suunab ettevõtte või selle olulise osa juhtimist teise lepinguosalise territooriumil ja kelle tegevust kontrollivad või suunavad peamiselt kõrgema tasandi juhid või juhatus või äriühingu aktsionärid või samaväärsed isikud ning kelle ülesannete hulka kuulub:
- i) ettevõtte või selle osakonna või allüksuse juhtimine;
 - ii) järelevalve ja kontroll teiste järelevalve-, kutse- või juhtimistegevusega seotud töötajate töö üle. Selle mõiste alla ei kuulu esmatasandi juht, välja arvatud juhul, kui tema alluvuses olevad töötajad on spetsialistid; samuti ei kuulu selle mõiste alla töötaja, kes täidab peamiselt teenuse osutamiseks või investeeringu tegemiseks vajalikke ülesandeid; ja
 - iii) töölevõtmise, vallandamise või muude personaliga seotud meetmete soovitamine; ja
- f) „spetsialist“ – füüsiline isik, kellel on ettevõtte tegevusvaldkondade, töömeetodite või juhtimise seisukohast kõrgetasemelised tehnilised eriteadmised, mille hindamisel ei võeta arvesse mitte üksnes ettevõttespetsiifilisi teadmisi, vaid ka seda, kas isikul on kõrge kvalifikatsioon, sealhulgas piisav kutsealane töökogemus teatavat liiki töö või tegevuse alal, mis nõuab tehnilisi eriteadmisi, sealhulgas võimalikku kuulumist akrediteeritud kutsealale.

ARTIKKEL 10.21

Ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud

1. Kui 10-C lisas „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“ sätestatud asjakohastest tingimustest ja kvalifikatsioonidest ei tulene teisiti, siis:

a) lepinguosaline lubab:

i) ettevõtjasiseselt üleviidud töötajate ja ettevõtte asutamisega seoses ärivisiidil olevate isikute sisenemist ja ajutist viibimist ning

ii) teise lepinguosalise ettevõtjasiseselt üleviidud töötajate töötamist oma territooriumil;

b) lepinguosaline ei võta kogu oma territooriumil ega üheski territoriaalses allüksuses vastu ega jäta kehtima arvuliste kvootide või majandusvajaduste testide vormis piiranguid füüsiliste isikute koguarvule, kellel on lubatud siseneda ettevõtte asutamisega seoses ärivisiidil olevate isikutena või keda investor võib tööle võtta ettevõtjasiseselt üleviidud töötajatena konkreetses sektoris; ja

c) kumbki lepinguosaline kohtleb teise lepinguosalise ettevõtjasiseselt üleviidud töötajaid ja ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevaid isikuid seoses meetmetega, mis mõjutavad nende äritegevust ajutise viibimise ajal tema territooriumil, vähemalt sama soodsalt kui oma füüsilisi isikuid samasugustes olukordades.

2. Juhtivtöötajate või tegevjuhtide ja spetsialistide lubatav viibimise kestus on kuni kolm aastat.
3. Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevate isikute lubatav viibimise kestus on liidu puhul kuni 90 päeva mis tahes kuuekuulise ajavahemiku jooksul ja Uus-Meremaa puhul kuni 90 päeva mis tahes 12-kuulise ajavahemiku jooksul.

ARTIKKEL 10.22

Lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud

1. Kui 10-C lisas „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“ sätestatud asjakohastest tingimustest ja kvalifikatsioonidest ei tulene teisiti, lubab lepinguosaline teise lepinguosalise lühiajalisel ärivisiidil olevatel isikutel 10-C lisas „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“ nimetatud tegevusega tegelemiseks oma territooriumile siseneda ja seal ajutiselt viibida järgmistel tingimustel:
 - a) lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud ei müü oma kaupu ega osuta teenuseid üldsusele;

- b) lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud ei saa tasu selle lepinguosalise territooriumil asuvalt üksuselt, kus nad ajutiselt viibivad; ja
 - c) lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud ei osuta teenust lepingu alusel, mille on sõlminud ühelt poolt juriidiline isik, kes ei ole asutatud selle lepinguosalise territooriumil, kus nad ajutiselt viibivad, ja teiselt poolt tarbija, kes asub sellel territooriumil, välja arvatud 10-C lisas „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“ sätestatud juhul.
2. Kui 10-C lisas „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“ ei ole sätestatud teisiti, lubab lepinguosaline lühiajalisel ärivisiidil olevatel isikutel oma territooriumile siseneda ilma majandusvajaduste testita või muu eelneva heakskiitmise menetluseta, millel on sarnane eesmärk.
3. Lubatav viibimise kestus on kuni 90 päeva mis tahes 12-kuulise ajavahemiku jooksul.

ARTIKKEL 10.23

Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid

1. Kui 10-E lisas „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“ sätestatud asjakohastest tingimustest ja kvalifikatsioonidest ei tulene teisiti, siis kõnealuses lisas loetletud sektorite, allsektorite ja tegevusalade puhul on kummalgi lepinguosalisel järgmised kohustused:
- a) lubada lepingulistel teenuseosutajatel ja sõltumatutel spetsialistidel siseneda oma territooriumile ja seal ajutiselt viibida;

- b) mitte võtta kogu oma territooriumi ega selle ühegi territoriaalse allüksuse suhtes vastu ega jätta kehtima arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi vormis piiranguid ajutiselt siseneda lubatavate teise lepinguosalise lepinguliste teenuseosutajate ja sõltumatute spetsialistide koguarvule ning
 - c) kohelda teise lepinguosalise lepingulisi teenuseosutajaid ja sõltumatuid spetsialiste seoses meetmetega, mis mõjutavad teenuste osutamist tema territooriumil, vähemalt sama soodsalt kui oma teenuseosutajaid samasugustes olukordades.
2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesoleva artikli alusel võimaldatav juurdepääs on seotud üksnes lepinguliste teenustega ega anna õigust kasutada selle lepinguosalise kutsenimetust, kelle territooriumil teenust osutatakse.
3. Lubatav viibimise kestus on kokku kuni 12 kuud või lepingu kestus, olenevalt sellest, kumb on lühem.

ARTIKKEL 10.24

Nõuetele mittevastavad meetmed

1. Artikli 10.21 „Ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud“ punkte b ja c ning artikli 10.23 „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“ punkte b ja c ei kohaldata järgmise suhtes:

a) järgmistel tasanditel kehtiv nõuetele mittevastav meede, mis mõjutab füüsiliste isikute ajutist viibimist ärilisel eesmärgil:

i) liidu puhul:

A) liidu tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;

B) liikmesriigi keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis;

C) liikmesriigi piirkondliku valitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud liidu loendis; või

D) kohaliku omavalitsuse tasand, välja arvatud punktis C osutatud tasand; ja

ii) Uus-Meremaa puhul:

A) keskvalitsuse tasand, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud Uus-Meremaa loendis; või

B) kohaliku omavalitsuse tasand;

b) ükskõik millise punktis a osutatud mittevastava meetme pikendamine või uuendamine või

c) punktides a ja b osutatud mittevastava meetme muudatus või täiendus niivõrd, kui see ei vähenda vahetult enne muutmist või täiendamist kehtinud meetme vastavust artikli 10.21 „Ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud“ lõike 1 punktidele b ja c või artikli 10.23 „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“ lõike 1 punktidele b ja c.

2. Artikli 10.21 „Ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud“ lõike 1 punkte b ja c ning artikli 10.23 „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“ lõike 1 punkte b ja c ei kohaldata meetmete suhtes, mille lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima ja mis mõjutavad füüsiliste isikute ajutist viibimist ärilisel eesmärgil sektorite, allsektorite või tegevusalade puhul, mille lepinguosaline on esitanud oma loendis 10-B lisas „Tulevased meetmed“.

ARTIKKEL 10.25

Läbipaistvus

1. Kumbki lepinguosaline teeb üldsusele kättesaadavaks, võimaluse korral internetis, teabe asjakohaste meetmete kohta, mis on seotud artikli 10.20 „Kohaldamisala ja mõisted“ lõikes 1 osutatud teise lepinguosalise füüsiliste isikute sisenemise ja ajutise viibimisega.
2. Lõikes 1 osutatud teave sisaldab olemasolu korral järgmist füüsiliste isikute sisenemise ja ajutise viibimisega seotud teavet:
 - a) territooriumile sisenemise tingimused;
 - b) suunav loetelu dokumentidest, mida võidakse nõuda tingimuste täitmise kontrollimiseks;
 - c) eeldatav menetlemisaeg;
 - d) kohaldatavad tasud;
 - e) edasikaebamise kord ja
 - f) asjakohased üldkohaldatavad õigusnormid füüsiliste isikute sisenemise ja ajutise viibimise kohta.

E JAGU

REGULEERIV RAAMISTIK

1. ALAJAGU

SISERIIKLIK REGULEERIMINE

ARTIKKEL 10.26

Kohaldamisala ja mõisted

1. Käesolevat alajagu kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis on seotud loanõuete ja -menetluste, kvalifikatsiooninõuete ja kvalifitseerimismenetluste ning tehniliste standarditega,¹ mis mõjutavad:

- a) piiriülest teenustekaubandust;
- b) ettevõtte asutamist või käitamist või
- c) teenuste osutamist lepinguosalise füüsilise isiku viibimise kaudu teise lepinguosalise territooriumil artiklis 10.20 „Kohaldamisala ja mõisted“ määratletud kategooriatesse kuuluvate füüsiliste isikute puhul.

¹ Tehniliste standarditega seotud meetmete puhul kohaldatakse käesolevat jagu üksnes teenustekaubandust mõjutavate meetmete suhtes. Tehniliste standardite hulka ei kuulu finantsteenuste regulatiivsed ega rakenduslikud tehnilised standardid.

2. Käesolevat alajagu ei kohaldata loanõuete ja -menetluste, kvalifikatsiooninõuete ja kvalifitseerimismenetluste ning tehniliste standardite suhtes, mis tulenevad meetmest, mis ei vasta artiklile 10.5 „Turulepääs“, artiklile 10.6 „Võrdne kohtlemine“, artiklile 10.14 „Turulepääs“ või artiklile 10.16 „Võrdne kohtlemine“ ning millele on osutatud artikli 10.10 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ lõikes 1 või 2 või artikli 10.18 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ lõikes 1 või 2.

3. Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tegevusluba“ – lõike 1 punktides a, b ja c osutatud tegevuse elluviimise luba, mis saadakse menetluse tulemusena, mida füüsiline või juriidiline isik peab järgima, et tõendada vastavust loanõuetele, kvalifikatsiooninõuetele või tehnilistele standarditele; ja
- b) „pädev asutus“ – keskvalitsus, piirkondlik või kohalik omavalitsus või nende tasandite ametiasutus või keskvalitsuse, piirkondliku või kohaliku omavalitsuse või nende tasandite ametiasutuse delegeeritud volitusi kasutav valitsusväline asutus, kellel on õigus teha otsus tegevusloa andmise kohta.

ARTIKKEL 10.27

Taotluste esitamine

Võimaluste piires hoidub kumbki lepinguosaline nõudmast, et taotleja pöörduks tegevusloa taotlemiseks rohkem kui ühe pädeva asutuse poole. Kui tegevus, mille jaoks tegevusluba taotletakse, kuulub mitme pädeva asutuse reguleerimispädevusse, võib nõuda mitut loataotlust.

ARTIKKEL 10.28

Taotlemise tähtajad

Kui lepinguosaline nõuab tegevusloa olemasolu, tagab ta, et tema pädevad asutused lubavad võimaluste piires esitada taotluse igal ajal kogu aasta jooksul. Kui tegevusloa taotlemiseks on ette nähtud konkreetne ajavahemik, tagab lepinguosaline, et pädevad asutused annavad taotluse esitamiseks mõistliku tähtaja.

ARTIKKEL 10.29

Elektroonilised taotlused ja koopiate aktsepteerimine

Kui lepinguosaline nõuab tegevusloa olemasolu, tagab ta, et tema pädevad asutused teevad järgmist:

- a) püüavad võtta vastu taotlusi elektroonilisel kujul ja
- b) aktsepteerivad originaaldokumentide asemel dokumentide koopiaid, mis on kinnitatud lepinguosalise õiguse kohaselt, välja arvatud juhul, kui pädevad asutused nõuavad originaaldokumente selleks, et kaitsta tegevusloa andmise protsessi usaldatavust.

ARTIKKEL 10.30

Taotluste menetlemine

1. Kui lepinguosaline nõuab tegevusloa olemasolu, tagab ta, et tema pädevad asutused teevad järgmist:

- a) esitavad võimaluste piires taotluse menetlemise hinnangulise ajakava;
- b) esitavad taotleja palvel põhjendamatu viivitusega teabe taotluse staatuse kohta;
- c) teevad võimaluste piires põhjendamatu viivitusega kindlaks, kas taotlus on täielik, et seda saaks lepinguosalise õigusnormide kohaselt menetleda;
- d) kui nad leiavad, et taotlus on lepinguosalise õigusnormide kohaseks menetlemiseks täielik,¹ tagavad mõistliku aja jooksul pärast taotluse esitamist:
 - i) taotluse menetlemise lõpuleviimise ja

¹ Pädevad asutused võivad nõuda, et kogu teave tuleb esitada kindlaksmääratud vormis, et see oleks töötlemiseks valmis kujul.

- ii) taotleja teavitamise taotluse kohta tehtud otsusest,¹ võimaluse korral kirjalikult²;
- e) kui nad leiavad, et taotlus ei ole lepinguosalise õigusnormide kohaseks menetlemiseks täielik, teevad mõistliku aja jooksul, arvates kuupäevast, mil asjaomane pädev asutus tegi kindlaks taotluse ebatäielikkuse, võimaluste piires järgmist:
 - i) teatavad taotlejale, et taotlus ei ole täielik;
 - ii) nimetavad taotleja palvel, millist lisateavet on vaja, et taotlus oleks täielik, või annavad muid juhiseid selle kohta, miks taotlust peetakse ebatäielikuks; ja
 - iii) annavad taotlejale võimaluse³ esitada lisateavet, mida on vaja, et taotlus oleks täielik;

kui alapunktides i–iii osutatud toimingud ei ole teostatavad ja taotlus lükatakse ebatäielikkuse tõttu tagasi, tagavad nad taotleja teavitamise mõistliku aja jooksul; ja

¹ Selle nõude täitmiseks võivad pädevad asutused taotlejale eelnevalt kirjalikult teatada, sealhulgas avaldatud meetme kaudu, et kui pärast teatava ajavahemiku möödumist taotluse esitamise kuupäevast ei ole vastatud, tähendab see taotluse heakskiitmist.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et „kirjalikult“ tähendab ka elektroonilist vormingut.

³ Selle võimaluse andmine ei tähenda, et pädev asutus peab tähtaegu pikendama.

- f) kui nad lükkavad taotluse tagasi, teatavad nad kas omal algatusel või taotleja palvel taotlejale tagasilükkamise põhjustest ja kõnealuse otsuse edasikaebamise tähtajast ning vajaduse korral taotluse uuesti esitamise korrast. Taotlejat ei tohiks takistada uut taotlust esitamast üksnes põhjusel, et varem on tema taotlus tagasi lükatud.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema pädevad asutused annavad tegevusloa niipea, kui asjakohase läbivaatamise tulemusel on kindlaks tehtud, et taotleja vastab tegevusloa saamise tingimustele.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema pädevad asutused tagavad, et pärast tegevusloa andmist jõustub see põhjendamatult viivitusega, kui kohaldatavatest tingimustest ei tulene teisiti.

ARTIKKEL 10.31

Tasud

1. Iga muu käesoleva alajaoga hõlmatud majandustegevuse puhul peale finantsteenuste tagab kumbki lepinguosaline, et tema pädevate asutuste nõutavad tegevusloatasud¹ on mõistlikud ja läbipaistvad ega piira iseenesest asjaomase teenuse osutamist või muu majandustegevuse elluviimist.

¹ Tegevusloatasud ei sisalda loodusvarade kasutamise tasusid, enampakkumise, pakkumismenetluse ja muude mittediskrimineerivate kontsessiooni andmise viisidega seotud makseid ega kohustuslikke makseid universaalteenuse osutamise eest.

2. Finantsteenuste puhul tagab kumbki lepinguosaline, et tema pädevad asutused esitavad taotlejatele seoses nende nõutavate tegevusloatasudega tasugraafiku või teabe selle kohta, kuidas tasude summad kindlaks määratakse, ning et nad ei kasuta tasusid lepinguosalise kohustuste vältimiseks.

ARTIKKEL 10.32

Kvalifikatsiooni hindamine

Kui lepinguosaline nõuab tegevusloa saamiseks eksami sooritamist, tagab ta, et tema pädevad asutused kavandavad selliseid eksameid mõistliku sagedusega ja annavad taotlejatele piisavalt aega eksami sooritamise taotlemiseks. Võimaluste piires kaalub kumbki lepinguosaline võimalust võtta selliste eksamite sooritamise taotlusi vastu elektrooniliselt ning kasutada elektroonilisi vahendeid ka muudes eksamineerimise aspektides.

ARTIKKEL 10.33

Objektiivsus, erapooletus ja sõltumatus

Kui lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima tegevusloaga seotud meetme, tagab ta, et tema pädevad asutused menetlevad taotlusi ning teevad ja haldavad otsuseid objektiivselt ja erapooletult ning sõltumatult kõigist isikutest, kes viivad ellu majandustegevust, mille jaoks luba on nõutav.

ARTIKKEL 10.34

Avaldamine ja kättesaadav teave

Kui lepinguosaline nõuab tegevusluba, avaldab¹ ta viivitamata teabe, mis on vajalik teenuseosutajatele, sealhulgas neile, kes soovivad osutada teenust, ja isikutele, kes viivad ellu või soovivad viia ellu majandustegevust, mille jaoks luba või tegevusluba on nõutav, et järgida loa saamiseks, säilitamiseks, muutmiseks ja pikendamiseks kohaldatavaid nõudeid ja menetlusi. Sellise teabe hulka kuulub olemasolu korral järgmine:

- a) nõuded ja menetlused;
- b) asjaomaste pädevate asutuste kontaktandmed;
- c) tegevusloatasud;
- d) kohaldatavad tehnilised standardid;
- e) taotluste kohta tehtud otsuste edasikaebamise või läbivaatamise kord;
- f) lubade või kvalifikatsioonide tingimuste täitmise järelevalve või tagamise kord;

¹ Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab „avaldamine“ avaldamist ametlikus väljaandes või ametlikul veebisaidil. Lepinguosalisi julgustatakse koondama elektroonilisi väljaandeid ühte portaali.

- g) võimalused üldsuse osalemiseks, näiteks ära kuulamise või märkuste esitamise kaudu; ja
- h) taotluse menetlemise eeldatav ajakava.

ARTIKKEL 10.35

Tehnilised standardid

Tehniliste standardite vastuvõtmise küsimuses julgustab lepinguosaline oma pädevaid asutusi võtma vastu selliseid tehnilisi standardeid, mis on välja töötatud avatud ja läbipaistvate protsesside käigus, ning julgustab kõiki asutusi, sealhulgas asjaomaseid rahvusvahelisi organisatsioone, mis on määratud tehnilisi standardeid välja töötama, tegema seda avatud ja läbipaistvate protsesside kaudu.

ARTIKKEL 10.36

Meetmete väljatöötamine

Kui lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima tegevusloa andmisega seotud meetmed, tagab ta järgmise:

- a) need meetmed põhinevad selgetel, objektiivsetel ja läbipaistvatel kriteeriumidel¹;

¹ Selliste kriteeriumide hulka võivad kuuluda pädevus ja suutlikkus osutada teenust või viia ellu muud majandustegevust, sealhulgas teha seda viisil, mis on kooskõlas lepinguosalise regulatiivsete nõuetega, näiteks tervishoiu- ja keskkonnanõuetega. Pädevad asutused võivad otsustada, kui suurt kaalu igale kriteeriumile omistada.

- b) menetlused on erapooletud, kõigile taotlejatele kergesti kättesaadavad ja piisavad selleks, et taotlejad saaksid tõendada, kas nad vastavad nõuetele, kui need nõuded on olemas; ning
- c) menetlused iseenesest ei takista põhjendamatult nõuete täitmist.

ARTIKKEL 10.37

Piiratud arv lube

Kui konkreetseks tegevuseks antavate lubade arv on olemasolevate loodusvarade või tehnilise võimsuse vähesuse tõttu piiratud, kohaldab lepinguosaline kooskõlas oma õigusnormidega võimalike kandidaatide suhtes valikumenetlust, mille puhul on tagatud täielik erapooletus ja läbipaistvus, sealhulgas eelkõige piisav teave menetluse alustamise, läbiviimise ja lõpetamise kohta. Valikumenetluse eeskirjade kehtestamisel võib lepinguosaline võtta arvesse õiguspäraseid poliitikaeesmärke, sealhulgas tervise, ohutuse, keskkonnakaitse ja kultuuripärandi säilitamisega seotud kaalutlusi.

ARTIKKEL 10.38

Haldusotsuste läbivaatamise kord

Lepinguosaline säilitab kohtud, vahekohtud või halduskohtud või menetlused, mis võimaldavad teise lepinguosalise mõjutatud investori või teenuseosutaja taotluse korral kiiresti läbi vaadata haldusotsused, mis mõjutavad ettevõtte asutamist või käitamist, piiriülest teenustekaubandust või teenuse osutamist lepinguosalise füüsilise isiku viibimise kaudu teise lepinguosalise territooriumil, ning vajaduse korral võimaldavad rakendada asjakohaseid õiguskaitsevahendeid. Kui sellised menetlused ei ole sõltumatud asutusest, kellele on usaldatud asjaomase haldusotsuse tegemine, tagab lepinguosaline, et menetlustega nähakse tegelikult ette objektiivne ja erapooletu läbivaatamine.

2. ALAJAGU

ÜLDKOHALDATAVAD SÄTTED

ARTIKKEL 10.39

Kutsekvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „kutsekvalifikatsioon“ ametlikku kvalifikatsiooni, kutsealast töökogemust, kutsealast registreerimist või muud pädevuse kinnitust.

2. Ükski käesoleva artikli säte ei takista lepinguosalist nõudmast, et füüsilised isikud täidaksid sellel territooriumil, kus teenust osutatakse, vastava sektori või tegevuse jaoks kehtestatud kvalifikatsiooninõudeid.
3. Vajaduse korral soodustavad lepinguosalistes dialoogi sisseseadmist oma asjaomaste ekspertide, reguleerivate asutuste ja tööstusorganisatsioonide vahel, et jagada ja hõlbustada arusaamist oma kvalifikatsioonidest, registreerimisnõuetest ja -protsessidest, ning teevad koostööd, et saavutada kutsekvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine.
4. Lepinguosalistes julgustavad oma territooriumil asuvaid asjaomaseid kutseorganisatsioone või -asutusi töötama välja ühise soovitusel kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise kohta ning esitama selle artikli 24.4 „Erikomiteed“ alusel asutatud investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähistes komiteele. Kõnealust ühist soovitusel peavad toetama järgmised tõendid:
 - a) kavandatava kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise instrumendi (edaspidi „vastastikuse tunnustamise instrument“) majanduslik väärtus; ning
 - b) lepinguosalistes kordade kokkusobivus, s.t see, mil määral kattuvad kriteeriumid, mida kumbki lepinguosaline kohaldab spetsialistide tegevus- ja muude lubade, tegevuse ja sertifitseerimise suhtes.

5. Pärast ühise soovitusel saamist kontrollib investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste komitee mõistliku aja jooksul selle kooskõla käesoleva peatükiga. Pärast seda kontrollimist võib investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste komitee töötada välja vastastikuse tunnustamise instrumendi ning kaubanduskomitee võib selle oma otsusega käesoleva lepingu lisana vastu võtta¹.

3. ALAJAGU

KÄTTETOIMETAMISTEENUSED

ARTIKKEL 10.40

Kohaldamisala ja mõisted

1. Käesolevas alajaos sätestatakse kättetoimetamisteenuste osutamist reguleeriva raamistiku põhimõtted ja seda kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad kättetoimetamisteenuste kaubandust.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kõnealuse instrumendi tulemusel ei tunnustata kutsekvalifikatsioone automaatselt, vaid nähakse mõlema lepinguosalise ühistes huvides ette tingimused, mille kohaselt pädevad asutused kvalifikatsioone tunnustavad.

2. Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kättetoimetamisteenused“ – posti-, kulleri-, kiirkulleri- või kiirpostiteenused, sealhulgas postisaadetiste kogumine, sorteerimine, transport ja kättetoimetamine;
- b) „kiirkulleriteenused“ – postisaadetiste kogumine, sorteerimine, transport ja kättetoimetamine kiiremini ja usaldusväärsemalt ning siia hulka võivad kuuluda sellised lisaväärtuselemendid nagu kogumine lähtekohast, adressaadile isiklik kättetoimetamine, saadetise liikumise jälgimine, teel oleva saadetise sihtpunkti ja adressaadi muutmise võimalus või kättesaamiskinnitus;
- c) „kiirpostiteenused“ – rahvusvahelised kiirkulleriteenused, mida osutatakse EMS Cooperative'i kaudu, mis on Ülemaailmse Postiliidu all tegutsev määratud postiettevõtjate vabatahtlik ühendus;
- d) „luba“ – tegevusluba, mille olemasolu lepinguosalise reguleeriv asutus võib teenuseosutaja puhul nõuda posti- ja kulleriteenuste osutamiseks;
- e) „postisaadetis“ – saadetis, mis oma lõplikul kujul kaalub kuni 31,5 kg ja mida veab mis tahes liiki avalik-õiguslik või eraõiguslik kättetoimetamisteenuste osutaja ning mis võib sisaldada kirja, postipakki, ajalehte või kataloogi;
- f) „postimonopol“ – ainuõigus osutada kindlaksmääratud kättetoimetamisteenuseid lepinguosalise territooriumil või selle allüksuses vastavalt seadusandlikule meetmele ja

- g) „universaalteenus“ – kindlaksmääratud kvaliteediga kättetoimetamisteenuse alaline osutamine lepinguosalise territooriumi või selle allüksuse kõigis punktides kõigile kasutajatele vastuvõetava hinnaga.

ARTIKKEL 10.41

Universaalteenus

1. Kummalgi lepinguosalisel on õigus kindlaks määrata, mis liiki universaalteenuse osutamise kohustuse ta soovib säilitada, ning otsustada selle kohustuse ulatuse ja rakendamise üle. Kumbki lepinguosaline haldab universaalteenuse osutamise kohustusi läbipaistvalt ning kõigi selle kohustusega hõlmatud teenuseosutajate suhtes mittediskrimineerivalt ja neutraalselt.
2. Kui lepinguosaline nõuab, et sissetulevaid kiirpostiteenuseid osutataks universaalteenusena, ei kohtle ta neid teenuseid soodsamalt kui muid rahvusvahelisi kiirkulleriteenuseid.

ARTIKKEL 10.42

Universaalteenuse rahastamine

Lepinguosaline ei kehtesta universaalteenuse osutamise rahastamise eesmärgil lõive ega muid tasusid sellise kättetoimetamisteenuse osutamise eest, mis ei ole universaalteenus¹.

¹ Käesolevat artiklit ei kohaldata üldkohaldatavate maksustamismeetmete või haldustasude suhtes.

ARTIKKEL 10.43

Turgu moonutavate tavade vältimine

Kumbki lepinguosaline tagab, et kättetoimetamisteenuste osutajad, kelle suhtes kehtib universaalteenuse osutamise kohustus või postimonopol, ei kasuta turgu moonutavaid tavasid, nagu:

- a) universaalteenuse osutamise kohustusega hõlmatud teenuse osutamisest või monopolist saadud tulu kasutamine selleks, et ristsubsideerida kiirkulleriteenuse või mis tahes muu kättetoimetamisteenuse osutamist, mis ei ole hõlmatud universaalteenuse osutamise kohustusega; või
- b) tarbijate põhjendamatu eristamine tariifide või muude tingimuste osas teenuste puhul, mis on hõlmatud universaalteenuse osutamise kohustusega või postimonopoliga.

ARTIKKEL 10.44

Loa

1. Kui lepinguosaline nõuab kättetoimetamisteenuste osutamiseks loa olemasolu, teeb ta üldsusele kättesaadavaks järgmise teabe:

- a) kõik loanõuded ja ajavahemik, mis tavaliselt on vajalik loataotluse kohta otsuse tegemiseks; ning

b) lubade tingimused.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et lubadega seotud menetlused, kohustused ja nõuded on läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja põhinevad objektiivsetel kriteeriumidel.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui pädev asutus lükkab loataotluse tagasi, teatab pädev asutus taotlejale kirjalikult tagasilükkamise põhjustest. Kumbki lepinguosaline kehtestab sõltumatu asutuse kaudu apellatsioonimenetluse taotlejate jaoks, kelle loataotlus on tagasi lükatud. See asutus võib olla kohus.

ARTIKKEL 10.45

Reguleeriva asutuse sõltumatus

1. Kumbki lepinguosaline asutab või säilitab reguleeriva asutuse, mis on kõigist kättetoimetamisteenuste osutajatest õiguslikult eraldiseisev ja funktsionaalselt sõltumatu. Kui lepinguosaline omab või kontrollib kättetoimetamisteenuste osutajat, tagab ta reguleeriva funktsiooni tegeliku struktuurilise eraldatuse omandi või kontrolliga seotud tegevusest.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et reguleeriv asutus või reguleerivad asutused täidavad oma ülesandeid läbipaistvalt ja õigeaegselt, neil on neile määratud ülesannete täitmiseks piisavad rahalised vahendid ja inimressursid ning nende otsused on kõigi turuosaliste suhtes erapooletud.

4. ALAJAGU

TELEKOMMUNIKATSIOONITEENUSED

ARTIKKEL 10.46

Kohaldamisala

1. Käesolevas alajaos sätestatakse telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste reguleeriva raamistiku põhimõtted ning seda kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad telekommunikatsiooniteenuste kaubandust.
2. Käesolevat alajagu ei kohaldata meetmete suhtes, mis mõjutavad:
 - a) ringhäälinguteenuseid, nagu need on määratletud lepinguosalise õigusnormides; ja
 - b) teenuseid, mille kaudu pakutakse telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste abil edastatavat sisu või teostatakse selle sisu suhtes toimetust vastutust.
3. Olenemata lõike 2 punktist a käsitatakse ringhäälinguteenuste osutajat üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajana ja tema võrke käsitatakse üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkudena, juhul kui ja niivõrd kui neid võrke kasutatakse ka üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutamiseks.

4. Ühtki käesoleva alajao sätet ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist:
- a) lubama teise lepinguosalise teenuseosutajal luua, rajada, soetada, rentida, käitada või pakkuda muid telekommunikatsioonivõrke või -teenuseid, kui käesoleva lepinguga ette nähtud, või
 - b) looma, rajama, soetama, rentima, käitama või pakkuma telekommunikatsioonivõrke või telekommunikatsiooniteenuseid, mida üldiselt üldsusele ei pakuta, või nõudma seda tema jurisdiktsiooni alla kuuluvalt teenuseosutajalt.

ARTIKKEL 10.47

Mõisted

Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „seotud vahendid“ – teenused, füüsiline taristu ja muud telekommunikatsioonivõrgu või -teenusega seotud vahendid, mis võimaldavad või toetavad teenuste osutamist kõnealuse võrgu või teenuse kaudu või võivad seda teha;
- b) „olulised vahendid“ – üldkasutatava telekommunikatsioonivõrgu või -teenuse vahendid:
 - i) mida pakub ainult üks või valdavalt üks teenuseosutaja või piiratud arv teenuseosutajaid ja

- ii) mille asendamine teenuse osutamiseks ei ole majanduslikult või tehniliselt teostatav;
- c) „vastastikune sidumine“ – selliste üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ühendamise, mida kasutavad samad või erinevad telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujad, et võimaldada ühe teenuseosutaja kasutajatel suhelda sama või teise teenuseosutaja kasutajatega või kasutada teise teenuseosutaja osutatavaid teenuseid. Teenuseid võivad osutada vastastikuses sidumises osalevad teenuseosutajad või mis tahes muud võrgule juurdepääsu omavad teenuseosutajad;
- d) „püsiliin“ – telekommunikatsiooniteenused või -vahendid, sealhulgas virtuaalsed teenused või vahendid, millega kasutajale eraldatakse läbilaskevõime kahe või enama kindlaksmääratud punkti vahel sihtotstarbeliseks kasutamiseks või kättesaadavaks tegemiseks;
- e) „peamine teenuseosutaja“ – telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkuja, kes selle tõttu, et olulised vahendid on tema kontrolli all, või oma turupositsiooni kasutades võib oluliselt mõjutada asjaomasel telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste turul osalemise tingimusi hinna ja pakkumise osas;
- f) „võrguelement“ – telekommunikatsiooniteenuse osutamiseks kasutatav vahend või seade, sealhulgas selle vahendi või seadmega pakutavad omadused, funktsioonid ja võimalused;
- g) „numbri liikuvus“ – taotluse esitanud abonentide võimalus säilitada püsivõrgu liini puhul samas kohas sama kategooria üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutaja vahetamise korral oma telefoninumber, ilma et see kahjustaks kvaliteeti, usaldusväärsust või mugavust;

- h) „üldkasutatav telekommunikatsioonivõrk“ – telekommunikatsioonivõrk, mida kasutatakse üksnes või peamiselt üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutamiseks võrgu lõpp-punktide vahel;
- i) „üldkasutatav telekommunikatsiooniteenus“ – üldsusele pakutav telekommunikatsiooniteenus;
- j) „abonent“ – füüsiline või juriidiline isik, kes on sõlminud üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajaga lepingu selliste teenuste osutamise kohta;
- k) „telekommunikatsioon“ – signaalide edastamine ja vastuvõtmine elektromagnetiliste vahendite abil;
- l) „telekommunikatsioonivõrk“ – ülekandesüsteemid ja vajaduse korral kommutatsiooni- või marsruutimisseadmed ning muud vahendid, sealhulgas mitteaktiivsed võrguelemendid, mis võimaldavad kaabli, raadio-, optiliste või muude elektromagnetiliste vahendite abil signaale edastada ja vastu võtta;
- m) „telekommunikatsiooni reguleeriv asutus“ – asutus või asutused, millele lepinguosaline on teinud ülesandeks käesoleva alajaoga hõlmatud telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste reguleerimise;
- n) „telekommunikatsiooniteenus“ – teenus, mis seisneb täielikult või peamiselt signaalide, sealhulgas ringhäälingusignaalide edastamises ja vastuvõtmises telekommunikatsioonivõrkude, sealhulgas ringhäälinguks kasutatavate võrkude kaudu, kuid mitte teenus, mis seisneb telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste abil edastatava sisu pakkumises või sellise sisu suhtes toimetust vastutuse teostamises;

- o) „universaalteenus“ – kindlaksmääratud kvaliteediga teenuste miinimumkogum, mis tuleb teha kättesaadavaks kõigile kasutajatele või kasutajate rühmale lepinguosalise territooriumil või selle allüksuses, olenemata nende geograafilisest asukohast, ja taskukohase hinnaga; ning
- p) „kasutaja“ – isik, kes kasutab üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust.

ARTIKKEL 10.48

Lähenemine reguleerimisele

1. Lepinguosalised tunnistavad konkurentsiturgude väärtust osutatavate telekommunikatsiooniteenuste laia valiku pakkumise ja tarbijate heaolu parandamise seisukohast ning leiavad, et tõhusa ja jätkusuutliku konkurentsi korral ei pruugi majanduslik reguleerimine olla vajalik. Seetõttu tunnistavad lepinguosalised, et reguleerimisvajadused ja lähenemine reguleerimisele on eri turgudel erinevad ning et kumbki lepinguosaline võib määrata, kuidas ta oma käesoleva alajao kohaseid kohustusi täidab.
2. Sellega seoses tunnistavad lepinguosalised, et kumbki lepinguosaline võib:
 - a) tegeleda otsese reguleerimisega ennetavalt, kui lepinguosaline eeldab teatava probleemi tekkimist, või turul juba tekkinud probleemi lahendamiseks;
 - b) tugineda turujõudude rollile, eelkõige konkurentsitihedate turusegmentide või madalate turule sisenemise tõketega turusegmentide puhul (nt selliste telekommunikatsiooniteenuste osutajate teenused, kellel puuduvad oma võrguvahendid); või

- c) tugineda turustruktuuri reeglitele, mis piiravad mõningate telekommunikatsiooniteenuste osutajate tegevust, kui need teenuseosutajad omavad võrguvahendeid, näiteks nõudes hulgimüügiteenuste osutamist mittediskrimineerival alusel või keelates osalemise jaeturul, et tagada turukäitumine, mis on samaväärne konkurentsiturul osalejate omaga.
3. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosalise suhtes, kes hoidub reguleerimisest kooskõlas lõike 2 punktiga b, kohaldatakse käesolevast alajaost tulenevaid kohustusi. Ükski käesoleva artikli säte ei takista lepinguosalist telekommunikatsiooniteenuseid reguleerimast.

ARTIKKEL 10.49

Telekommunikatsiooni reguleeriv asutus

1. Kumbki lepinguosaline asutab või säilitab telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse:
 - a) mis on õiguslikult eraldiseisev ja funktsionaalselt sõltumatu igast telekommunikatsioonivõrkude, telekommunikatsiooniteenuste või telekommunikatsiooniseadmete pakkujast;
 - b) mis kasutab menetlusi ja teeb otsuseid, mis on kõikide turuosaliste suhtes erapooletud;

- c) mis tegutseb sõltumatult ning ei küsi ega võta vastu juhiseid üheltki muult asutuselt, kui ta täidab talle seadusega pandud ülesannet tagada artiklites 10.51 „Vastastikune sidumine“, 10.52 „Juurdepääs ja kasutamine“, 10.53 „Telekommunikatsioonialaste vaidluste lahendamine“, 10.55 „Vastastikune sidumine peamiste teenuseosutajatega“ ja 10.56 „Juurdepääs peamiste teenuseosutajate olulistele vahenditele“ sätestatud kohustuste täitmine;
 - d) millel on piisavad volitused punktis c osutatud ülesannete täitmiseks;
 - e) millel on volitused tagada, et telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujad esitavad talle taotluse korral viivitamata kogu teabe,¹ sealhulgas finantsteabe, mis on vajalik punktis c osutatud ülesannete täitmiseks; ning
 - f) mis kasutab oma volitusi läbipaistvalt ja õigeaegselt.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse ülesanded avalikustatakse kergesti juurdepääsetaval ja selgel kujul, eelkõige juhul, kui need ülesanded on määratud mitmele asutusele.
3. Lepinguosaline, kes säilitab telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate suhtes omandiõiguse või kontrolli nende üle, tagab reguleeriva funktsiooni tegeliku struktuurilise eraldatuse omandi või kontrolliga seotud tegevusest.

¹ Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriv asutus käsitleb taotletud teavet kooskõlas konfidentsiaalsusnõuetega.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste kasutajal või pakkujal, keda telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsus mõjutab, on õigus esitada kaebus reguleerivast asutusest ja muudest mõjutatud isikutest sõltumatule kaebusi käsitlevale asutusele. Kuni kaebuse lahendamiseni jääb otsus kehtima, välja arvatud juhul, kui lepinguosalise õiguse kohaselt kohaldatakse ajutisi meetmeid.

ARTIKKEL 10.50

Tegevusluba telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumiseks

1. Kui lepinguosaline nõuab telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumiseks tegevusloa olemasolu, teeb ta üldsusele kättesaadavaks tegevusluba vajavate teenuste liigid koos kõigi loa andmise kriteeriumide, kohaldatavate menetluste ning loaga üldiselt seotud tingimustega.
2. Kumbki lepinguosaline püüab lubada telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumist ilma ametliku menetluseta ning lubada teenuseosutajal alustada oma võrkude või teenuste pakkumist ilma, et ta peaks ootama oma telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsust. Kui lepinguosaline nõuab tegevusloa andmise ametliku otsuse olemasolu, määrab ta mõistliku ajavahemiku, mis on tavaliselt vajalik sellise otsuse saamiseks, ning teeb selle läbipaistval viisil teatavaks. Lepinguosaline püüab tagada, et otsus tehakse määratud ajavahemiku jooksul.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tegevusloa andmisel kohaldatavad kriteeriumid või menetlused ning tegevusloale kehtestatavad või sellega seotud kohustused või tingimused on objektiivsed, läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja seotud osutatava teenusega ega ole koormavamad kui osutatava teenuse liigi puhul vajalik.
4. Kumbki lepinguosalise tagab, et taotlejale esitatakse tegevusloa andmisest keeldumise või tegevusloa kehtetuks tunnistamise või pakkujaspetsiifiliste tingimuste kehtestamise põhjused kirjalikult. Sellistel juhtudel on taotlejal õigus esitada kaebus kaebusi käsitlevale asutusele.
5. Kumbki lepinguosaline tagab, et pakkujatel nõutavad haldustasud on objektiivsed, läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja proportsionaalsed halduskuludega, mida põhjendatult kantakse käesolevas jaos sätestatud kohustuste haldamisel, kontrollimisel ja täitmise tagamisel¹.

ARTIKKEL 10.51

Vastastikune sidumine

1. Lepinguosalisel tunnistavad, et põhimõtteliselt peaksid vastastikuse sidumise kokkulepped sündima asjaomaste üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate vaheliste äriläbirääkimiste tulemusena.

¹ Haldustasud ei sisalda makseid piiratud ressursside kasutamise õiguste eest ega kohustuslikku panust universaalteenuse osutamise rahastamiseks.

2. Sellega seoses tagab kumbki lepinguosaline, et tema territooriumil üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujal on õigus ja teise üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkuja taotluse korral ka kohustus pidada läbirääkimisi vastastikuse sidumise üle üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumise eesmärgil.

ARTIKKEL 10.52

Juurdepääs ja kasutamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et igale teise lepinguosalise teenuseosutajale või hõlmatud ettevõttele võimaldatakse juurdepääs üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele või -teenustele ning nende kasutamine mõistlikel ja mittediskrimineerivatel¹ tingimustel. Seda kohustust kohaldatakse muu hulgas käesoleva artikli lõigete 2–5 kaudu.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise teenuseosutajatel või hõlmatud ettevõtetel on juurdepääs igale tema territooriumil või piiriüleselt pakutavale üldkasutatavale telekommunikatsioonivõrgule või -teenusele, sealhulgas püsiliinidele, ning võimalus neid võrke ja teenuseid kasutada, ning kui lõikest 5 ei tulene teisiti, on sellistel teenuseosutajatel ja ettevõtetel sellega seoses lubatud:

- a) osta või rentida ja ühendada lõpp- või muid seadmeid, mis ühendatakse võrguga ja mis on vajalikud nende teenuseosutajate ja ettevõtete tegevuseks;

¹ Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „mittediskrimineeriv“ enamsoodustusrežiimi ja võrdset kohtlemist, nagu on määratletud artiklites 10.6 „Võrdne kohtlemine“, 10.16 „Võrdne kohtlemine“, 10.7 „Enamsoodustusrežiim“ ja 10.17 „Enamsoodustusrežiim“, samuti tingimusi, mis ei ole vähem soodsad kui need, mida samasugustes olukordades võimaldatakse mis tahes teistele samasuguste üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste kasutajatele.

- b) ühendada nende renditud või omandis olevad püsiliinid üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkudega või muu teenuseosutaja või hõlmatud ettevõtte renditud või omandis olevate püsiliinidega ning
 - c) kasutada oma tegevuses enda valitud tegevusprotokolle, välja arvatud juhul, kui telekommunikatsiooniteenuste üldise kättesaadavuse tagamiseks on vajalikud muud protokollid.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise teenuseosutajad või hõlmatud ettevõtted võivad kasutada üldkasutatavaid telekommunikatsioonivõrke ja -teenuseid teabe edastamiseks tema territooriumil või piiriüleselt, sealhulgas ettevõttesiseseks sideks, samuti juurdepääsuks kummagi lepinguosalise territooriumil andmebaasides sisalduvale või muul viisil masinloetaval kujul salvestatud teabele.
4. Olenemata lõikest 3 võib lepinguosaline võtta side turvalisuse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks vajalikke meetmeid, tingimusel et selliseid meetmeid ei kohaldata viisil, mis kujutaks endast kas teenustekaubanduse või muu käesoleva peatükiga hõlmatud majandustegevuse varjatud piiramist või meelevaldse või põhjendamatu diskrimineerimise vahendit.
5. Kumbki lepinguosaline tagab, et üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele või -teenustele juurdepääsule ja nende kasutamisele ei kehtestata muid tingimusi kui need, mis on vajalikud selleks, et:
- a) tagada üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate avalike teenuste osutamise kohustused, eelkõige nende suutlikkus teha oma teenused üldsusele kättesaadavaks; või

- b) kaitsta üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste tehnilist terviklikkust.

ARTIKKEL 10.53

Telekommunikatsioonialaste vaidluste lahendamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate vahel on tekkinud vaidlus, mis on seotud käesolevast alajaost tulenevate õiguste ja kohustustega, teeb tema telekommunikatsiooni reguleeriv asutus vaidlusosalise taotlusel vaidluse lahendamiseks siduva otsuse mõistliku aja jooksul.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsus tehakse üldsusele kättesaadavaks, võttes arvesse ärisaladuste kaitsmise nõudeid, ning et asjaomastele isikutele esitatakse täielik ülevaade otsuse aluseks olevatest põhjustest ja et neil on õigus esitada kaebus vastavalt artikli 10.49 „Telekommunikatsiooni reguleeriv asutus“ lõikele 4.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et lõigetes 1 ja 2 osutatud kord ei takista kumbagi poolt pöördumast kohtusse kooskõlas lepinguosalise õigusnormidega.

ARTIKKEL 10.54

Peamiste teenuseosutajate suhtes kohaldatavad konkurentsi tagamise meetmed

Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima asjakohased meetmed, et takistada telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatel, kes üksi või üheskoos on peamised teenuseosutajad, konkurentsivastase tegevuse alustamist või jätkamist. Sellise konkurentsivastase tegevuse hulka võib kuuluda:

- a) konkurentsivastase ristsubsideerimise kasutamine;
- b) konkurentidelt saadud teabe kasutamine konkurentsivastasel viisil ja
- c) sellise olulisi vahendeid käsitleva tehnilise teabe ja asjakohase äriteabe varjamine teiste teenuseosutajate eest, mis on viimastele teenuste osutamiseks vajalik.

ARTIKKEL 10.55

Vastastikune sidumine peamiste teenuseosutajatega

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et peamised teenuseosutajad, kes pakuvad üldkasutatavaid telekommunikatsioonivõrke või -teenuseid, võimaldavad vastastikust sidumist võrgu igas punktis, kus see on tehniliselt teostatav. Selline vastastikune sidumine toimub:
 - a) mittediskrimineerivatel tingimustel (sealhulgas tariifide, tehniliste standardite ja spetsifikatsioonide, sealhulgas kvaliteedi ja hoolduse osas) ning kvaliteediga, mis ei ole halvem kui see, mida pakutakse peamise teenuseosutaja enda või tema tütarettevõtjate või muude sidusettevõtjate samasuguste teenuste puhul;
 - b) õigeaegselt ning läbipaistvatel, majanduslikku teostatavust silmas pidades mõistlikel ja piisavalt eristatud tingimustel (sealhulgas tariifide, tehniliste standardite ja spetsifikatsioonide, sealhulgas kvaliteedi ja hoolduse osas), et teenuseosutaja ei peaks maksma võrguelementide või vahendite eest, mida ta osutatava teenuse jaoks ei vaja; ja
 - c) taotluse korral lisaks võrgu lõpp-punktidele, mida pakutakse enamikule kasutajatest, ka muudes punktides tasu eest, mis kajastab vajalike lisarajatiste ehitamise kulusid.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et peamise teenuseosutajaga telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise suhtes kohaldatav kord tehakse üldsusele kättesaadavaks.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja teeb vastavalt asjakohasusele üldsusele kättesaadavaks kas oma vastastikuse sidumise lepingud või vastastikuse sidumise standardpakkumised.

ARTIKKEL 10.56

Juurdepääs peamiste teenuseosutajate olulistele vahenditele

Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja teeb oma olulised vahendid telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatele üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutamise tarbeks kättesaadavaks mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel, välja arvatud juhul, kui telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse poolt kogutud faktide ja turu hindamise põhjal ei ole see tõhusa konkurentsi saavutamiseks vajalik.

ARTIKKEL 10.57

Piiratud ressursid

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et piiratud ressursside, sealhulgas raadiosagedusspektri, numbrite ja trassi rajamise õiguste jaotamisel ja andmisel kasutatakse objektiivseid, õigeaegseid, läbipaistvaid ja mittediskrimineerivaid menetlusi, mis ei takista selliste piiratud ressursside kasutamise taotlemist.

2. Kumbki lepinguosaline püüab üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste jaoks raadiosagedusspektri kasutusõiguste eraldamisel ja andmisel võtta arvesse avalikku huvi, sealhulgas konkurentsi edendamist, ning tugineda turupõhiste lähenemisviisidele, sealhulgas sellistele mehhanismidele nagu enampakkumised.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et teave eraldatud sagedusalade olemasoleva kasutuse kohta avalikustatakse, kuid valitsuse erikasutuseks eraldatud raadiospektri üksikasjalik kirjeldamine ei ole nõutav.
4. Lepinguosalise meetmed spektri jaotamiseks ja eraldamiseks ning sageduste haldamiseks ei ole iseenesest vastuolus artiklitega 10.5 „Turulepääs“ ja 10.14 „Turulepääs“. Kummalegi lepinguosalisele jääb õigus kehtestada ja kohaldada spektri ja sageduste haldamise meetmeid, mis võivad piirata telekommunikatsiooniteenuste osutajate arvu, tingimusel et seda tehakse kooskõlas käesoleva lepinguga. See hõlmab võimalust võtta sagedusala eraldamisel arvesse olemasolevaid ja tulevasi vajadusi ning spektri kättesaadavust.

ARTIKKEL 10.58

Universaalteenus

1. Kummalgi lepinguosalisel on õigus kindlaks määrata, mis liiki universaalteenuse osutamise kohustusi ta soovib säilitada, ning otsustada nende kohustuste ulatuse ja rakendamise üle.

2. Kumbki lepinguosaline haldab universaalteenuse osutamise kohustusi läbipaistval, objektiivsel ja mittediskrimineerival viisil, mis on konkurentsi suhtes neutraalne ega ole koormavam kui lepinguosalise määratletud universaalteenuse liigi puhul vajalik.
3. Kui lepinguosaline määrab universaalteenuse osutaja, teeb ta seda tõhusal, läbipaistval, mittediskrimineerival ja kõigile üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatele avatud viisil.
4. Kui lepinguosaline otsustab universaalteenuse osutajale hüvitist maksta, tagab ta, et selline hüvitis ei ületa universaalteenuse osutamise kohustusest tulenevat netokulu.

ARTIKKEL 10.59

Numbri liikuvus

Kumbki lepinguosaline tagab, et üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutaja tagab mõistlikel tingimustel numbri liikuvuse.

ARTIKKEL 10.60

Teabe konfidentsiaalsus

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et teenuseosutaja, kes saab artikli 10.51 „Vastastikune sidumine“, artikli 10.52 „Juurdepääs ja kasutamine“, artikli 10.55 „Vastastikune sidumine peamiste teenuseosutajatega“ või artikli 10.56 „Juurdepääs peamiste tarnijate olulistele vahenditele“ kohaselt peetavate läbirääkimiste käigus teiselt teenuseosutajalt teavet, kasutab seda teavet üksnes sel eesmärgil, milleks see esitati, ning peab alati kinni edastatud või salvestatud teabe konfidentsiaalsuse nõudest¹.
2. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima meetmed üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste kasutamisel edastatud teabe ja asjaomaste liiklusandmete konfidentsiaalsuse kaitsmiseks viisil, mis ei ole diskrimineeriv ega piira põhjendamatult telekommunikatsiooniteenuste osutamist.

ARTIKKEL 10.61

Telekommunikatsiooni ühenduvus

Lepinguosalised tunnistavad, et selleks, et inimesed ja ettevõtjad saaksid juurdepääsu kaubandusest tulenevale kasule, on oluline tagada väga suure läbilaskevõimega võrkude ja kvaliteetsete telekommunikatsiooniteenuste kättesaadavus ja kasutamine, sealhulgas maapiirkondades ja kõrvalistes piirkondades.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et selle kohustuse täitmiseks võib lepinguosaline võimaldada jõustada teenuseosutajate vahelisi konfidentsiaalsuse tagamise kokkuleppeid.

5. ALAJAGU

FINANTSTEENUSED

ARTIKKEL 10.62

Kohaldamisala

1. Käesolevat alajagu kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad finantsteenuste osutamist. Käesolevat alajagu ei kohaldata artikli 10.10 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ või artikli 10.18 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ kohaselt vastu võetud või kehtima jäetud meetmete mittevastavate aspektide suhtes.
2. Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab artikli 10.3 „Mõisted“ punktis a osutatud „tegevus, mida viiakse ellu valitsuse funktsioonide täitmisel“ järgmist:
 - a) keskpanga, rahandusasutuse või muu avalik-õigusliku üksuse tegevus raha- või vahetuskursipoliitika elluviimisel;
 - b) tegevus, mis on osa seadusega ette nähtud sotsiaalkindlustussüsteemist või riiklikust pensionikavast; ja
 - c) avalik-õigusliku üksuse muu tegevus lepinguosalise või tema avalik-õiguslike üksuste nimel või tagatisel või nende rahalisi vahendeid kasutades.

3. Kui lepinguosaline lubab oma finantsteenuste osutajatel viia ellu mõnda lõike 2 punktis b või c osutatud tegevust avalik-õigusliku üksuse või finantsteenuste osutajaga konkureerides, arvatakse see tegevus artikli 10.3 „Mõisted“ punktis m osutatud „teenuse“ hulka.
4. Artikli 10.3 „Mõisted“ punkti a ei kohaldata käesoleva alajaoga hõlmatud teenuste suhtes.

ARTIKKEL 10.63

Mõisted

Käesolevas alajaos, käesoleva peatüki B jaos „Investeeringute liberaliseerimine“, C jaos „Piiriülene teenustekaubandus“ ja D jaos „Füüsiliste isikute ärilisel eesmärgil sisenemine ja ajutine viibimine“ ning E jao „Reguleeriv raamistik“ 1. alajaos „Siseriiklik reguleerimine“ kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „finantsteenuse“ – igasugune finantsilist laadi teenus, mida pakub lepinguosalise finantsteenuste osutaja. Finantsteenuste hulka kuuluvad kõik kindlustusteenused ja kindlustusega seotud teenused ning kõik panga- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus). Finantsteenuste hulka kuulub järgmist liiki tegevus:
- i) kindlustus ja kindlustusega seotud teenused:
- A) otsekindlustus (sealhulgas kaaskindlustus):
- 1) elukindlustus ja

- 2) kahjukindlustus;
 - B) edasikindlustus ja retrotsessioon;
 - C) kindlustuse vahendamine, nagu tegevus kindlustusmaakleri või -agendina; ja
 - D) kindlustuse lisateenused, nagu nõustamine, kindlustusmatemaatika, riskihindamine ja kahjukäsitletus;
- ii) panga- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus):
- A) hoiuste ja muude tagasimakstavate rahaliste vahendite vastuvõtmine avalikkuselt;
 - B) iga liiki laenamine, sealhulgas tarbijakrediit, hüpoteeklaen, faktooring ja äritehingute finantseerimine;
 - C) kapitalirent;
 - D) kõik makse- ja rahaedastusteenused, sealhulgas krediit-, makse- ja deebetkaardid, reisisõidud ja pangavekslid;
 - E) tagatis- ja garantiitehingud;

F) kauplemine oma või klientide arvel kas börsil, börsivälisel turul või mõnel muul viisil järgmisega:

- 1) rahaturu instrumendid (sealhulgas tšekid, vekslid, hoiusesertifikaadid);
- 2) välisvaluuta;
- 3) tuletistooted, sealhulgas futuurid ja optsioonid;
- 4) valuutakursi ja intressimäära instrumendid, sealhulgas sellised finantsinstrumendid nagu vahetustehingud ja intressiforvardid;
- 5) vabalt võõrandatavad väärtpaberid ning
- 6) muud vabalt kaubeldavad maksevahendid ja finantsvarad, sealhulgas väärismetallikangid;

G) osalemine iga liiki väärtpaberite emissioonides, sealhulgas väärtpaberite emissiooni garanteerimine ja väärtpaberite agendina paigutamine (kas riiklikus või erasektoris) ja nende tegevustega seotud teenuste osutamine;

H) rahamaakleri tegevus;

- I) varahaldus, sealhulgas sularaha- või portfelliholdus, kõik ühisinvesteeringute haldamise vormid, pensionifondide valitsemine, hooldus-, hoiustamis- ja usaldusteenused;
 - J) finantsvarade, sealhulgas väärtpaberite, tuletistoodete ja teiste vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud arveldus- ja kliirimisteenused;
 - K) finantsteabe vahendamine ja edastamine ning finantsandmete töötlemine ja asjakohase tarkvara pakkumine ning
 - L) nõustamis-, vahendus- ja muud finantsabiteenused, mis on seotud punktides A–K loetletud tegevustega, sealhulgas krediidiinfo ja -analüüs, investeeringute ja väärtpaberiportfellidega seotud uuringud ja nõustamine, samuti nõustamine seoses äriühingute omandamise ja restruktureerimise ning strateegiaga;
- b) „finantsteenuse osutaja“ – lepinguosalise füüsiline või juriidiline isik, kes soovib osutada või osutab finantsteenuseid, välja arvatud avalik-õiguslik üksus;
- c) „avalik-õiguslik üksus“ –
- i) lepinguosalise riigi valitsus, keskpank või rahandusasutus või lepinguosalise omanduses või tema kontrolli all olev üksus, mille peamine ülesanne on täita valitsuse või valitsustegevusega seotud funktsioone, välja arvatud peamiselt kaubanduslikel tingimustel finantsteenuseid osutavad üksused; või

- ii) eraõiguslik üksus, mis täidab funktsioone, mida tavaliselt täidab keskpank või rahandusasutus: siis, kui ta neid funktsioone täidab;
- d) „uus finantsteenuse“ – finantsilist laadi teenus, sealhulgas olemasolevate ja uute toodetega või toote kättetoimetamisviisiga seotud teenused, mida ükski finantsteenuste osutaja lepinguosalise territooriumil ei osuta, kuid mida osutatakse teise lepinguosalise territooriumil; ja
- e) „iseregulatsiooni organ“ – valitsusväline organ, sealhulgas väärtpaberi- või futuurbörs või -turg, arveldusasutus või muu organisatsioon või ühendus, mis teostab reguleerimis- või järelevalvevolitusi finantsteenuste osutajate suhtes õigusakti või keskvalitsuse, piirkondliku või kohaliku omavalitsuse või asutuse või volituse alusel.

ARTIKKEL 10.64

Usaldatavusnõuetega seotud erand

1. Ükski käesoleva lepingu sätte ei keela lepinguosalisel võtta vastu või jätta kehtima meetmeid usaldatavusnõuetega seotud põhjustel, nagu:
 - a) investorite, hoiustajate, kindlustusvõtjate või selliste isikute kaitse, kelle suhtes finantsteenuse osutajal on usaldussuhtest tulenev kohustus; või
 - b) lepinguosalise finantssüsteemi terviklikkuse ja stabiilsuse tagamine.

2. Kui sellised meetmed ei ole kooskõlas käesoleva lepingu sätetega, ei kasutata neid lepinguosalise käesolevast lepingust tulenevate kohustuste vältimiseks.

ARTIKKEL 10.65

Teabe avalikustamine

Käesoleva lepingu ühtki sätet ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist avalikustama üksikute klientide tehingute ja kontodega seotud teavet või avalik-õiguslike üksuste valduses olevat salajast või ärisaladusena käsitatavat teavet.

ARTIKKEL 10.66

Rahvusvahelised standardid

1. Kumbki lepinguosaline pöörab nõuetekohast tähelepanu sellele, et tema territooriumil rakendataks ja kohaldataks finantsteenuste sektori reguleerimise ja järelevalve ning finantsteenuste sektoris maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise vastu võitlemise valdkonnas rahvusvaheliselt kokkulepitud standardeid. Sellised rahvusvaheliselt kokkulepitud standardid on muu hulgas standardid, mille on vastu võtnud G20, finantsstabiilsuse nõukogu, Baseli pangajärelevalve komitee, eelkõige selle „Tõhusa pangandusjärelevalve üldpõhimõtted“, Rahvusvaheline Kindlustusjärelevalve Assotsiatsioon, eelkõige selle „Kindlustusjärelevalve üldpõhimõtted“, Rahvusvaheline Väärtpaberijärelevalve Organisatsioon, eelkõige selle „Väärtpaberite reguleerimise eesmärgid ja põhimõtted“, rahapesuvastane töökond ning maksualase läbipaistvuse ja teabevahetuse ülemaailmne foorum.

2. Lepinguosalised seavad eesmärgi teha koostööd ja vahetada teavet rahvusvaheliste standardite väljatöötamise kohta.

ARTIKKEL 10.67

Uued finantsteenused lepinguosalise territooriumil

1. Kumbki lepinguosaline lubab tema territooriumil asutatud teise lepinguosalise finantsteenuste osutajal osutada mis tahes uut finantsteenust, mida ta oma õigusnormide kohaselt lubaks samasuguses olukorras osutada oma finantsteenuste osutajatel, tingimusel et uue finantsteenuse kasutuselevõtmine ei nõua uue seaduse vastuvõtmist ega kehtiva seaduse muutmist. See ei kehti lepinguosalise territooriumil asutatud teise lepinguosalise finantsteenuste osutajate filiaalide suhtes.
2. Lepinguosaline võib määrata kindlaks institutsioonilise ja õigusliku vormi, mille kaudu võib teenust osutada, ning nõuda teenuse osutamiseks tegevusloa olemasolu. Tegevusloa olemasolu nõude korral tehakse otsus mõistliku aja jooksul ja tegevusloa andmisest võib keelduda üksnes usaldatavusnõuetega seotud kaalutlustel.

ARTIKKEL 10.68

Iseregulatsiooni organid

Kui lepinguosaline nõuab teise lepinguosalise finantsteenuste osutajatelt oma territooriumil finantsteenuste osutamiseks liikmesust, osalemist või juurdepääsu omamist iseregulatsiooni organis, tagab lepinguosaline, et kõnealune iseregulatsiooni organ täidab artiklites 10.6 „Võrdne kohtlemine“, 10.7 „Enamsoodustusrežiim“, 10.16 „Võrdne kohtlemine“ ja 10.17 „Enamsoodustusrežiim“ sätestatud kohustusi.

ARTIKKEL 10.69

Kliiringu- ja maksesüsteemid

Võrdse kohtlemise aluseks olevate tingimuste kohaselt tagab pool tema territooriumil asutatud teise poole finantsteenuste osutajatele juurdepääsu avalik-õiguslike üksuste makse- ja kliiringusüsteemidele ning tavalises äritegevuses kättesaadavatele ametlikele rahastamis- ja refinantseerimisallikatele. Käesoleva artikliga ei anta juurdepääsu lepinguosalise viimase instantsi laenajatele.

6. ALAJAGU

RAHVUSVAHELISED MERETRANSPOORDITEENUSED

ARTIKKEL 10.70

Kohaldamisala ja mõisted

1. Käesolevas alajaos sätestatakse käesoleva peatüki B jao „Investeeringute liberaliseerimine“, C jao „Piiriülene teenustekaubandus“ ja D jao „Füüsiliste isikute ärilisel eesmärgil sisenemine ja ajutine viibimine“ kohaselt rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutamist reguleeriva raamistiku põhimõtted ning seda kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad rahvusvaheliste meretransporditeenuste kaubandust. Käesolevat alajagu ei kohaldata artikli 10.10 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ või artikli 10.18 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ kohaselt vastu võetud või kehtima jäetud meetmete mittevastavate aspektide suhtes.
2. Käesolevas alajaos ning käesoleva peatüki B jaos „Investeeringute liberaliseerimine“, C jaos „Piiriülene teenustekaubandus“ ja D jaos „Füüsiliste isikute ärilisel eesmärgil sisenemine ja ajutine viibimine“ kasutatakse järgmisi mõisteid:
 - a) „konteinerjaama- ja depooteenused“ – toimingud, mis seisnevad konteinerite hoiustamises sadamaaladel või sisemaal, et neid täis või tühjaks laadida, remontida ja saadetise jaoks ette valmistada;

- b) „tollivormistus“ – toimingud, mis seisnevad kaubasaadetiste impordi, ekspordi või transiidiga seotud tolliformaalsuste täitmises teise isiku nimel, olenemata sellest, kas see on teenuseosutaja põhitegevus või täiendab tema põhitegevust;
- c) „uksest ukseni või mitmeliigiline transport“ – veose transport, mille korral kasutatakse rohkem kui üht transpordiliiki, sh rahvusvahelist meretransporti, ning mis toimub üheainsa veodokumendi alusel;
- d) „fiiderteenused“ – rahvusvaheliste veoste, sealhulgas konteinerveoste, tükikaubaveoste ning kuivpuistlasti ja vedellasti eel- ja edasivedu meritsi lepinguosalise territooriumil asuvate sadamate vahel, kui selline rahvusvaheline veos on teel, s.t suundub sihtkohta või saabub lastimissadamast, mis asub väljaspool kõnealuse lepinguosalise territooriumi;
- e) „ekspedeerimisteenused“ – tegevus, mis seisneb lastisaatjate nimel veotoimingute korraldamises ja järelevalves veo- ja abiteenuste tellimise, dokumentide koostamise ja äriteabe andmise kaudu;
- f) „rahvusvaheline veos“ – veos, mida transporditakse ühe lepinguosalise sadama ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel või liidu eri liikmesriikide sadamate vahel;
- g) „rahvusvahelised meretransporditeenused“ – reisijate või lasti transport merelaevadega ühe lepinguosalise sadama ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel, sealhulgas otselepingute alusel muude transporditeenuste osutajatega, et tagada uksest ukseni või mitmeliigiline transport üheainsa veodokumendi alusel, kuid mitte selliste muude transporditeenuste osutamine;

- h) „laevade agenteerimisteenused“ – toimingud, mis seisnevad asjaomases geograafilises piirkonnas ühe või enama laevaliini või laevandusettevõtja ärihuvide esindamises agendina järgmistel eesmärkidel:
- i) meretranspordi- ja sellega seotud teenuste turustamine ja müük pakkumise tegemisest arve esitamiseni, meretranspordi veokirjade väljastamine ettevõtjate nimel, vajalike abiteenuste ost ja edasimüük, dokumentide koostamine ja äriteabe andmine;
 - ii) ettevõtjate nimel tegutsemine, korraldades vajaduse korral laevade sadamaskäike ja lasti vastuvõtmist;
- i) „meretranspordi abiteenused“ – mereveoste käitlemisteenused, tollivormistusteenused, konteinerjaama- ja depooteenused, laevade agenteerimisteenused ja mereveoste ekspedeerimisteenused; ning
- j) „mereveoste käitlemisteenused“ – stividorettevõtjate, sealhulgas terminalioperaatorite tegevus, välja arvatud kaitöötajate otsene tegevus, kui nende töö on korraldatud stividorettevõtjatest ja terminalioperaatoritest sõltumatult. Mõiste hõlmab järgmise tegevuse korraldamist ja järelevalvet:
- i) laevade lastimine ja lossimine;
 - ii) veoste kinnitamine ja kinnitustest lahtivõtmine ning

- iii) veoste vastuvõtmine või väljastamine ning enne lastimist või pärast lossimist hoiustamine.

ARTIKKEL 10.71

Kohustused

1. Kumbki lepinguosaline tagab kaubanduslikel ja mittediskrimineerivatel alustel piiramatu juurdepääsu rahvusvahelisele meretransporditurule ja -kaubandusele:
 - a) võimaldades teise lepinguosalise lipu all sõitvatele või teise lepinguosalise teenuseosutajate käitatavatele laevadele vähemalt sama soodsat kohtlemist kui oma laevadele muu hulgas seoses järgmisega:
 - i) juurdepääs sadamatele;
 - ii) sadamataristu ja -teenuste kasutamine;
 - iii) meretranspordi abiteenuste kasutamine;
 - iv) nendega seotud lõivud ja tasud ning
 - v) tolliteenused ning kaikohtade ja lastimis- ja lossimisrajatiste määramine;

- b) lubades teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatel oma territooriumil ettevõtte asutada ja seda käitada tingimustel, mis ei ole vähem soodsad tingimustest, mida ta võimaldab oma teenuseosutajatele;
- c) tehes teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatele mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel kättesaadavaks järgmised teenused oma sadamates: lootsiteenused; puksiirabi; toiduainetega varustamine; kütuse ja veega varustamine; prügi ja ballastvee kõrvaldamine; sadamakapteni teenused; navigeerimisabi; avariiremondi vahendid; ankrukoht; kai- ja sildumisteenused ning laeva tööks vajalikud kaldateenused, sealhulgas side ning vee- ja elektrivarustus;
- d) lubades teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatel vajaduse korral pädeva asutuse loal paigutada Uus-Meremaa sadamate vahel või liidu liikmesriigi sadamate vahel ümber nende omanduses olevaid või renditud tühje konteinereid, mida ei veeta tasu eest lastina; ja
- e) lubades teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatel vajaduse korral pädeva asutuse loal osutada fiiderteenuseid Uus-Meremaa sadamate vahel või liikmesriigi sadamate vahel.

2. Lõike 1 punktide a ja b kohaldamisel lepinguosalised:

- a) ei sätesta kolmandate riikidega edaspidi sõlmitavates meretransporditeenuste lepingutes lastijaotuse kokkuleppeid, sealhulgas puist- ja vedellasti ning liinivedude osas;

- b) lõpetavad punktis a osutatud kehtivad lastijaotuse kokkulepped, mis on sätestatud varasemates lepingutes, mõistliku aja jooksul; ja
- c) ei võta vastu ega jäta kehtima haldus-, tehnilisi ega muid meetmeid, mis võivad kujutada endast rahvusvaheliste meretransporditeenuste vaba osutamise varjatud piiramist või millel samasuguste tingimuste korral võib olla meelevaldne või põhjendamatu diskrimineeriv mõju.

11. PEATÜKK

KAPITALI LIIKUMINE, MAKSED JA ÜLEKANDED

ARTIKKEL 11.1

Maksed ja ülekanded

Kumbki lepinguosaline lubab kooskõlas Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirja asjakohaste sätetega teha vabalt konverteeritavas valuutas mis tahes makseid või ülekandeid, mis on seotud käesoleva lepingu kohaldamisalasse kuuluvate maksebilansi jooksevkonto tehingutega.

ARTIKKEL 11.2

Kapitali liikumine

Kumbki lepinguosaline lubab maksebilansi kapitali- ja finantskonto tehingute puhul kapitali vaba liikumist investeringute liberaliseerimise ja muude 10. peatükis „Investeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ osutatud tehingute tarbeks.

ARTIKKEL 11.3

Kapitali liikumist, makseid ja ülekandeid käsitlevate õigusnormide kohaldamine

1. Artikleid 11.1 „Maksed ja ülekanded“ ja 11.2 „Kapitali liikumine“ ei tõlgendata nii, nagu takistaksid need lepinguosalist kohaldamast oma õigusnorme, mis käsitlevad:

- a) pankrotti, maksejõuetust või võlausaldajate õiguste kaitset;
- b) väärtpaberite, tuletisinstrumentide, näiteks futuuride või optsioonide või muude finantsinstrumentide emiteerimist, nendega kauplemist või nendega tehingute tegemist;
- c) finantsaruandlust või arvepidamist kapitali liikumise, maksete või ülekannete kohta, kui see on vajalik õiguskaitse- või finantsjärelevalveasutuste abistamiseks;
- d) kuri- või väärtegusid, kelmusi või pettusi;

- e) haldus- või kohtumenetlustes tehtud ettekirjutuste või otsuste täitmise tagamist ja
- f) sotsiaalkindlustust, riiklikke pensioniskeeme või kohustuslikke säästuskeeme.

2. Kumbki lepinguosaline ei kohalda lõikes 1 osutatud õigusnorme meelevaldselt või diskrimineerivalt ega viisil, mis kujutaks endast kapitali liikumise, maksete või ülekannete varjatud piiramist.

12. PEATÜKK

DIGIKAUBANDUS

A JAGU

ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 12.1

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad elektrooniliste vahendite abil toimuvat kaubandust.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata järgmise suhtes:
- a) audiovisuaalteenused;
 - b) lepinguosalise poolt või nimel hoitav või töödeldav teave või sellise teabega seotud meetmed, sealhulgas selle kogumisega seotud meetmed; ja
 - c) Uus-Meremaa poolt vastu võetud või kehtima jäetud meetmed, mida Uus-Meremaa peab vajalikuks, et kaitsta või edendada maooride õigusi, huve, kohustusi ja vastutust¹ käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes, sealhulgas selleks et täita Uus-Meremaa kohustusi, mis tulenevad te Tiriti o Waitangist/Waitangi lepingust, tingimusel et neid meetmeid ei kasutata teise lepinguosalise isikute meelevaldseks või põhjendamatuks diskrimineerimiseks ega elektrooniliste vahendite abil toimuva kaubanduse varjatud piiramiseks. 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“ ei kohaldata te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu, sealhulgas sellest tulenevate õiguste ja kohustuste laadi tõlgendamise suhtes.

ARTIKKEL 12.2

Mõisted

1. Käesolevas peatükis kasutatakse 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ artiklis 10.3 „Mõisted“ määratletud mõisteid.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et maooride õigused, huvid, kohustused ja vastutus hõlmavad mätauranga Māoriga seotud õigusi, huve, kohustusi ja vastutust.

2. Käesolevas peatükis kasutatakse mõistet „üldkasutatav telekommunikatsiooniteenus“ artikli 10.47 „Mõisted“ punktis i määratletud tähenduses.

3. Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tarbija“ – füüsiline isik, kes kasutab üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust muul kui kutsealasel eesmärgil;
- b) „digitaalne hange“ – elektrooniliste vahendite abil tehtav hange;
- c) „otseturundusteade“ – igasugune kommertsreklaam, mille raames isik edastab turundussõnumeid otse kasutajale, kasutades üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust, sealhulgas elektronposti või lühisõnumi- või multimeediasõnumiteenust;
- d) „elektrooniline autentimine“ – elektrooniline kontrolliprotsess või -toiming, mis võimaldab kindlaks teha:
 - i) isiku elektroonilised identifitseerimisandmed või
 - ii) elektrooniliste andmete päritolu ja tervikluse;
- e) „elektrooniline arveldamine“ või „e-arveldamine“ – tarnijate ja ostjate vahel arvete automaatne loomine, vahetamine ja töötlemine, kasutades struktureeritud digitaalset vormingut;

- f) „e-tempel“ – juriidilise isiku kasutatavad elektroonilised andmed, mis on lisatud muudele elektroonilistele andmetele või on nendega loogiliselt seotud, et tagada nende muude andmete päritolu ja terviklus;
- g) „e-allkiri“ – elektroonilised andmed, mis on lisatud muudele elektroonilistele andmetele või on nendega loogiliselt seotud ning:
 - i) mida võib kasutada allkirja andja identifitseerimiseks seoses muude elektrooniliste andmetega ja
 - ii) mida allkirja andja kasutab selleks, et leppida kokku muudes elektroonilistes andmetes¹;
- h) „internetiühenduse teenus“ – üldkasutatav telekommunikatsiooniteenus, mis võimaldab juurdepääsu internetile ja seega ühendust praktiliselt kõigi internetiga ühendatud lõpp-punktidega, olenemata kasutatavast võrgutehnoloogiast ja lõppseadmest;
- i) „isikuandmed“ – andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta;
- j) „kaubanduse haldusdokument“ – lepinguosalise väljastatud või kontrollitud vorm, mis seoses kaupade impordi või ekspordiga tuleb täita importija või eksportija poolt või nimel; ja
- k) „kasutaja“ – üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust kasutav isik.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see määratlus ei takista lepinguosalist omistamast suuremat õiguslikku mõju e-allkirjale, mis vastab teatavatele nõuetele, nagu märges selle kohta, et andmeid ei ole muudetud, või allkirja andja isikusamasuse kontrollimine.

ARTIKKEL 12.3

Reguleerimisõigus

Lepinguosalised kinnitavad veel kord mõlema lepinguosalise õigust kehtestada oma territooriumil õigusnorme, et saavutada õiguspäraseid poliitikaeesmärke sellistes valdkondades nagu inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitse, sotsiaalteenused, riiklik haridus, ohutus, keskkond, sealhulgas kliimamuutused, avalik kõlblus, sotsiaal- ja tarbijakaitse, loomade heaolu, eraelu puutumatus ja andmekaitse, kultuurilise mitmekesisuse edendamine ja säilitamine ning Uus-Meremaa puhul maoride õiguste, huvide, kohustuste ja vastutuse edendamine või kaitse.

B JAGU

PIIRIÜLENE ANDMEEDASTUS JA ISIKUANDMETE KAITSE

ARTIKKEL 12.4

Piiriülene andmeedastus

1. Lepinguosalised kohustuvad tagama piiriülese andmeedastuse, et hõlbustada kaubandust digimajanduses, ning tunnistavad, et kummalgi lepinguosalisel võivad olla sellega seoses oma regulatiivsed nõuded.

2. Seetõttu ei piira kumbki lepinguosaline käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluva tegevuse raames lepinguosaliste vahel toimuvat piiriülest andmeedastust järgmiselt:

- a) nõudes oma territooriumil asuvate andmetöötlusseadmete või võrguelementide kasutamist andmetöötluseks, sealhulgas nõudes oma territooriumil sertifitseeritud või heaks kiidetud andmetöötlusseadmete või võrguelementide kasutamist;
- b) nõudes andmete lokaliseerimist oma territooriumil;
- c) keelates andmete säilitamise või töötlemise teise lepinguosalise territooriumil või
- d) seades andmete piiriülese edastamise tingimuseks oma territooriumil asuvate andmetöötlusseadmete või võrguelementide kasutamise või andmete lokaliseerimise oma territooriumil.

3. Lepinguosalised mõistavad, et käesoleva artikli sätted ei keela lepinguosalistel võtta vastu või jätta kehtima artikli 25.1 „Üldised erandid“ kohaseid meetmeid kõnealuses artiklis osutatud avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks, mida käesoleva artikli kohaldamisel tõlgendatakse vajaduse korral viisil, mis võtab arvesse digitehnoloogia arengut. Eelmine lause ei mõjuta muude käesolevas lepingus sätestatud erandite kohaldamist käesoleva artikli suhtes.

4. Lepinguosalised jälgivad käesoleva artikli rakendamist ja hindavad selle toimimist kolme aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist, kui nad ei lepi kokku teisiti. Lepinguosaline võib igal ajal teha teisele lepinguosalisele ettepaneku käesolev artikkel läbi vaadata. Sellist taotlust kaalutakse vastutulelikult.

5. Seoses lõikes 4 osutatud läbivaatamisega ja Waitangi uurimiskomisjoni 19. novembri 2021. aasta aruande Wai 2522 avaldamisega Uus-Meremaa:

- a) kinnitab veel kord oma jätkuvat suutlikkust toetada ja edendada maooride huve käesoleva lepingu alusel ning
- b) kinnitab oma kavatsust kaasata maoorid eesmärgiga tagada, et lõikes 4 osutatud läbivaatamisel võetaks arvesse Uus-Meremaa jätkuvat vajadust toetada maoorisid viimaste õiguste ja huvide teostamisel, ning täita oma kohustusi, mis tulenevad te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu ja selle põhimõtete rakendamisest.

ARTIKKEL 12.5

Isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse

- 1. Kumbki lepinguosaline tunnistab, et isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse on põhiõigus ning et sellega seotud ranged standardid aitavad suurendada tarbijate usaldust digikaubanduse vastu.
- 2. Kumbki lepinguosaline võib võtta vastu või jätta kehtima meetmed, mida ta peab vajalikuks isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse tagamiseks, sealhulgas isikuandmete piiriülest edastamist käsitlevate eeskirjade vastuvõtmise ja kohaldamise kaudu. Ükski käesoleva lepingu säte ei mõjuta isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitset, mis on tagatud kummagi lepinguosaliste meetmetega.

3. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele kõikidest lõikes 2 osutatud meetmetest, mille ta vastu võtab või kehtima jätab.

4. Kumbki lepinguosaline avaldab teabe isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse kohta, mille ta tagab digikaubanduse kasutajatele, sealhulgas:

- a) teabe selle kohta, kuidas üksikisikud saavad kasutada õiguskaitsevahendeid, juhul kui digikaubandusest tulenevalt on rikutud nende isikuandmete või eraelu puutumatuse kaitset; ning
- b) suunised ja muu teabe selle kohta, kuidas ettevõtjad täidavad kohaldatavaid õiguslikke nõudeid isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse alal.

C JAGU

ERISÄTTED

ARTIKKEL 12.6

Elektroonilise edastuse suhtes kohaldatavad tollimaksud

1. Lepinguosaline ei kehtesta tollimakse ühe lepinguosalise isiku ja teise lepinguosalise isiku vahelise elektroonilise edastuse suhtes.

2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõige 1 ei takista lepinguosalist kehtestamast elektroonilise edastuse suhtes siseriiklikke makse, lõive või muid tasusid, tingimusel et sellised maksud, lõivud või tasud kehtestatakse kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 12.7

Eelneva loa puudumise põhimõte

1. Kumbki lepinguosaline püüab elektrooniliselt osutatavate teenuste suhtes mitte kehtestada eelneva loa nõuet ega muud samaväärse toimega nõuet.
2. Lõige 1 ei piira lepinguosaliste õigust kohaldada loasüsteeme, mis ei ole suunatud otse ja eranditult elektrooniliselt osutatavatele teenustele, ja telekommunikatsiooni valdkonna eeskirju.

ARTIKKEL 12.8

Lepingute elektrooniline sõlmimine

Kui tema õigusnormides ei ole sätestatud teisiti, tagab kumbki lepinguosaline, et:

- a) lepinguid võib sõlmida elektrooniliselt;

- b) leping ei kaota õiguslikke tagajärgi, kehtivust ega täitmisele pööratavust üksnes põhjusel, et see on sõlmitud elektrooniliselt; ja
- c) elektrooniliste lepingute kasutamisele ei tehta ega säilitata muid takistusi.

ARTIKKEL 12.9

Elektrooniline autentimine

1. Lepinguosaline ei eita e-dokumendi, e-allkirja, e-templi ega elektroonilisel autentimisel saadud autentimisandmete õiguslikke tagajärgi ega nende vastuvõetavust kohtumenetluses tõendina üksnes sel põhjusel, et need on elektroonilisel kujul, välja arvatud lepinguosalise õigusnormides ettenähtud asjaolude korral.
2. Lepinguosaline ei võta vastu ega jäta kehtima meetmeid:
 - a) millega keelatakse e-tehingu osalistel määrata vastastikku kindlaks oma e-tehingu jaoks sobivad elektroonilise autentimise meetodid või
 - b) mille tulemusena e-tehingu osalistel ei ole võimalik õigus- ja haldusasutustele tõendada, et elektroonilise autentimise kasutamine selles e-tehingus on kooskõlas kohaldatavate õiguslike nõuetega.

3. Olenemata lõikest 2 võib lepinguosaline teatavat liiki e-tehingute puhul nõuda, et elektroonilise autentimise meetod peab:

- a) olema sertifitseeritud selle lepinguosalise õigusnormide kohaselt akrediteeritud asutuse poolt või
- b) vastama teatavatele toimimisstandarditele, mis on objektiivsed, läbipaistvad ja mittediskrimineerivad ning seotud üksnes asjaomase e-tehingute liigi eriomadustega.

4. Lepinguosaline kohaldab lõikeid 1–3 oma õigusnormides sätestatud ulatuses muude elektrooniliste protsesside või vahendite suhtes, mida kasutatakse e-tehingute hõlbustamiseks või võimaldamiseks, nagu e-ajatemplid või e-andmevahetusteenused.

ARTIKKEL 12.10

Elektrooniline arveldamine

1. Lepinguosalistes tunnistavad elektroonilise arveldamise standardite tähtsust digitaalsete hankesüsteemide keskse elemendina, mis toetab koostalitlusvõimet ja digikaubandust, ning seda, et selliseid süsteeme saab kasutada ka ettevõtjatevahelistes ning ettevõtjate ja tarbijate vahelistes e-tehingutes.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et elektroonilise arveldamisega seotud meetmete rakendamine tema jurisdiktsioonis kavandatakse nii, et see toetab piiriülest koostalitlusvõimet. Elektroonilise arveldamisega seotud meetmete väljatöötamisel võtab kumbki lepinguosaline arvesse asjakohaseid rahvusvahelisi raamistikke, suuniseid või soovitusi, kui need on olemas.

3. Lepinguosalised püüavad jagada elektroonilise arveldamise ja digitaalsete hankesüsteemidega seotud parimaid tavasid.

ARTIKKEL 12.11

Lähtekoodi edastamine või juurdepääs sellele

1. Lepinguosalised tunnistavad digitehnoloogia kasutamise kasvavat sotsiaalset ja majanduslikku tähtsust ning selle tehnoloogia, sealhulgas tarkvara lähtekoodi ohutu ja vastutustundliku arendamise ja kasutamise olulisust üldsuse usalduse suurendamise seisukohast.
2. Lepinguosaline ei nõua teise lepinguosalise isikule kuuluva tarkvara lähtekoodi edastamist ega juurdepääsu sellele lähtekoodile eeltingimusena selle tarkvara või seda tarkvara sisaldavate toodete impordiks, ekspordiks, levitamiseks, müügiks või kasutamiseks tema territooriumil või tema territooriumilt¹.
3. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõige 2:
 - a) ei ole kohaldatav tarkvara lähtekoodi vabatahtliku üleandmise või sellele juurdepääsu andmise suhtes teise lepinguosalise isiku poolt kaubanduslikel alustel, näiteks riigihanketehingu või vabalt läbiräägitud lepingu raames; ja

¹ Käesolev artikkel ei takista lepinguosalist nõudmast juurdepääsu andmist elutähtsa taristu puhul kasutatavale tarkvarale ulatuses, mis on vajalik elutähtsa taristu tõhusa toimimise tagamiseks, tingimusel et kohaldatakse loata avalikustamise vastaseid kaitsemeetmeid.

- b) ei mõjuta lepinguosalise reguleerivate, haldus-, õiguskaitse- või kohtuasutuste õigust nõuda tarkvara lähtekoodi muutmist, et see vastaks lepinguosalise õigusnormidele, mis ei ole käesoleva lepinguga vastuolus.

4. Ükski käesoleva artikli säte ei mõjuta:

- a) lepinguosalise reguleerivate asutuste, õiguskaitse-, kohtu- või vastavushindamisasutuste õigust saada uurimise või kontrolli, täitemeetmete või kohtumenetluse eesmärgil kas enne või pärast importi, eksporti, levitamist, müüki või kasutamist juurdepääs tarkvara lähtekoodile, et teha kindlaks vastavus lepinguosalise õigusnormidele, sealhulgas diskrimineerimiskeeldu ja kallutatuse vältimist käsitlevatele õigusnormidele, tingimusel et kohaldatakse loata avalikustamise vastaseid kaitsemeetmeid;
- b) lepinguosalise konkurentsiasutuse või muu asjaomase organi nõudeid heastada konkurentsioiguse rikkumine;
- c) intellektuaalomandiõiguste kaitset ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist ega
- d) lepinguosalise õigust võtta meetmeid kooskõlas artikli 14.1 „Riigihankelepingu teatavate sätete inkorporeerimine“ lõike 2 punktiga a, mille kohaselt riigihankelepingu III artikkel inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.

ARTIKKEL 12.12

Tarbijate usaldus internetis

1. Tunnistades vajadust suurendada tarbijate usaldust digikaubanduse vastu, võtab kumbki lepinguosaline vastu või jätab kehtima meetmed, mille eesmärk on tagada e-kaubanduses tehinguid tegevate tarbijate tõhus kaitse, sealhulgas meetmed, millega:
 - a) keelustatakse ebaausad ja pettuses seisnevad äritavad, sealhulgas eksitamine kaubanduses;
 - b) kohustatakse kaupade tarnijaid ja teenuste osutajaid tegutsema heas usus ja järgima ausaid äritavasid, sealhulgas austama tarbijate õigusi seoses kaupade ja teenustega, mida tarbija ei ole tellinud; ning
 - c) tagatakse tarbijatele nende õiguste rikkumise korral juurdepääs õiguskaitsele, sealhulgas õigus kasutada õiguskaitsevahendeid juhtudel, kui kauba või teenuse eest on tasutud, kuid kaupa ei tarnita või teenust ei osutata kokkulepitud viisil.
2. Kumbki lepinguosaline tagab e-kaubanduses tehinguid tegevate tarbijate kaitse taseme, mis on vähemalt samaväärne tasemega, mis on lepinguosalise õigusnormide ja poliitika alusel tarbijatele tagatud mitteelektroniliste vahendite abil toimivas kaubanduses.
3. Lepinguosalsed tunnistavad vajadust anda oma tarbijakaitseasutustele või muudele asjaomastele asutustele piisavad volitused õigusnormide täitmise tagamiseks ning tagada tarbijakaitseasutuste ja muude asjaomaste asutuste vaheline koostöö, et kaitsta tarbijaid ja suurendada tarbijate usaldust internetis.

4. Lepinguosalised tunnistavad piiriülese e-kaubanduse tehingutega seotud nõuete lahendamist hõlbustavate mehhanismide kasulikkust. Seetõttu uurivad lepinguosalised võimalusi teha sellised mehhanismid kättesaadavaks omavahelises piiriüleses e-kaubanduses tehtavate tehingute puhul.

ARTIKKEL 12.13

Tellimata otseturundusteated

1. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima meetmed, mille eesmärk on tagada kasutajate tõhus kaitse otseturundusteadete eest, mida nad ei ole tellinud.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et otseturundusteadeteid ei saadeta füüsilistest isikutest kasutajatele, kes ei ole andnud nõusolekut selliste teadete saamiseks. Nõusolek määratakse kindlaks kooskõlas kummagi lepinguosalise õigusega.
3. Olenemata lõikest 2 lubab lepinguosaline isikutel, kes kaupade tarnimise või teenuste osutamise raames koguvad lepinguosalise õigusnormide kohaselt kasutaja kontaktandmeid, saata sellele kasutajale otseturundusteadeteid oma sarnaste kaupade või teenuste kohta.
4. Kumbki lepinguosaline tagab, et otseturundusteated on sellistena selgelt äratuntavad, neist nähtub selgelt, kelle nimel need saadetakse, ning need sisaldavad vajalikku teavet, mis võimaldab saajal nõuda nende saatmise lõpetamist tasuta ja mis tahes hetkel.

5. Kumbki lepinguosaline tagab kasutajatele juurdepääsu õiguskaitsele selliste otseturundusteadete saatjate vastu, kes ei vasta lõigete 1–4 kohaselt vastu võetud või kehtima jäetud meetmetele.

ARTIKKEL 12.14

Koostöö digikaubandusega seotud regulatiivsetes küsimustes

1. Lepinguosalised vahetavad digikaubanduse valdkonnas teavet järgmistes regulatiivsetes küsimustes:

- a) koostalitlusvõimeliste elektrooniliste usaldus- ja autentimisteenuste tunnustamine ja hõlbustamine;
- b) otseturundusteadete käsitlemine;
- c) tarbijate kaitse internetis, sealhulgas tarbijate õiguskaitsevahendid ja tarbijate usalduse suurendamine;
- d) VKEde probleemid e-kaubanduse kasutamisel;
- e) e-riik ja
- f) muud digikaubanduse arengu seisukohast olulised küsimused.

2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et seda sätet ei kohaldata lepinguosalise selliste eeskirjade ja kaitsemeetmete suhtes, mis käsitlevad isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitset, sealhulgas isikuandmete piiriülest edastamist.
3. Lepinguosalised teevad vajaduse korral koostööd ja osalevad aktiivselt rahvusvahelistel foorumitel, et edendada digikaubanduse arengut.
4. Lepinguosalised tunnistavad vajadust teha koostööd digikaubandusega seotud küberturvalisuse küsimustes.

ARTIKKEL 12.15

Paberivaba kauplemine

1. Soovides luua piiril kaubavahetuseks paberivaba keskkonna, tunnistavad lepinguosalised vajadust kaotada kaupade impordiks, ekspordiks või transiidiks nõutavad paberkandjal vormid ja -dokumendid. Seetõttu julgustatakse lepinguosalisi võimaluse korral loobuma paberkandjal vormidest ja dokumentidest ning minema üle andmepõhises vormingus vormide ja dokumentide kasutamisele.
2. Lepinguosalised püüavad teha kaubanduse haldusdokumendid, mida nad väljastavad või kontrollivad või mis on tavapärase kaubandustegevuse käigus nõutavad, üldsusele kättesaadavaks elektroonilisel kujul. Käesoleva lõike kohaldamisel hõlmab mõiste „elektrooniline kuju“ vorminguid, mis sobivad inimsekkumiseta automaattõlgenduseks ja elektrooniliseks töötlemiseks, samuti digiteeritud pilte ja vorme.

3. Kumbki lepinguosaline püüab aktsepteerida kaubanduse haldusdokumentide elektroonilisi versioone kaubanduse haldusdokumentide paberversioonide õigusliku ekvivalendina.
4. Lepinguosalised püüavad teha omavahel ja rahvusvahelistel foorumitel koostööd eesmärgiga suurendada kaubanduse haldusdokumentide elektrooniliste versioonide aktsepteerimist.
5. Paberivaba kauplemise võimaldamisega seotud algatuste väljatöötamisel püüab kumbki lepinguosaline võtta arvesse rahvusvaheliste organisatsioonide poolt kokku lepitud meetodeid.

ARTIKKEL 12.16

Avatud internetiühendus

Lepinguosalised tunnistavad, et nende vastavatel territooriumidel asuvatele kasutajatele on kasulik, kui neil on vastavalt kummagi lepinguosalise kohaldatavatele õigusnormidele ja poliitikale võimalik:

- a) saada juurdepääs internetis kättesaadavatele soovitud teenustele ja rakendustele ning neid teenuseid ja rakendusi levitada ja kasutada mõistliku võrguhalduse tingimusel, mille raames ei blokeerita ega aeglustata andmeliiklust ärilistel põhjustel;
- b) ühendada soovitud seadmeid internetiga, tingimusel et sellised seadmed ei kahjusta võrku; ja

- c) saada juurdepääs teabele nende internetiühenduse teenuse osutaja võrguhaldustavade kohta.

13. PEATÜKK

ENERGIA JA TOORAINED

ARTIKKEL 13.1

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärk on hõlbustada lepinguosaliste vahelist kaubandust ja investeerimist, et edendada, arendada ja suurendada taastuvatest energiaallikatest energia tootmist ning toorainete säästvat tootmist, sealhulgas keskkonnahoidliku tehnoloogia kasutamise kaudu.

ARTIKKEL 13.2

Põhimõtted

1. Kummalegi lepinguosalisele jääb suveräänne õigus otsustada, kas tema territooriumil, samuti tema arhipelaagi- ja territoriaalvetes, majandusvööndis ja mandrilaval asuvad alad on kättesaadavad energiakaupade ja toorainete uurimiseks ja tootmiseks.

2. Kummalgi lepinguosalisel on õigus võtta vastu, jätta kehtima ja jõustada meetmeid, mis on vajalikud energiakaupade ja toorainetega varustamise tagamiseks ning mis on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 13.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tegevusluba“ – luba, kontsessioon või samalaadne haldus- või lepingudokument, millega lepinguosalise pädev asutus annab üksusele õiguse viia lepinguosalise territooriumil ellu teatavat majandustegevust;
- b) „tasakaalustamine“ – igasuguse kronoloogiaga toimingud ja protsessid, millega võrguoperaatorid tagavad pidevalt süsteemi sageduse säilitamise eelnevalt kindlaks määratud stabiilsusvahemikus ja nõutava kvaliteedi jaoks vajalike reservkoguste olemasolu;
- c) „energiakaubad“ – kaubad, millest toodetakse energiat ja mis on koos asjakohase HSi koodiga loetletud 13. lisa „Energiakaupade, süsivesinike ja toorainete loetelud“¹;
- d) „süsivesinikud“ – kaubad, mis on koos asjakohase HSi koodiga loetletud 13. lisa „Energiakaupade, süsivesinike ja toorainete loetelud“;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „energiakaubad“ ei hõlma põllumajandus-, metsandus- ega kalandustooteid, välja arvatud biogaas või biokütused.

- e) „toorained“ – materjalid, mida kasutatakse tööstuskaupade valmistamiseks ja mis on koos asjakohase HSi koodiga loetletud 13. lisas „Energiakaupade, süsivesinike ja toorainete loetelud“¹;
- f) „taastuvelekter“ – taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia;
- g) „taastuenergia“ – päikese-, tuule-, hüdro- ja geotermiline energia, samuti bioloogilistest ja ookeaniaallikatest ning muudest ümbritseva keskkonna allikatest toodetud energia, kui algne energiaallikas on taastuv;
- h) „standard“ – tehniliste kaubandustõkete lepingu 1. lisas määratletud standard ja
- i) „tehniline norm“ – tehniliste kaubandustõkete lepingu 1. lisas määratletud tehniline norm.

ARTIKKEL 13.4

Impordi- ja ekspordimonopolid

Lepinguosaline ei määra ega säilita ühtki määratud impordi- ega ekspordimonopoli. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab impordi- või ekspordimonopol lepinguosalise poolt üksusele antud ainuõigust või -volitust importida teiselt lepinguosaliselt energiakaupu või tooraineid või eksportida teisele lepinguosalisele energiakaupu või tooraineid².

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „toorained“ ei hõlma põllumajandus-, metsandus- ega kalandustooteid.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolev artikkel ei piira 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ kohaldamist ega hõlma õigust, mis tuleneb intellektuaalomandiõiguse andmisest.

ARTIKKEL 13.5

Ekspordihinna määramine

Lepinguosaline ei määra teisele lepinguosalisele eksporditavatele energiakaupadele ega toorainetele lubade, miinimumhinnanõuete ega muude meetmete kaudu kõrgemat hinda kui see, mis on sellistele energiakaupadele ja toorainetele määratud tema siseturul.

ARTIKKEL 13.6

Omamaine hinnakujundus

Kumbki lepinguosaline püüab tagada, et elektrienergia ja maagaasi hulgimüügihinnad kajastaksid tegelikku pakkumist ja nõudlust. Kui lepinguosaline otsustab reguleerida energiakaupade ja toorainete omamaise pakkumise hinda (edaspidi „reguleeritud hind“), võib ta seda teha üksnes avaliku poliitika õiguspärase eesmärgi saavutamiseks ning üksnes sellise reguleeritud hinna kehtestamise teel, mis on selgelt määratletud, läbipaistev, mittediskrimineeriv ja proportsionaalne.

ARTIKKEL 13.7

Tegevusluba energiakaupade ja toorainete uurimiseks ja tootmiseks

1. Kui lepinguosaline nõuab süsivesinike, elektri või toorainete uurimiseks või tootmiseks tegevusluba, teeb ta järgmist:

- a) annab tegevusloa artiklis 10.33 „Objektiivsus, erapooletus ja sõltumatus“ ja artiklis 10.34 „Avaldamine ja kättesaadav teave“ sätestatud tingimuste ja korra kohaselt ning
- b) tagab läbipaistva loaandmismenetluse ning avaldab teabe vähemalt tegevusloa liigi ja asjaomase ala või selle osa kohta sellisel viisil, et võimalikel huvitatud taotlejatel oleks võimalik taotlusi esitada.

2. Järgmistel juhtudel võib lepinguosaline süsivesinikega seoses väljastada tegevuslube artiklis 10.34 „Avaldamine ja kättesaadav teave“ ja käesoleva artikli lõike 1 punktis b sätestatud tingimusi ja korda järgimata:

- a) ala suhtes on läbi viidud eelnev menetlus, mis on kooskõlas artikliga 10.34 „Avaldamine ja kättesaadav teave“ ja käesoleva artikli lõike 1 punktiga b ning mille tulemusel tegevusluba ei väljastatud;
- b) ala on püsivalt kättesaadav uuringuteks või tootmiseks või

c) väljastatud tegevusloast on loobunud enne selle kehtivusaja lõppu.

3. Lepinguosaline võib nõuda tegevusloa saanud üksuselt rahalise või mitterahalise panuse maksmist¹. See panus määratakse kindlaks viisil, mis ei sekku tegevusloa saanud üksuse juhtimis- ja otsustusprotsessi.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et taotlejale esitatakse tema taotluse rahuldamata jätmise põhjused, et taotleja saaks kasutada edasikaebamise või läbivaatamise menetlust. Edasikaebamise või läbivaatamise kord avalikustatakse eelnevalt.

ARTIKKEL 13.8

Keskkonnamõju hindamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusnormid näevad ette energiakaupade või toorainete tootmisega seotud tegevuse keskkonnamõju hindamise, kui sellisel tegevusel võib olla keskkonnale märkimisväärne mõju.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevas lõikes kasutatud mõiste „rahaline või mitterahaline panus“ ei hõlma tagatist või makset, mis on vajalik selleks, et üksus täidaks dekomisjoneerimise rahastamise ja elluviimise kohustust, ega dekomisjoneerimisele järgneva tegevuse jaoks vajalikku tagatist või makset.

2. Seoses lõikes 1 osutatud keskkonnamõju hindamisega teeb kumbki lepinguosaline vastavalt oma õigusnormides nõutule järgmist:

- a) tagab, et kõigil huvitatud isikutel, sealhulgas valitsusvälistel organisatsioonidel, on varakult ja sobiva ajavahemiku vältel võimalik keskkonnamõju hindamises tulemuslikult osaleda ning sobiva ajavahemiku vältel võimalik keskkonnamõju hindamise aruande kohta märkusi esitada;
- b) võtab enne tegevusloa andmist arvesse keskkonnamõju hindamise tulemusi;
- c) teeb keskkonnamõju hindamise tulemused üldsusele kättesaadavaks ning
- d) vastavalt asjakohasusele teeb kindlaks ja hindab projekti märkimisväärset mõju:
 - i) elanikkonnale ja inimeste tervisele;
 - ii) elurikkusele;
 - iii) maale, mullale, veele, õhule ja kliimale ning
 - iv) kultuuripärandile ja maastikule, võttes muu hulgas arvesse ka eeldatavat mõju, mis tuleneb haavatavusest asjaomast projekti puudutavate suurõnnetuste või katastroofide ohu suhtes.

ARTIKKEL 13.9

Avamereprotsesside riskid ja ohutus

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et avamere nafta- ja gaasiammutamisprotsesside ohutuse ja keskkonnakaitsega seotud regulatiivseid funktsioone täidetakse sõltumatult regulatiivsetest funktsioonidest, mis on seotud avamere nafta- ja gaasiammutamisprotsesside majandusliku arendamise ja selle jaoks lubade andmisega, näiteks nähes selleks ette eraldi juriidilised isikud.
2. Asjakohasel juhul kehtestab kumbki lepinguosaline oma territooriumil nafta ja gaasi ohutuks avamereuurimiseks ja -tootmiseks vajalikud tingimused, et kaitsta merekeskkonda ja rannikukogukondi reostuse eest. Need tingimused peavad põhinema avamere nafta- ja gaasiammutamisprotsesside rangetel ohutus- ja keskkonnakaitsestandarditel.
3. Lepinguosalisel teevad vajaduse korral koostööd, et rahvusvahelisel tasandil edendada avamere nafta- ja gaasiammutamisprotsesside rangeid ohutus- ja keskkonnakaitsestandardeid, jagades teavet ning suurendades läbipaistvust ohutuse ja keskkonnatoime osas.

ARTIKKEL 13.10

Taastuvelektri tootjate juurdepääs energiataristule

1. Ilma et see piiraks artikli 13.7 „Tegevusluba energiakaupade ja toorainete uurimiseks ja tootmiseks“ kohaldamist, tagab kumbki lepinguosaline, et tema territooriumil asuvad taastuvelektri tootjad saavad juurdepääsu tema territooriumil asuvale elektri ülekande- ja jaotustaristule mõistliku aja jooksul pärast juurdepääsutaotluse esitamist tingimustel, mis on mittediskrimineerivad, mõistlikud, kajastavad kulusid ja võimaldavad kõnealuse taristu töökindla kasutamise.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuvad elektri ülekandetaristu omanikud või käitajad avaldavad lõikes 1 osutatud tingimused ja võtavad asjakohaseid meetmeid, et minimeerida taastuvelektri tootmise piiramist.
3. Kumbki lepinguosaline tagab tasakaalustamisturgude olemasolu, kus taastuenergia tootjad võivad hankida kaupu ja teenuseid mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel.
4. Käesolev artikkel ei piira kummagi lepinguosalise õigust kehtestada või jätta kehtima oma õigusnormides objektiivsete ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel erandeid õigusest pääseda juurde oma elektri ülekandetaristule, tingimusel et sellised erandid on vajalikud õiguspärase poliitikaeesmärgi saavutamiseks, näiteks elektrisüsteemi stabiilsuse säilitamiseks.

ARTIKKEL 13.11

Reguleeriv asutus

Kumbki lepinguosaline säilitab või asutab sõltumatu reguleeriva asutuse või mis tahes muu sõltumatu asutuse:

- a) mis on õiguslikult eraldiseisev ja funktsionaalselt eraldiseisev järgmistest üksustest ega ole nende ees aruandekohustuslik:
 - i) muud ametiasutused ja
 - ii) ettevõtjad või üksused, kes pakuvad elektrienergia ülekande- ja jaotustaristut või kellel on sellele juurdepääs; ning
- b) millele on tehtud ülesandeks lahendada mõistliku aja jooksul vaidlused, mis on seotud elektri ülekande- ja jaotustaristule juurdepääsu ja selle kasutamise asjakohaste tingimuste ja tariifidega.

ARTIKKEL 13.12

Koostöö standardite, tehniliste normide ja vastavushindamismenetluste alal

1. Kooskõlas artiklitega 9.5 „Rahvusvahelised standardid“ ja 9.6 „Standardid“ edendavad lepinguosalisel koostööd oma territooriumil asuvate reguleerivate asutuste või standardiorganisatsioonide vahel energiatõhususe ja säästva taastuvenergia valdkonnas, et aidata kaasa säästvale energia- ja kliimapoliitikale.
2. Lõike 1 kohaldamisel seavad lepinguosalisel eesmärgi määrata kindlaks asjakohased vastastikust huvi pakkuvad algatused, mis puudutavad energiatõhususe ja säästva taastuvenergiaga seotud standardeid, tehnilisi norme ja vastavushindamismenetlusi.

ARTIKKEL 13.13

Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon

Lepinguosalised edendavad energiatõhususe, taastuvenergia ja toorainete valdkonnas teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni ja teevad vajaduse korral koostööd, muu hulgas selleks, et:

- a) edendada energiakaupade ja toorainete valdkonna keskkonnahoidliku ja majanduslikult tõhusa poliitikaga seotud teabe ja parimate tavade ning energiatõhususe, taastuvenergia ja toorainete valdkonna kulutõhusate tavade ja tehnoloogiliste lahenduste levitamist viisil, mis on kooskõlas intellektuaalomandiõiguste piisava ja tõhusa kaitsega; ning

- b) edendada energiatõhususe ning taastuvenergia ja toorainete valdkonnas selliste energiatõhusate ja keskkonnahoidlike tehnoloogiliste lahenduste, tavade ja protsesside uurimist, arendamist ja rakendamist, mis vähendaksid kahjulikku keskkonnamõju energiakaupade ja toorainete ahelates tervikuna.

ARTIKKEL 13.14

Koostöö energiakaupade ja toorainete valdkonnas

Lepinguosalised teevad vajaduse korral koostööd energiakaupade ja toorainete valdkonnas, muu hulgas selleks, et:

- a) vähendada või kaotada kolmandates riikides kaubandust ja investeeringuid moonutavad meetmed, mis mõjutavad energiakaupu ja tooraineid;
- b) kooskõlastada oma seisukohti rahvusvahelistel foorumitel, kus arutatakse energiakaupade ja toorainetega seotud kaubandus- ja investeerimisküsimusi, ning edendada rahvusvahelisi programme energiatõhususe, taastuvenergia ja toorainete valdkonnas;
- c) edendada turuandmete vahetamist järgmistes valdkondades:
 - i) energiakaubad, sealhulgas teave energiaturgude korralduse, uue energiatehnoloogia edendamise ja energiatõhususe kohta; ning

- ii) toorained;
- d) edendada ettevõtja sotsiaalset vastutust kooskõlas rahvusvaheliste standarditega, nagu OECD suunised hargmaistele ettevõtjatele ja OECD hoolsuskohustuse suunised vastutustundliku ettevõtluse kohta;
- e) edendada kogu maailmas vastutustundliku hankimise ja kaevandamise väärtusi ning maksimeerida oma toorainesektori ja sellega seotud tööstuse väärtusahelate panust ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisse;
- f) edendada teadus- ja arendustegevust, innovatsiooni ja koolitust energiakaupade ja toorainete valdkonnas ühist huvi pakkuvates asjakohastes alamvaldkondades;
- g) edendada sisemise poliitika väljatöötamisega seotud teabe ja parimate tavade vahetamist;
- h) edendada tõhusat ressursikasutust (s.t tootmisprotsesside parendamist ning kaupade vastupidavust, parandatavust, demonteeritavust, korduskasutatavust ja ringlussevõttu) ning
- i) edendada rangeid rahvusvahelisi avamere nafta- ja gaasiammutamisprotsesside ning kaevandustegevuse ohutus- ja keskkonnakaitsestandardeid, jagades teavet ning suurendades läbipaistvust ohutuse ja keskkonnatoime osas.

14. PEATÜKK

RIIGIHANKED

ARTIKKEL 14.1

Riigihankelepingu teatavate sätete inkorporeerimine

1. Lepinguosalised kinnitavad oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad riigihankelepingust.
2. Riigihankelepingu järgmised sätted inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks 14. lisaga „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ hõlmatud hangete puhul:
 - a) I–IV, VI–XV, XVI.1–XVI.3, XVII ja XVIII artikkel ning
 - b) riigihankelepingu II, III ja IV liide niivõrd, kui need on kummagi lepinguosalisega seotud.
3. Olenemata artikli 1.5 „Seos muude rahvusvaheliste lepingutega“ lõikest 5 on lepinguosalised kokku leppinud, et mõne lõike 2 punktis a osutatud riigihankelepingu artikli muutmise korral ei lisata vastavaid muudatusi automaatselt käesolevasse peatükki, vaid lepinguosalised peavad vajaduse korral konsultatsioone käesoleva peatüki muutmiseks.

4. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõike 2 kohaselt inkorporeeritud sätetes sisalduvaid viiteid „käesoleva lepinguga hõlmatud hangetele“ tuleb tõlgendada viidetena 14. lisaga „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ hõlmatud hangetele.

ARTIKKEL 14.2

Täiendavad põhimõtted

Lisaks artiklis 14.1 „Riigihankelepingu teatavate sätete inkorporeerimine“ osutatud sätetele kohaldatakse järgmisi sätteid:

Elektrooniliste vahendite kasutamine hangete korraldamisel ja teadete avaldamisel

1. Kõigi teadete suhtes, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud hangetega, sealhulgas korraldatavate hangete teadet, koondteadete, planeeritud hangete teadete ja lepingu sõlmimise teadete suhtes kehtib järgmine:

- a) need peavad olema otse ja tasuta elektrooniliselt kättesaadavad ühtse juurdepääsukoha kaudu internetis ning
- b) neid võib avaldada ka asjakohases väljaandes paberkandjal.

Hankedokumendid tehakse kättesaadavaks elektrooniliselt ja lepinguosalisel kasutamisel pakumuste esitamise protsessis võimalikult suures ulatuses elektroonilisi vahendeid.

Registreerimissüsteemid ja kvalifitseerimismenetlused

2. Kui lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksused, või mis tahes muu pädev asutus kasutab tarnijate registreerimise süsteemi, tagab ta kooskõlas riigihankepingu IX artikli lõikega 1, et registreerimissüsteemi käsitlev teave on kättesaadav elektrooniliselt ja et huvitatud tarnijad saavad igal ajal taotleda registreerimist. Kui tarnija vastab registreerimise tingimustele, registreeritakse ta mõistliku aja jooksul. Kui tarnija ei vasta registreerimise tingimustele, teatatakse talle sellest mõistliku aja jooksul ja esitatakse kirjalikud põhjendused.

Piiratud hankemenetlus

3. Kui hankeüksus kasutab piiratud hankemenetlust, siis vastavalt riigihankepingu IX artikli lõikele 5 ei tohi ta tõhusa konkurentsi vältimise eesmärgil piirata nende tarnijate arvu, kellele tehakse ettepanek esitada pakkumus.

Keskkonnavalad, sotsiaalsed ja tööalased kaalutlused

4. Lepinguosaline võib

a) lubada hankeüksustel võtta arvesse hanke objektiga seotud keskkonna- ja tööalaseid ning sotsiaalseid kaalutlusi, tingimusel et need on:

i) mittediskrimineerivad ja

- ii) esitatud plaanitavat hanget käsitlevas teates või hankedokumentides;
- b) võtta asjakohaseid meetmeid, et tagada oma ning rahvusvaheliste keskkonna-, töö- ja sotsiaälõigunormide, -eeskirjade, -kohustuste ja -standardite järgimine, tingimusel et need ei ole diskrimineerivad.

Osalemistingimused

5. Kuigi vastavalt riigihankelepingu VIII artikli lõike 2 punktile b võib lepinguosalise hankeüksus osalemistingimuste kehtestamisel nõuda asjakohast eelnevat kogemust, kui see on vajalik hankenõuete täitmiseks, ei tohi kõnealune hankeüksus seada tingimust, et eelnev kogemus peab olema omandatud selle lepinguosalise territooriumil.

ARTIKKEL 14.3

Statistika vahetamine

Iga kahe aasta järel teeb kumbki lepinguosaline teisele lepinguosalisele kättesaadavaks kahepoolse riigihangete statistika, kui see statistika on kummagi lepinguosalise ametlikes internetipõhistes hankesüsteemides kättesaadav.

ARTIKKEL 14.4

Katvuse muudatused ja parandused

1. Lepinguosaline võib kooskõlas käesoleva artikli lõigetega 3–9 muuta või parandada oma kohustusi, mis on sätestatud 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ teda puudutavas jaos.
2. Kui riigihankelepingu XIX artikli kohaselt jõustub mõni riigihankelepingu I liites olevate lepinguosalise lisade muudatus või parandus, jõustub see automaatselt ja seda kohaldatakse *mutatis mutandis* ka käesoleva lepingu kohaldamisel.

Muudatused

3. Lepinguosaline, kes kavatseb muuta 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ teda puudutavas jaos sätestatud kohustusi, teeb järgmist:
 - a) teatab teisele lepinguosalisele sellest kirjalikult ja
 - b) esitab teates ettepaneku teha teise lepinguosalise jaoks sobivad kompenseerivad kohandused, mis võimaldaksid säilitada katvuse ulatuses, mis on võrreldav muudatuse-eelse kaetusega.
4. Olenemata lõike 3 punktist b ei ole lepinguosaline kohustatud tegema teise lepinguosalise jaoks kompenseerivaid kohandusi, kui muudatus puudutab hankeüksust, mille üle lepinguosaline tegelikult ei oma enam kontrolli või mõju.

5. Teine lepinguosaline võib lõikes 3 osutatud muudatuse suhtes vastuväite esitada, kui ta ei ole nõus, et:

- a) lõike 3 punkti b kohane kompenseeriv kohandus on piisav, et säilitada vastastikku kokku lepitud katvuse võrreldav ulatus või
- b) muudatus puudutab hankeüksust, mille üle lepinguosaline tegelikult enam ei oma kontrolli või mõju, nagu on osutatud lõikes 4.

Teine lepinguosaline esitab kirjaliku vastuväite 45 päeva jooksul pärast lõike 3 punktis a osutatud teate edastamist; vastasel juhul loetakse, et ta on kompenseeriva kohanduse või muudatusega nõus, sealhulgas 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ tähenduses.

Parandused

6. Järgmisi 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ jaos tehtavaid muudatusi käsitatakse puhtformaalset laadi parandustena, tingimusel et need ei mõjuta käesoleva peatükiga ette nähtud vastastikku kokku lepitud katvust:

- a) üksuse nime muutmine;
- b) kahe või enama kõnealuses jaos loetletud üksuse ühinemine ja
- c) kõnealuses jaos nimetatud üksuse jagamine kaheks või enamaks üksuseks, mis lisatakse samas jaos loetletud üksustele.

7. Kui kavandatakse parandusi 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ lepinguosalist puudutavas jaos sätestatud kohustustes, teatab vastav lepinguosaline sellest teisele lepinguosalisele iga kahe aasta järel kooskõlas riigihankelepingus sätestatud teavitustsükliga.

8. Lepinguosaline võib esitada teisele lepinguosalisele vastuväite kavandatud paranduse kohta 45 päeva jooksul pärast sellekohase teate edastamist. Kui lepinguosaline esitab vastuväite, esitab ta ka põhjendused selle kohta, miks kavandatud paranduse puhul ei ole tema arvates tegemist käesoleva artikli lõike 6 kohase muudatusega, ning kirjeldab kavandatud paranduse mõju käesoleva lepinguga ette nähtud vastastikku kokku lepitud katvusele. Kui kirjalikku vastuväidet ei esitata 45 päeva jooksul pärast teate edastamist, siis loetakse, et lepinguosaline on kavandatud parandusega nõus.

Konsultatsioonid ja vaidluste lahendamine

9. Kui teine lepinguosaline vaidlustab kavandatud muudatuse või paranduse, püüavad lepinguosalsed lahendada küsimuse konsultatsioonide teel. Kui 60 päeva jooksul pärast vastuväite esitamist kokkuleppele ei jõuta, võib lepinguosaline, kes soovib muuta või parandada 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ teda puudutavat jagu, otsustada lasta lahendada selle küsimuse vaidluste lahendamise korras. 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ asjaomase jao kavandatud muudatus või parandus jõustub ainult siis, kui mõlemad lepinguosalsed on sellega nõus, või vahekohtu lõpliku otsuse alusel.

ARTIKKEL 14.5

Täiendavad läbirääkimised

Lepinguosalised alustavad läbirääkimisi turulepääsu üle, et parandada 14. lisa B jao „Uus-Meremaa loend“ 2. alajaos „Keskvalitsusest madalama tasandi üksused“ ja 3. alajaos „Muud üksused“ sätestatud katvust, niipea kui võimalik pärast seda, kui Uus-Meremaa kohalikud omavalitsused, riigiasutused või riigisektori üksused:

- a) on Uus-Meremaa poolt hõlmatud mõne muu rahvusvahelise kaubanduslepingu kohaldamisalasse või
- b) on kohustatud järgima Uus-Meremaa riigihanke-eeskirju¹ pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva².

¹ Uus-Meremaa riigihanke-eeskirjad on Uus-Meremaa peamine riigihangete reguleerimise vahend. Kogu valitsemissektorit hõlmav korraldus, mis anti 2004. aasta seaduse Crown Entities Act artikli 107 alusel välja 22. aprillil 2014, kohustab teatavatesse kategooriatesse kuuluvaid üksusi järgima riigihanke-eeskirju.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et punkti b ei kohaldata, kui üks või mitu asjaomast üksust peavad Uus-Meremaa riigihanke-eeskirju järgima käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva seisuga.

15. PEATÜKK

KONKURENTSIPOLIITIKA

ARTIKKEL 15.1

Konkurentsipõhimõtted

Lepinguosalised tunnistavad vaba ja moonutamata konkurentsi tähtsust oma kaubandus- ja investeerimissuhetes. Lepinguosalised tunnistavad, et konkurentsivastased äritavad ja riigi sekkumine võivad kahjustada turgude nõuetekohast toimimist ning vähendada kaubanduse ja investeeringute liberaliseerimisest tulenevat kasu.

ARTIKKEL 15.2

Konkurentsi erapooletus

Käesolevat peatükki kohaldatakse nii avalik-õiguslike kui ka eraõiguslike ettevõtete suhtes.

ARTIKKEL 15.3

Majandustegevus

Käesolevat peatükki kohaldatakse ettevõtete suhtes ainult sel määral, mil nad viivad ellu majandustegevust. Käesoleva peatüki kohaldamisel hõlmab mõiste „majandustegevus“ kaupade või teenuste pakkumist turul.

ARTIKKEL 15.4

Õigusraamistik

1. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima konkurentsioiguse normid, mis:
 - a) on kohaldatavad kõigi ettevõtete suhtes;
 - b) on kohaldatavad kõigis majandussektorites¹ ja

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 42 kohaldatakse põllumajandussektori suhtes liidu konkurentsieeskirju kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrusega (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 922/72, (EMÜ) nr 234/79, (EÜ) nr 1037/2001 ja (EÜ) nr 1234/2007 (ELT L 347, 20.12.2013, lk 671).

c) käsitlevad tulemuslikult kõiki järgmisi tavasid:

- i) ettevõtetevahelised horisontaalsed ja vertikaalsed kokkulepped, ettevõtete ühenduste otsused ning ettevõtetevaheline konkurentsiriske asendav mitteametlik koostöö, mille eesmärk või tagajärg on konkurentsi vältimine, piiramine või moonutamine;
- ii) turgu valitseva seisundi kuritarvitamine ühe või mitme ettevõtte poolt ja
- iii) ettevõtete koondumised, mis märkimisväärselt takistaksid tõhusat konkurentsi, eelkõige turgu valitseva seisundi tekkimise või tugevnemise tõttu.

2. Lepinguosalised tagavad, et ettevõtete suhtes, kellele on usaldatud avalikes huvides olevate ülesannete täitmine, kohaldatakse käesolevas peatükis osutatud eeskirju niivõrd, kui nende eeskirjade kohaldamine ei takista juriidiliselt ega faktiliselt nendele ettevõtetele määratud konkreetsete avalikes huvides olevate ülesannete täitmist. Avalikes huvides olevad ülesanded peavad olema läbipaistvad ning käesolevas peatükis sätestatud eeskirjade kohaldamise piiramine või neist kõrvalekaldumine ei tohi minna kaugemale sellest, mis on määratud ülesannete täitmiseks hädavajalik.

ARTIKKEL 15.5

Rakendamine

1. Kumbki lepinguosaline säilitab oma tegevuses sõltumatu asutuse, kes vastutab artikli 15.4 „Õigusraamistik“ lõikes 1 osutatud konkurentsioiguse normide täieliku kohaldamise ja täitmise tagamise eest ning kellel on selleks vajalikud volitused ja ressursid.
2. Kumbki lepinguosaline kohaldab oma konkurentsioigust läbipaistval viisil, järgides õiglase menetluse põhimõtteid, sealhulgas asjaomaste ettevõtete õigust kaitsele, eelkõige õigust olla ära kuulatud ja õigust kohtulikule kontrollile.
3. Kumbki lepinguosaline teeb oma konkurentsialased õigusnormid ja nende täitmise tagamisel kasutatavad suunised, välja arvatud sisemise töökorra, avalikult kättesaadavaks.
4. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema konkurentsioiguse norme kohaldatakse ja nende täitmist tagatakse viisil, mis ei diskrimineeri kedagi kodakondsuse alusel.
5. Kumbki lepinguosaline tagab, et enne täitemenetluses karistuse või õiguskaitsevahendi määramist antakse menetlusalusele isikule võimalus olla ära kuulatud ja esitada enda kaitseks tõendeid. Eelkõige tagab kumbki lepinguosaline, et menetlusalusel isikul on mõistlik võimalus karistuse või õiguskaitsevahendi määramise aluseks olevaid tõendeid läbi vaadata ja vaidlustada.

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema konkurentsioiguse normide täitmise tagamise menetluses tehakse konkurentsioiguse rikkumise eest määratud karistuse või kohaldatud õiguskaitsevahendi alused menetlusalusele isikule kättesaadavaks, välja arvatud võimalik redigeerimine, mis on vajalik konfidentsiaalse teabe kaitseks.

7. Kumbki lepinguosaline tagab, et otsuse korral, millega määratakse tema konkurentsioiguse rikkumise eest karistus või õiguskaitsevahend, antakse selle adressaatidele võimalus taotleda sellise otsuse kohtulikku läbivaatamist.

ARTIKKEL 15.6

Isiklik hagemisõigus

1. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „isiklik hagemisõigus“ isiku õigust taotleda kohtu või muu sõltumatu õigusasutuse kaudu õiguskaitset, sealhulgas ettekirjutust, rahalist või muud heastamist, kui lepinguosalise konkurentsioiguse rikkumisega on tekitatud kahju selle isiku äritegevusele või varale, kas iseseisvalt või pärast seda, kui lepinguosalise konkurentsiasutus või -asutused on tuvastanud rikkumise.

2. Tunnistades, et isiklik hagemisõigus on oluline täiendus lepinguosalise riiklikule konkurentsioiguse täitmise tagamisele, võtab kumbki lepinguosaline vastu või jätab kehtima seadused või muud meetmed, millega nähakse ette iseseisev isiklik hagemisõigus.

ARTIKKEL 15.7

Koostöö

1. Lepinguosalised tunnistavad, et koostöö edendamine konkurentsipoliitika ja konkurentsioiguse täitmise tagamise valdkonnas on nende ühistes huvides.
2. Lõikes 1 osutatud koostöö hõlbustamiseks võivad lepinguosaliste konkurentsiasutused vahetada teavet, arvestades seejuures kummagi lepinguosalise õigusnormides sätestatud konfidentsiaalsuseeskirju.
3. Lepinguosaliste konkurentsiasutused püüavad võimaluse ja vajaduse korral koordineerida oma täitetoiminguid, mis on seotud sama või sellega seotud tegevuse või juhtumiga.

ARTIKKEL 15.8

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

Käesoleva peatüki suhtes ei kohaldata 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“.

16. PEATÜKK

SUBSIIDIUMID

ARTIKKEL 16.1

Põhimõtted

Lepinguosaline võib anda subsidiume, kui need on vajalikud avaliku poliitika eesmärgi saavutamiseks. Lepinguosalised tunnistavad siiski, et teatavad subsidiumid võivad kahjustada turgude nõuetekohast toimimist, vähendada kaubanduse liberaliseerimisest tulenevat kasu ja kahjustada keskkonda. Põhimõtteliselt ei tohiks lepinguosaline subsidiume anda, kui need mõjutavad või võivad tõenäoliselt mõjutada konkurentsi või kaubandust negatiivselt või kui need kahjustavad oluliselt keskkonda.

ARTIKKEL 16.2

Mõisted ja kohaldamisala

1. Käesoleva peatüki kohaldamisel tähendab „subsidium“ järgmist:
 - a) meede, mis vastab subsidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artiklis 1.1 sätestatud tingimustele, olenemata sellest, kas subsidiumi antakse ettevõttele, mis tarnib kaupu või osutab teenuseid¹; ja

¹ Käesolev artikkel ei piira WTOs edaspidi teenuste subsidiumide määratluse üle peetavate arutelude tulemusi. Sõltuvalt WTOs toimuvate arutelude edenemisest võivad lepinguosalised käesolevat lepingut selles osas muuta.

b) punkti a kohane subsiidium, mis on subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 2 tähenduses eripärane. Artikli 16.7 „Keelatud subsiidiumid“ kohaldamisalasse kuuluvaid subsiidiume käsitatakse eripäraste subsiidiumidena.

2. Käesolevat peatükki kohaldatakse ettevõtetele antavate subsiidiumide suhtes sel määral, mil need ettevõtted viivad ellu majandustegevust¹. Käesoleva peatüki kohaldamisel hõlmab mõiste „majandustegevus“ kaupade või teenuste pakkumist turul.

3. Subsiidiumide suhtes, mida antakse ettevõtetele, millele on usaldatud konkreetset avalikes huvides olevad rollid või ülesanded, kohaldatakse käesolevat peatükki niivõrd, kui käesoleva peatüki kohaldamine juriidiliselt ega faktiliselt ei takista nendele ettevõtetele usaldatud konkreetsete avalikes huvides olevate rollide või ülesannete täitmist. Sellised konkreetset avalikes huvides olevad rollid või ülesanded peavad olema usaldatud eelnevalt läbipaistval viisil ning käesoleva peatüki kohaldamise võimalik piiramine või sellest kõrvalekaldumine ei tohi minna kaugemale sellest, mis on nende avalikes huvides olevate rollide või ülesannete täitmiseks vajalik. Käesoleva lõike kohaldamisel hõlmavad „konkreetsed avalikes huvides olevad rollid või ülesanded“ avalike teenuste osutamise kohustusi.

4. Artikleid 16.6 „Konsultatsioonid“ ja 16.7 „Keelatud subsiidiumid“ ei kohaldata kummagi lepinguosalise keskvalitsusest madalamal tasandil antavate subsiidiumide suhtes. Kumbki lepinguosaline võtab oma käesoleva peatüki kohaste kohustuste täitmisel tema käsutuses olevaid mõistlikke meetmeid, mis aitavad tagada käesoleva peatüki järgimise kõnealuse lepinguosalise keskvalitsusest madalamal tasandil.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „ettevõtte“ hõlmab avalik-õiguslikke ja eraettevõtteid.

5. Artikleid 16.6 „Konsultatsioonid“ ja 16.7 „Keelatud subsiidiumid“ ei kohaldata audiovisuaalsektori suhtes.
6. Artiklit 16.7 „Keelatud subsiidiumid“ ei kohaldata:
- a) subsiidiumide suhtes, mida antakse loodusõnnetuste või muude mittemajanduslike erakorraliste sündmuste tekitatud kahju korvamiseks, tingimusel et sellised subsiidiumid on ajutised; ega
 - b) subsiidiumide suhtes, mida antakse riiklikule või ülemaailmsele tervisealasele või majanduslikule hädaolukorrale reageerimiseks, tingimusel et sellised subsiidiumid on ajutised, sihipärased ja proportsionaalsed, võttes arvesse hädaolukorra tekitatud või sellest tulenevat kahju.

ARTIKKEL 16.3

Seos WTO asutamislepinguga

Käesoleva peatüki sätted ei piira kummagi lepinguosalise õigusi ega kohustusi, mis tulenevad subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingust, põllumajanduslepingust, GATT 1994 XVI artiklist või teenustekaubanduse üldlepingu XV artiklist.

ARTIKKEL 16.4

Kalandustoetused

Kumbki lepinguosaline hoidub kahjulike kalandustoetuste andmisest või säilitamisest. Selleks teevad lepinguosaliselised koostööd järgmistes küsimustes:

- a) ÜRO kestliku arengu eesmärgi 14.6 saavutamine;
- b) WTO kalandustoetuste lepingu rakendamine, pidades silmas, et selle lepinguga keelatakse muu hulgas toetused, mis aitavad kaasa ebaseaduslikule, teatamata ja reguleerimata kalapüügile; ning
- c) WTO raames läbirääkimiste pidamine eesmärgiga võtta vastu teatavate liigset püügivõimsust ja ülepüüki soodustavate kalandustoetuste keelustamise üldpõhimõtted.

ARTIKKEL 16.5

Läbipaistvus

1. Iga oma territooriumil antud või säilitatud subsiidiumi kohta muudab kumbki lepinguosaline ühe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist ja seejärel iga kahe aasta järel läbipaistvaks järgmise teabe:

- a) subsiidiumi õiguslik alus ja otstarve;

- b) subsiidiumi vorm;
- c) subsiidiumi suurus või subsiidiumi jaoks eelarvest eraldatud summa ja
- d) võimaluse korral subsiidiumi saaja nimi.

2. Kumbki lepinguosaline täidab lõikes 1 sätestatud läbipaistvuse nõudeid järgmiselt:

- a) subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 25 kohane teade;
- b) põllumajanduslepingu artikli 18 kohane teade või
- c) avaldamine lepinguosalise poolt või tema nimel üldsusele kättesaadaval veebisaidil.

3. Olenemata lõikes 1 sätestatud läbipaistvuse nõuetest võib lepinguosaline (edaspidi „taotluse esitanud lepinguosaline“) taotleda teiselt lepinguosaliselt (edaspidi „vastav lepinguosaline“) lisateavet vastava lepinguosalise antud subsiidiumi kohta, sealhulgas:

- a) subsiidiumi õiguslik alus ja poliitiline eesmärk või otstarve;
- b) subsiidiumi kogusumma või aastane summa, mis on eelarvest sellele subsiidiumile eraldatud;
- c) võimaluse korral subsiidiumi saaja nimi;
- d) subsiidiumi kuupäevad ja kestus ning muud sellega seotud tähtsajad;

- e) subsiidiumi saamise kriteeriumid;
- f) meetmed, mida võetakse selleks, et piirata võimalikku moonutavat mõju konkurentsile, kaubandusele või keskkonnale; ja
- g) mis tahes muu teave, mis võimaldab hinnata subsiidiumi negatiivset mõju.

4. Vastav lepinguosaline esitab taotluse esitanud lepinguosalisele lõike 3 kohaselt taotletud teabe kirjalikult hiljemalt 60 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva. Kui vastav lepinguosaline ei esita kogu või osa teavet, mida taotluse esitanud lepinguosaline taotles, selgitab vastav lepinguosaline käesoleva lõikega nõutavas kirjalikus vastuses teabe esitamata jätmise põhjusi.

ARTIKKEL 16.6

Konsultatsioonid

1. Kui taotluse esitanud lepinguosaline leiab pärast artikli 16.5 „Läbipaistvus“ lõike 3 kohase lisateabe taotluse esitamist, et vastava lepinguosalise antud subsiidium kahjustab või võib tõenäoliselt kahjustada tema huve, võib ta kirjalikult väljendada oma muret vastavale lepinguosalisele ja taotleda selles küsimuses konsultatsioone. Lepinguosaliste konsultatsioonid tõstatatud mureküsimuste arutamiseks toimuvad 60 päeva jooksul pärast taotluse edastamise kuupäeva.

2. Kui taotluse esitanud lepinguosaline leiab pärast lõikes 1 osutatud konsultatsioone, et kõnealune subsidium kahjustab või võib tõenäoliselt kahjustada tema huve ebaproportsionaalselt suurel määral, siis:

- a) kaupu tarnivale või teenuseid osutavale ettevõttele antavate subsidiumide korral püüab vastav lepinguosaline kõrvaldada subsidiumi kahjustava mõju taotluse esitanud lepinguosalise huvidele või seda mõju minimeerida või
- b) põllumajanduslepingu 1. lisaga hõlmatud kaupadega seotud subsidiumide korral kaalub vastav lepinguosaline kooskõlas kõnealuse lepingu asjakohaste sätetega taotluse esitanud lepinguosalise muresid vastutulelikult, võttes nõuetekohaselt arvesse artiklit 16.3 „Seos WTO asutamislepinguga“.

3. Lõike 2 punkti a kohaldamisel teevad lepinguosalisel kõik endast oleneva, et jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni.

ARTIKKEL 16.7

Keelatud subsiidiumid

1. Keelatud on järgmised subsiidiumid, millel on või võib olla märkimisväärne negatiivne mõju lepinguosaliste vahelisele kaubandusele:
 - a) subsiidiumid, millega valitsus tagab teatavate ettevõtete võlad või kohustused, piiramata nende võlgade ja kohustuste suurust või sellise tagatise kestust; ja
 - b) subsiidiumid maksejõuetule ettevõttele või sellisele ettevõttele, mis ilma subsiidiumideta muutuks lühikeses või keskpikas perspektiivis maksejõuetuks, kui:
 - i) puudub realistlikel eeldustel põhinev usaldusväärne saneerimiskava ettevõtte pikaajalise elujõulisuse taastamiseks mõistliku aja jooksul või
 - ii) ettevõtte, välja arvatud VKE, ei osale saneerimiskulude katmises.
2. Lõike 1 punkti b ei kohaldata subsiidiumide suhtes, mida antakse ettevõtetele ajutise likviidsustoetusena laenutagatiste või laenude vormis saneerimiskava koostamiseks vajaliku aja jooksul. Selline ajutine likviidsustoetus peab piirduma summaga, mis on vajalik ettevõtte tegevuse jätkamiseks. Käesoleva lõike kohaldamisel hõlmab „ajutine likviidsustoetus laenutagatiste või laenude vormis“ maksevõimetoetust.

3. Subsiidiumid, mida antakse selleks, et tagada ettevõtte korraldane turult lahkumine, ei ole keelatud.

4. Käesolevat artiklit ei kohaldata subsiidiumide suhtes, mille kumulatiivsed summad või eelarved on kolme järjestikuse aasta jooksul ettevõtte kohta väiksemad kui 160 000 SDRi.

ARTIKKEL 16.8

Subsiidiumide kasutamine

Kumbki lepinguosaline tagab, et ettevõtted kasutavad subsiidiume üksnes sellel poliitikaeesmärgil, milleks need on antud.

ARTIKKEL 16.9

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

Artikli 16.6 „Konsultatsioonid“ suhtes ei kohaldata 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“.

17. PEATÜKK

RIIGI OSALUSEGA ETTEVÕTTED

ARTIKKEL 17.1

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes, kes viivad ellu äritegevust, mis võib mõjutada lepinguosaliste vahelist kaubandust või investeerimist¹. Kui sellised riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigustega ettevõtted ja määratud monopolid viivad äritegevuse kõrval ellu ka muud tegevust, hõlmab käesolev peatükk üksnes äritegevust.
2. Käesolevat peatükki kohaldatakse riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes kõigil valitsemistasanditel².

¹ Käesolevat peatükki ei kohaldata üksuste suhtes, mis on asutatud või mida reguleeritakse Uus-Meremaa õigusaktide Kiwifruit Export Regulations 1999 või Kiwifruit Industry Restructuring Act 1999 alusel, välja arvatud artikkel 17.3 „Seos WTO asutamislepinguga“ ja artikkel 17.7 „Teabevahetus“. Artiklis 17.7 „Teabevahetus“ selgitatakse artikli 17.3 „Seos WTO lepinguga“ kohaldamist seoses käesoleva peatükiga.

² Käesoleva peatüki kohaldamisalasse ei kuulu:

- a) kohalikud volikogud ja üksused, mis on hõlmatud 14. peatükiga „Riigihanked“ ja selle juurde kuuluva 14. lisaga; ning
- b) ettevõtted, millele on eri- ja eelisõigused andnud punktis a osutatud kohalikud volikogud, ja monopolid, mille on määranud punktis a osutatud kohalikud volikogud.

3. Käesolevat peatükki ei kohaldata riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes, kui ühel kolmest eelnevast järjestikusest majandusaastast oli ettevõtte äritegevusest saadud aastatulu alla 100 miljoni SDRi. Esimese kolme aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist on kõnealune piirmäär 200 miljonit SDRi.

4. Käesolevat peatükki ei kohaldata olukordades, kus riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigustega ettevõtted või määratud monopolid tegutsevad hankeüksustena, kes korraldavad hankeid riiklikel eesmärkidel, mitte kaubanduslikuks edasimüügiks ega kasutamiseks kauba tootmisel või teenuste osutamisel kaubanduslikuks müügiks¹.

5. Artiklit 17.5 „Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused“ ja artiklit 17.7 „Teabevahetus“ ei kohaldata tegevuse suhtes, mida viiakse ellu valitsuse funktsioonide täitmisel.

6. Artiklit 17.5 „Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused“ ei kohaldata riigi osalusega ettevõtte poolt valitsuse volituse alusel osutatavate finantsteenuste suhtes, kui:

a) nende finantsteenustega toetatakse eksporti või importi, tingimusel et

i) need finantsteenused ei ole ette nähtud kommertsrahastuse asendamiseks või

¹ See ei piira kohustusi, mille lepinguosalisel on võtnud 14. peatükis „Riigihanked“, sealhulgas selle juurde kuuluvat 14. lisas.

- ii) neid finantsteenuseid pakutakse tingimustel, mis ei ole soodsamad kui need, mida saaks võrreldavate finantsteenuste puhul kommertsturul; või
- b) nende finantsteenustega toetatakse erasektori investeeringuid väljaspool lepinguosalise territooriumi, tingimusel et
 - i) need finantsteenused ei ole ette nähtud kommertsrahastuse asendamiseks või
 - ii) neid finantsteenuseid pakutakse tingimustel, mis ei ole soodsamad kui need, mida saaks võrreldavate finantsteenuste puhul kommertsturul; või
- c) neid finantsteenuseid pakutakse tingimustel, mis on kooskõlas artikli 17.2 „Mõisted“ punktis b osutatud kokkuleppega, tingimusel et nad kuuluvad kõnealuse kokkuleppe kohaldamisalasse.

7. Artiklit 17.5 „Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused“ ei kohaldata teenuste sektorite suhtes, mis ei kuulu 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ kohaldamisalasse, nagu on sätestatud artikli 10.2 „Kohaldamisala“ lõikes 3.

8. Artiklit 17.5 „Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused“ ei kohaldata juhul, kui lepinguosalise riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopol ostab või müüb kaupa või teenust vastavalt järgmisele:

- a) artiklis 10.10 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ osutatud kehtiv nõuetele mittevastav meede, mille lepinguosaline jätab kehtima või mida ta jätkab, uuendab või muudab, nagu on sätestatud 10-A lisas „Kehtivad meetmed“ esitatud lepinguosalise loendis; või

- b) artiklis 10.10 „Nõuetele mittevastavad meetmed“ osutatud tulevane nõuetele mittevastav meede, mille lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima seoses 10-B lisas „Tulevased meetmed“ esitatud lepinguosalise loendis nimetatud sektorite, allsektorite või tegevusaladega.

ARTIKKEL 17.2

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tegevus, mida viiakse ellu valitsuse funktsioonide täitmisel“ – mis tahes tegevus, sealhulgas mis tahes teenuse osutamine, mida ei viida ellu ärilistel alustel ega ühe või mitme ettevõtjaga konkureerides;
- b) „kokkulepe“ – OECD raames välja töötatud kokkulepe riiklikult toetatava ekspordikrediidi kohta või OECD raames või väljaspool seda välja töötatud järgnev kohustus, mille on vastu võtnud vähemalt 12 WTO asutajaliiget, kes on osalenud kokkuleppes alates 1. jaanuarist 1979;
- c) „äritegevus“ – ettevõtte tegevus, mille lõpptulemuseks on asjaomasel turul ettevõtte poolt kindlaksmääratud kogustes ja hindadega müüdava kauba tootmine või teenuse osutamine ning mis toimub kasumi teenimise eesmärgil¹;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mittetulunduslikul alusel või kulude katmise põhimõttel tegutseva ettevõtte tegevus ei ole äritegevus.

- d) „äriksed kaalutlused“ – hind, kvaliteet, kättesaadavus, turustatavus, transport ja muud ostu- või müügitingimused või muud tegurid, mida asjaomasel tegevusalal või majandusharus turumajanduse põhimõtete kohaselt tegutsev eraettevõtja võtab tavaliselt arvesse äriotsuste tegemisel;
- e) „monopoli määrama“ – monopoli kehtestama või lubama või selle tegevusulatust laiendama, et hõlmata täiendavaid kaupu või teenuseid;
- f) „määratud monopol“ – äriüksus, sealhulgas konsortsium või valitsusasutus, kes lepinguosalise territooriumi asjaomasel turul on määratud teatava kauba või teenuse ainutarnijaks või -ostjaks; ainuüksi asjaolu tõttu, et mingile üksusele on antud ainuõigused intellektuaalomandile, ei loeta seda üksust veel monopoliks;
- g) „eri- või eelisõigustega ettevõte“ – avaliku või erasektori ettevõte, millele lepinguosaline on juriidiliselt või faktiliselt andnud eri- või eelisõigused¹; lepinguosaline annab eri- või eelisõigused, kui ta määrab ettevõtjad, kellele on luba tarnida teatavat kaupa või osutada teatavat teenust, või piirab selliste ettevõtjate arvu kahe või enamaga muude kui objektiivsete, proportsionaalsete ja mittediskrimineerivate kriteeriumide alusel, mõjutades oluliselt teiste ettevõtjate võimalusi tarnida sama kaupa või osutada sama teenust samas geograafilises piirkonnas ja sisuliselt samaväärsetel tingimustel;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kvoodi, loa või tegevusloa andmine kas seoses piiratud ressursiga või seoses eksporditoodete turustamisega turgudel, kus kehtivad tariifikvoodid, riigipõhised soodustused või muud meetmed, ei kujuta iseenesest eri- või eelisõigust.

- h) „riigi osalusega ettevõtte“ – ettevõtte, milles lepinguosaline:
- i) omab otseselt üle 50 % aktsia- või osakapitalist;
 - ii) omab kontrolli rohkem kui 50 % hääleõiguste kasutamise üle;
 - iii) omab õigust nimetada ametisse enamik juhatuse või muu samaväärse juhtorgani liikmetest;
 - iv) omab õigust kontrollida ettevõtte otsuseid mis tahes muu osaluse kaudu, sealhulgas vähemusosaluse kaudu; või
 - v) omab õigust juhtida ettevõtte tegevust või teostada muul viisil samaväärsel tasemel kontrolli kooskõlas selle lepinguosalise õigusega.

ARTIKKEL 17.3

Seos WTO asutamislepinguga

GATT 1994 XVII artikkel, GATT 1994 XVII artikli tõlgendamise käsituslepe, teenustekaubanduse üldlepingu VIII artikkel ja WTO ministrite 19. detsembri 2015. aasta otsuse ekspordikonkurentsi kohta (WT/MIN(15)/45 – WT/L/980) punktid 18–21 inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks¹.

ARTIKKEL 17.4

Üldsätted

1. Ilma et see piiraks kummagi lepinguosalise käesolevast peatükist tulenevaid õigusi ja kohustusi, ei takista ükski käesoleva peatüki säte lepinguosalist loomast või säilitamast riigi osalusega ettevõtteid, andmast ettevõtetele eri- või eelisõigusi ega määramast või säilitamast monopole.
2. Kumbki lepinguosaline ei kohusta ega julgusta riigi osalusega ettevõtet, eri- või eelisõigustega ettevõtet ega määratud monopoli tegutsema viisil, mis on vastuolus käesoleva peatükiga.

¹ Artiklis 17.7 „Teavevahetus“ täpsustatakse üksnes seoses käesoleva lepingu kohaldamisega lepinguosaliste arusaama sellest, kuidas tuleb käesoleva lõike kohaldamisel täita GATT 1994 XVII artikli lõikest 4 tulenevaid kohustusi.

ARTIKKEL 17.5

Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et iga tema riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte ja määratud monopol käitub äritegevust ellu viies järgmiselt:

- a) tegutseb kauba või teenuse ostmisel või müümisel kooskõlas äriliste kaalutlustega, välja arvatud juhul, kui ta täidab avalike teenuste osutamise kohustuse tingimusi, mis ei ole vastuolus punktiga b ega c;
- b) kauba või teenuse ostmisel:
 - i) kohtleb teise lepinguosalise ettevõtte pakutavat kaupa või teenust vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise enda ettevõtete pakutavat samasugust kaupa või samasugust teenust ja
 - ii) kohtleb artikli 10.3 „Mõisted“ punktis d määratletud hõlmatud ettevõtte pakutavat kaupa või teenust vähemalt sama soodsalt kui samasugust kaupa või teenust, mida pakuvad lepinguosalise enda investorite ettevõtted lepinguosalise asjaomasel turul; ning
- c) kauba või teenuse müümisel:
 - i) kohtleb teise lepinguosalise ettevõtet vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise enda ettevõtteid ja

- ii) kohtleb artikli 10.3 „Mõisted“ punktis d määratletud hõlmatud ettevõtet vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise enda investorite ettevõtteid lepinguosalise asjaomasel turul.

2. Tingimusel, et need erinevad tingimused või keeldumine on kooskõlas äriliste kaalutlustega, ei keela lõike 1 punktid b ja c riigi osalusega ettevõttel, eri- või eelisõigusega ettevõttel või määratud monopolil:

- a) osta või tarnida kaupu või teenuseid erinevatel tingimustel, sealhulgas erinevatel hinnatingimustel; ega
- b) keelduda kaupade või teenuste ostmisest või tarnimisest.

ARTIKKEL 17.6

Reguleeriv raamistik

- 1. Lepinguosalised järgivad ja kasutavad parimal viisil asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid, sealhulgas OECD suuniseid riigi osalusega ettevõtete juhtimise kohta.
- 2. Kumbki lepinguosaline tagab, et iga reguleeriv asutus või muu reguleerivat funktsiooni täitev asutus, mille lepinguosaline asutab või säilitab:
 - a) on sõltumatu ettevõtetest, mida see asutus reguleerib, ega ole nende ees aruandekohustuslik; ning

- b) tegutseb samasuguste asjaolude korral erapooletult¹ kõigi ettevõtete suhtes, mida see asutus reguleerib, sealhulgas riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigustega ettevõtted ja määratud monopolid².
3. Kumbki lepinguosaline tagab oma õigusaktide kohaldamise riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes järjepideval ja mittediskrimineerival viisil.

ARTIKKEL 17.7

Teavevahetus

1. Lepinguosaline, kellel on põhjust arvata, et teise lepinguosalise riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli (käesolevas artiklis edaspidi „üksus“) äritegevus kahjustab tema käesoleva peatüki kohaseid huve, võib esitada teisele lepinguosalisele kirjalikult taotluse saada teavet üksuse äritegevuse kohta seoses käesoleva peatüki järgimisega vastavalt lõikele 2.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et erapooletust, millega reguleeriv asutus või muu reguleerivat funktsiooni täitev asutus, mille lepinguosaline asutab või säilitab, täidab oma reguleerimisülesandeid, tuleb hinnata lähtuvalt selle asutuse üldistest tegutsemisviisidest või -tavadest.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kui lepinguosalsed on teatavate sektorite puhul teistes peatükkides kokku leppinud konkreetsetes kohustustes, mis on seotud reguleeriva asutusega või muu reguleerivat funktsiooni täitva asutusega, mille lepinguosaline asutab või säilitab, on nende sektorite osas ülimuslikud kõnealuste peatükkide asjakohased sätted.

2. Taotlusele vastav lepinguosaline esitab taotluse esitanud lepinguosalisele järgmise teabe, tingimusel et taotlus sisaldab selgitust selle kohta, kuidas üksuse tegevus võib mõjutada taotluse esitanud lepinguosalise käesoleva peatüki kohaseid huve, ning taotluses on osutatud, millised järgmistest andmetest tuleb esitada:

- a) üksuse omandiõigus ja hääleõiguse struktuur, kusjuures näidatakse osalusprotsent, mis kuulub üksuses kumulatiivselt taotluse saanud lepinguosalisele, tema riigi osalusega ettevõtetele, eri- või eelisõigustega ettevõtetele või määratud monopolidele, ning nende kumulatiivse hääleõiguse protsent;
- b) taotluse saanud lepinguosalisele, tema riigi osalusega ettevõtetele, eri- või eelisõigustega ettevõtetele või määratud monopolidele kuuluvate eriaaktsiate või -hääleõiguste või muude õiguste kirjeldus, kui need õigused erinevad sellise üksuse lihtaktsiatega seotud õigustest;
- c) üksuse organisatsioonilise struktuuri ja selle juhatuse või muu samaväärse juhtorgani koosseisu kirjeldus;
- d) kirjeldus selle kohta, millised valitsusasutused või avalik-õiguslikud asutused üksust reguleerivad või selle üle järelevalvet teostavad, kirjeldus aruandlusnõuete kohta, mille need valitsusasutused või avalik-õiguslikud asutused on üksusele kehtestanud, ning nende valitsusasutuste või avalik-õiguslike asutuste õigused ja tavad seoses üksuse kõrgema juhtkonna ja juhatuse või muu samaväärse juhtorgani liikmete ametisse nimetamise, ametist vabastamise või tasustamisega;

- e) üksuse aastakasum või koguvara viimasel kolmeaastasel perioodil, mille kohta on andmed kättesaadavad;
 - f) võimalikud erandid, immunitetid ja nendega kaasnevad meetmed, mida üksuse suhtes kohaldatakse taotluse saanud lepinguosalise õigusnormide alusel;
 - g) Uus-Meremaa seadusega Local Government Act 2002 või sellele järgneva õigusaktiga hõlmatud üksuste puhul teave, mida sellised üksused on kohustatud esitama kõnealuse seaduse või sellele järgneva õigusakti alusel; ja
 - h) avalikult kättesaadav täiendav teave üksuse kohta, sh majandusaasta aruanded ja kolmanda osapoole tehtud auditid.
3. Ilma et see piiraks artikli 25.7 „Teabe avalikustamine“ kohaldamist, ei kohusta lõiked 1 ja 2 lepinguosalist avaldama konfidentsiaalset teavet, mille avalikustamine oleks vastuolus tema õigusega.
4. Kui taotletud teave ei ole lepinguosalisele kättesaadav, põhjendab ta seda teavet taotlenud lepinguosalisele kirjalikult.

18. PEATÜKK

INTELLEKTUAALOMAND

A JAGU

ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 18.1

Eesmärgid

Käesoleva peatüki eesmärgid on järgmised:

- a) edendada uuenduslike ja loovate kaupade ja teenuste loomist, tootmist, levitamist ja turustamist lepinguosaliste territooriumidel ja lepinguosaliste vahel, et aidata suurendada lepinguosaliste majanduse kestlikkust ja kaasavust;
- b) edendada, toetada ja reguleerida lepinguosaliste vahelist kaubandust ning vähendada sellise kaubanduse moonutusi ja takistusi ning
- c) tagada intellektuaalomandiõiguste piisav ja tõhus kaitse ning intellektuaalomandi õiguskaitse.

ARTIKKEL 18.2

Kohaldamisala

1. Käesolev peatükk täiendab ja täpsustab kummagi lepinguosalise õigusi ja kohustusi, mis tulenevad TRIPS-lepingust ja muudest rahvusvahelistest intellektuaalomandialastest lepingutest, mille osalised nad on.
2. Kumbki lepinguosaline jõustab käesoleva peatüki. Kumbki lepinguosaline võib vabalt kindlaks määrata asjakohase meetodi käesoleva peatüki rakendamiseks oma õigussüsteemis ja -praktikas.
3. Käesolev peatükk ei keela lepinguosalisel näha ette intellektuaalomandiõiguste kaitset või intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist suuremas ulatuses, kui on nõutud käesolevas peatükis, tingimusel et see ei ole käesoleva peatükiga vastuolus.

ARTIKKEL 18.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „intellektuaalomandiõigused“ – kõik intellektuaalomandi kategooriad, mis on hõlmatud käesoleva peatüki artiklitega 18.8 „Autorid“ kuni 18.45 „Sordikaitse“ ja TRIPS-lepingu II osa 1.–7. jaoga. Intellektuaalomandi kaitse hõlmab kaitset ebaausa konkurentsi eest, nagu on osutatud Pariisi konventsiooni artiklis 10bis;

- b) „kodanik“ – asjaomase intellektuaalomandiõiguse puhul lepinguosalise isik, kes vastab kaitse saamise kriteeriumidele, mis on sätestatud TRIPS-lepingus ja WIPO egiidi all sõlmitud ja hallatavates mitmepoolsetes lepingutes, mille osaline lepinguosaline on;
- c) „Pariisi konventsioon“ – 20. märtsi 1883. aasta tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon, Stockholmis 14. juulil 1967 muudetud kujul;
- d) „WIPO“ – Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon ja
- e) „WPPT“ – WIPO esituste ja fonogrammide leping, mis sõlmiti 20. detsembril 1996 Genfis.

ARTIKKEL 18.4

Rahvusvahelised lepingud

1. Kumbki lepinguosaline täidab oma kohustusi, mis tulenevad järgmistest rahvusvahelistest lepingutest:
 - a) TRIPS-leping;
 - b) WIPO autoriõiguse leping, mis võeti vastu 20. detsembril 1996 Genfis;

- c) WPPT;
- d) Marrakechi leping avaldatud teostele juurdepääsu lihtsustamise kohta nägemispuudega või muu trükikirja lugemise puudega isikutele, mis sõlmiti 27. juunil 2013 Marrakechis; ja
- e) kaubamärgiõiguse leping, mis võeti vastu 27. oktoobril 1994 Genfis.

2. Kumbki lepinguosaline teeb kõik mõistlikud jõupingutused, et ratifitseerida järgmised rahvusvahelised lepingud või et nendega ühineda:

- a) audiovisuaalteoste Pekingi leping, mis võeti vastu Pekingis 24. juunil 2012;
- b) kaubamärgiõiguse Singapuri leping, mis sõlmiti Singapuris 27. märtsil 2006; ja
- c) tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppe Genfi redaktsioon, mis võeti vastu 2. juulil 1999 Genfis.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil on võimalik tugineda järgmistes rahvusvahelistes lepingutes sätestatud menetlustele:

- a) märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkuleppe protokoll, mis võeti vastu 27. juunil 1989 Madridis ja mida viimati muudeti 12. novembril 2007; ja
- b) patendikoostööleping, mis sõlmiti Washingtonis 19. juunil 1970 ja mida viimati muudeti 3. oktoobril 2001.

ARTIKKEL 18.5

Ammendumine

Käesoleva lepingu ükski säte ei takista lepinguosalist otsustamast, kas või millistel tingimustel kohaldatakse tema õigusnormide alusel intellektuaalomandiõiguste ammendumist.

ARTIKKEL 18.6

Võrdne kohtlemine

1. Lepinguosaline võimaldab teise lepinguosalise kodanikele kõigi käesoleva peatükiga hõlmatud intellektuaalomandi kategooriate puhul vähemalt sama soodsa kohtlemise kui enda kodanikele seoses intellektuaalomandi kaitsega,¹ välja arvatud erandid, mis on juba sätestatud Pariisi konventsioonis, 9. septembri 1886. aasta Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioonis (Pariisis 24. juulil 1971 muudetud kujul), teoste esitajate, fonogrammitootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitse rahvusvahelises konventsioonis (sõlmitud Roomas 26. oktoobril 1961), WPPTs ja integraallülitustega seotud intellektuaalomandi lepingus (sõlmitud Washingtonis 26. mail 1989). Teoste esitajate, fonogrammitootjate ning ringhäälinguorganisatsioonide puhul kehtib see kohustus ainult õiguste suhtes, mis on sätestatud käesolevas lepingus.

¹ Käesoleva lõike kohaldamisel hõlmab mõiste „kaitse“ küsimusi, mis mõjutavad intellektuaalomandiõiguste kättesaadavust, omandamist, ulatust, säilimist ja õiguskaitse tagamist, samuti küsimusi, mis mõjutavad käesolevas peatükis konkreetselt käsitletud intellektuaalomandiõiguste kasutamist, sealhulgas meetmeid, mille eesmärk on vältida artiklis 18.17 „Tehniliste meetmete kaitse“ osutatud tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmist, ning meetmeid, mis on seotud artiklis 18.18 „Õiguste teostamist käsitleva teabega seotud kohustused“ osutatud õiguste teostamist käsitleva teabega.

2. Lepinguosaline võib kasutada lõike 1 alusel lubatud erandeid seoses oma kohtu- ja haldusmenetlustega, sealhulgas nõuda, et teise lepinguosalise kodanik määraks tema territooriumil menetlusdokumentide kättetoimetamise aadressi või nimetaks tema territooriumil esindaja, kui sellised erandid vastavad järgmistele tingimustele:

- a) need on vajalikud selleks, et tagada vastavus lepinguosalise õigusnormidele, mis ei ole vastuolus käesoleva peatükiga; ja
- b) neid ei kohaldata viisil, mis kujutaks endast kaubanduse varjatud piiramist.

3. Lõiget 1 ei kohaldata WIPO egiidi all sõlmitud mitmepoolsetes lepingutes sätestatud menetluste suhtes, mis on seotud intellektuaalomandiõiguste omandamise või säilimisega.

ARTIKKEL 18.7

TRIPS-leping ja rahvatervis

1. Lepinguosalised tunnistavad 14. novembril 2001 WTO ministrite konverentsil Dohas vastu võetud intellektuaalomandiõiguste kaubandusaspektide lepingu ja rahvatervise deklaratsiooni (edaspidi „Doha deklaratsioon“) tähtsust. Käesolevat peatükki tõlgendatakse ja rakendatakse kooskõlas Doha deklaratsiooniga.

2. Kumbki lepinguosaline rakendab TRIPS-lepingu artiklit 31bis ja TRIPS-lepingu lisa, sealhulgas selle lisa liidet, mis jõustus 23. jaanuaril 2017.

B JAGU

INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTEGA SEOTUD STANDARDID

1. ALAJAGU

AUTORIÕIGUS JA SELLEGA KAASNEVAD ÕIGUSED

ARTIKKEL 18.8

Autorid

Kumbki lepinguosaline annab autoritele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma teoste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;

- b) oma teoste originaalide või koopiate igasugust avalikku levitamist müügi või muul omandiõiguse ülemineku teel;
- c) oma teoste edastamist üldsusele kaabliga ja kaablita sidevahendite abil, sealhulgas nende teoste üldsusele kättesaadavaks tegemist nii, et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal; ja
- d) oma teoste originaalide või koopiate rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil vähemalt fonogrammide, arvutiprogrammide¹ ja kinematograafiateoste puhul.

ARTIKKEL 18.9

Esitajad

Kumbki lepinguosaline annab esitajatele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma esitustest salvestiste² tegemist;
- b) oma esituste salvestiste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;

¹ Lepinguosaline võib arvutiprogrammid välja jätta, kui programm ise ei ole rentimise peamine ese.

² „Salvestis“ – helide või neid esindavate märkide jäädvustis kandjal, millelt neid saab vastava seadme abil tajuda, taasesitada või edastada.

- c) oma esituste salvestiste igasugust üldsusele levitamist kas müügi või muul omandiõiguse ülemineku teel;
- d) oma esituste salvestiste üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal;
- e) oma esituste ülekandmist ringhäälingus kaablita vahendite abil ja nende edastamist üldsusele, välja arvatud juhul, kui esitus ise on juba ülekantav esitus või kui see on tehtud salvestise põhjal; ja
- f) oma esituste salvestiste rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil.

ARTIKKEL 18.10

Fonogrammitootjad

Kumbki lepinguosaline annab fonogrammitootjatele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma fonogrammide otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;

- b) oma fonogrammide igasugust üldsusele levitamist kas müügi või muul omandiõiguse ülemineku teel;
- c) oma fonogrammide üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal; ja
- d) oma fonogrammide rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil.

ARTIKKEL 18.11

Ringhäälinguorganisatsioonid

Kumbki lepinguosaline annab ringhäälinguorganisatsioonidele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma saadete salvestiste tegemist, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu;
- b) oma saadete salvestiste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu;

- c) oma saadete salvestiste üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu, nii et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal;
- d) oma saadete salvestiste, sealhulgas nende koopiate üldsusele levitamist müügi teel või muul viisil, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu; ja
- e) oma saadete taasedastamist kaablita sidevahendite abil ja oma saadete edastamist üldsusele, kui selline edastamine toimub kohas, kuhu pääsuks nõutakse üldsuselt sisenemistasu.

ARTIKKEL 18.12

Kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammide üldsusele ülekandmine ja edastamine¹²

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette esitajate ja fonogrammitootjate õiguse saada kasutajalt ühekordset õiglast tasu, kui kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammi või sellise fonogrammi reproduktsiooni kasutatakse üldsusele ülekandmiseks või edastamiseks³.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et see ühekordne õiglane tasu jagatakse asjaomaste esitajate ja fonogrammitootjate vahel. Kumbki lepinguosaline võib kehtestada õigusnormid, millega esitajate ja fonogrammitootjate vahelise kokkuleppe puudumise korral nähakse ette tingimused, mille kohaselt esitajad ja fonogrammitootjad jagavad omavahel kõnealuse ühekordse õiglase tasu.

¹ Kumbki lepinguosaline võib anda esitajatele ja fonogrammitootjatele ulatuslikumaid õigusi, näiteks ainuõigusi kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammide üldsusele ülekandmiseks ja edastamiseks.

² Käesoleva artikli järgimiseks võib lepinguosaline anda esitajatele ja fonogrammitootjatele ainuõigusi üldsusele ülekandmiseks ja edastamiseks.

³ Kumbki lepinguosaline võib otsustada, et „üldsusele edastamine“ ei hõlma fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad sellele ligi enda valitud kohas ja enda valitud ajal.

ARTIKKEL 18.13

Kaitse kehtivuse tähtaeg¹

1. Teose autori õigused kehtivad autori eluajal ja 70 aastat pärast autori surma, olenemata kuupäevast, mil teos üldsusele seaduslikult kättesaadavaks tehakse.
2. Ühisloomingu puhul arvestatakse lõikes 1 osutatud kaitse kehtivuse tähtaega alates viimase elus olnud autori surmast.
3. Anonüümse või pseudonüümse teose puhul on kaitse kehtivuse tähtaeg 70 aastat pärast seda, kui teos üldsusele seaduslikult kättesaadavaks tehti. Kui autori kasutatud pseudonüüm ei jäta tema isiku suhtes kahtlust või kui autor avaldab oma isiku esimeses lauses osutatud aja jooksul, siis kohaldatakse lõikes 1 osutatud kaitse kehtivuse tähtaega.
4. Kui lepinguosaline näeb ette, et kinematograafilise või audiovisuaalse teose puhul lähtutakse kaitse kehtivuse tähtaja arvutamisel muust kui füüsilise isiku eluajast, ei tohi see tähtaeg olla lühem kui 70 aastat alates teose esimesest seaduslikust avaldamisest või esimesest seaduslikust üldsusele edastamisest või seadusliku avaldamise või üldsusele edastamise puudumise korral 70 aastat alates teose loomisest.

¹ Kui käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval ei näe lepinguosalise õigusnormid ette käesolevas artiklis sätestatud kaitse kehtivuse tähtaegu, hakatakse käesolevat artiklit kohaldama alles alates kuupäevast, mil vastavad õigusnormid selle lepinguosalise territooriumil jõustuvad, kuid igal juhul hiljemalt nelja aasta möödudes käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast. Kõnealune lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele nende õigusnormide jõustumise kuupäeva, kui see kuupäev on varasem kui neli aastat pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

5. Ringhäälinguorganisatsioonide õigused lõpevad 50 aastat pärast ringhäälingusaate esmakordset edastamist kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu.
6. Esitajate õigused lõpevad 50 aastat pärast esituse salvestamise kuupäeva. Kui aga fonogrammil olev esituse salvestis on kõnealuse ajavahemiku jooksul seaduslikult avaldatud või seaduslikult üldsusele edastatud, lõpevad need õigused 70 aastat pärast esmakordse sellise avaldamise või üldsusele edastamise kuupäeva, olenevalt sellest, kumb kuupäev on varasem.
7. Fonogrammitootjate õigused lõpevad 50 aastat pärast salvestise tegemist. Kui aga fonogramm on selle ajavahemiku jooksul seaduslikult avaldatud või seaduslikult üldsusele edastatud, lõpevad need õigused 70 aastat pärast esmakordse sellise avaldamise või üldsusele edastamise kuupäeva. Kumbki lepinguosaline võib võtta vastu tõhusad meetmed, et tagada 50-aastasele kaitsetähtajale järgneva 20 aasta jooksul teenitud kasumi õiglane jaotamine esitajate ja fonogrammitootjate vahel.
8. Käesolevas artiklis sätestatud kaitsetähtaegu arvestatakse alates nende aluseks olevale sündmusele järgneva aasta jaanuari esimesest päevast.
9. Kumbki lepinguosaline võib ette näha käesolevas artiklis sätestatust pikemad kaitse kehtivuse tähtajad.

ARTIKKEL 18.14

Edasimüügiõigus¹

1. Kumbki lepinguosaline näeb algupärase maalikunsti- või graafikateose või skulptuurteose autorile ette võõrandamatu edasimüügiõiguse, millest ei saa ka ette loobuda ja mis tähendab õigust saada müügihinnal põhinevat autoritasu teose igakordse müügi korral pärast teose esmamüüki autori poolt.
2. Lõikes 1 osutatud edasimüügiõigust kohaldatakse kõikide edasimüügitehingute suhtes, milles müüjate, ostjate või vahendajatena osalevad elukutselised kunstiturul tegutsejad, näiteks oksjonikorraldajad, kunstigaleriid ja üldiselt kunstiteoste vahendajad.
3. Kumbki lepinguosaline võib ette näha, et lõikes 1 osutatud edasimüügiõigust ei kohaldata edasimüügi suhtes, kui müüja on teose omandanud otse autorilt vähem kui kolm aastat enne edasimüüki ning edasimüügihind ei ületa teatavat miinimumsummat.
4. Tasu kogumise kord ja tasu suurus määratakse kindlaks kummagi lepinguosalise õigusnormidega.

¹ Kui käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval ei näe lepinguosalise õigusnormid ette käesolevas artiklis sätestatud kaitset, hakatakse käesolevat artiklit kohaldama alles alates kuupäevast, mil vastavad õigusnormid selle lepinguosalise territooriumil jõustuvad, kuid igal juhul hiljemalt kahe aasta möödudes käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast. Kõnealune lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele nende õigusnormide jõustumise kuupäeva, kui see kuupäev on varasem kui kaks aastat pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

ARTIKKEL 18.15

Õiguste kollektiivne teostamine

1. Lepinguosalised tunnistavad oma vastavate kollektiivse esindamise organisatsioonide vahelise koostöö tähtsust ja püüavad edendada sellist koostööd, et soodustada teoste ja muu kaitstud materjali kättesaadavust oma territooriumil ning teoste või muu kaitstud materjali kasutamisega seotud õigustest saadava tulu ülekandmist asjaomaste kollektiivse esindamise organisatsioonide vahel.
2. Lepinguosalised tunnistavad kollektiivse esindamise organisatsioonide läbipaistvuse tähtsust ja püüavad edendada sellist läbipaistvust, eelkõige seoses õigustest saadava tulu kogumisega, selle tulu suhtes kohaldatavate mahaarvamistega, kogutud tulu kasutamisega, jaotamispõhimõtetega ja repertuaariga.
3. Kui ühe lepinguosalise territooriumil asutatud kollektiivse esindamise organisatsioon esindab esinduslepingu alusel teist kollektiivse esindamise organisatsiooni, mis on asutatud teise lepinguosalise territooriumil, tunnistavad lepinguosalised vajadust tagada, et esindav kollektiivse esindamise organisatsioon:
 - a) ei diskrimineeri esindatava kollektiivse esindamise organisatsiooni õiguste omajaid;
 - b) maksab esindatavale kollektiivse esindamise organisatsioonile võlgnetavad summad täpselt, korrapäraselt ja hoolsalt ning

- c) annab esindatavale kollektiivse esindamise organisatsioonile teavet õigustest saadava tulu summa kohta, mis on tema nimel kogutud, ja sellest tulust tehtud võimalike mahaarvamiste kohta.

ARTIKKEL 18.16

Piirangud ja erandid

Lepinguosaline näeb artiklites 18.8 „Autorid“ kuni 18.12 „Kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammide üldsusele ülekandmine ja edastamine“ sätestatud õiguste suhtes ette piirangud või erandid üksnes teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teose või muu materjali tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult õiguste omaja õigustatud huve.

ARTIKKEL 18.17

Tehniliste meetmete kaitse¹

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava õiguskaitse mis tahes tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu, kui asjaomase teo sooritanud isik on või põhjendatult peab olema teadlik, et ta taotleb seda eesmärki.

¹ Kui käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval ei näe lepinguosalise õigusnormid ette käesolevas artiklis sätestatud kaitset, hakatakse käesolevat artiklit kohaldama alles alates kuupäevast, mil vastavad õigusnormid selle lepinguosalise territooriumil jõustuvad, kuid igal juhul hiljemalt nelja aasta möödudes käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast. Kõnealune lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele nende õigusnormide jõustumise kuupäeva, kui see kuupäev on varasem kui neli aastat pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

2. Kumbki lepinguosaline tagab piisava õiguskaitse:

- a) isiku vastu, kes toodab, impordib, levitab, müüb, rendib või reklaamib müügiks või rentimiseks mis tahes seadet, toodet või komponenti:
 - i) mis on vaid piiratud ulatuses kasutatav muuks otstarbeks kui tehnilisest meetmest kõrvalehoidmine või
 - ii) mis on kavandatud, toodetud, kohandatud või teostatud peamiselt selleks, et võimaldada või hõlbustada tehnilisest meetmest kõrvalehoidmist; ja
- b) isiku vastu, kes osutab mis tahes teenust, mida edendatakse, reklaamitakse või turustatakse eesmärgiga võimaldada tehnilisest meetmest kõrvalehoidmist või sellele kaasa aidata.

3. Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab mõiste „tehnilised meetmed“ mis tahes tehnoloogiat, seadet või komponenti, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või piirata teoste või muu kaitstud materjaliga tehtavaid toiminguid, milleks käesoleva alajaoga hõlmatud autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste omaja ei ole luba andnud.

4. Lepinguosaline võib vajaduse korral võtta vastu või jätta kehtima asjakohaseid meetmeid tagamaks, et käesoleva artikli lõigete 1 ja 2 kohane piisav õiguskaitse ei takista artikli 18.16 „Piirangud ja erandid“ kohaselt ette nähtud piirangutele ja eranditele tuginemist isikute poolt, kellel on selleks õigus.

ARTIKKEL 18.18

Õiguste teostamist käsitleva teabega seotud kohustused

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava õiguskaitse isiku vastu, kes teadlikult ilma loata teeb järgmist:

- a) eemaldab õiguste teostamist käsitleva elektroonilise teabe või muudab seda või
- b) levitab, impordib levitamise eesmärgil, kannab üle, edastab üldsusele või teeb üldsusele kättesaadavaks käesoleva alajao kohaselt kaitstud teoseid või muud materjali, millelt on loata eemaldatud elektrooniline õiguste teostamist käsitlev teave või millel seda teavet on muudetud;

kui see isik on või põhjendatult peab olema teadlik, et ta selliselt tegutsedes põhjustab, võimaldab, hõlbustab või varjab lepinguosalise õigusaktides sätestatud autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste rikkumist.

2. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „õiguste teostamist käsitlev teave“ õiguste omajate esitatud teavet, mis identifitseerib teose või muu käesolevas artiklis osutatud materjali, autori või mis tahes muu õiguste omaja, või teavet teose või muu materjali kasutustingimuste kohta ning sellist teavet esindavaid numbreid või koode.

3. Lõiget 2 kohaldatakse juhul, kui mõni neist teabeelementidest on lisatud käesolevas artiklis osutatud teose või muu materjali koopiale või esitatakse seoses selle edastamisega üldsusele.

2. ALAJAGU

KAUBAMÄRGID

ARTIKKEL 18.19

Kaubamärkide klassifitseerimine

Kumbki lepinguosaline rakendab kaubamärkide klassifitseerimise süsteemi, mis on kooskõlas märkide registreerimisel kasutatava kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni Nizza kokkuleppega, mis sõlmiti Nizzas 15. juunil 1957 (kehtivas sõnastuses).

ARTIKKEL 18.20

Tähised, millest kaubamärk võib koosneda

Kaubamärgi võivad moodustada mis tahes tähised, eelkõige sõnad, sealhulgas isikunimed, või kujutised, tähed, numbrid, värvid, kauba või selle pakendi kuju või helid, tingimusel et

- a) selliste tähiste põhjal on võimalik eristada ühe ettevõtja kaupu või teenuseid teiste ettevõtjate omadest ja

- b) selliseid tähiseid on võimalik esitada lepinguosalise kaubamärgiregistris viisil, mis võimaldab pädevatel asutustel ja üldsusel määrata kindlaks kaubamärgi omanikule antud kaitse selge ja täpse sisu.

ARTIKKEL 18.21

Kaubamärgist tulenevad õigused

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et registreeritud kaubamärk annab kaubamärgi omanikule selle kasutamise ainuõiguse. Omanikul on õigus takistada kõiki kolmandaid isikuid kasutamast kaubandustegevuse käigus ilma omaniku nõusolekuta järgmist:
 - a) registreeritud kaubamärgiga identset tähist kaupade või teenuste puhul, mis on identsed nendega, mille jaoks kaubamärk on registreeritud; ja
 - b) tähist, mille identsuse või sarnasuse tõttu registreeritud kaubamärgiga ning selle kaubamärgi ja tähisega hõlmatud kaupade või teenuste identsuse või sarnasuse tõttu on tõenäoline, et üldsus võib need omavahel segi ajada, mis hõlmab ka tõenäosust, et tähist seostatakse registreeritud kaubamärgiga.

2. Registreeritud kaubamärgi omanikul on õigus takistada kõiki kolmandaid isikuid toomast kaubandustegevuse käigus kaupu selle lepinguosalise territooriumile, kus kaubamärk on registreeritud, ilma et neid seal vabasse ringlusse lastaks, kui sellised kaubad, sealhulgas pakendid, pärinevad kolmandatest riikidest ja kannavad ilma loata kaubamärki, mis on identne selliste kaupade jaoks registreeritud kaubamärgiga või mida ei ole võimalik olulistes aspektides kõnealusest kaubamärgist eristada¹.

3. Kaubamärgi omaniku lõikes 2 osutatud õigus võib lõppeda, kui kauba deklarant või valdaja esitab registreeritud kaubamärgi rikkumise tuvastamise menetluse käigus tõendid selle kohta, et registreeritud kaubamärgi omanikul ei ole õigust keelata kauba turule laskmist lõppsihtkohariigis.

ARTIKKEL 18.22

Registreerimismenetlus

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette kaubamärkide registreerimise süsteemi, mille raames kõik asjaomase kaubamärgiasutuse tehtud lõplikud negatiivsed otsused, sealhulgas registreerimisest osalise keeldumise kohta, on nõuetekohaselt põhjendatud ja need võib edasi kaevata ning need tehakse asjaomasele isikule kirjalikult teatavaks.

¹ Lepinguosaline võib võtta täiendavaid asjakohaseid meetmeid, et tagada geneeriliste ravimite sujuv transiit.

2. Kumbki lepinguosaline näeb kolmandatele isikutele ette võimaluse vaidlustada kaubamärgitaotlusi või vajaduse korral kaubamärkide registreeringuid. Vaidlustamismenetlus peab olema võistlev.

3. Kumbki lepinguosaline näeb ette kaubamärgitaotluste ja registreeritud kaubamärkide avaliku elektroonilise andmebaasi.

ARTIKKEL 18.23

Üldtuntud kaubamärgid

Üldtuntud kaubamärkide kaitsmiseks vastavalt Pariisi konventsiooni artiklile 6bis ning TRIPS-lepingu artikli 16 lõigetele 2 ja 3 kohaldab kumbki lepinguosaline ühissoovitust üldtuntud kaubamärkide kaitset käsitlevate sätete kohta, mille Pariisi Liidu assamblee ja WIPO peaassamblee võtsid vastu 20.–29. septembril 1999 toimunud WIPO liikmesriikide assambleede 34. istungjärgul.

ARTIKKEL 18.24

Erandid kaubamärgist tulenevatest õigustest

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette piiratud erandid kaubamärgist tulenevatest õigustest, nagu kirjeldavate terminite, sealhulgas geograafiliste tähiste õiglane kasutamine, ning võib ette näha muid piiratud erandeid, tingimusel et selliste erandite puhul võetakse arvesse kaubamärgi omaniku ja kolmandate isikute õigustatud huve.

2. Kaubamärk ei anna selle omanikule õigust keelata kolmandal isikul kaubandustegevuse käigus kasutada:

- a) selle kolmanda isiku nime või aadressi;
- b) tähiseid, mis näitavad liiki, kvaliteeti, kvantiteeti, sihtotstarvet, väärtust, geograafilist päritolu, kauba tootmise või teenuse osutamise aega või muid kauba või teenuse omadusi; või
- c) kaubamärki, kui see on vajalik kauba või teenuse sihtotstarbe näitamiseks, eelkõige juhul, kui tegemist on lisaseadme või varuosaga, tingimusel et kolmas isik kasutab kaubamärki kooskõlas ausa tööstus- või äritavaga.

3. Kaubamärk ei anna selle omanikule õigust keelata kolmandal isikul kasutada kaubandustegevuse käigus varasemat õigust, mis kehtib ainult konkreetses paikkonnas, kui seda õigust tunnustatakse kõnealuse lepinguosalise õigusaktidega ja seda kasutatakse selle territooriumi piires, kus seda tunnustatakse.

ARTIKKEL 18.25

Kehtetuks tunnistamise alused

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et kaubamärgi võib kehtetuks tunnistada, kui seda ei ole lepinguosalise õigusnormidega kindlaks määratud katkematu ajavahemiku jooksul¹ asjaomasel territooriumil tegelikult kasutatud seoses kaupade või teenustega, mille jaoks see on registreeritud, ning kasutamata jätmiseks ei ole mõjuvaid põhjusi. Ükski isik ei või siiski taotleda kaubamärgi omaniku õiguste kehtetuks tunnistamist, kui eespool nimetatud katkematu ajavahemiku lõppemise ja kehtetuks tunnistamise taotluse esitamise vahelisel ajal on kaubamärgi tegelikku kasutamist alustatud või taasalustatud. Kasutamise alustamist või taasalustamist kehtetuks tunnistamise taotluse esitamisele eelneval ajavahemikul, mille pikkus on kindlaks määratud lepinguosalise õigusnormidega² ja mis ei alga enne, kui kasutamatajätmise katkematu perioodi lõppemisel, ei võeta siiski arvesse, kui ettevalmistusi kasutamise alustamiseks või taasalustamiseks hakati tegema alles pärast seda, kui omanik sai teada kehtetuks tunnistamise taotluse esitamise võimalikkusest.
2. Kaubamärgi võib kehtetuks tunnistada ka juhul, kui pärast selle registreerimise kuupäeva:
 - a) on kaubamärk kaubamärgiomaniku tegevuse või tegevusetuse tagajärjel kaubanduses muutunud selle kauba või teenuse üldnimetuseks, mille jaoks see on registreeritud; või

¹ Selle lause kohaldamisel peab kummagi lepinguosalise õigusnormidega kindlaks määratud ajavahemik olema vähemalt kolm aastat.

² Selle lause kohaldamisel peab kummagi lepinguosalise õigusnormidega kindlaks määratud ajavahemik olema vähemalt üks kuu.

- b) selle tagajärjel, kuidas kaubamärgiomanik on kaubamärki kasutanud kaupadel või teenustel, mille jaoks see kaubamärk registreeriti, või kuidas seda on tema nõusolekul tehtud, võib kaubamärk avalikkust eksitada, eelkõige nende kaupade või teenuste laadi, kvaliteedi või geograafilise päritolu osas.

ARTIKKEL 18.26

Pahausksed taotlused

Kaubamärki peab olema võimalik tunnistada kehtetuks, kui taotleja on kaubamärgi registreerimise taotluse esitanud pahauskselt. Kumbki lepinguosaline võib ka ette näha, et sellist kaubamärki ei registreerita.

3. ALAJAGU

DISAINILAHENDUSED

ARTIKKEL 18.27

Registreeritud disainilahenduste kaitse

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette sõltumatult loodud uute või originaalsete disainilahenduste kaitse. Kaitse tekib registreerimisel ja annab disainilahenduste omanikele ainuõiguse vastavalt käesoleva alajao sätetele. Käesoleva artikli kohaldamisel võib lepinguosaline eristatavat disainilahendust käsitada originaalse disainilahendusena.
2. Registreeritud disainilahenduse omanikul peab olema õigus takistada kolmandaid isikuid ilma omaniku nõusolekuta vähemalt valmistamast, müügiks pakkumast, müümast, importimast, eksportimast ja varumast tooteid, mis kannavad või sisaldavad registreeritud disainilahendust, või kasutamast tooteid, mis kannavad või sisaldavad kaitstud disainilahendust, kui selline tegevus toimub kaubanduslikul eesmärgil¹.

¹ Selleks et täita artikli 18.27 „Registreeritud disainilahenduste kaitse“ nõudeid seoses eksportimise ja varumisega, võib lepinguosaline anda registreeritud disainilahenduse omanikule õiguse takistada kolmandaid isikuid pakkumast müügiks või rentimiseks või müümast või rentimast mis tahes toodet, mis kannab või sisaldab registreeritud disainilahendust, sellisel viisil, mille tulemuseks on kõnealuse toote eksportimine või varumine.

3. Lepinguosaline võib ette näha, et disainilahendus, mida on kasutatud või mis sisaldub mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes, loetakse uueks ja originaalseks:

- a) juhul, kui koostisosa on pärast mitmeosalisse tootesse paigutamist toote tavapärasel kasutamisel nähtav; ja
- b) sel määral, mil need koostisosa nähtavad omadused vastavad uudsuse ja originaalsuse tingimustele.

4. Lõike 3 punkti a kohaldamisel tähendab „tavapärane kasutamine“ kasutamist lõppkasutaja poolt, välja arvatud hooldus, teenindus ja parandustööd.

ARTIKKEL 18.28

Kaitse kestus

Kumbki lepinguosaline tagab, et registreeritud disainilahenduse õiguste omanik võib lasta kaitse tähtaega pikendada ühe või mitme viieaastase perioodi võrra. Kumbki lepinguosaline tagab, et registreeritud disainilahenduse kaitse kestus on kokku vähemalt 15 aastat alates taotluse esitamise kuupäevast.

ARTIKKEL 18.29

Registreerimata disainilahendustele antav kaitse

1. Kumbki lepinguosaline annab registreerimata disainilahenduse omanikule õiguse takistada registreerimata disainilahenduse kasutamist kolmanda isiku poolt ilma omaniku nõusolekuta üksnes juhul, kui vaidlusalune kasutus tuleneb registreerimata disainilahenduse kopeerimisest lepinguosalise territooriumil. Selline kasutamine hõlmab vähemalt toote müügiks pakkumist, turuleviimist, importi või eksporti¹.
2. Registreerimata disainilahenduse kaitse kestus on vähemalt kolm aastat alates kuupäevast, mil disainilahendus lepinguosalise territooriumil esimest korda üldsusele kättesaadavaks tehti.

ARTIKKEL 18.30

Erandid

1. Kumbki lepinguosaline võib disainilahenduste, sealhulgas registreerimata disainilahenduste kaitsmisel ette näha piiratud erandeid, tingimusel et sellised erandid ei ole põhjendamatult vastuolus kaitstud disainilahenduste tavapärase kasutamisega ega kahjusta kaitstud disainilahenduse omaniku õigustatud huve põhjendamatult, võttes arvesse kolmandate isikute õigustatud huve.

¹ Selleks et täita artikli 18.29 „Registreerimata disainilahendustele antav kaitse“ nõudeid seoses ekspordiga, võib lepinguosaline anda registreerimata disainilahenduse omanikule õiguse takistada kolmandaid isikuid müümast, turule viimast või importimast toodet, mis kannab või sisaldab registreerimata disainilahendust, sellisel viisil, mille tulemuseks on kõnealuse toote eksportimine.

2. Disainilahenduste kaitse ei laiene disainilahendustele, mis tulenevad üksnes tehnilistest või funktsionaalsetest kaalutlustest. Disainilahendus ei või seisneda toote välisomadustes, mida tuleb täpselt sama kuju ja suurusega reprodutseerida, selleks et toodet, milles disainilahendus sisaldub või millel seda on kasutatud, saaks mehaaniliselt ühendada teise tootega või paigutada selle sisse, ümber või külge nii, et kumbki toode saaks täita oma otstarvet.

3. Erandina lõikest 2 võib disainilahendus kooskõlas artikli 18.27 „Registreeritud disainilahenduste kaitse“ lõikes 1 sätestatud tingimustega seisneda lahenduses, mille eesmärk on võimaldada mitme vastastikku vahetatava toote kokkupanemist või ühendamist moodulsüsteemi raames.

ARTIKKEL 18.31

Seos autoriõigusega

Kumbki lepinguosaline tagab, et disainilahendus, sealhulgas registreerimata disainilahendus, on ka tema autoriõiguse normide alusel kaitsekõlblik alates kuupäevast, mil disainilahendus on loodud või mis tahes kujul fikseeritud. Kumbki lepinguosaline määrab kindlaks sellise kaitse ulatuse ja andmise tingimused, sealhulgas nõutava originaalsuse taseme.

4. ALAJAGU

GEOGRAAFILISED TÄHISED

ARTIKKEL 18.32

Kohaldamisala, menetlused ja mõisted

1. Käesolevat alajagu kohaldatakse lepinguosaliste territooriumidelt pärit veinide, kangete alkoholsete jookide ja toiduainete geograafiliste tähiste tunnustamise ja kaitse suhtes.
2. Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:
 - a) „geograafiline tähis“ – tähis, mis näitab, et kaup on pärit lepinguosalise territooriumilt või lepinguosalise territooriumi teatavast piirkonnast või paikkonnast, kui kauba teatav omadus, maine või muu iseloomulik tunnus on olulisel määral seostatav kauba geograafilise päritoluga;
 - b) „tooteklass“ – 18-A lisas „Tooteklassid“ nimetatud tooteklass ja
 - c) „tootespetsifikatsioon“ – geograafilise tähisega seoses asjaomase kauba puhul heakskiidetud nõuded kõnealuse geograafilise tähise kasutamiseks selle kauba turustamisel.

3. Pärast vaidlustamismenetluse lõpuleviimist ja geograafiliste tähiste läbivaatamist kaitseb Uus-Meremaa 18-B lisa A jaos „Geograafiliste tähiste loetelu – Euroopa Liit“ loetletud liidu geograafilisi tähiseid kooskõlas vähemalt käesolevas alajaos sätestatud kaitsetasemega.

4. Pärast vaidlustamismenetluse lõpuleviimist ja geograafiliste tähiste läbivaatamist kaitseb liit 18-B lisa B jaos „Geograafiliste tähiste loetelu – Uus-Meremaa“ loetletud Uus-Meremaa geograafilisi tähiseid kooskõlas vähemalt käesolevas alajaos sätestatud kaitsetasemega.

ARTIKKEL 18.33

Geograafiliste tähiste loetelu muutmine

1. 18-A lisa „Tooteklassid“ sätestatud tooteklasside loetelu ja 18-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelud“ sätestatud kaitstavate geograafiliste tähiste loetelu võib muuta kaubanduskomitee otsusega, millega võib lisada uusi geograafilisi tähiseid, ajakohastada tooteklasside loetelu või jätta välja geograafilised tähised, mida nende päritolukohas enam ei kaitsta.

2. 18-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelud“ tehtavad täiendused ei tohi kummagi lepinguosalise puhul ületada 30 geograafilist tähist iga kolme aasta järel pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva. Uued geograafilised tähised lisatakse pärast vaidlustamismenetluse lõpuleviimist kooskõlas lõikega 3 ja pärast seda, kui need geograafilised tähised on mõlemat lepinguosalist rahuldaval viisil läbi vaadatud.

3. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et artikli 18.32 „Kohaldamisala, menetlused ja mõisted“ lõigetes 3 ja 4 osutatud vaidlustamismenetluse raames võib esitada vastuväiteid geograafilise tähise kaitse taotlusele ning et sellise kaitse taotluse võib tagasi lükata või seda muul viisil mitte rahuldada. Vastuväiteid geograafilise tähise kaitse taotlusele võib esitada järgmistel alustel:

- a) geograafiline tähis on identne või segadusttekitavalt sarnane kaubamärgiga, mis on lepinguosalise territooriumil heas usus registreeritud või mille registreerimist on heas usus taotletud sama või sarnase kauba jaoks, või kaubamärgiga, mille suhtes on lepinguosalise territooriumil omandatud õigused selle heas usus kasutamise kaudu sama või sarnase kauba puhul;
- b) geograafiline tähis on identne või sarnane kaubamärgiga mis tahes kauba puhul, mis ei ole sarnane kaubaga, mille jaoks kaubamärk on registreeritud, kui see kaubamärk on lepinguosalise territooriumil üldtuntud ja geograafilise tähise kasutamine näitaks seost asjaomase kauba ja kaubamärgiomaniku vahel ning selline kasutamine kahjustaks tõenäoliselt kaubamärgiomaniku huve;
- c) geograafiline tähis on lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis asjaomase kauba üldnimetusena kasutatav termin;
- d) geograafiline tähis on termin, mida lepinguosalise territooriumil kasutatakse taimesordi või loomatõu nimetusena, ja võib seetõttu tarbijat kauba tegeliku päritolu osas eksitada;

- e) geograafiline tähis on homonüümne või osaliselt homonüümne geograafiline tähis ja
- f) geograafilise tähise kasutamine või registreerimine lepinguosalise territooriumil oleks tõenäoliselt solvav.

4. Käesoleva alajao kohaldamisel võib lepinguosaline selle kindlaksmääramisel, kas geograafiline tähis on lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis asjaomase kauba üldnimetusena kasutatav termin, võtta arvesse seda, kuidas tarbijad selle lepinguosalise territooriumil sellest terminist aru saavad. Tarbijate arusaama kindlaksmääramisel võivad asjakohasteks teguriteks olla asjakohastest allikatest saadud tõendid selle kohta, kas terminit kasutatakse sama liiki kaubale viitamiseks ning kuidas selle terminiga tähistatavat kaupa turustatakse ja kasutatakse selle lepinguosalise territooriumil toimivas kaubanduses.

5. Hinnates isiku esitatud vastuväiteid kaitsetaotlusele lõikes 3 osutatud aluste põhjal, lähtub lepinguosaline üksnes oma territooriumil valitsevast olukorrast.

ARTIKKEL 18.34

Geograafiliste tähiste kaitse

1. Kumbki lepinguosaline näeb seoses teise lepinguosalise geograafiliste tähistega, mis on loetletud 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“, ette õiguslikud vahendid, mis võimaldavad huvitatud isikutel takistada tema territooriumil:
 - a) sellise geograafilise tähise kaubanduslikku kasutamist, mis näitab samasuguse kaubana¹ kaupa, mis ei vasta geograafilise tähise puhul kohaldatavale tootespetsifikatsioonile, isegi kui:
 - i) kauba tegelik päritolu on märgitud;
 - ii) geograafiline tähis on esitatud tõlgituna² või translitereerituna³ või
 - iii) geograafilisele tähisele on lisatud sellised sõnad nagu „liik“, „tüüp“, „laad“, „imitatsioon“ vms;
 - b) kõigi selliste kauba tähistamise või tutvustamise viiside kasutamist, mis näitavad või lubavad oletada, et kõnealune kaup pärineb mujalt kui sellest geograafilisest piirkonnast, kust see tegelikult pärit on, eksitades üldsust kauba geograafilise päritolu või laadi suhtes; ning

¹ Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab „samasugune kaup“ kaupa, mis kuulub 18-A lisas „Tooteklassid“ määratletud samasse tooteklasi.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et seda tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi. Seda sätet ei kohaldata, kui esitatakse tõendid selle kohta, et geograafilise tähise ja tõlgitud termini vahel puudub seos.

³ Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab translitereerimine märkide teisendamist lähtuvalt asjaomase geograafilise tähise originaalkeele või -keelte foneetikast.

- c) geograafilise tähise mis tahes muud kasutamist, mis kujutab endast ebaausat konkurentsi Pariisi konventsiooni artikli 10bis tähenduses, mis võib hõlmata geograafilise tähise sellist kaubanduslikku kasutamist, mille puhul kasutatakse ära selle geograafilise tähise mainet, sealhulgas juhul, kui asjaomast kaupa kasutatakse koostisosana.
-
- 2. Käesolevat alajagu ei kohaldata sellise 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ nimetatud lepinguosalise geograafilise tähise suhtes, mis ei ole teise lepinguosalise õigusnormide kohaselt enam kaitstud.
 - 3. Kui 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ nimetatud lepinguosalise geograafilise tähise ei ole päritolulepinguosalise territooriumil enam kaitstud, teatab päritolulepinguosaline sellest viivitamata teisele lepinguosalisele ja taotleb geograafilise tähise kaitse tühistamist.
 - 4. Ükski käesoleva alajao säte ei piira ühegi isiku õigust kasutada äritegevuses enda või oma ärialase eelkäija nime, välja arvatud juhul, kui seda nime kasutatakse üldsust eksitava viisil.
 - 5. Ükski käesoleva alajao säte ei kohusta lepinguosalist kohaldama käesoleva alajao sätteid teise lepinguosalise geograafilise tähise suhtes seoses kaubaga, mille puhul asjaomane tähis on identne või sarnane:
-
- a) taimesordi või loomatõu tavanimetusega ning mis seetõttu võib tarbijat kauba tegeliku päritolu osas eksitada või

b) lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis asjaomase kauba üldnimetusena kasutatava terminiga.

6. Ükski käesoleva alajao säte ei kohusta lepinguosalist kohaldama käesoleva alajao sätteid teise lepinguosalise mitmeosalises geograafilises tähises sisalduva osa suhtes seoses kaubaga, mille puhul see osa on identne või sarnane:

a) taimesordi või loomatõu tavanimetusega ning mis seetõttu võib tarbijat kauba tegeliku päritolu osas eksitada või

b) lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis asjaomase kauba üldnimetusena kasutatava terminiga.

7. Ükski käesoleva alajao säte ei kohusta lepinguosalist kohaldama käesoleva alajao sätteid teise lepinguosalise geograafilises tähises sisalduva sõna, tõlke või transliteratsiooni suhtes, kui see sõna, tõlge või transliteratsioon on tavaline ingliskeelne sõna, nagu „mountain“, „alps“ või „river“.

ARTIKKEL 18.35

Kaitse alguskuupäev

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ loetletud geograafilised tähised, millele on osutatud artiklis 18.32 „Kohaldamisala, menetlused ja mõisted“, kaitstakse vastavalt artiklile 18.34 „Geograafiliste tähiste kaitse“ alates käesoleva lepingu jõustumise kuupäevast.

2. Pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva 18-B lisasse „Geograafiliste tähiste loetelud“ lisatavate geograafiliste tähiste puhul näeb kumbki lepinguosaline ette, et selliseid geograafilisi tähiseid kaitstakse vastavalt artiklile 18.34 „Geograafiliste tähiste kaitse“ alates kuupäevast, mil need tähised avaldati vastuväidete esitamise eesmärgil, nagu on osutatud artikli 18.33 „Geograafiliste tähiste loetelu muutmine“ lõikes 2.

ARTIKKEL 18.36

Geograafiliste tähiste kasutamise õigus

1. Käesoleva alajao alusel kaitstavat geograafilist tähist võib kasutada iga ettevõtja, kes turustab asjaomasele tootespetsifikatsioonile vastavat kaupa.
2. Lõige 1 ei piira lepinguosalise õigust reguleerida geograafilise tähisega seotud kaupade tootmist või turustamist kooskõlas lepinguosalise õigusega.

ARTIKKEL 18.37

Seos kaubamärkidega

1. 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ nimetatud teise lepinguosalise geograafilist tähist sisaldava või sellest koosneva kaubamärgi registreerimisest keeldutakse või see tunnistatakse kehtetuks *ex officio*, kui lepinguosalise õigusnormid seda lubavad või huvitatud isiku taotlusel, kui tegemist on kaubaga, mis kuulub kõnealuse geograafilise tähise puhul 18-A lisas „Tooteklassid“ kindlaks määratud tooteklassi ja mis ei ole pärit 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ selle geograafilise tähise puhul kindlaks määratud päritolukohast.
2. Kui kaubamärki taotleti või see registreeriti heas usus või kui õigused kaubamärgile omandati heauskse kasutamise kaudu lepinguosalise territooriumil enne geograafilise tähise kaitse alguskuupäeva, millele on osutatud artiklis 18.35 „Kaitse alguskuupäev“, ei tohi meetmed, mis on vastu võetud käesoleva alajao rakendamiseks kõnealuse lepinguosalise territooriumil, piirata kaubamärgi registreerimise õigust ega kaubamärgi registreerimise kehtivust põhjusel, et kaubamärk on identne või sarnane geograafilise tähisega. Sellise kaubamärgi kasutamist võib kõnealuse kauba puhul jätkata ja seda võib uuendada olenemata geograafilise tähise kaitsest, tingimusel et lepinguosalise kaubamärgialastest õigusnormidest ei tulene ühtegi põhjust kaubamärgi kehtetuks tunnistamiseks või tühistamiseks.
3. Lepinguosalise õiguses võib olla sätestatud, et kaubamärgi kasutamise või registreerimisega seotud taotlused tuleb esitada kas viie aasta jooksul pärast seda, kui kaitstud tähise kahjulik kasutamine on saanud selle lepinguosalise territooriumil üldiselt teatavaks, või pärast lepinguosalise territooriumil kaubamärgi registreerimise kuupäeva, kui kaubamärk on selleks kuupäevaks avaldatud ja see kuupäev on varasem kuupäevast, mil kahjulik kasutamine sai lepinguosalise territooriumil üldiselt teatavaks.

ARTIKKEL 18.38

Kaitse tagamine

Kumbki lepinguosaline näeb ette, et 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ loetletud geograafiliste tähiste kaitse tagatakse kooskõlas lepinguosalise õigusnormidega *ex officio* või huvitatud isiku taotlusel asjakohaste haldus- ja kohtulike meetmete abil.

ARTIKKEL 18.39

Üldised eeskirjad

1. Homonüümsete geograafiliste tähiste puhul, millele taotletakse kaitset vastavalt artiklile 18.33 „Geograafiliste tähiste loetelu muutmine“, võtab kaubanduskomitee vastu otsuse, millega määratakse kindlaks praktilised tingimused, mille alusel kõnealuseid homonüümseid tähiseid üksteisest eristatakse, arvestades vajadust tagada asjaomaste tootjate õiglane kohtlemine ja vältida tarbijate eksitamist.
2. Lepinguosaline, kes kolmanda riigiga sõlmitava rahvusvahelise lepingu üle peetavate läbirääkimiste raames kaalub kõnealusest kolmandast riigist pärit kaupa identifitseeriva geograafilise tähise võimalikku kaitset, teatab sellest teisele lepinguosalisele ja annab talle võimaluse esitada märkusi enne geograafilise tähise kaitse alla võtmist, kui:
 - a) kolmanda riigiga peetavatel läbirääkimistel käsitletav geograafiline tähis on homonüümne teise lepinguosalise geograafilise tähisega, mis on nimetatud 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“; ja

- b) asjaomane kaup kuulub teise lepinguosalise homonüümse geograafilise tähise puhul 18-A lisas „Tooteklassid“ kindlaks määratud tooteklassi.
3. 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ nimetatud geograafilise tähise puhul käsitatakse tootespetsifikatsioonina sellist spetsifikatsiooni ja selle muudatusi, mille on heaks kiitnud selle lepinguosalise ametiasutused, kelle territooriumilt asjaomane kaup pärineb.
4. 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ nimetatud geograafilise tähise kaitse võib tühistada üksnes lepinguosaline, kelle territooriumilt asjaomane kaup pärineb.
5. Kaupu võib turustada ja müüa kuni varude ammendumiseni, kui neid kaupu on seaduslikult kirjeldatud ja esitletud käesoleva alajaoga keelatud viisil:
- a) käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval;
 - b) kuupäeval, mil vastavalt artiklile 18.33 „Geograafiliste tähiste loetelu muutmine“ võetakse vastu kaubanduskomitee otsus geograafiliste tähiste loetelu muutmiseks; või
 - c) 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ sätestatud asjakohase üleminekuperioodi lõppemise kuupäeval.

ARTIKKEL 18.40

Geograafiliste tähiste kaitse süsteemid

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab või jätab kehtima süsteemi oma territooriumil geograafiliste tähiste registreerimiseks ja kaitsmiseks.
2. Lõikes 1 osutatud süsteem peab sisaldama vähemalt järgmisi elemente:
 - a) ametlik vahend registreeritud geograafiliste tähiste loetelu üldsuse kättesaadavaks tegemiseks;
 - b) haldusmenetlus, mille raames kontrollitakse, kas registreeritav geograafiline tähis tähistab kaupa lepinguosalise territooriumilt või lepinguosalise territooriumi teatavast piirkonnast või paikkonnast pärinevana, kui kauba teatav omadus, maine või muu iseloomulik tunnus on olulisel määral seostatav kauba geograafilise päritoluga;
 - c) vastuväitemenetlus, mis võimaldab arvesse võtta kolmandate isikute õigustatud huve ja
 - d) geograafilise tähise kaitse tühistamise menetlus, mille raames võetakse arvesse kolmandate isikute ja asjaomaste registreeritud geograafiliste tähiste kasutajate õigustatud huve.

5. ALAJAGU

AVALIKUSTAMATA TEABE KAITSE

ARTIKKEL 18.41

Ärisaladuste kaitse ulatus ja mõisted

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette asjakohased tsiviilkohtumenetlused ja õiguskaitsevahendid, mida ärisaladuse omaja saab kasutada, et takistada ärisaladuse omandamist, kasutamist või avaldamist ausate äritavadega vastuolus oleval viisil ning et saada sellise tegevuse korral õiguskaitset.
2. Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:
 - a) „ärisaladus“ – teave:
 - i) mis on salajane selles mõttes, et see ei ole tervikuna või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt sedalaadi teabega tegelevad;
 - ii) millel on kaubanduslik väärtus selle salajasuse tõttu ja
 - iii) mille üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas; ning

b) „ärisaladuse omaja“ – isik, kellel on ärisaladuse üle seaduslik kontroll.

3. Käesoleva alajao kohaldamisel loetakse ausate äritavadega vastuolus olevaks vähemalt järgmist tegevust:

- a) ärisaladuse omandamine ärisaladuse omaja nõusolekuta, kui see omandatakse loata juurdepääsu teel sellistele dokumentidele, esemetele, materjalidele, ainetele või elektroonilistele failidele, mis on ärisaladuse omaja seadusliku kontrolli all ja mis sisaldavad ärisaladust või millest saab ärisaladuse tuletada, või nende dokumentide, esemete, materjalide, ainete või failide omastamise või kopeerimise teel;
- b) ärisaladuse kasutamine või avalikustamine ilma ärisaladuse omaja nõusolekuta isiku poolt, kes vastab mõnele järgmisele tingimusele:
 - i) ta on ärisaladuse omandanud punktis a osutatud viisil;
 - ii) ta rikub konfidentsiaalsuslepingut või muud kohustust ärisaladust mitte avalikustada või
 - iii) ta rikub lepingulist või muud ärisaladuse kasutamise piiramise kohustust ning
- c) ärisaladuse omandamine, kasutamine või avalikustamine, kui seda teeb isik, kes omandamise, kasutamise või avalikustamise ajal teadis või asjaolusid arvestades pidi teadma, et ärisaladus on otseselt või kaudselt saadud teiselt isikult, kes kasutas ärisaladust või avalikustas selle ebaseaduslikult punkti b tähenduses.

4. Ükski käesoleva alajao säte ei kohustata kumbagi lepinguosalist käsutama järgmist tegevust ausate äritavadega vastuolus olevana:
- a) iseseisev avastamine või loomine;
 - b) toote pöördprojekteerimine isiku poolt, kelle valduses see toode on seaduslikult ja kellel ei ole õiguslikult kehtivat kohustust piirata asjaomase teabe omandamist;
 - c) kummagi lepinguosalise õigusaktidega nõutav või lubatud teabe omandamine, kasutamine või avalikustamine ning
 - d) töötajate poolt selliste kogemuste ja oskuste kasutamine, mille nad on omandanud ausal viisil oma tavapärasest tööst tehes.
5. Ükski käesoleva alajao säte ei piira kummagi lepinguosalise kaitstavat sõna- ja teabevabadust, sealhulgas meediavabadust.

ARTIKKEL 18.42

Tsiviilkohtumenetlused ja õiguskaitsevahendid seoses ärisaladustega

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et isikul, kes osaleb artiklis 18.41 „Ärisaladuste kaitse ulatus ja mõisted“ osutatud tsiviilkohtumenetluses või kellel on juurdepääs sellise kohtumenetluse dokumentidele, ei ole lubatud kasutada ega avalikustada ärisaladust või väidetavat ärisaladust, mille pädev õigusasutus on huvitatud isiku nõuetekohaselt põhjendatud taotluse alusel tunnistanud konfidentsiaalseks ja mis on saanud talle teatavaks menetluses osalemise või dokumentidele juurdepääsu tulemusel.

2. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et artiklis 18.41 „Ärisaladuste kaitse ulatus ja mõisted“ osutatud tsiviilkohtumenetlustes on tema õigusasutustel õigus vähemalt:

- a) anda kooskõlas lepinguosalise õigusnormidega korraldus võtta ajutisi meetmeid, et takistada ärisaladuse omandamist, kasutamist või avalikustamist ausate äritavadega vastuolus oleval viisil;
- b) anda korraldus kohaldada esialgset õiguskaitset, et takistada ärisaladuse omandamist, kasutamist või avalikustamist ausate äritavadega vastuolus oleval viisil;
- c) mõista isikult, kes teadis või oleks pidanud teadma, et ta omandab, kasutab või avalikustab ärisaladust ausate äritavadega vastuolus oleval viisil, ärisaladuse omaja kasuks välja kahjutasu, mis vastab ärisaladuse sellise omandamise, kasutamise või avalikustamisega tekitatud kahjule;
- d) võtta erimeetmeid, et säilitada sellise ärisaladuse või väidetava ärisaladuse konfidentsiaalsus, mis on saanud teatavaks tsiviilkohtumenetluses, mis käsitleb ärisaladuse väidetavat omandamist, kasutamist ja avalikustamist ausate äritavadega vastuolus oleval viisil. Selliste erimeetmete hulka võib kooskõlas lepinguosalise õigusega kuuluda võimalus piirata juurdepääsu teatavatele dokumentidele tervikuna või osaliselt, piirata juurdepääsu kohtuistungitele ning nende salvestistele ja stenogrammidele ning teha kättesaadavaks kohtuotsuse mittekonfidentsiaalne versioon, millest on eemaldatud ärisaladust sisaldavad lõigud või milles neid on redigeeritud; ning

- e) määrata karistusi menetlusosalistele või teistele kohtumenetluses osalevatele isikutele, kes ei täida kohtu poolt ärisaladuse või väidetava ärisaladuse kaitse asjus antud korraldusi või keelduvad neid täitmast.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutused ei pea kohaldama artiklis 18.41 „Ärisaladuste kaitse ulatus ja mõisted“ osutatud kohtumenetlusi ja õiguskaitsevahendeid, kui ausate äritavadega vastuolus olev tegevus toimub lepinguosalise õigusnormide kohaselt, et paljastada väärkäitumist, väärtegu või ebaseaduslikku tegevust või kaitsta lepinguosalise õigusnormidega tunnustatud õigustatud huvi.

ARTIKKEL 18.43

Farmaatsiatoote turuleviimise loa saamiseks esitatud andmete kaitse¹

1. Kumbki lepinguosaline kaitseb farmaatsiatoodete turuleviimise loa (edaspidi „müügiluba“) saamiseks esitatud konfidentsiaalset äriteavet kolmandatele isikutele avalikustamise eest, välja arvatud juhul, kui võetakse meetmeid, et tagada andmete kaitse ebaausa kaubanduslikul eesmärgil kasutamise eest, või juhul, kui avalikustamine on vajalik ülekaaluka avaliku huvi seisukohast.

¹ Käesoleva artikli kohaldamisel lähtutakse mõiste „farmaatsiatoode“ puhul selle määratlusest kummagi lepinguosalise õiguses. Liidu puhul tähendab mõiste „farmaatsiatoode“ ravimit.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et vähemalt viie aasta jooksul alates asjaomase lepinguosalise territooriumil esmase müügiloa (edaspidi „esimene müügiluba“) andmise kuupäevast ja kooskõlas selle lepinguosalise õigusnormides sätestatud tingimustega ei rahulda müügiloa andmise eest vastutav asutus ilma esimese müügiloa omaniku selgesõnalise nõusolekuta ühtegi hilisemat müügiloa taotlust, mille aluseks on esimese müügiloa taotluses esitatud prekliiniliste katsete või kliiniliste uuringute tulemused, välja arvatud juhul, kui mõlema lepinguosalise tunnustatud rahvusvahelistes lepingutes on sätestatud teisiti.

ARTIKKEL 18.44

Põllumajanduskemikaalide müügiloa saamiseks esitatud andmete kaitse¹

1. Kumbki lepinguosaline tunnustab esmakordselt põllumajanduskemikaali müügiloa saamiseks esitatud katse- või uuringuaruande omaniku ajutist õigust. Selle ajutise õiguse omamise ajal ei kasutata katse- või uuringuaruannet ühegi teise isiku huvides, kes soovib saada põllumajanduskemikaali müügiluba, välja arvatud juhul, kui on tõendatud esimese omaniku selgesõnaline nõusolek. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab mõiste „ajutine õigus“ andmekaitse õigust.

¹ Käesoleva artikli kohaldamisel lähtutakse mõiste „põllumajanduskemikaal“ puhul selle määratlusest kummagi lepinguosalise õiguses. Liidu puhul tähendab mõiste „põllumajanduskemikaal“ taimekaitsevahendit.

2. Lõikes 1 osutatud katse- või uuringuaruanne peaks vastama järgmistele tingimustele:
 - a) see peab olema vajalik loa andmiseks või loa muutmiseks, et lubada täiendavaid kasutusviise;
ja
 - b) see peab olema tunnistatud vastavaks hea laboritava või hea katsetava põhimõtetele kooskõlas kummagi lepinguosalise õigusega.
3. Andmekaitseperiood on vähemalt 10 aastat alates esimese loa andmisest lepinguosalise territooriumil asuva asjaomase asutuse poolt.
4. Kumbki lepinguosaline võib kehtestada eeskirjad selgroogsete loomadega tehtavate dubleerivate katsete vältimiseks.

6. ALAJAGU

TAIMESORDID

ARTIKKEL 18.45

Sordikaitse¹

Kummalgi lepinguosalisel peab olema sordikaitse süsteem,² millega tagatakse rahvusvahelise uute taimesortide kaitse konventsiooni (sh selles viimati Genfis 19. märtsil 1991 tehtud muudatuste) järgimine.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et artiklis 25.6 „Tiriti o Waitangi/Waitangi leping“ osutatud meetmed võivad hõlmata käesoleva alajaoga hõlmatud küsimustega seotud meetmeid, mida Uus-Meremaa peab vajalikuks maooride õiguste, huvide, kohustuste ja vastutuse kaitsmiseks või edendamiseks te Tiriti o Waitangist/Waitangi lepingust tulenevate Uus-Meremaa kohustuste täitmisel, tingimusel et artikli 25.6 „Tiriti o Waitangi/Waitangi leping“ tingimused on täidetud.

² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesoleva alajao kohaldamiseks võib tegemist olla *sui generis* süsteemiga.

C JAGU

INTELLEKTUAALOMANDI ÕIGUSKAITSE TAGAMINE

1. ALAJAGU

TSIVIIL- JA HALDUSÕIGUSNORMIDE TÄITMISE TAGAMINE

ARTIKKEL 18.46

Üldised kohustused

1. Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma kohustusi, mis tulenevad TRIPS-lepingust ja eelkõige selle III osast, ning näevad ette järgmised täiendavad meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid, mis on vajalikud intellektuaalomandi õiguskaitse tagamiseks¹.
2. Kõnealused meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid peavad vastama järgmistele tingimustele:
 - a) need peavad olema õiglased ja erapooletud;

¹ Käesoleva jao kohaldamisel ei hõlma mõiste „intellektuaalomandiõigused“ B jao „Intellektuaalomandiõigustega seotud standardid“ 5. alajaoga „Avalikustamata teabe kaitse“ hõlmatud õigusi.

- b) need ei tohi olla tarbetult keerukad või kulukad ega tuua kaasa ebamõistlikke tähtaegu või põhjendamatuid viivitusi;
- c) need peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning
- d) neid tuleb kohaldada viisil, millega välditakse tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja nähakse ette kaitsemeetmed nende kuritarvitamise vastu.

ARTIKKEL 18.47

Isikud, kellel on õigus taotleda meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite kohaldamist

Kumbki lepinguosaline tunnustab isikutena, kellel on õigus taotleda käesolevas jaos osutatud meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite kohaldamist, järgmisi isikuid:

- a) lepinguosalise õiguse kohaselt intellektuaalomandiõiguste omajad;
- b) kõik teised isikud, kellel on lubatud neid õigusi kasutada, eelkõige litsentsisaajad, lepinguosalise õigusnormidega lubatud ulatuses ja vastavate õigusnormide kohaselt;
- c) intellektuaalomandiõiguste kollektiivse teostamise organisatsioonid, millel on korrapäraselt tunnustatud intellektuaalomandiõiguste omajate esindusõigus, lepinguosalise õigusnormidega lubatud ulatuses ja vastavate õigusnormide kohaselt; ning

- d) kutselised kaitseorganid, millel on regulaarselt tunnustatud intellektuaalomandiõiguste omajate esindusõigus, lepinguosalise õigusnormidega lubatud ulatuses ja vastavate õigusnormide kohaselt.

ARTIKKEL 18.48

Tõendite säilitamise meetmed

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui isik on esitanud mõistlikult kättesaadavad tõendid, mis toetavad tema väidet, et tema intellektuaalomandiõigust on rikutud või hakatakse rikkuma, võib pädev õigusasutus ka enne asja sisulise menetlemise alustamist kohaldada viivitamata tõhusaid ajutisi meetmeid väidetava rikkumisega seotud asjakohaste tõendite säilitamiseks, rakendades asjakohaseid kaitsemeetmeid ning tagades konfidentsiaalse teabe kaitse.
2. Lõikes 1 osutatud meetmed võivad hõlmata üksikasjalikku kirjeldust kas proovide võtmisega või ilma selleta või väidetava rikkumisega seotud kaupade füüsilist arestimist ning asjakohastel juhtudel nende kaupade tootmisel või turustamisel kasutatud materjalide ja seadmete ja nendega seotud dokumentide arestimist.

ARTIKKEL 18.49

Tõendid

1. Kumbki lepinguosaline võtab vajalikud meetmed, et võimaldada oma pädevatel õigusasutustel selle isiku taotlusel, kes on esitanud oma nõuete toetuseks piisavad mõistlikult kättesaadavad tõendid ja on nende väidete põhjendamisel teatanud vastaspoole käsutuses olevatest tõenditest, nõuda nende tõendite esitamist vastaspoole poolt, tagades konfidentsiaalse teabe kaitse.
2. Kumbki lepinguosaline võtab ka vajalikud meetmed, et võimaldada oma pädevatel õigusasutustel juhtudel, kui on tegemist intellektuaalomandiõiguste rikkumisega kaubanduslikus mahus, vajaduse korral ja lõikes 1 sätestatud tingimustel nõuda vastaspoole käsutuses olevate panga-, finants- või äridokumentide esitamist, tagades konfidentsiaalse teabe kaitse.

ARTIKKEL 18.50

Õigus teabele

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandiõiguse rikkumist käsitleva tsiviilkohtumenetluse raames ning vastusena hageja põhjendatud ja proportsionaalsele taotlusele võivad tema pädevad õigusasutused nõuda, et rikkuja või väidetav rikkuja või mis tahes muu isik esitaks tema käsutuses või kontrolli all oleva asjakohase teabe intellektuaalomandiõigust rikkuvate kaupade või teenuste päritolu ja turustusvõrkude kohta.

2. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab „mis tahes muu isik“ isikut, kes vähemalt:
 - a) on tabatud koos kaubanduslikus mahus tema valduses oleva õigusi rikkuva kaubaga;
 - b) on tabatud õigusi rikkuvate teenuste kaubanduslikus mahus kasutamisel;
 - c) on tabatud õigusi rikkuvate teenuste kaubanduslikus mahus osutamisel või
 - d) punktis a, b või c osutatud isiku kinnitusel osaleb kaupade tootmises, valmistamises või turustamises või teenuste osutamises.
3. Lõikes 1 nimetatud teave sisaldab vastavalt asjakohasusele järgmist:
 - a) kaupade või teenuste tootjate, valmistajate, turustajate, tarnijate ning teiste varasemate valdajate, samuti kavandatavate hulgimüüjate ja jaemüüjate nimed ja aadressid ning
 - b) teave toodetud, valmistatud, tarnitud, saadud või tellitud mahtude kohta, samuti kõnealuste kaupade või teenuste eest saadud hinna kohta.
4. Lõigete 1 ja 2 kohaldamine ei piira lepinguosalise muude selliste õigusnormide kohaldamist, millega:
 - a) antakse õiguste omajale õigus saada täielikumat teavet;

- b) reguleeritakse käesoleva artikli kohaselt edastatud teabe kasutamist tsiviilkohtumenetluses;
- c) reguleeritakse vastutust teabe saamise õiguse kuritarvitamise eest;
- d) antakse lõikes 1 osutatud isikule võimalus keelduda teabe andmisest, kui kõnealuse teabe tõttu oleks isik sunnitud tunnistama enda või oma lähisugulaste osalust intellektuaalomandiõiguse rikkumises; või
- e) reguleeritakse teabeallikate konfidentsiaalsuse kaitset ja isikuandmete töötlemist.

ARTIKKEL 18.51

Ajutised meetmed ja kaitsemeetmed

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutused võivad hageja taotluse korral teha väidetavale õiguste rikkujale ajutise ettekirjutuse, mille eesmärk on tõkestada intellektuaalomandiõiguste eelseisvat rikkumist, või ajutiselt ja vajaduse korral korduva rahalise karistuse abil, kui see on ette nähtud vastava lepinguosalise õigusnormidega, keelata õiguserikkumise jätkamine või nõuda jätkamise tingimusena tagatisi, mis rikkumise tuvastamise korral kindlustavad õiguste omajale hüvitise maksmise. Ajutise ettekirjutuse võib samadel tingimustel teha ka vahendajale, kelle teenuseid kolmas isik kasutab intellektuaalomandiõiguste rikkumiseks.

2. Ajutise ettekirjutuse võib teha ka selleks, et takistada intellektuaalomandiõiguse rikkumise kahtlusega kaupade sisenemist kaubanduskanalitesse või seal liikumist.
3. Kaubandusliku ulatusega väidetava rikkumise korral tagab lepinguosaline, et kui hageja tõendab kahju sissenõudmist tõenäoliselt takistada võivate asjaolude olemasolu, võivad tema õigusasutused anda hagi tagamiseks korralduse peatada väidetava rikkuja vallas- ja kinnisvara võõrandamine või nendega kauplemine ning – kui lepinguosalise õigus nii ette näeb – arestida väidetava rikkuja vallas- ja kinnisvara, sealhulgas külmutada väidetava rikkuja pangakontod ja muu vara. Selleks võivad pädevad asutused nõuda asjakohase panga-, finants- või äriteabe edastamist või asjakohast juurdepääsu sellele teabele.
4. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutustel on seoses lõigetes 1–3 osutatud meetmetega õigus nõuda hagejalt mõistlikult kättesaadavate tõendite esitamist piisava kinnituse saamiseks, et hageja on õiguste omaja ja et tema õigusi rikutakse või esineb sellise rikkumise vahetu oht.

ARTIKKEL 18.52

Parandusmeetmed

1. Ilma et see piiraks õiguste rikkumisest õiguste omajale tekkinud kahju hüvitamist, tagab kumbki lepinguosaline, et tema õigusasutused võivad hageja taotlusel nõuda, et kaubad, mis on tunnistatud intellektuaalomandiõigusi rikkuvaks, hävitatakse või vähemalt eemaldatakse lõplikult turustuskanalitest, ilma et selle eest makstaks hüvitist. Kui see on asjakohane, võivad õigusasutused samadel tingimustel nõuda ka selliste materjalide ja seadmete hävitamist, mida kasutatakse peamiselt nende kaupade loomiseks või valmistamiseks.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutustel on õigus nõuda lõikes 1 osutatud meetmete võtmist rikkuja kulul, välja arvatud seda välistavate erandlike asjaolude korral.

ARTIKKEL 18.53

Ettekirjutused

Kumbki lepinguosaline tagab, et kui tehakse kohtuotsus, milles tuvastatakse intellektuaalomandiõiguse rikkumine, võivad tema õigusasutused teha rikkujale ettekirjutuse rikkumise jätkumise keelamiseks. Kumbki lepinguosaline tagab ka, et tema õigusasutused võivad teha ettekirjutuse vahendajale, kelle teenuseid kolmas isik kasutab intellektuaalomandiõiguse rikkumiseks.

ARTIKKEL 18.54

Alternatiivsed meetmed

Kumbki lepinguosaline võib ette näha, et asjakohastel juhtudel ja sellise isiku taotlusel, kelle suhtes tuleb kohaldada artiklis 18.52 „Parandusmeetmed“ või artiklis 18.53 „Ettekirjutused“ sätestatud meetmeid, võivad tema õigusasutused nõuda artiklis 18.52 „Parandusmeetmed“ või artiklis 18.53 „Ettekirjutused“ sätestatud meetmete kohaldamise asemel kannatanule rahalise hüvitise maksmist, kui asjaomase isiku tegevuses puudus tahtlus ja raske hooletus, kui kõnealuste meetmete rakendamine põhjustaks isikule ebaproportsionaalset kahju ja kui rahaline hüvitis kannatanule näib olevat piisavalt rahuldav.

ARTIKKEL 18.55

Kahjuhüvitis

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et kannatanu taotluse alusel kohustavad tema õigusasutused rikkujat, kes pani rikkumise toime teadlikult või kes põhjendatult pidi olema rikkumisest teadlik, maksma õiguste omajale kahjuhüvitist, mis vastab õiguste omaja poolt rikkumise tagajärjel kantud kahjule.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et lõikes 1 osutatud kahjuhüvitise määramisel:
- a) võtavad tema õigusasutused arvesse kõiki asjakohaseid aspekte, nagu kannatanule tekitatud negatiivsed majanduslikud tagajärjed, sealhulgas saamata jäänud tulu, ja rikkuja teenitud ebaõiglane tulu, ning asjakohastel juhtudel ka muid kui majanduslikke tegureid, näiteks rikkumisega õiguste omajale põhjustatud moraalset kahju; või alternatiivina
 - b) võivad tema õigusasutused asjakohastel juhtudel määrata kindlasummalise kahjuhüvitise, mis on vähemalt sama suur kui autoritasu või muud tasud, mida rikkuja oleks pidanud maksma, kui ta oleks kõnealuse intellektuaalomandiõiguse kasutamiseks luba taotlenud.
3. Kumbki lepinguosaline võib ette näha võimaluse, et juhul, kui rikkuja ei olnud teadlik ja põhjendatult ei saanud olla teadlik sellest, et ta tegeleb rikkumisega, võib õigusasutus kohustada teda maksma kannatanule kas teenitud tulu või kahjuhüvitise, mille suurus võib olla eelnevalt kindlaks määratud.

ARTIKKEL 18.56

Kohtukulud

Kumbki lepinguosaline tagab, et üldjuhul kannab kaotanud menetlusosaline võitnud menetlusosalise põhjendatud ja proportsionaalsed kohtukulud ning muud kulud, välja arvatud juhul, kui kulude õiglase jaotamise põhimõtte seda ei luba.

ARTIKKEL 18.57

Kohtulahendite avaldamine

Kumbki lepinguosaline näeb ette, et intellektuaalomandiõiguse rikkumise tõttu algatatud kohtumenetluses võivad tema õigusasutused hageja taotlusel ja rikkuja kulul nõuda asjakohaseid meetmeid kohtulahendiga seotud teabe levitamiseks, sealhulgas kohtulahendi täielikuks või osaliseks avaldamiseks.

ARTIKKEL 18.58

Autorsuse või omandiõiguse eeldamine

Lepinguosalised tunnistavad, et C jaos „Intellektuaalomandi õiguskaitse tagamine“ sätestatud meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite kohaldamisel:

- a) käsitatakse kirjandus- või kunstiteose autorina isikut, kelle puhul on vastupidiste tõendite puudumise korral piisav, kui autori nimi esineb teosel tavapärasel viisil, ja sellest tulenevalt antakse talle õigus algatada rikkumise uurimine; ja
- b) punkti a kohaldatakse *mutatis mutandis* autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate suhtes nende kaitstava materjali puhul.

ARTIKKEL 18.59

Haldusmenetlused

Juhul kui asja sisulisel lahendamisel haldusmenetluse käigus võidakse määrata tsiviilõiguslik õiguskaitsevahend, peab see menetlus vastama põhimõtetele, mis on sisuliselt samaväärsed käesolevas alajaos sätestatutega.

2. ALAJAGU

INTELLEKTUAALOMANDI ÕIGUSKAITSE TAGAMINE PIIRIL

ARTIKKEL 18.60

Piiril rakendatavad meetmed

1. Tollikontrolli all oleva kauba suhtes võtab kumbki lepinguosaline vastu või jätab kehtima menetlused, mille kohaselt õiguste omaja võib esitada lepinguosalise tolliasutustele taotluse vähemalt peatada kaubamärgi, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste, geograafilise tähise või tööstusdisainilahenduse rikkumise kahtlusega kauba (edaspidi „kahtlane kaup“) vabasse ringlusse laskmine või selline kaup kinni pidada.
2. Kummalgi lepinguosalisel peavad olema elektroonilised süsteemid lõikes 1 osutatud taotluste haldamiseks tema tolliasutuste poolt.

3. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et tema tolliasutuste nõudmisel on rahuldatud või registreeritud taotluse omanik kohustatud hüvitama tolliasutuste kulud või tolliasutuste nimel tegutsevate isikute kulud alates kahtlase kauba kinnipidamisest või vabasse ringlusse laskmise peatamisest, sealhulgas kahtlase kauba ladustamise, käitlemise ja võimaliku hävitamise või kõrvaldamisega seotud kulud.
4. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et tema tolliasutused teevad lõikes 1 osutatud taotluse rahuldamise või registreerimise kohta otsuse mõistliku aja jooksul.
5. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et rahuldatud või registreeritud taotlust või registreerimist võib kohaldada mitme kaubasaadetise suhtes.
6. Tollikontrolli all oleva kauba puhul näeb kumbki lepinguosaline ette, et tema tolliasutused võivad peatada kahtlase kauba vabasse ringlusse laskmise või sellist kaupa kinni pidada omal algatusel.
7. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema tolliasutused kasutavad kahtlase kauba kindlakstegemiseks riskianalüüsi.
8. Kumbki lepinguosaline kehtestab menetlused, mis võimaldavad kahtlase kauba hävitada, ilma et rikkumiste ametlikuks tuvastamiseks oleks eelnevalt vaja algatada haldus- või kohtumenetlust, kui asjaomased isikud on hävitamisega nõus või ei esita sellele vastuväiteid. Kui kahtlast kaupa ei hävitata, tagab kumbki lepinguosaline, et see kaup kõrvaldatakse väljaspool kaubanduskanaleid viisil, millega välditakse õiguste omajale kahju tekitamist, välja arvatud erandlikel asjaoludel.

9. Kumbki lepinguosaline võib kehtestada menetlused, mis võimaldavad kiiresti hävitada posti- või kiirkullerisaadetistes olevad võltsitud kaubamärgiga kaubad ja piraatkaubad.
10. Lepinguosaline võib otsustada mitte kohaldada käesolevat artiklit õiguste omaja poolt või tema nõusolekul teises riigis turule viidava kauba impordi suhtes. Lepinguosaline võib käesoleva artikli kohaldamisalast välja jätta ka reisijate isiklikus pagasis sisalduvad mittekaubanduslikku laadi kaubad.
11. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema tolliasutused peavad korrapäraselt dialoogi ja edendavad koostööd asjaomaste sidusrühmadega ja vajaduse korral muude intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisse kaasatud asutustega¹.
12. Lepinguosalised teevad koostööd seoses intellektuaalomandiõiguste rikkumise kahtlusega kaupu hõlmava rahvusvahelise kaubandusega. Eelkõige jagavad lepinguosalistes vajaduse korral ja võimaluste piires teavet lepinguosalist mõjutava intellektuaalomandiõiguste rikkumise kahtlusega kaupadega kauplemise kohta.
13. Ilma et see piiraks muid koostöövorme, kohaldatakse CCMAAga ette nähtud vastastikust haldusabi intellektuaalomandiõigusi käsitlevate õigusnormide rikkumise korral, mille täitmise tagamine käesoleva artikli kohaselt on lepinguosalise tolliasutuste pädevuses.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et need muud asutused ei hõlma õigusasutusi.

ARTIKKEL 18.61

Kooskõla GATT 1994 ja TRIPS-lepinguga

Tolliasutuste poolt piiril intellektuaalomandi õiguskaitse tagamiseks meetmete rakendamisel, olenemata sellest, kas need on käesoleva alajaoga hõlmatud või mitte, tagab kumbki lepinguosaline kooskõla oma kohustustega, mis tulenevad üldisest tolli- ja kaubanduskokkuleppes ja TRIPS-lepingust, eelkõige GATT 1994 V artiklist ning TRIPS-lepingu artiklist 41 ja III osa 4. jaost.

D JAGU

LÖPPSÄTTED

ARTIKKEL 18.62

Koostöövormid

1. Lepinguosalised teevad koostööd, et toetada käesoleva peatüki alusel võetud kohustuste täitmist.
2. Lepinguosaliste koostöö intellektuaalomandiõiguste kaitse ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise küsimustes võib vastavalt vajadusele ja asjakohasusele hõlmata järgmist:
 - a) teabe vahetamine intellektuaalomandiõigusi käsitleva õigusraamistiku ning asjakohaste kaitse- ja õiguskaitse tagamise eeskirjade kohta;

- b) õigusloomeprotsessis saadud kogemuste vahetamine;
- c) intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud kogemuste vahetamine;
- d) kesk- ja piirkondlikul tasandil õigusnormide täitmise tagamise valdkonnas tolli-, politsei-, haldus- ja õigusasutuste saadud kogemuste vahetamine;
- e) tegevuse koordineerimine võltsitud kauba eksportimise ärahoidmiseks, sealhulgas tegevuse koordineerimine teiste riikidega;
- f) tehniline abi, suutlikkuse suurendamine, personali vahetamine ja koolitamine;
- g) intellektuaalomandiõiguste kaitse ning sellega seotud teabe levitamine muu hulgas äriühingutes ja kodanikuühiskonnas;
- h) tarbijate ja õiguste omajate teadlikkuse suurendamine;
- i) institutsioonilise koostöö tõhustamine, eelkõige lepinguosaliste intellektuaalomandiasutuste vahel;
- j) üldsuse teadlikkuse suurendamine ja üldsuse harimine intellektuaalomandiõiguste kaitse ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise poliitika alal;

- k) intellektuaalomandiõiguste kaitse ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise edendamine avaliku ja erasektori koostöös, kaasates VKEd;
 - l) tõhusate strateegiate väljatöötamine selleks, et määrata kindlaks sihtrühmad ja teavitusprogrammid eesmärgiga suurendada tarbijate ja meedia teadlikkust intellektuaalomandi õiguste rikkumiste mõjust, sealhulgas ohust tervisele ja ohutusele ning seosest organiseeritud kuritegevusega; ning
 - m) teabe ja kogemuste vahetamine geneetiliste ressursside, traditsiooniliste teadmiste ja traditsiooniliste kultuuriliste väljendusvormide intellektuaalomandiliste aspektide kohta.
3. Kumbki lepinguosaline võib avalikustada 4. alajao „Geograafilised tähised“ kohaselt kaitstavate geograafiliste tähistega seotud tootespetsifikatsioonid või nende kokkuvõtted ning teise lepinguosalise geograafiliste tähiste kontrollimiseks või haldamiseks ette nähtud kontaktpunktid.
4. Lepinguosalised peavad kas otse või investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste komitee kaudu ühendust kõigis käesoleva peatüki rakendamise ja toimimisega seotud küsimustes.

ARTIKKEL 18.63

Sidusrühmade vabatahtlikud algatused

Kumbki lepinguosaline püüab hõlbustada sidusrühmade vabatahtlikke algatusi, mille eesmärk on vähendada intellektuaalomandiõiguste rikkumisi, sealhulgas internetis ja muudes kauplemiskohtades, ning mille raames käsitletakse konkreetseid probleeme ja otsitakse neile praktilisi lahendusi, mis on realistlikud, tasakaalustatud, proportsionaalsed ja kõigi asjaosaliste jaoks õiglased, sealhulgas järgmistel viisidel:

- a) kumbki lepinguosaline püüab oma territooriumil viia sidusrühmad konsensuslikult kokku, et hõlbustada vabatahtlikke algatusi eesmärgiga leida lahendusi ja lahendada erimeelsusi seoses intellektuaalomandiõiguste kaitsmisega ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega ning rikkumiste vähendamisega;
- b) lepinguosalisel püüavad omavahel vahetada teavet jõupingutuste kohta, mida nende territooriumil tehakse sidusrühmade vabatahtlike algatuste hõlbustamiseks; ja
- c) lepinguosalisel püüavad edendada oma sidusrühmade vahel avatud dialoogi ja koostööd ning julgustada sidusrühmi ühiselt leidma lahendusi ja lahendama erimeelsusi seoses intellektuaalomandiõiguste kaitsmisega ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega ning rikkumiste vähendamisega.

ARTIKKEL 18.64

Investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi,
sealhulgas geograafiliste tähiste komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Investeeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) vahetada teavet ja kogemusi küsimustes, mis on seotud intellektuaalomandiga, sealhulgas geograafiliste tähistega, kaasa arvatud õigusaktide ja poliitika arengu valdkonnas, samuti muudes vastastikust huvi pakkuvates küsimustes, mis on seotud käesoleva peatüki rakendamise ja toimimisega;
 - b) vastutada geograafilisi tähiseid käsitleva teabe vahetamise eest, selleks et kaaluda nende kaitset kooskõlas artikliga 18.34 „Geograafiliste tähiste kaitse“, ja
 - c) käsitleda seoses artikli 18.39 „Üldised eeskirjad“ lõike 2 kohaldamisega kõiki küsimusi, mis tulenevad 18-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelud“ loetletud teise lepinguosalise kaitstud geograafiliste tähiste tootespetsifikatsioonidest.

19. PEATÜKK

KAUBANDUS JA KESTLIK ARENG

ARTIKKEL 19.1

Kontekst ja eesmärgid

1. Lepinguosalised tuletavad meelde tegevuskava Agenda 21 ning Rio keskkonna- ja arengudeklaratsiooni, mis võeti vastu Rio de Janeiro 14. juunil 1992 (edaspidi „Rio keskkonna- ja arengudeklaratsioon“), 2002. aasta ülemaailmse kestliku arengu tippkohtumise Johannesburgi rakenduskava, ILO deklaratsiooni sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 10. juunil 2008 Genfis oma 97. istungjärgul (edaspidi „2008. aasta ILO deklaratsioon sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel“), ÜRO 2012. aasta kestliku arengu konverentsi lõppdokumenti „Soovitud tulevikuvision“, mis kiideti heaks ÜRO Peaassamblee 27. juuli 2012. aasta resolutsiooniga 66/288, ning ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030, mis võeti vastu ÜRO Peaassamblee 25. septembri 2015. aasta resolutsiooniga 70/1 (edaspidi „ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030“), ja selles sisalduvaid kestliku arengu eesmäärke.
2. Lepinguosalised tunnistavad, et kestlik areng hõlmab majandusarengut, sotsiaalset arengut ja keskkonnakaitset, kusjuures kõik kolm on üksteisest sõltuvad ja üksteist tugevdavad.

3. Lepinguosalised kinnitavad oma kindlat tahet edendada rahvusvahelise kaubanduse ja investeringute arengut viisil, mis aitab kaasa kestliku arengu eesmärgi saavutamisele.
4. Lepinguosalised tunnistavad tungivat vajadust tegeleda kliimamuutustega, mida kirjeldatakse valitsustevahelise kliimamuutuste rühma eriaruandes globaalse soojenemise kohta 1,5 °C võrra, et aidata kaasa kestliku arengu majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaalaste eesmärkide saavutamisele.
5. Käesoleva peatüki eesmärk on edendada kestliku arengu, esmajoones selle keskkonna- ja sotsiaalse mõõtme (eelkõige tööaspektide) integreerimist lepinguosaliste vahelistesse kaubandus- ja investeerimissuhetesse, sealhulgas dialoogi ja koostöö tugevdamise kaudu.

ARTIKKEL 19.2

Reguleerimisõigus ja kaitsetasemed

1. Lepinguosalised tunnustavad kummagi lepinguosalise õigust:
 - a) määrata kindlaks oma kestliku arengu poliitika ja prioriteedid;
 - b) kehtestada siseriikliku keskkonna- ja töökaitse, sealhulgas sotsiaalkaitse tasemed, mida vastav lepinguosaline peab asjakohaseks; ja

c) võtta vastu või muuta oma asjakohaseid õigusnorme ja poliitikameetmeid.

Kõnealused kaitsetasemed, õigusnormid ja poliitikameetmed peavad olema kooskõlas kummagi lepinguosalise kohustustega järgida käesolevas peatükis osutatud lepinguid ja rahvusvaheliselt tunnustatud standardeid.

3. Kumbki lepinguosaline püüab tagada, et tema asjakohased õigusnormid ja poliitikameetmed näevad ette ja soodustavad keskkonna- ja töökaitse kõrget taset, ning seab eesmärgi kõnealuseid kaitsetasemeid, õigusnorme ja poliitikameetmeid veelgi parandada.

4. Lepinguosaline ei nõrgenda ega vähenda oma keskkonna- või tööalaste õigusnormidega ette nähtud kaitsetasemeid kaubanduse või investeeringute soodustamise eesmärgil.

5. Lepinguosaline ei loobu kaubanduse või investeeringute soodustamise eesmärgil oma keskkonna- või tööalaste õigusnormide täitmise tagamisest ega kaldu neist muul viisil kõrvale ega paku vastavaid võimalusi.

6. Lepinguosaline ei jäta järjepideva või korduva tegevuse või tegevusetuse kaudu tõhusalt tagamata oma keskkonna- või tööalaste õigusnormide täitmist viisil, mis mõjutab kaubandust või investeeringuid.

7. Lepinguosaline ei kehtesta ega kasuta oma keskkonna- või tööalaseid õigusnorme ega muid keskkonna- või tööalaseid meetmeid viisil, mis kujutaks endast kaubanduse või investeeringute varjatud piiramist.

ARTIKKEL 19.3

Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud

1. Lepinguosalisel kinnitavad oma kindlat tahet edendada rahvusvahelise kaubanduse arengut viisil, mis soodustab inimväärse töö tagamist kõigile, nagu on väljendatud ILO 2008. aasta deklaratsioonis sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel.
2. Tuletades meelde ILO 2008. aasta deklaratsiooni sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, tunnistavad lepinguosalisel, et tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste rikkumist ei tohi kasutada õiguspärase suhtelise eelise saamiseks ning tööstandardeid ei tohiks kasutada proteksionistliku kaubanduse eesmärgil.
3. Kooskõlas ILO põhikirjaga ja ILO tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsiooniga ning selle järelmeetmetega, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 18. juunil 1998 Genfis oma 86. istungjärgul, järgib, edendab ja rakendab kumbki lepinguosaline ILO põhikonventsioonides sätestatud tööalaste põhiõiguste põhimõtteid, mis on järgmised:
 - a) ühinemisvabadus ja kollektiivlääbirääkimiste õiguse tegelik tunnustamine;
 - b) sunniviisilise töö kõigi vormide kaotamine¹;

¹ Lepinguosalisel kinnitavad, et oluline on ratifitseerida sunniviisilist tööd käsitleva 1930. aasta konventsiooni 2014. aasta protokoll, mis võeti vastu Rahvusvahelise Töökonverentsi 103. istungjärgul 11. juunil 2014 Genfis.

c) lapstööjõu kasutamise tegelik kaotamine ning

d) töö saamisel ja kutsealale pääsemisel diskrimineerimise kaotamine.

4. Lepinguosalised väljendavad heameelt Rahvusvahelise Töökonverentsi 110. istungjärgul vastu võetud otsuse üle, millega tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste hulka lisati ohutus ja tervishoid. Selle lisanduse kajastamiseks võib kaubanduskomitee hiljemalt oma esimesel koosolekul võtta vastu otsuse lõiget 3 vastavalt muuta.

5. Lepinguosalised teevad jätkuvaid ja pidevaid jõupingutusi ILO põhikonventsioonide ratifitseerimiseks, kui nad ei ole seda veel teinud¹.

6. Lepinguosalised vahetavad korrapäraselt asjakohasel viisil teavet oma edusammude kohta ILO konventsioonide või protokollide ratifitseerimisel.

7. Kumbki lepinguosaline rakendab tõhusalt ILO konventsioone, mille Uus-Meremaa ja liikmesriigid on ratifitseerinud ja mis on jõustunud.

8. Võttes nõuetekohaselt arvesse siseriiklikke tingimusi ja olusid, edendab kumbki lepinguosaline oma õigusnormide ja tavade kaudu ILO strateegilisi eesmärke, millest lähtub inimväärse töö tegevuskava ja mis on sätestatud 2008. aasta deklaratsioonis sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, eelkõige seoses järgmisega:

a) kõigi inimeste inimväärsed töötingimused, muu hulgas seoses töötasu, tööaja, muude töötingimuste ja sotsiaalkaitsega; ning

¹ Lepinguosalised märgivad, et kõik liikmesriigid on ILO põhikonventsioonid ratifitseerinud.

b) tööturu osapoolte ja asjaomaste riigiasutuste vaheline sotsiaaldialoog tööküsimustes.

9. Kumbki lepinguosaline:

a) võtab vastu ja rakendab tervishoiu ja tööohutusega seotud meetmeid ja poliitikat, mis hõlmavad hüvitise maksmist tööõnnetuse või kutsehaiguse korral; ning

b) säilitab tõhusa tööinspektsioonisüsteemi.

10. Kumbki lepinguosaline tuleb meelde oma lõikest 7 tulenevaid kohustusi, kui ta on ratifitseerinud lõike 9 punktiga a või b seotud asjakohased ILO konventsioonid.

11. Lepinguosalisel teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd töömeetmete ja - poliitika kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolse ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas ILO raames. See koostöö võib muu hulgas hõlmata järgmist:

a) ILO põhikonventsioonide, prioriteetsete konventsioonide ja muude ajakohastatud konventsioonide rakendamine;

b) inimväärne töö, sealhulgas kaubanduse ning täieliku ja tootliku tööhõive, tööturu kohandamise, tööõiguse põhireeglite, ülemaailmsetes tarneahelates inimväärse töö tagamise, sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse, sotsiaaldialoogi ja soolise võrdsuslikkuse vahelised seosed;

c) kummagi lepinguosalise haavatavatesse elanikkonnarühmadesse kuuluvate töötajate õiguste kaitse tugevdamine ning

- d) tööjõualaste õigusnormide ja standardite mõju kaubandusele ja investeringutele või kaubandus- ja investeerimisalaste õigusnormide mõju tööjõule.

ARTIKKEL 19.4

Kaubandus ja sooline võrdõiguslikkus

1. Lepinguosalisel tunnistavad vajadust edendada soolist võrdõiguslikkust ja naiste majanduslikku võimestamist, samuti soolist perspektiivi lepinguosaliste kaubandus- ja investeerimissuhetes. Lisaks tunnistavad nad naiste praegust ja tulevast olulist panust majanduskasvu, mis tuleneb naiste osalemisest majandustegevuses, sealhulgas rahvusvahelises kaubanduses. Sellest tulenevalt rõhutavad lepinguosalisel oma kavatsust rakendada käesolevat lepingut viisil, mis edendab ja suurendab soolist võrdõiguslikkust.
2. Lepinguosalisel tunnistavad, et kaasav kaubanduspoliitika võib aidata edendada naiste majanduslikku võimestamist ja soolist võrdõiguslikkust kooskõlas kestliku arengu eesmärgiga nr 5, milles on kokku lepitud ÜRO kestliku arengu tegevuskavas aastani 2030, ning kooskõlas 12. detsembril 2017 Buenos Aireses WTO ministrite konverentsil vastu võetud kaubanduse ja naiste majandusliku võimestamise ühisdeklaratsiooni eesmärkidega.
3. Lepinguosalisel rõhutavad vajadust võtta soolist perspektiivi arvesse kaasava majanduskasvu edendamisel ning sooteadliku poliitika ja soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise olulist rolli selles kontekstis. See hõlmab majanduses ja rahvusvahelises kaubanduses naiste osalemise edendamist, sealhulgas naiste võrdsete õiguste ja tööturul osalemise võimaluste tagamise kaudu.

4. Kumbki lepinguosaline edendab üldsuse teadlikkust oma soolise võrdõiguslikkuse õigusnormidest ja poliitikast, sealhulgas nende mõjust ja asjakohasusest kaasava majanduskasvu ja kaubanduspoliitika seisukohast, ning suurendab nende õigusnormide ja poliitika läbipaistvust.
5. Lepinguosalised kordavad artiklist 19.2 „Reguleerimisõigus ja kaitsetasemed“ tulenevaid kohustusi seoses oma õigusnormidega, mille eesmärk on tagada sooline võrdõiguslikkus ning naiste ja meeste võrdsed võimalused.
6. Kumbki lepinguosaline täidab tõhusalt oma kohustusi, mis tulenevad soolist võrdõiguslikkust või naiste õigusi käsitlevatest ÜRO konventsioonidest, mille osaline ta on, sealhulgas kohustusi, mis tulenevad ÜRO Peaassamblee poolt 18. detsembril 1979 vastu võetud konventsioonist naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, pidades eelkõige silmas selle sätteid, mis on seotud naiste diskrimineerimise likvideerimisega majanduselus ja tööhõive valdkonnas. Sellega seoses kordavad lepinguosalistes kohustusi, mis nad on endale võtnud artikli 19.3 „Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud“ alusel, sealhulgas kohustusi, mis on seotud soolist võrdõiguslikkust käsitlevate ILO konventsioonide tõhusa rakendamisega ning töö saamisel ja kutsealale pääsemisel diskrimineerimise kaotamisega.
7. Lepinguosalised teevad koostööd soolise võrdõiguslikkuse poliitika ja sellega seotud meetmete kaubandusaspektide valdkonnas, sealhulgas seoses meetmetega, mille eesmärk on tagada, et naistel, sealhulgas töötajatel, ärinaistel ja ettevõtjatel on võimalik kasutada käesoleva lepinguga loodavaid võimalusi ja saada neist kasu. Selleks hõlbustavad lepinguosalistes koostööd asjaomaste sidusrühmade vahel, kelle hulka Uus-Meremaa puhul kuuluvad wāhine Māori¹.

¹ Mõiste „wāhine Māori“ tähendab Uus-Meremaa põlisrahva hulka kuuluvaid naisi.

8. Lõikes 7 osutatud koostöö hõlmab ühist huvi pakkuvaid küsimusi, sealhulgas järgmist:
- a) teabe ja parimate tavade vahetamine sooliselt segregeeritud andmete kogumise ja kaubanduspoliitika soolise analüüsi alal;
 - b) kogemuste ja parimate tavade jagamine sellise poliitika ja selliste programmide kavandamise, rakendamise, järelevalve, hindamise ja tugevdamise alal, mis on suunatud naiste osaluse suurendamisele majandustegevuses, sealhulgas rahvusvahelises kaubanduses;
 - c) naiste osalemise, juhtrolli ja hariduse edendamine, eelkõige valdkondades, kus naised on traditsiooniliselt alaesindatud, nagu loodusteadused, tehnoloogia, inseneriteadused ja matemaatika, samuti innovatsiooni ja e-kaubanduse valdkonnas ning muudes kaubandusega seotud valdkondades;
 - d) rahalise kaasatuse, finantskirjaoskuse ning kaubanduse rahastamisele ja haridusele juurdepääsu edendamine ning
 - e) teabe ja kogemuste vahetamine loanõuete ja -menetluste ning kvalifikatsiooninõuete ja kvalifitseerimismenetlustega seotud meetmete alal või teenuste osutamiseks tegevuslubade andmisel kasutatavate tehniliste standardite alal, mis ei ole sooliselt diskrimineerivad.

9. Tunnistades kaubanduse ja soolise võrdõiguslikkuse alal mitmepoolset tasandil tehtava töö tähtsust, teevad lepinguosalisel koostööd rahvusvahelistel ja mitmepoolsetel foorumitel, sealhulgas WTOs ja OECDs, et edendada kaubanduse ja soolise võrdõiguslikkuse küsimusi ning nende mõistmist, sealhulgas asjakohasel juhul WTO kaubanduspoliitika läbivaatamise raames esitatavates riiklikes aruannetes sisalduva vabatahtliku aruandluse kaudu.

ARTIKKEL 19.5

Mitmepoolsed keskkonnalepingud ja rahvusvaheline keskkonnavaline juhtimine

1. Lepinguosalisel tunnustavad rahvusvahelise keskkonnavalase juhtimise tähtsust, eelkõige Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Keskkonnaprogrammi (edaspidi „ÜRO Keskkonnaprogramm“) ja selle kõrgeima juhtorgani, ÜRO Keskkonnaprogrammi Keskkonnaassamblee (edaspidi „ÜRO Keskkonnaassamblee“) rolli, samuti mitmepoolsete keskkonnalepingute tähtsust rahvusvahelise üldsuse reageerimisel ülemaailmsetele või piirkondlikele keskkonnaprobleemidele, ning rõhutavad vajadust suurendada kaubandus- ja keskkonnapolitiika vastastikust toetavust.
2. Lõiget 1 silmas pidades rakendab kumbki lepinguosaline tõhusalt mitmepoolseid keskkonnalepinguid, protokolle ja muudatusi, mille ta on ratifitseerinud ja mis on jõustunud.
3. Lepinguosalisel vahetavad korrapäraselt asjakohasel viisil teavet selle kohta, millises seisus on nende ühinemine mitmepoolsete keskkonnalepingutega, sealhulgas nende protokollide ja muudatustega.

4. Lepinguosaliselised kinnitavad kummagi lepinguosalise õigust võtta vastu või jätta kehtima meetmeid nende mitmepoolsete keskkonnalepingute eesmärkide edendamiseks, mille osaline ta on. Lepinguosaliselised tulevad meelde, et mitmepoolsete keskkonnalepingute rakendamiseks vastu võetavad või jõustatatavad meetmed võivad olla õigustatud artikli 25.1 „Üldised erandid“ alusel.

5. Lepinguosaliselised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd keskkonnapoliitika ja -meetmete kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolisel ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas ÜRO kõrgetasemelisel poliitilisel kestliku arengu foorumil, ÜRO Keskkonnaprogrammis, ÜRO Keskkonnaassamblees, mitmepoolsetes keskkonnalepingutes, OECDs, FAOs ja WTOs. See koostöö võib muu hulgas hõlmata järgmist:

- a) kaubanduse ja keskkonna vastastikust toetavust edendavad meetmed ja poliitika, sealhulgas:
 - i) teabe jagamine poliitika ja tavade kohta, mille eesmärk on soodustada üleminekut ringmajandusele; ning
 - ii) ringmajandusele kaasaaitavate algatuste edendamine, sealhulgas kaubandus- ja investeerimistõkete kõrvaldamise teel;
- b) säästva tootmise ja tarbimise algatused, sealhulgas algatused, mille eesmärk on edendada keskkonnasäästlikku majanduskasvu ja saaste vähendamist;
- c) algatused keskkonnakaupade ja -teenustega kauplemise ja nendesse investeerimise soodustamiseks, sealhulgas nendega seotud tariifsete ja mittetariifsete tõkete kõrvaldamise teel;

- d) keskkonnaalaste õigusnormide ja standardite mõju kaubandusele ja investeringutele või kaubandus- ja investeerimisalaste õigusnormide mõju keskkonnale ning
- e) mitmepoolsete keskkonnalepingute muud kaubandusaspektid, sealhulgas rakendamine.

ARTIKKEL 19.6

Kaubandus ja kliimamuutused

1. Lepinguosalisel tunnistavad kiireloomuliste meetmete tähtsust võitluses kliimamuutuste ja nende mõju vastu ning kaubanduse rolli selle eesmärgi taotlemisel kooskõlas 9. mail 1992 New Yorgis sõlmitud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooniga, Pariisi kliimakokkuleppe eesmärkidega ning muude mitmepoolsete keskkonnalepingutega ja mitmepoolsete juriidiliste dokumentidega kliimamuutuste valdkonnas.
2. Lõiget 1 silmas pidades rakendab kumbki lepinguosaline tõhusalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ja Pariisi kliimakokkulepet, sealhulgas riiklikult kindlaksmääratud panustega seotud kohustusi.
3. Lepinguosalise kohustus tõhusalt rakendada Pariisi kliimakokkulepet vastavalt lõikele 2 hõlmab kohustust hoiduda mis tahes tegevusest või tegevusetusest, mis kahjustab oluliselt Pariisi kliimakokkuleppe eesmärki.

4. Lõiget 1 silmas pidades teeb kumbki lepinguosaline järgmist:
- a) edendab kaubandus- ja kliimapoliitika ja -meetmete vastastikust toetavust, aidates seeläbi kaasa üleminekule vähese kasvuhoonegaaside heitega ressursitõhusale ringmajandusele ning kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele arengule;
 - b) hõlbustab selliste tõkete kõrvaldamist, mis takistavad kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise seisukohast eriti oluliste kaupade ja teenuste ostu ja müüki ning nendesse investeerimist, nagu taastuvenergia ning energiatõhusad tooted ja teenused, näiteks tariifsete ja mittetariifsete tõkete kõrvaldamise või parima võimaliku tehnoloogia kasutuselevõttu soodustavate poliitikaraamistike vastuvõtmise teel; ning
 - c) edendab heitkogustega kauplemist kui mõjusat poliitikavahendit kasvuhoonegaaside heitkoguste tõhusaks vähendamiseks ning edendab rahvusvaheliste süsinikuturgude arendamisel vastavust keskkonnaeesmärkidele.

5. Lepinguosalised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd kliimamuutustega seotud poliitika ja meetmete kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolset ja piirkondlikul tasandil, sealhulgas asjakohastel juhtudel koostööd kolmandate riikidega ja rahvusvahelistel foorumitel, kaasa arvatud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni, Pariisi kliimakokkuleppe, WTO, 26. augustil 1987 Montrealis sõlmitud osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokoll (edaspidi „Montreali protokoll“), Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni ja Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni (edaspidi „IMO“) raames. See koostöö võib muu hulgas hõlmata järgmist:

- a) Pariisi kliimakokkuleppe rakendamisega seotud poliitikadialoog ja koostöö, sealhulgas seoses vahenditega, millega edendada vastupanuvõimet kliimamuutustele, taastuvenergiat, vähese CO₂-heitega tehnoloogiat, energiatõhusust, säästvat transporti, kestliku ja kliimamuutustele vastupanuvõimelise taristu arendamist, heitkoguste seiret ja vajaduse korral kolmandate riikidega seotud heitemeetmeid;
- b) poliitiline ja tehniline teabevahetus CO₂ hinnastamise siseriikliku ja rahvusvahelise korra väljatöötamise ja rakendamise teemal, kaasa arvatud heitkogustega kauplemine ning tulemuslike keskkonnanäesmärkidele vastavuse standardite edendamine nende rakendamisel;
- c) IMO toetamine ulatuslike ja tulemuslike meetmete väljatöötamisel ja vastuvõtmisel, mis võimaldavad vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid ja mida hakataks rakendada rahvusvahelises kaubanduses osalevatel laevadel; ning

- d) osoonikihti kahandavate ainete ambitsioonika järkjärgulise kasutuselt kõrvaldamise ja fluorosüivesinike järkjärgulise vähendamise toetamine Montreali protokolliga kohaselt, rakendades selleks nende ainete tootmise ja tarbimise ning nendega kauplemise kontrollimise meetmeid, võttes kasutusele keskkonnasõbralikke alternatiive, ajakohastades ohutus- ja muid asjakohaseid standardeid ning tõkestades ebaseaduslikku kauplemist Montreali protokolliga alusel reguleeritavate ainetega.

ARTIKKEL 19.7

Kaubandus ja fossiilkütuste toetuste reformimine

1. Lepinguosalised tulevad meelde kestliku arengu eesmärki 12.C, milleks on ratsionaliseerida ebatõhusad fossiilkütuste toetused, mis soodustavad raiskavat tarbimist, sealhulgas kahjulike fossiilkütuste toetuste järkjärgulise kaotamise teel, 13. novembril 2021 Glasgow's vastu võetud Glasgow' kliimapakti ja 14. detsembril 2021 Genfis vastu võetud WTO ministrite avaldust fossiilkütuste toetuste kohta, milles innustatakse tegema jõupingutusi selle eesmärgi saavutamiseks.
2. Lepinguosalised tunnistavad, et fossiilkütuste toetused võivad moonutada turge, seada taastuvenergia ja puhta energia ebasoodsasse olukorda ning olla vastuolus Pariisi kliimakokkuleppe eesmärkidega.
3. Lõikeid 1 ja 2 silmas pidades on lepinguosalistel ühine eesmärk reformida ja järk-järgult vähendada fossiilkütuste toetusi ning nad kinnitavad veel kord oma kindlat tahet teha tööd selle eesmärgi saavutamiseks vastavalt eri riikide oludele ning võttes täielikult arvesse mõjutatud elanikkonnarühmade konkreetseid vajadusi.

4. Lepinguosalised tugevdavad kahepoolset ja rahvusvahelistel foorumitel oma koostööd fossiilkütuste toetamisega seotud poliitika ja meetmete kaubandusaspektide valdkonnas. Tunnistades, et WTO-l võib olla keskne roll fossiilkütuste reformikava elluviimisel, teevad lepinguosalised koostööd ja julgustavad teisi WTO liikmeid edendama reforme ja järgima uusi fossiilkütuste toetamise põhimõtteid WTOs, sealhulgas suurema läbipaistvuse ja tõhusama aruandluse kaudu, mis võimaldab hinnata fossiilkütuste toetamise programmide mõju kaubandusele, majandusele ja keskkonnale.

ARTIKKEL 19.8

Kaubandus ja elurikkus

1. Lepinguosalised tunnistavad elurikkuse kaitsmise ja säästva kasutamise tähtsust ning kaubanduse rolli nende eesmärkide taotlemisel kooskõlas asjaomaste mitmepoolsete keskkonnalepingutega, mille osalised nad on, sealhulgas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooniga, mis sõlmiti 5. juunil 1992 Rio de Janeiros (edaspidi „bioloogilise mitmekesisuse konventsioon“) ja selle protokollidega, ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsiooniga, mis sõlmiti 3. märtsil 1973 Washingtonis (edaspidi „CITES“), ning nende alusel vastu võetud otsustega.

2. Lõiget 1 silmas pidades teeb kumbki lepinguosaline järgmist:

- a) rakendab meetmeid, et võidelda looduslike liikidega kaubitsemise vastu, sealhulgas vajaduse korral suhetes kolmandate riikidega;

- b) edendab CITESis loetletud liikide pikaajalist kaitset ja säästvat kasutamist ning looma- ja taimeliikide lisamist CITESi lisadesse, kui need vastavad seal loetlemise kriteeriumidele, ning korraldab perioodiliselt ülevaatusi, mille tulemuseks võib olla soovitus muuta CITESi lisasid, et need kajastaksid nõuetekohaselt rahvusvaheliselt kaubeldavate liikide kaitsevajadusi;
 - c) edendab kauplemist toodetega, mis on saadud bioloogiliste ressursside säästvast kasutamisest, et aidata kaasa elurikkuse kaitsele; ja
 - d) võtab asjakohaseid meetmeid elurikkuse kaitseks, kui see on kaubandusest ja investeringutest tuleneva surve all, eelkõige invasiivsete võõrliikide leviku vältimiseks.
3. Lepinguosalisel tunnistavad, et oluline on austada, kaitsta, säilitada ja alal hoida põlisrahvaste ja kohalike kogukondade teadmisi, uuendusi ja tavasid, milles väljenduvad elurikkuse kaitsele ja säästvale kasutamisele kaasa aitavad traditsioonilised eluviisid, ning rahvusvahelise kaubanduse rolli selle toetamisel.
4. Lepinguosalisel teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd elurikkusega seotud poliitika ja meetmete kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolset ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni ja CITESi raames. See koostöö võib muu hulgas hõlmata järgmist:
- a) bioloogiliste ressursside säästvast kasutamisest saadud toodete ja teenustega kauplemisega seotud algatused ja head tavad, mille eesmärk on kaitsta elurikkust;

- b) elurikkuse kaitse ja säästev kasutamine kaubanduse kontekstis, sealhulgas looduskapitali ja ökosüsteemi arvestusmeetodite arendamine ja rakendamine, ökosüsteemide ja nende teenuste ning nendega seotud majandushoobade väärtuse hindamine;
- c) looduslike liikidega kaubitsemise tõkestamine, sealhulgas algatuste kaudu, mille eesmärk on vähendada nõudlust ebaseaduslike looduslikest liikidest valmistatud toodete järele, ning teabevahetuse ja koostöö tõhustamise algatuste kaudu;
- d) juurdepääs geneetilistele ressurssidele ning nende kasutamisest saadava tulu õiglane ja erapooletu jaotamine kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni eesmärkidega ning
- e) teabe ja halduskogemuste jagamine invasiivsete võõrliikide liikumise, ennetamise, avastamise, tõrje ja likvideerimise teemal eesmärgiga suurendada jõupingutusi invasiivsetest võõrliikidest tulenevate riskide ja kahjuliku mõju hindamiseks ja vähendamiseks.

ARTIKKEL 19.9

Kaubandus ja metsad

1. Lepinguosalised tunnistavad metsade kaitse ja säästva majandamise tähtsust keskkonnanafunktsioonide ning majanduslike ja sotsiaalsete võimaluste pakkumisel praegustele ja tulevastele põlvkondadele ning kaubanduse rolli selle eesmärgi taotlemisel.

2. Lõiget 1 silmas pidades teeb kumbki lepinguosaline järgmist:
- a) võitleb ebaseadusliku metsaraie ja sellega seotud kaubanduse vastu, sealhulgas suhetes kolmandate riikidega, seadusandlike või muude meetmete abil;
 - b) edendab metsade kaitset ja säästvat majandamist ning kauplemist metsasaadustega, mis on üles töötatud ülestöötamisriigi õiguse kohaselt ja säästvalt majandatud metsadest; ning
 - c) vahetab teise lepinguosalisega teavet kaubandusega seotud algatuste kohta, mis hõlmavad metsade säästvat majandamist, metsakaitset ja -haldust, ebaseadusliku metsaraie tõkestamist ja muid vastastikust huvi pakkuvaid asjakohaseid poliitikavaldkondi.
3. Tunnistades, et raadamine on globaalse soojenemise ja elurikkuse vähenemise üks peamisi tõukejõude, vahetavad lepinguosaliselised teadmisi ja kogemusi selle kohta, kuidas soodustada raadamisvabadest tarneahelatest pärit toodete tarbimist ja nendega kauplemist, et minimeerida raadamisega või metsade seisundi halvenemisega seotud kaupade turuleviimise riski.
4. Lepinguosaliselised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd metsade säästva majandamise, raadamise ja metsade seisundi halvenemise minimeerimise, metsakaitse ja ebaseadusliku metsaraie kaubandusaspektide valdkonnas ning seoses metsade ja puidupõhiste toodete rolliga kliimamuutuste leevendamisel ning ring- ja biomajanduses kahepoolsetel ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel.

ARTIKKEL 19.10

Kaubandus ning kalandus- ja vesiviljelustoodete säästev majandamine

1. Lepinguosalisel tunnistavad mere bioloogiliste ressursside ja mereökosüsteemide kaitsmise ja säästva majandamise ning vastutustundliku ja säästva vesiviljeluse edendamise tähtsust ning kaubanduse rolli nende eesmärkide taotlemisel.
2. Lepinguosalisel tunnistavad, et kalavarude ebapiisav majandamine, liigset püügivõimsust ja ülepüüki soodustavad kalandustoetused ning ebaseaduslik, teatamata ja reguleerimata kalapüük (edaspidi „ETR-kalapüük“) ohustavad kalavarusid, vastutustundliku kalapüügiga tegelevate isikute elatusvahendeid ja kalapüügitoodetega kauplemise jätkusuutlikkust, ning kinnitavad vajadust võtta meetmeid kõnealuste tavade lõpetamiseks.

3. Lõikeid 1 ja 2 silmas pidades teeb kumbki lepinguosaline järgmist:
- a) rakendab mere elusressursside säästva kasutamise tagamiseks pikaajalisi kaitse- ja majandamismeetmeid, tuginedes parimatele kättesaadavatele teaduslikele tõenditele, ettevaatusprintsipi kohaldamisele ja rahvusvaheliselt tunnustatud parimatele tavadele, mis on kooskõlas asjakohaste ÜRO ja FAO kokkulepetega,¹ eesmärgiga:
 - i) vältida ülepüüki ja liigset püügivõimsust;
 - ii) minimeerida mittesihthiikide ja noorkalade kaaspüüki ning
 - iii) edendada ülepüütud kalavarude taastamist;
 - b) osaleb konstruktiivselt nende piirkondlike kalandusorganisatsioonide töös, milles ta on liige, vaatleja või koostööd tegev kolmas riik, et saavutada kalanduse hea juhtimine ja säästev kalandus, näiteks edendades teadusuuringuid ja võttes parimatel olemasolevatel teaduslike andmetel põhinevaid kaitsemeetmeid, tugevdades nõuete täitmise mehhanisme, viies läbi korrapäraseid tulemuslikkuse hindamisi ning kehtestades piirkondlike kalandusorganisatsioonide juhtkonnas tulemusliku juhtimise, kontrolli, järelevalve ja täitmise tagamise; ning

¹ Asjakohased ÜRO ja FAO kokkulepped hõlmavad ÜRO 1982. aasta mereõiguse konventsiooni, FAO 1995. aasta kokkulepet, millega ergutatakse avamerekalalaevu täitma rahvusvahelisi kaitse- ja majandamiseeskirju, ÜRO 10. detsembri 1982. aasta mereõiguse konventsiooni piirialade kalavarude ja pika rändega kalavarude kaitset ja majandamist käsitlevate sätete 1995. aasta rakenduskokkulepet, FAO 2009. aasta kokkulepet sadamariigi meetmete kohta ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks ning FAO vastutustundliku kalapüügi juhendit.

- c) rakendab kalavarude majandamisel ökosüsteemipõhist lähenemisviisi, et minimeerida püügitegevuse negatiivset mõju mere ökosüsteemile ning edendada merikilpkonnade, merelindude, mereimetajate ja muude selliste liikide pikaajalist kaitset, mis on tunnistatud ohustatuks asjakohastes rahvusvahelistes lepingutes, mille osaline ta on.
4. Lepinguosalisel tunnistavad, et ETR-kalapüük ohustab kalavarusid ja vastutustundlike kalurite elatusvahendeid, ning kinnitavad kooskõlastatud riiklike, piirkondlike ja rahvusvaheliste meetmete tähtsust ETR-kalapüügi tõkestamisel kooskõlas siseriiklike ja rahvusvaheliste õigusaktidega¹ ning tuginedes asjakohastele kahepoolsetele ja rahvusvahelistele raamistikele.
5. Et toetada jõupingutusi ETR-kalapüügi tõkestamiseks ning ETR-kalapüügil saadud liikidest valmistatud toodetega kauplemise vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks, toetab kumbki lepinguosaline seire-, kontrolli-, järelevalve-, nõuetele vastavuse ja nõuete täitmise tagamise süsteeme, sealhulgas kehtestades mõjusaid meetmeid või vajaduse korral vaadates läbi või muutes meetmeid, mille eesmärk on:
- a) hoida ära tema lipu all sõitvate laevade ja tema kodanike tegelemist ETR-kalapüügiga või ETR-kalapüügi toetamist ning astuda vastusamme ETR-kalapüügile või selle toetamisele ning

¹ Piirkondlike ja rahvusvaheliste õigusaktide hulka kuuluvad (vastavalt nende kohaldatavusele) 2001. aasta tegevuskava ETR-kalapüügi tõkestamiseks, 2005. aasta Rooma deklaratsioon ETR-kalapüügi kohta, mis võeti vastu 12. märtsil 2005 Roomas, 22. novembril 2009 Roomas sõlmitud kokkulepe sadamariigi meetmete kohta ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks, FAO kalalaevade, külmutuslaevade ja varustuslaevade ülemaailmse registri programm ning aktid, millega luuakse piirkondlikud kalandusorganisatsioonid või mille on vastu võtnud piirkondlikud kalandusorganisatsioonid, mis on määratluse järgi valitsustevahelised kalandusorganisatsioonid või -kokkulepped, millel on pädevus kehtestada kaitse- ja majandamismeetmeid.

b) soodustada jälgitavust ning hõlbustada elektroonilist jälgitavust ja sertifitseerimist, et jätta ETR-kalapüügist saadud tooted kaubavoogudest välja ning soodustada koostööd ja teabevahetust.

6. Lepinguosalised edendavad säästva ja vastutustundliku vesiviljeluse arengut, võttes arvesse selle majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi ja keskkonnaaspekte, sealhulgas seoses FAO vastutustundliku kalapüügi juhendi eesmärkide ja põhimõtete rakendamisega.

7. Lepinguosalised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd kalanduse ja vesiviljelusega seotud poliitika ja meetmete kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolset ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas WTO, FAO, OECD, ÜRO Peaassamblee, piirkondlike kalandusorganisatsioonide ja muude selle valdkonna mitmepoolsete instrumentide raames, et edendada säästvat kalapüüki ja säästvalt majandatud kalavarudest saadud kalatoodetega kauplemist.

ARTIKKEL 19.11

Kaubandus ja kestlikku arengut toetavad investeeringud

1. Lepinguosalised tunnistavad, et kestlikule arengule võib oluliselt kaasa aidata:

a) selliste kaupade ja teenustega kauplemine ja neisse investeerimine, mis on seotud keskkonnakaitsega või mis aitavad parandada sotsiaalseid tingimusi; ning

b) tuginemine läbipaistvatele, faktilistele ja mitteeksitavatele kestlikkuskavadele või muudele vabatahtlikele algatustele.

2. Sellega seoses tuletavad lepinguosalised meelde oma artikli 2.5 „Tollimaksude kaotamine“ kohast kohustust kaotada teise lepinguosalise territooriumilt pärit keskkonnakaupade suhtes kohaldatavad tollimaksud. Need kaubad aitavad kaasa keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamisele, ennetades, piirates, minimeerides või heastades veele, õhule ja pinnasele tekitatavat keskkonnakahju ning aidates levitada tehnoloogiat, mille eesmärk on leevendada kliimamuutusi. Selliste keskkonnakaupade näitlik loetelu on esitatud 19. lisas „Keskkonnakaubad ja -teenused“¹.

3. Lisaks tuletavad lepinguosalised meelde 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“, sealhulgas kõnealuse peatüki lisade kohaseid keskkonnateenuste ja tootmistegevusega seotud kohustusi. Need teenused ja tegevus aitavad saavutada keskkonna- ja kliimaeesmärke, ennetades, piirates, minimeerides või heastades veele, õhule ja pinnasele tekitatavat keskkonnakahju ning aidates kaasa ringmajandusele üleminekule. Selliste keskkonnateenuste ja tootmistegevuste näitlik loetelu on esitatud 19. lisas „Keskkonnakaubad ja -teenused“².

4. Lõiget 1 silmas pidades edendab ja hõlbustab kumbki lepinguosaline järgmiste kaupade ja teenustega kauplemist ning neisse investeerimist:

a) keskkonnakaubad ja -teenused;

¹ See keskkonnakaupade loetelu ei ole ammendav ega piira Uus-Meremaa või liidu poolt muudel läbirääkimistel rakendatavat lähenemisviisi keskkonnakaupade loetlemisele.

² See keskkonnateenuste loetelu ei ole ammendav ega piira lähenemisviisi keskkonnateenuste loetlemisele, mida Uus-Meremaa või liit võib rakendada muudel läbirääkimistel.

- b) kaubad, mis aitavad parandada sotsiaalseid tingimusi; ning
 - c) kaubad, mille suhtes kohaldatakse läbipaistvaid, faktilisi ja mitteeksitavaid kestlikkuse tagamise kavasid, nagu õiglase ja eetilise kaubanduse kavad ning ökomärgised.
5. Lõikes 4 osutatud edendamis- ja hõlbustamismeetmed võivad hõlmata järgmist:
- a) teadlikkuse suurendamise meetmed ning teavitus- ja hariduskampaaniad;
 - b) parima võimaliku tehnoloogia kasutuselevõttu soodustavate poliitikaraamistike vastuvõtmine;
 - c) läbipaistvate, faktiliste ja mitteeksitavate kestlikkuskavade kasutuselevõttu soodustamine, eelkõige VKEde puhul;
 - d) seonduvate mittetariifsete tõkete kõrvaldamine ning
 - e) tuginemine asjakohastele rahvusvahelistele standarditele, näiteks ILO konventsioonidele ja suunistele või mitmepoolsetele keskkonnalepingutele.
6. Lepinguosalised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd käesoleva artikliga hõlmatud küsimuste kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolisel ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel ja mitmepoolsetel foorumitel, sealhulgas teabe ja parimate tavade vahetamise ning teavitusalgatuste kaudu.

ARTIKKEL 19.12

Kaubandus ning vastutustundlik ärikäitumine ja tarneahela juhtimine

1. Lepinguosalisel tunnistavad vastutustundliku ärikäitumise ja ettevõtja sotsiaalse vastutuse tavade, sealhulgas tarneahela vastutustundliku juhtimise tähtsust ning kaubanduse rolli selle eesmärgi taotlemisel.
2. Lõiget 1 silmas pidades teeb kumbki lepinguosaline järgmist:
 - a) edendab – sealhulgas nende levitamise ja kasutamise toetamise kaudu – asjakohaseid rahvusvahelisi juriidilisi dokumente, nagu OECD suunised hargmaistele ettevõtetele, ILO kolmepoolne deklaratsioon rahvusvaheliste ettevõtete ja sotsiaalpoliitika põhimõtete kohta, ÜRO algatus Global Compact ning ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted; ning
 - b) edendab ettevõtja sotsiaalset vastutust ja vastutustundlikku ärikäitumist, sealhulgas tarneahela vastutustundlikku juhtimist, pakkudes toetavaid poliitikaraamistikke, mis ergutavad ettevõtjaid võtma kasutusele asjakohaseid tavasid.

3. Lepinguosaliselised tunnistavad rahvusvaheliste valdkondlike suuniste kasulikkust ettevõtja sotsiaalse vastutuse ja vastutustundliku ärikäitumise valdkonnas ning edendavad sellega seoses ühist tööd. Mis puutub OECD hoolsuskohustuse suunistesse, mis käsitlevad konflikt- ja riskipiirkondadest pärit mineraalide vastutustundlikke tarneaahelaid, ja nende täiendustesse, siis rakendab kumbki lepinguosaline meetmeid nende täiendustega rakendab kumbki lepinguosaliseliste suuniste järgimise edendamiseks. FAO maailma toiduga kindlustatuse komitee liikmetena suurendavad lepinguosaliselised teadlikkust põllumajandusse ja toidusüsteemidesse tehtavate vastutustundlike investeeringute põhimõtetest ning vabatahtlikest suunistest maaomandi, kalavarude ja metsade vastutustundliku majandamise kohta riikliku toiduga kindlustatuse kontekstis.

4. Lepinguosaliselised teevad ühiselt jõupingutusi, et tugevdada oma koostööd käesoleva artikliga hõlmatud küsimuste kaubandusaspektide valdkonnas kahepoolset ja piirkondlikul tasandil ning asjakohastel juhtudel rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas teabe ja parimate tavade vahetamise ning teavitusalgatuste kaudu.

ARTIKKEL 19.13

Teaduslik ja tehniline teave

1. Kui lepinguosaline kehtestab või rakendab meetmeid, mille eesmärk on kaitsta keskkonda või töötingimusi ning mis võivad mõjutada kaubandust või investeeringuid, võtab ta arvesse kättesaadavat teaduslikku ja tehnilist teavet, asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid, suuniseid või soovitusi.

2. Ettevaatliku lähenemisviisi¹ kohaselt ei tohi juhul, kui esineb oht tekitada keskkonnale või tööohutusele ja töötervishoiule tõsist või pöördumatut kahju, kasutada täieliku teadusliku kindluse puudumist põhjusena, mis takistab lepinguosalist võtmast asjakohaseid meetmeid sellise kahju vältimiseks.

3. Lõikes 2 osutatud meetmeid ei kohaldata viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist või rahvusvahelise kaubanduse varjatud piiramist.

ARTIKKEL 19.14

Läbipaistvus

Selleks et saada teavet kõnealuste meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks, annab kumbki lepinguosaline niivõrd, kui see on võimalik ja asjakohane, huvitatud isikutele ja sidusrühmadele mõistliku võimaluse esitada märkusi järgmise kohta:

- a) meetmed, mille eesmärk on kaitsta keskkonda või töötingimusi ja mis võivad mõjutada kaubandust või investeringuid; ning
- b) kaubandus- või investeerimismeetmed, mis võivad mõjutada keskkonnakaitset või töötingimusi.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et liidu territooriumil käesoleva lepingu rakendamisel peetakse ettevaatliku lähenemisviisi all silmas ettevaatusprintsipi.

ARTIKKEL 19.15

Kaubanduse ja kestliku arengu komitee

1. Käesolev artikkel täiendab ja täpsustab artiklit 24.4 „Erikomiteed“.
2. Kaubanduse ja kestliku arengu komiteel on seoses käesoleva peatükiga järgmised funktsioonid:
 - a) täita artikli 26.13 „Vastavuse tagamise meetmed“ lõike 3 punktis b osutatud ülesandeid;
 - b) aidata kaasa kaubanduskomitee tööle käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes, sealhulgas seoses teemadega, mida arutatakse artiklis 24.6 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühmadega; ja
 - c) arutada muid käesoleva peatükiga seotud küsimusi vastavalt lepinguosaliste kokkuleppele.
3. Kaubanduse ja kestliku arengu komitee avaldab pärast iga oma koosolekut aruande.
4. Kumbki lepinguosaline võtab nõuetekohaselt arvesse üldsuselt käesoleva peatükiga seotud küsimustes saadud teateid ja arvamusi. Lepinguosaline võib vajaduse korral sellistest teadetest ja arvamustest teatada artikli 24.6 „Sisenõuanderühmad“ alusel loodud sisenõuanderühmi ja artikli 19.16 „Kontaktpunktid“ kohaselt määratud teise lepinguosalise kontaktpunkti.

ARTIKKEL 19.16

Kontaktpunktid

Käesoleva lepingu jõustumisel määrab kumbki lepinguosaline kontaktpunkti, et hõlbustada lepinguosaliste vahelist teabevahetust ja tegevuse koordineerimist käesoleva peatükiga seotud küsimustes, ning teatab teisele lepinguosalisele kontaktpunkti kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

20. PEATÜKK

MAOORI KAUBANDUS JA MAJANDUSKOOSTÖÖ

ARTIKKEL 20.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „Aotearoa Uus-Meremaa“ – Uus-Meremaa, kes on käesoleva lepingu osaline. Aotearoa („pikk valge pilv“) on maoorikeelne sõna, mis tähendab Uus-Meremaad;

- b) „te ao Māori“ – terviklikul elukäsitusel põhinev maooride maailmavaade;
- c) „mātauranga Māori“ – maooride traditsioonilised teadmised, mis on seotud te ao Māoriga;
- d) „tikanga Māori“ – maooride käitumisreeglid, kombed ja tavad;
- e) „kaupapa Māori“ – maooride maailmavaates juurdunud käsitusviis;
- f) „maooride suhetepõhised käsitusviisid“ – whakapapa ehk peresidemed ning tugevate suhete loomine, mis on maooride maailmavaate keskmes olevad põhiväärtused ja maooride tegutsemises keskse tähtsusega elemendid;
- g) heaolu – te ao Māori vaatenurgast paljude selliste tegurite tasakaalustamine ja ühendamine, mis on vajalikud selleks, et üksikisikud ja rühmad elaksid tõeliselt hästi ja edukalt; nende hulka kuuluvad taha tinana (keha), taha hinengaro (vaim), taha wairua (hing), teua (maa), whakapapa (esivanemad) ja kaitiakitanga (kaitse). See mõiste võib hõlmata ka keskkonnaalaseid, majanduslikke ja kultuurilisi aspekte;
- h) „tāonga“ – väga väärtuslik või hinnatud ese, element, loodusvara või valdus, mis võib olla nii materiaalne kui ka immateriaalne;
- i) „Mānuka“ – maoorikeelne sõna, mida kasutatakse üksnes Aotearoa Uus-Meremaal kasvava puu *Leptospermum scoparium* kohta ning sellest puust saadud toodete, sealhulgas mee ja õli kohta. Mānuka (sh selle erinevad kirjapildid, nagu „Manuka“ ja „Maanuka“) on maooride jaoks kultuuriliselt oluline kui tāonga ja traditsiooniline ravim; ning

j) „wāhine Māori“ – Aotearoa Uus-Meremaa põlisrahva hulka kuuluvad naised.

ARTIKKEL 20.2

Kontekst ja eesmärk

1. Lepinguosalisel tunnistavad, et te Tiriti o Waitangi/Waitangi leping on Aotearoa Uus-Meremaa jaoks põhiseadusliku tähtsusega alusdokument.
2. Lepinguosalisel tunnistavad rahvusvahelise kaubanduse tähtsust maoride heaolu tagamisel ja parandamisel ning maoride võimalikke probleeme juurdepääsul rahvusvahelisest kaubandusest tulenevatele kaubandus- ja investeerimisvõimalustele.
3. Käesoleva peatüki eesmärk on teha vastastikust koostööd, et aidata kaasa Aotearoa Uus-Meremaa jõupingutustele võimaldada ja edendada maoride majanduslikke püüdlusi ja heaolu.
4. Lepinguosalisel tunnistavad vajadust tagada, et Aotearoa Uus-Meremaa puhul toimuks käesoleva peatüki kohane koostöö viisil, mis on kooskõlas te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepinguga ning mille puhul võetakse vastavalt asjakohasusele arvesse te ao Māorit, mātauranga Māorit, tikanga Māorit ja kaupapa Māorit.

5. Lepinguosalised tunnistavad väärtust, mida maooride käsitusviisid, mille aluseks on te ao Māori, mātauranga Māori, tikanga Māori ja kaupapa Māori, võivad anda maooride kaubandus- ja majanduspüüdlusi kaitsvate ja edendavate poliitikameetmete ja programmide väljatöötamisele ja rakendamisele Aotearoa Uus-Meremaal.
6. Lepinguosalised tunnistavad väärtust, mida annab maooride suurem osalemine rahvusvahelises kaubanduses ja investeerimistegevuses, sealhulgas digikaubanduses. Aotearoa Uus-Meremaa puhul hõlmab see maooride suhetepõhiste käsitusviiside edendamist, võttes arvesse te ao Māorit, mātauranga Māorit, tikanga Māorit ja kaupapa Māorit.
7. Lepinguosalised tunnistavad inimestevaheliste sidemete tugevnemise väärtust, mis võib tuleneda käesoleva peatükiga mõlema lepinguosalise jaoks loodavatest võimalustest.

ARTIKKEL 20.3

Rahvusvahelised juriidilised dokumendid

1. Lepinguosalised võtavad arvesse järgmist:
 - a) ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioon, mis võeti vastu 13. septembril 2007 New Yorgis, ja kummagi lepinguosalise seisukohad selle deklaratsiooni suhtes;

- b) ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni (UNESCO) kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsioon, mis võeti vastu 20. oktoobril 2005 Pariisis;
- c) ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030;
- d) lepinguosaliste õigused ja kohustused, mis tulenevad bioloogilise mitmekesisuse konventsioonist; ning
- e) äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted: ÜRO raamistiku „Kaitsta, austada ja heastada“ elluviimine, (Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework), mis kiideti heaks ÜRO Inimõiguste Nõukogu 16. juuni 2011. aasta resolutsiooniga 17/4.

ARTIKKEL 20.4

Käesoleva lepingu sätted, millest saavad kasu maoorid

Lisaks käesolevale peatükile sisaldavad käesoleva lepingu muud peatükid konkreetseid sätteid, mille eesmärk on suurendada käesolevast lepingust tulenevate kaubandus- ja investeerimisvõimaluste kasutamist maooride poolt, mis Aotearoa Uus-Meremaa puhul aitab veelgi suurendada maooride suutlikkust teostada oma õigusi ja huve te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu alusel. Need sätted on järgmised:

- a) 2. peatükk „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“, mis hõlmab Mānukat, Mānuka mett, Mānuka õli ja muid maooridele huvi pakkuvaid kaupu;

- b) 7. peatükk „Kestlikud toidusüsteemid“, mis hõlmab koostööd põlisrahvaste teadmiste, toidusüsteemides osalemise ja juhtrolli alal, võttes arvesse eri riikide olusid ja kooskõlas artikliga 7.4 „Koostöö toidusüsteemide kestlikkuse parandamiseks“;
- c) 10. peatükk „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“;
- d) 12. peatükk „Digikaubandus“;
- e) 14. peatükk „Riigihanked“;
- f) 18. peatükk „Intellektuaalomand“;
- g) 19. peatükk „Kaubandus ja kestlik areng“, mis hõlmab wāhine Māorit vastavalt artiklile 19.4 „Kaubandus ja sooline võrdõiguslikkus“;
- h) 21. peatükk „Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad“;
- i) 24. peatükk „Sätted institutsioonide kohta“, mis Aotearoa Uus-Meremaa puhul hõlmab maooride esindatust artikli 24.6 „Sisenõuanderühmad“ kohastes sisenõuanderühmades ja artikli 24.7 „Kodanikuühiskonna foorum“ kohasel kodanikuühiskonna foorumil; ning
- j) 25. peatükk „Erandid ja üldsätted“, mis vastavalt artiklile 25.6 „Tiriti o Waitangi/Waitangi leping“ hõlmab te Tiriti o Waitangit/Waitangi lepingut.

ARTIKKEL 20.5

Koostöötegevus

1. Lepinguosalised tunnistavad, et käesoleva peatüki kohast koostööd tehakse partnerluslepingus sätestatud kehtiva raamistiku ja kummagi lepinguosalise käsutuses olevate ressursside piires¹.
2. Käesolevas peatükis sätestatud eesmärkide saavutamiseks võivad lepinguosalised koordineerida koostöötegevust Aotearoa Uus-Meremaa puhul maooridega ja vajaduse korral muude asjaomaste sidusrühmadega. Selle koostöötegevuse hulka võib kuuluda:
 - a) koostöö eesmärgiga suurendada maooride omandis olevate ettevõtete suutlikkust kasutada käesoleva lepinguga loodavaid kaubandus- ja investeerimisvõimalusi ning neist kasu saada;
 - b) koostöö eesmärgiga tihendada liidu ettevõtete ja maooride omandis olevate ettevõtete vahelisi sidemeid, keskendudes eelkõige VKEdele, et hõlbustada juurdepääsu uutele ja olemasolevatele tarneahelatele, teha kättesaadavaks digikaubanduse võimalused ja neid suurendada ning hõlbustada ettevõtete koostööd maooride toodetega kauplemisel;
 - c) asjakohasel juhul liidu kogukondade ja maoori kogukondade vaheliste teadus-, uurimis- ja innovatsioonisidemete toetamine vastavalt Euroopa Ühenduse ja Uus-Meremaa valitsuse vahelisele teadus- ja tehnikakoostöö lepingule² ning

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesoleva peatükiga ei kehtestata õiguslikke ega rahalisi kohustusi, mis nõuaksid lepinguosalistelt mis tahes konkreetse koostöötegevuse uurimist, alustamist või lõpuleviimist.

² ELT L 171, 1.7.2009, lk 28.

d) koostöö ning teabe ja kogemuste vahetamine geograafiliste tähiste alal.

3. Lõikes 2 osutatud koostöö tegemisel võib kumbki lepinguosaline kutsuda asjaomaseid sidusrühmi osalema ja oma seisukohti esitada ning Aotearoa Uus-Meremaa võib seda teha maooride puhul te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu kohaselt.

4. Igasugust koostööd tehakse lepinguosalise taotlusel ja iga koostöötegevuse puhul vastastikku kokkulepitud tingimustel.

ARTIKKEL 20.6

Institutsiooniline mehhanism

1. Vastavalt artikli 24.2 „Kaubanduskomitee funktsioonid“ lõike 1 punktile b jälgib ja hõlbustab kaubanduskomitee muu hulgas käesoleva peatüki rakendamist ja kohaldamist.

2. Vastavalt artiklile 24.6 „Sisenõuanderühmad“ nõustab kummagi lepinguosalise sisenõuanderühm¹ lepinguosalist käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes, sealhulgas käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes, ja võib anda soovitusi käesoleva peatüki rakendamise kohta.

¹ Aotearoa Uus-Meremaa puhul kaasatakse sisenõuanderühma ka maooride esindajad.

3. Vastavalt artiklile 24.7 „Kodanikuühiskonna foorum“ peab kodanikuühiskonna foorum¹, mis ühendab lepinguosaliste territooriumil asutatud sõltumatuid kodanikuühiskonna organisatsioone, sealhulgas sisenõuanderühmade liikmeid, dialoogi käesoleva lepingu, sealhulgas käesoleva peatüki rakendamise üle.

4. Partnerluslepingu artikli 53 lõike 1 alusel loodud ühiskomitee jälgib lepinguosaliste vaheliste laiaulatuslike suhete arengut ning vahetab arvamusi ja teeb ettepanekuid ühist huvi pakkuvates küsimustes, sealhulgas küsimustes, mida käesolev leping ei hõlma.

ARTIKKEL 20.7

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

Käesoleva peatüki suhtes ei kohaldata 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“.

¹ Aotearoa Uus-Meremaa puhul kaasatakse kodanikuühiskonna foorumile ka maooride esindajaid.

21. PEATÜKK

VÄIKESED JA KESKMISE SUURUSEGA ETTEVÕTJAD

ARTIKKEL 21.1

Eesmärgid

Lepinguosalised tunnistavad VKEde tähtsust lepinguosaliste kahepoolsetes kaubandus- ja investeerimissuhetes ning kinnitavad oma kindlat tahet suurendada VKEde suutlikkust käesolevast lepingust kasu saada.

ARTIKKEL 21.2

Teabe jagamine

1. Kumbki lepinguosaline loob või säilitab digitaalse andmekandja, näiteks VKEdele suunatud veebisaidi, mis annab liidu ja Uus-Meremaa üldsusele hõlpsa juurdepääsu teabele käesoleva lepingu kohta, sealhulgas:

a) käesoleva lepingu kokkuvõttele ja

- b) VKEdele suunatud teabele, mis sisaldab:
 - i) käesoleva lepingu nende sätete kirjeldust, mida lepinguosaline peab mõlema lepinguosalise VKEde jaoks oluliseks; ja
 - ii) võimalikku lisateavet, mida lepinguosaline peab kasulikuks nende VKEde jaoks, kes on huvitatud käesoleva lepingu pakutavate võimaluste kasutamisest.
- 2. Kumbki lepinguosaline tagab lõikes 1 osutatud digitaalse andmekandja kaudu juurdepääsu:
 - a) käesoleva lepingu tekstile, sealhulgas selle kõigile lisadele, eelkõige tariifitabelitele ja tootepõhistele päritolureeglitele;
 - b) teise lepinguosalise samaväärsele digitaalsele andmekandjale ning
 - c) oma ametiasutustelt ja muudelt asjakohastelt üksustelt saadud teabele, mida lepinguosaline peab kasulikuks isikutele, kes on huvitatud kauplemisest, investeerimisest ja äritegevusest selle lepinguosalise territooriumil.
- 3. Lõike 2 punktis c osutatud teave sisaldab asjakohasel juhul järgmist:
 - a) impordi, ekspordi ja transiidi puhul kohaldatavad tollieeskirjad ja -menetlused ning vastavad vormid, dokumendid ja muu seonduv teave;

- b) sanitaar- ja fütosanitaarmed, nagu on nõutud 6. peatükis „Sanitaar- ja fütosanitaarmed“;
- c) tehnilised normid ja muud küsimused, nagu on nõutud 9. peatükis „Tehnilised kaubandustõkked“;
- d) riigihanke-eeskirjad ning andmebaas, mis sisaldab hanketeateid ja muud asjakohast teavet vastavalt 14. peatükile „Riigihanked“;
- e) intellektuaalomandiõigustega seotud eeskirjad ja menetlused, nagu on nõutud 18. peatükis „Intellektuaalomand“;
- f) ettevõtte registreerimise menetlused ja
- g) muu teave, mida lepinguosaline peab VKEdele kasulikuks.

4. Kumbki lepinguosaline tagab lõikes 1 osutatud digitaalse andmekandja kaudu (näiteks veebisaidil oleva lingi kaudu otsinguvõimalusega andmebaasile) juurdepääsu järgmisele tootepõhisele ja üldisele teabele oma turu kohta:

- a) tollimaksumäärad ja kvoodid, sealhulgas enamsoodustusrežiimi kohased määrad, enamsoodustusrežiimiga hõlmamata riikide määrad ning soodusmäärad ja tariifikvoodid;
- b) aktsiisid;

- c) maksud (käibemaks või kumuleeruv käibemaks);
- d) tolli- või muud lõivud, sealhulgas muud tootepõhised lõivud;
- e) päritolureeglid, nagu on ette nähtud 3. peatükiga „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“;
- f) tollimaksude tagastamine, tollimaksude edasilükkamine või muud liiki meetmed, millega tollimakse vähendatakse, makstakse need tagasi või loobutakse nende kohaldamisest;
- g) kauba tolliväärtuse määramise kriteeriumid
- h) muud tariifsed meetmed;
- i) impordiprotseduurideks vajalik teave ja
- j) mittetariifsete meetmete või eeskirjadega seotud teave.

5. Kumbki lepinguosaline ajakohastab käesoleva artikli alusel kättesaadavaks tehtud teavet kas korrapäraselt või teise lepinguosalise taotlusel, et tagada selle teabe ajakohasus ja täpsus.

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et käesolevas artiklis osutatud teave esitatakse VKEde jaoks kergesti kasutataval kujul. Kumbki lepinguosaline püüab teha selle teabe kättesaadavaks inglise keeles.

7. Lepinguosaline ei nõua käesolevas artiklis osutatud teabele juurdepääsu eest tasu kummagi lepinguosalise isikutelt.

ARTIKKEL 21.3

VKEde kontaktpunktid

1. Kumbki lepinguosaline määrab VKEde kontaktpunkti, kes vastutab käesolevas artiklis loetletud ülesannete täitmise eest, ja teatab teisele lepinguosalisele selle kontaktpunkti kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.
2. VKEde kontaktpunktid:
 - a) tagavad, et käesoleva lepingu rakendamisel võetakse arvesse VKEde vajadusi, et mõlema lepinguosalise VKEd saaksid käesolevast lepingust kasu;
 - b) tagavad, et artiklis 21.2 „Teabe jagamine“ osutatud teave on ajakohane ja VKEde jaoks asjakohane. Lepinguosaline võib VKEde kontaktpunkti kaudu soovitada lisateavet, mille teine lepinguosaline võiks lisada artikli 21.2 „Teabe jagamine“ kohaselt esitatavale teabele;
 - c) käsitlevad VKEde jaoks olulisi küsimusi, mis on seotud käesoleva lepingu rakendamisega, sealhulgas:
 - i) vahetavad teavet ja teevad vajaduse korral koostööd, et aidata kaubanduskomiteel jälgida ja rakendada käesoleva lepingu aspekte, mis on seotud VKEdega; ning

- ii) abistavad teisi käesoleva lepinguga loodud komiteesid, kontaktpunkte ja töörühmi VKEde jaoks oluliste küsimuste arutamisel;
 - d) esitavad kas ühiselt või eraldi korrapäraselt kaubanduskomiteele arutamiseks aruandeid oma tegevuse kohta ning
 - e) käsitlevad muid käesolevast lepingust tulenevaid VKEdega seotud küsimusi vastavalt lepinguosaliste kokkuleppele.
3. VKEde kontaktpunktid kohtuvad vastavalt vajadusele ning teevad oma tööd vahetult või asjakohaste vahendite, sealhulgas elektronposti, videokonverentside või muude vahendite abil.
4. VKEde kontaktpunktid võivad vastavalt vajadusele teha oma tegevuses koostööd ekspertide ja väliste organisatsioonidega.

ARTIKKEL 21.4

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

Käesoleva peatüki suhtes ei kohaldata 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“.

22. PEATÜKK

HEAD REGULEERIMISTAVAD JA REGULEERIMISALANE KOOSTÖÖ

ARTIKKEL 22.1

Üldpõhimõtted

1. Kumbki lepinguosaline võib vabalt kindlaks määrata oma lähenemisviisi käesoleva lepingu kohastele headele reguleerimistavadele ja reguleerimisalasele koostööle kooskõlas oma õigusraamistiku, tavade ja põhimõtetega,¹ mis on tema reguleeriva juhtimissüsteemi aluseks.
2. Ühtki käesoleva peatüki sätet ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist:
 - a) kalduma kõrvale siseriiklikest reguleerivate meetmete ettevalmistamise ja vastuvõtmise menetlustest;
 - b) võtma meetmeid, mis võivad kahjustada või õõnestada konkreetse reguleeriva meetmega taotletavat avaliku poliitika eesmärki;
 - c) võtma meetmeid, mis kahjustaksid või takistaksid reguleerivate meetmete õigeaegset vastuvõtmist lepinguosalise avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks; või
 - d) saavutama mingit konkreetset regulatiivset tulemust.

¹ Liidu puhul hõlmavad need põhimõtted ELi toimimise lepingus sisalduvaid ja sellest tulenevaid põhimõtteid.

3. Kummalgi lepinguosalisel on vabadus määrata kindlaks oma reguleerimisalased prioriteedid ning valmistada ette ja võtta vastu reguleerivad meetmed nende prioriteetide elluviimiseks, tagades kaitsetasemed, mida lepinguosaline peab asjakohaseks.

ARTIKKEL 22.2

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) „reguleeriv asutus“ –

i) Euroopa Liidu puhul Euroopa Komisjon ja

ii) Uus-Meremaa puhul Uus-Meremaa valitsus;

b) „reguleerivad meetmed“ – kui käesolevas peatükis ei ole sätestatud teisiti, siis:

i) liidu puhul:

A) määrused ja direktiivid, nagu on sätestatud ELi toimimise lepingu artiklis 288; ning

B) delegeeritud õigusaktid ja rakendusaktid, nagu on sätestatud vastavalt ELi toimimise lepingu artiklites 290 ja 291;

ii) Uus-Meremaa puhul:

- A) valitsuse algatatud eelnõud, millest võivad saada Uus-Meremaa parlamendi vastuvõetud seadused, välja arvatud artiklite 22.9 „Kehtivate reguleerivate meetmete korrapärane läbivaatamine“ ja 22.10 „Juurdepääs reguleerivatele meetmetele“ kohaldamisel, mille puhul peetakse silmas Uus-Meremaa parlamendi vastuvõetud seadusi; ning
- B) täitevnõukogu vastuvõetud teisesed õigusaktid.

ARTIKKEL 22.3

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse reguleerivate meetmete suhtes, mille lepinguosalise reguleeriv asutus on kehtestanud või algatanud seoses käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega.
2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat peatükki ei kohaldata liikmesriikide reguleerivate asutuste ega nende reguleerivate meetmete, tavade või lähenemisviiside suhtes.

ARTIKKEL 22.4

Protsesside ja mehhanismide läbipaistvus

1. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus teeb üldsusele tasuta kättesaadavaks nende üldiste protsesside ja mehhanismide kirjeldused, mille raames reguleeriv asutus valmistab ette, töötab välja, hindab ja vaatab läbi oma reguleerivaid meetmeid. Seda tehakse digitaalsel andmekandjal.
2. Lõikes 1 osutatud kirjeldustes käsitletakse kõiki asjakohaseid suuniseid, eeskirju või menetlusi, sealhulgas neid, mis hõlmavad üldsusele kättesaadavaid võimalusi esitada märkusi.

ARTIKKEL 22.5

Reguleerivate meetmete väljatöötamise sisemine kooskõlastamine¹

Seoses artikliga 22.4 „Protsesside ja mehhanismide läbipaistvus“ rakendab kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus reguleerivate meetmete ettevalmistamiseks või väljatöötamiseks siseprotsesse või sisemise kooskõlastamise, konsulteerimise ja läbivaatamise mehhanisme. Nende protsesside või mehhanismide eesmärk on muu hulgas:

- a) edendada häid reguleerimistavasid, näiteks neid, mis on sätestatud käesolevas peatükis;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib artiklit 22.5 „Reguleerivate meetmete väljatöötamise sisemine kooskõlastamine“ ja artikli 22.9 „Kehtivate reguleerivate meetmete korrapärane läbivaatamine“ lõiget 1 järgida eraldiseisvate või kombineeritud protsesside või mehhanismide mis tahes kombinatsiooni kaudu.

- b) teha kindlaks ja vältida lepinguosalise reguleerivate meetmete vahelist tarbetut dubleerimist ja vastuolulisi nõudeid;
- c) tagada rahvusvahelise kaubanduse ja investeerimisega seotud kohustuste täitmine ning
- d) edendada ettevalmistatavate või väljatöötatavate reguleerivate meetmete mõju, sealhulgas VKEdele avalduva mõju arvessevõtmist.

ARTIKKEL 22.6

Varajane teave kavandatud reguleerivate meetmete kohta

1. Kumbki lepinguosaline koostab vähemalt kord aastas loetelu kavandatud olulistest¹ regulatiivsetest meetmetest, ² mis tema mõistliku eelduse kohaselt võetakse vastu aasta jooksul, ja teeb selle loetelu või need loetelud üldsusele kättesaadavaks.
2. Iga lõikes 1 osutatud olulise reguleeriva meetme puhul peaks kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus tegema võimalikult kiiresti üldsusele kättesaadavaks:
 - a) meetme kohaldamisala ja eesmärkide lühikirjelduse ning

¹ Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus võib kindlaks määrata, mida pidada käesoleva peatüki kohaldamisel „oluliseks“ reguleerivaks meetmeks.

² Uus-Meremaa puhul mõistetakse käesoleva artikli kohaldamisel „regulatiivsete meetmete“ all täitevnõukogu vastuvõetud teiseseid õigusakte, nagu on osutatud artikli 22.2 „Mõisted“ punkti b alapunkti ii alapunktis B.

- b) meetme vastuvõtmise hinnangulise ajakava, sealhulgas avaliku konsultatsiooni võimalused.

ARTIKKEL 22.7

Avalik konsultatsioon

1. Oluliste reguleerivate meetmete ettevalmistamisel või väljatöötamisel teeb kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus võimaluste ja asjakohasuse piires järgmist:

- a) teeb üldsusele kättesaadavaks piisavad üksikasjad oluliste reguleerivate meetmete kohta, näiteks avaldades regulatiivsete meetmete eelnõud või konsultatsioonidokumendid, et võimaldada igal isikul hinnata, kas ja kuidas reguleeriv meede võib tema huve märkimisväärselt mõjutada;
- b) pakub igale isikule mittediskrimineerival viisil mõistlikke võimalusi märkuste esitamiseks ning
- c) võtab arvesse esitatud märkusi.

2. Avalike konsultatsioonidega seotud teabe edastamiseks ja märkuste saamiseks teeb kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus teabe üldsusele kättesaadavaks digitaalsete vahendite abil, eelistatavalt spetsiaalse elektroonilise portaali kaudu.

3. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus püüab teha üldsusele kättesaadavaks konsultatsioonide tulemuste ja saadud märkuste kokkuvõtte, välja arvatud ulatuses, mis on vajalik konfidentsiaalse teabe kaitsmiseks või isikuandmete või sobimatu sisu varjamiseks.

ARTIKKEL 22.8

Mõju hindamine

1. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus kinnitab oma kavatsust viia kooskõlas oma vastavate eeskirjade ja menetlustega läbi tema poolt ettevalmistatavate oluliste reguleerivate meetmete mõju hindamise.
2. Mõju hindamisel edendab kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus järgmiste aspektide kindlakstegemist ja arvessevõtmist:
 - a) vajadus reguleeriva meetme järele, sealhulgas selle probleemi laad ja olulisus, mida soovitakse reguleeriva meetmega lahendada;
 - b) teostatavad ja asjakohased regulatiivsed ja mitteregulatiivsed valikuvariandid lepinguosalise avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks, sealhulgas reguleerimata jätmine;
 - c) niivõrd, kui see on võimalik ja asjakohane, valikuvõimaluste potentsiaalne sotsiaalne, majanduslik ja keskkonnamõju, näiteks mõju rahvusvahelisele kaubandusele ja investeeringutele või mõju VKEdele; ning

- d) kaalutavate valikuvõimaluste seosed asjaomaste rahvusvaheliste standarditega, kui need on olemas, sealhulgas asjakohasel juhul võimalike lahknevuste põhjused.

3. Lepinguosalise reguleeriva asutuse poolt reguleeriva meetme kohta tehtud mõjuhinna puhul annab kõnealune reguleeriv asutus aru teguritest, mida ta mõju hindamisel arvesse võttis, ja teeb kokkuvõtte asjakohastest järeldustest. See teave tehakse üldsusele kättesaadavaks hiljemalt siis, kui üldsusele tehakse kättesaadavaks sellega seotud reguleeriv meede.

ARTIKKEL 22.9

Kehtivate reguleerivate meetmete korrapärane läbivaatamine

1. Seoses artikliga 22.4 „Protsesside ja mehhanismide läbipaistvus“ rakendab kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus kehtivate reguleerivate meetmete korrapärase läbivaatamise protsesse või mehhanisme.
2. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus püüab tagada, et perioodiliste läbivaatamiste käigus käsitletakse asjakohasel juhul järgmist:
 - a) kas on võimalusi, kuidas saavutada avaliku poliitika eesmäärke tulemuslikumalt ja tõhusamalt,¹ ning

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et seejuures võib kaaluda võimalusi vähendada tarbetut regulatiivset koormust, sealhulgas VKEde jaoks.

b) kas läbivaadatavad reguleerivad meetmed on tõenäoliselt jätkuvalt otstarbekohased.

3. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus teeb üldsusele kättesaadavaks kõnealuste korrapäraste läbivaatamiste plaanid ja tulemused, kui see on võimalik ja asjakohane.

ARTIKKEL 22.10

Juurdepääs reguleerivatele meetmetele

Kumbki lepinguosaline tagab, et kehtivad reguleerivad meetmed avaldatakse selleks määratud registris või ühtse digitaalse andmekandja kaudu, mis on üldsusele tasuta kättesaadav ja sisaldab otsinguvõimalust ning mida korrapäraselt ajakohastatakse.

ARTIKKEL 22.11

Reguleerimisalane koostöö

1. Lepinguosalised tunnistavad, et on kasulik luua lihtne mehhanism nendevahelise reguleerimisalase koostöö võimaluste kindlakstegemiseks.

2. Lepinguosaline võib teha teisele lepinguosalisele ettepaneku reguleerimisalase koostöö raames teatava tegevuse elluviimiseks. Ta edastab oma ettepaneku teise lepinguosalise kontaktpunktile, mis on määratud vastavalt artiklile 22.12 „Reguleerimisalase koostöö kontaktpunktid“.

3. Kõnealused ettepanekud võivad hõlmata järgmist:
 - a) kahepoolne teabevahetus reguleerimisalase koostöö tegemisel rakendatavate lähenemisviiside kohta või
 - b) mitteametlik koostöö reguleerivate asutuste vahel.
4. Teine lepinguosaline vastab ettepanekule mõistliku aja jooksul.
5. Kui see on asjakohane ja kui reguleerivad asutused on nõnda kokku leppinud, võivad reguleerimisalase koostööga seotud tegevust ellu viia kummagi lepinguosalise asjaomased osakonnad, talitused või asutused.

ARTIKKEL 22.12

Reguleerimisalase koostöö kontaktpunktid

Kohe pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva määrab kumbki lepinguosaline kontaktpunkti, kes vastutab artikli 22.11 „Reguleerimisalane koostöö“ kohase reguleerimisalase koostöö koordineerimise eest, ja teatab teisele lepinguosalisele kontaktpunkti kontaktandmed. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

ARTIKKEL 22.13

Vaidluste lahendamise korra kohaldamata jätmine

Käesoleva peatüki suhtes ei kohaldata 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“.

23. PEATÜKK

LÄBIPAISTVUS

ARTIKKEL 23.1

Eesmärgid

1. Tunnistades mõju, mida kummagi lepinguosalise regulatiivne keskkond võib avaldada lepinguosaliste vahelisele kaubandusele ja investeerimisele, seavad lepinguosalised eesmärgi tagada ettevõtjatele, eelkõige VKEdele, prognoositava regulatiivse keskkonna ja tõhusad menetlused.
2. Lepinguosalised kinnitavad oma läbipaistvusega seotud kohustusi, mis tulenevad WTO asutamislepingust, ja tuginevad käesolevas peatükis neile kohustustele.

ARTIKKEL 23.2

Määratlus

Käesoleva peatüki kohaldamisel tähendab „haldusotsus“ õigusliku tagajärjega otsust või meetet, mida konkreetsel juhul kohaldatakse konkreetse isiku, kauba või teenuse suhtes ja mis hõlmab otsuse tegemata jätmist või meetme võtmata jätmist, kui see on lepinguosalise õigusnormide kohaselt nõutav.

ARTIKKEL 23.3

Avaldamine

1. Lepinguosalised tagavad, et nende üldkohaldatavad õigusnormid, menetlused ja haldusotsused, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega, avaldatakse viivitamata ametlikult määratud andmekandjal ja võimaluse korral elektrooniliselt või tehakse muul viisil kättesaadavaks nii, et igaüks saab nendega tutvuda.
2. Niivõrd, kui see on võimalik ja asjakohane, esitab kumbki lepinguosaline selgituse lõikes 1 osutatud üldkohaldatavate õigusnormide, menetluste ja haldusotsuste eesmärgi ja põhjenduste kohta.

3. Niivõrd, kui see on võimalik ja asjakohane, näeb kumbki lepinguosaline ette mõistliku ajavahemiku käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega seotud õigusnormide avaldamise ja jõustumise vahel.

ARTIKKEL 23.4

Päringud

1. Kumbki lepinguosaline rakendab asjakohaseid mehhanisme, mille raames vastatakse mis tahes isiku päringutele õigusnormide kohta, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega.
2. Lepinguosalise taotluse korral annab teine lepinguosaline viivitamata teavet ja vastab küsimustele kehtivate või kavandatavate õigusnormide kohta, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega, välja arvatud juhul, kui käesoleva lepingu mõne teise peatüki alusel on kehtestatud erimehhanism.

ARTIKKEL 23.5

Haldusmenetlused

1. Kumbki lepinguosaline kohaldab oma üldkohaldatavaid õigusnorme, menetlusi ja haldusotsuseid, mis on seotud käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustega, objektiivselt, erapooletult ja mõistlikult.

2. Kui lõikes 1 osutatud üldkohaldatavate õigusnormide, menetluste või haldusotsuste kohaldamise suhtes algatatakse teise lepinguosalise teatavate isikute, kaupade või teenustega seotud haldusmenetlus, teeb kumbki lepinguosaline järgmist:

- a) püüab sellest isikutele, keda haldusmenetlus otseselt puudutab, mõistliku aja jooksul ja vastavalt oma õigusnormidele ette teatada, sealhulgas kirjeldada menetluse laadi, teatada menetluse algatamise õiguslikust alusest ja esitada käsitletavate küsimuste üldise kirjelduse; ning
- b) annab asjaomastele isikutele piisava võimaluse esitada faktilisi asjaolusid ja väiteid oma seisukohtade toetuseks enne lõpliku haldusotsuse tegemist, niivõrd, kui aeg, menetluse laad ja avalik huvi seda võimaldavad.

ARTIKKEL 23.6

Läbivaatamine ja kaebuse esitamine

1. Kumbki lepinguosaline asutab või säilitab üldkohtud, vahekohtud või halduskohtud või kehtestab või jätab kehtima asjakohased menetlused käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes tehtud haldusotsuste kiireks läbivaatamiseks ja vajaduse korral nende parandamiseks. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema üldkohtud, vahekohtud või halduskohtud viivad kaebe- või läbivaatamismenetlused läbi mittediskrimineerival ja erapooletul viisil. Nimetatud kohtud peavad olema erapooletud ja sõltumatud haldussundi rakendavast asutusest.

2. Lõikes 1 osutatud kohtute ja menetluste puhul tagab kumbki lepinguosaline, et nende kohtute poole pöörduvad või neis menetlustes osalevad isikud saavad:

- a) piisava võimaluse tõendada või kaitsta oma seisukohti ning
- b) otsuse, mis põhineb tõenditel ja esitatud andmetel, või kui lepinguosalise õigusnormid seda nõuavad, siis haldusasutuse koostatud andmetel.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et haldussundi rakendav asutus täidab lõike 2 punktis b osutatud otsust, kui seda ei ole lepinguosalise õigusnormidega ette nähtud korras edasi kaevatud või uuesti läbivaatamisele suunatud.

ARTIKKEL 23.7

Seos teiste peatükkidega

Käesoleva peatüki sätted täiendavad käesoleva lepingu teistes peatükkides sätestatud erieeskirju.

24. PEATÜKK

SÄTTED INSTITUTSIOONIDE KOHTA

ARTIKKEL 24.1

Kaubanduskomitee

1. Käesolevaga asutavad lepinguosalisel mõlema lepinguosalise esindajatest koosneva kaubanduskomitee, mille ülesandeks on jälgida käesoleva lepingu eesmärkide saavutamist. Kumbki lepinguosaline võib kaubanduskomitee poole pöörduda kõikides käesoleva lepingu rakendamise, kohaldamise ja tõlgendamisega seotud küsimustes.
2. Kaubanduskomitee tuleb kokku hiljemalt kuus kuud pärast käesoleva lepingu jõustumist. Seejärel tuleb kaubanduskomitee kokku kord aastas, kui lepinguosaliste esindajad ei lepi kokku teisiti, või emma-kumma lepinguosalise taotlusel põhjendamatu viivitusega.
3. Kaubanduskomitee koosolekud peetakse vaheldumisi Brüsselis ja Wellingtonis, kui lepinguosaliste esindajad ei lepi kokku teisiti. Kaubanduskomitee koosolekud võivad vastavalt lepinguosaliste esindajate kokkuleppele toimuda vahetute kohtumistena või asjakohaste sidevahendite abil.

4. Kaubanduskomiteed juhivad ühiselt kaubanduse eest vastutav Uus-Meremaa minister ja kaubanduse eest vastutav Euroopa Komisjoni liige või nende määratud isikud.

ARTIKKEL 24.2

Kaubanduskomitee funktsioonid

1. Kaubanduskomitee:
 - a) kaalub võimalusi lepinguosaliste vahelise kaubanduse ja investeerimistegevuse edasiseks suurendamiseks;
 - b) jälgib ja hõlbustab käesoleva lepingu rakendamist ja kohaldamist;
 - c) jälgib, suunab ja koordineerib kõigi käesoleva lepingu alusel loodud erikomiteede ja muude organite tööd ning soovitab kõnealustele erikomiteedele ja organitele vajalikke meetmeid;
 - d) kaalub võimalikke ettepanekuid käesoleva lepingu muutmiseks;
 - e) ilma et see piiraks 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist, otsib sobivaid viise ja meetodeid käesoleva lepinguga hõlmatud valdkondades tekkida võivate probleemide ennetamiseks või lahendamiseks või käesoleva lepingu tõlgendamisel või kohaldamisel tekkida võivate vaidluste lahendamiseks;

- f) kolmanda riigi liiduga ühinemise korral uurib sellise ühinemise mõju käesolevale lepingule ja kaalub vajalikke kohandusi või üleminekumeetmeid piisavalt aegsasti enne ühinemiskuupäeva ning
- g) käsitleb ja arutab muid kui punktides a–f nimetatud huvipakkuvaid küsimusi, mis on seotud mõne käesoleva lepinguga hõlmatud valdkonnaga.

2. Kaubanduskomitee võib:

- a) otsustada moodustada erikomiteesid või muid organeid peale nende, mis luuakse artikli 24.4 „Erikomiteed“ alusel, saata selliseid erikomiteesid või muid organeid laiali ning määrata kindlaks või muuta nende koosseisu, funktsioone ja ülesandeid;
- b) anda käesoleva lepingu alusel loodud erikomiteedele või muudele organitele ülesandeid;
- c) delegeerida oma teatavad volitused või ülesanded, välja arvatud käesoleva lõike punktides a ja d osutatud volitused ja ülesanded, erikomiteele;
- d) soovitada lepinguosalistele käesoleva lepingu muudatusi;
- e) võtta vastu otsuseid käesoleva lepingu sätete tõlgendamise kohta;

- f) võtta kuni käesoleva lepingu jõustumisele järgneva neljanda aasta lõpuni vastu otsuseid, millega muudetakse käesolevat lepingut, välja arvatud käesolevat peatükki, tingimusel et sellised muudatused on vajalikud selleks, et parandada vigu või kõrvaldada väljajätte ja muid puudusi;
 - g) võtta vastu käesolevas lepingus ette nähtud otsuseid või anda soovitusi kooskõlas artikliga 24.5 „Otsused ja soovitused“;
 - h) suhelda käesoleva lepinguga seotud küsimustes kõigi huvitatud isikutega, sealhulgas erasektoriga, tööturu osapooltega ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega;
 - i) võtta artiklis 24.3 „Kaubanduskomitee tehtavad muudatused“ sätestatud juhtudel vastu otsuseid käesoleva lepingu muutmiseks kooskõlas artikli 27.1 „Muudatused“ lõikega 3 ning
 - j) võtta oma funktsioonide täitmisel muid meetmeid, milles lepinguosalisel on kokku leppinud.
3. Kaubanduskomitee teavitab partnerluslepingu alusel moodustatud ühiskomiteed korrapäraselt enda ja vajaduse korral erikomiteede või muude organite tegevusest ühiskomitee korralistel koosolekutel.

ARTIKKEL 24.3

Kaubanduskomitee tehtavad muudatused

Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuseid käesoleva lepingu järgmiste osade muutmiseks, vajaduse korral vastavalt allpool nimetatud peatükkide, lisade või liidete asjakohastele sätetele ning kooskõlas artikli 27.1 „Muudatused“ lõikega 3¹:

- a) 2. peatüki „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“ 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“;
- b) 3. peatükk „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ ning 3. peatüki „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ 3-A lisa „Sissejuhatavad märkused tootepõhiste päritolureeglite kohta“, 3-B lisa „Tootepõhised päritolureeglid“, sealhulgas selle liide 3-B-1 „Päritolukvoodid ja lisas 3-B sätestatud tootepõhiste päritolureeglite alternatiivid“, 3-C lisa „Päritolukinnituse tekst“ ja 3-D lisa „Artikli 3.3 „Päritolu kumulatsioon“ lõikes 4 osutatud tarnija deklaratsioon“;
- c) 6. peatüki „Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed“ 6-B lisa „Taimede ja taimsete saadustega seotud piirkondlikud tingimused“, 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete samaväärsuse tunnustamine“, 6-D lisa „Auditeerimise või kontrollimise suunised ja kord“, 6-E lisa „Sertifitseerimine“ ja 6-F lisa „Impordikontrollid ja -tasud“;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kui käesolevas artiklis osutatakse lisadele, on kaubanduskomiteel samuti õigus muuta nende lisade liiteid, isegi kui neid liiteid ei ole käesolevas artiklis sõnaselgelt nimetatud.

- d) 9. peatüki „Tehnilised kaubandustõkked“ 9-A lisa „Vastavushindamise (dokumentide) aktsepteerimine“, 9-B lisa „Mootorsõidukid ja nende seadmed või osad“, 9-C lisa „Artikli 9.10 lõike 5 punktis b osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks toiduks mittekasutatavate toodete ohutuse ning seonduvate ennetus-, piiravate ja parandusmeetmete kohta“, 9-D lisa „Artikli 9.10 lõikes 6 osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks nõuetele mittevastavate toiduks mittekasutatavate toodete suhtes võetud meetmete kohta, välja arvatud artikli 9.10 lõike 5 punktis b viidatud meetmed“ ja 9-E lisa „Veinid ja kanged alkohoolsed joogid“;
- e) 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ artikli 10.39 „Kutsekvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine“ lõikes 5 osutatud vastastikuse tunnustamise instrument¹;
- f) artikli 10.9 „Toimimisnõuded“ lõige 1, 10-A lisa „Kehtivad meetmed“ ja 10-B lisa „Tulevased meetmed“, et sätestada finantsteenuste osutaja asutamise või käitamisega seotud toimimisnõuete põhimõtted, mis on läbi räägitud vastavalt 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ artikli 10.9 „Toimimisnõuded“ lõikele 11;
- g) 13. peatüki „Energia ja toorained“ 13. lisa „Energiakaupade, süsivesinike ja toorainete loetelud“;
- h) 14. peatüki „Riigihanked“ 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“;

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kaubanduskomiteel on õigus kõnealune instrument oma otsusega käesoleva lepingu lisana vastu võtta ning seda pärast vastuvõtmist muuta või see tühistada.

- i) 18. peatüki „Intellektuaalomand“ 18-A lisa „Tooteklassid“ ja 18-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelud“;
- j) 19. peatüki „Kaubandus ja kestlik areng“ artikli 19.3 „Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud“ lõiked 3 ja 4;
- k) 24. peatüki „Sätted institutsioonide kohta“ 24. lisa „Kaubanduskomitee kodukord“;
- l) 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ 26-A lisa „Kodukord“ ja 26-B lisa „Vahekohtunike ja lepitajate käitumisjuhend“ ning
- m) mis tahes muu säte, liide või lisa, mille puhul sellise otsuse tegemise võimalus on käesolevas lepingus sõnaselgelt ette nähtud.

ARTIKKEL 24.4

Erikomiteed

- 1. Käesolevaga luuakse järgmised erikomiteed:
 - a) kaubavahetuse komitee, mis käsitleb 2. peatükiga „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“, 5. peatükiga „Kaubanduse kaitsemeetmed“ ja 9. peatükiga „Tehnilised kaubandustõkked“ hõlmatud küsimusi;

- b) sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete komitee, mis käsitleb 6. peatükiga „Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmed“ ja 8. peatükiga „Loomade heaolu“ hõlmatud küsimusi;
 - c) kestlike toidusüsteemide komitee, mis käsitleb 7. peatükiga „Kestlikud toidusüsteemid“ hõlmatud küsimusi;
 - d) veinide ja kangete alkoholsete jookide komitee, mis käsitleb 9-E lisaga „Veinid ja kanged alkohoolsed joogid“ hõlmatud küsimusi;
 - e) kaubanduse ja kestliku arengu komitee, mis käsitleb 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ hõlmatud küsimusi; ning
 - f) investeringute, teenuste, digikaubanduse, riigihangete ja intellektuaalomandi, sealhulgas geograafiliste tähiste komitee, mis käsitleb 10. peatükiga „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“, 11. peatükiga „Kapitali liikumine, maksed ja ülekanded“, 12. peatükiga „Digikaubandus“, 14. peatükiga „Riigihanked“ ja 18. peatükiga „Intellektuaalomand“ hõlmatud küsimusi.
2. Ühine tollikoostöö komitee tegutseb kaubanduskomitee egiidi all erikomiteena, mis käsitleb käesoleva lepingu 3. peatükiga „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“, 4. peatükiga „Toll ja kaubanduse lihtsustamine“ ning 18. peatüki „Intellektuaalomand“ piiril teostatavat õiguskaitset ja tollikoostööd käsitlevate sätetega ning muude tolli käsitlevate sätetega hõlmatud küsimusi.

3. Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti või kui lepinguosaliste esindajad ei lepi kokku teisiti, tulevad erikomiteed kokku kord aastas või emma-kumma lepinguosalise või kaubanduskomitee taotlusel põhjendamatu viivitusega. Koosolekuid peetakse vaheldumisi Euroopa Liidus ja Uus-Meremaal või lepinguosaliste esindajate vahel kokkulepitud asjakohaste sidevahendite abil. Erikomiteed lepivad kokku oma koosolekute ajakava ja päevakorrad.
4. Erikomiteed koosnevad kummagi lepinguosalise esindajatest ja neid juhivad ühiselt asjakohasel tasandil mõlema lepinguosalise esindajad.
5. Iga erikomitee võib vastu võtta oma kodukorra, mille puudumisel kohaldatakse *mutatis mutandis* kaubanduskomitee kodukorda.
6. Erikomiteedel on lõikes 1 osutatud pädevusvaldkonnaga seotud küsimustes õigus:
 - a) jälgida ja kontrollida käesoleva lepingu rakendamist ja toimimist;
 - b) käsitleda ja arutada käesoleva lepingu rakendamisel tekkivaid tehnilisi küsimusi, ilma et see piiraks 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist;
 - c) võtta vastu otsuseid, kui käesolevas lepingus on nii ette nähtud, või anda soovitusi;

d) teha kaubanduskomitee funktsioonide toetamiseks vajalikku ettevalmistustööd, sealhulgas juhul, kui kaubanduskomitee peab vastu võtma otsuseid või soovitusi; ning

e) olla lepinguosaliste jaoks foorum, kus vahetatakse teavet, arutatakse parimaid tavasid ja jagatakse rakendamiskogemusi.

7. Lõikes 1 osutatud pädevusvaldkonnaga seotud küsimustes teevad erikomiteed järgmist:

a) teatavad kaubanduskomiteele piisavalt aegsasti oma koosolekute ajakava ja päevakorra;

b) teatavad kaubanduskomiteele iga koosoleku tulemustest ja järeldustest ning

c) täidavad kaubanduskomitee poolt neile antud ülesandeid ja neile delegeeritud kohustusi.

8. Erikomitee loomine ega olemasolu ei takista lepinguosalist pöördumast mis tahes küsimusega otse kaubanduskomitee poole.

9. Lepinguosaline tagab, et erikomitee koosolekul on iga päevakorras oleva küsimuse arutamisel esindatud kõik pädevad asutused, keda lepinguosaline peab asjakohaseks, ning et iga küsimust arutavad piisaval tasemel eksperdid.

ARTIKKEL 24.5

Otsused ja soovitused

1. Kaubanduskomitee või asjakohasel juhul erikomitee otsused on siduvad lepinguosalistele ja kõigile käesoleva lepingu alusel loodud organitele, sealhulgas 26. peatükis „Vaidluste lahendamine“ osutatud vahekohtutele. Lepinguosalisel võtavad kaubanduskomitee otsuste rakendamiseks vajalikud meetmed. Soovitused ei ole siduvad.
2. Kaubanduskomitee või asjakohasel juhul erikomitee võtab oma otsused ja soovitused vastu konsensuse alusel.

ARTIKKEL 24.6

Sisenõuanderühmad

1. Kumbki lepinguosaline määrab ühe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva sisenõuanderühma. Sisenõuanderühm nõustab asjaomast lepinguosalist käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes. See hõlmab sõltumatute kodanikuühiskonna organisatsioonide, sealhulgas majandus-, kestliku arengu, sotsiaal-, inimõiguste, keskkonna- ja muude küsimustega tegelevate valitsusväliste organisatsioonide, ettevõtjate ja tööandjate organisatsioonide ning ametiühingute tasakaalustatud esindatust. Uus-Meremaa puhul kuuluvad sisenõuanderühma ka maooride esindajad. Käesoleva lepingu erinevate sätete rakendamise arutamiseks võib sisenõuanderühma kokku kutsuda erinevates koosseisudes.

2. Kumbki lepinguosaline kohtub oma sisenõuanderühmaga vähemalt kord aastas. Kumbki lepinguosaline võtab arvesse oma sisenõuanderühma seisukohti ja soovitusi käesoleva lepingu rakendamise kohta.
3. Selleks et suurendada üldsuse teadlikkust sisenõuanderühmadest, võib kumbki lepinguosaline avaldada oma sisenõuanderühmas osalevate organisatsioonide nimekirja ja sisenõuanderühma kontaktpunkti andmed.
4. Lepinguosalisel edendavad oma vastavate sisenõuanderühmade vahelist suhtlust.

ARTIKKEL 24.7

Kodanikuühiskonna foorum

1. Lepinguosalisel hõlbustavad kodanikuühiskonna foorumi korraldamist, et pidada dialoogi käesoleva lepingu rakendamise üle, ning lepivad kaubanduskomitee esimesel koosolekul kokku kodanikuühiskonna foorumi läbiviimise suunistes.
2. Kodanikuühiskonna foorum püüab ühitada oma koosoleku kaubanduskomitee koosolekuga. Lepinguosalisel võivad hõlbustada kodanikuühiskonna foorumil osalemist ka virtuaalsete vahendite abil.

3. Kodanikuühiskonna foorum on osalemiseks avatud lepinguosaliste territooriumil asutatud sõltumatutele kodanikuühiskonna organisatsioonidele, sealhulgas artiklis 24.6 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühmade liikmetele. Kumbki lepinguosaline püüab edendada tasakaalustatud esindatust, mis hõlmab majandus-, kestliku arengu, sotsiaal-, inimõiguste, keskkonna- ja muude küsimustega tegelevaid valitsusväliseid organisatsioone, ettevõtjate ja tööandjate organisatsioone ning ametiühinguid. Uus-Meremaa puhul kaasatakse kodanikuühiskonna foorumile ka maooride esindajad.
4. Kaubanduskomitees osalevad lepinguosaliste esindajad osalevad vajaduse korral kodanikuühiskonna foorumi istungil, et anda teavet käesoleva lepingu rakendamise kohta ja pidada kodanikuühiskonna foorumiga dialoogi. Istungit juhatavad vastavalt asjakohasusele kaubanduskomitee kaasesimehed või nende määratud isikud. Lepinguosalisel avaldavad ühiselt või eraldi kodanikuühiskonna foorumil tehtud ametlikud avaldused.

25. PEATÜKK

ERANDID JA ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 25.1

Üldised erandid

1. 2. peatüki „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“, 4. peatüki „Toll ja kaubanduse lihtsustamine“, 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ B jao „Investeeringute liberaliseerimine“, 12. peatüki „Digikaubandus“, 13. peatüki „Energia ja toorained“ ja 17. peatüki „Riigi osalusega ettevõtted“ kohaldamisel inkorporeeritakse GATT 1994 XX artikkel, sealhulgas selle märkused ja lisasätted, käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* käesoleva lepingu osaks.

2. Arvestades nõuet, et asjaomaseid meetmeid ei või kohaldada viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist riikide vahel, kus valitsevad samasugused tingimused, või investeeringute liberaliseerimise või teenustekaubanduse varjatud piiramist, ei tõlgendata 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“, 11. peatüki „Kapitali liikumine, maksed ja ülekanded“, 12. peatüki „Digikaubandus“, 13. peatüki „Energia ja toorained“ ja 17. peatüki „Riigi osalusega ettevõtted“ ühtki sätet nii, nagu takistaks see kumbagi lepinguosalist vastu võtmast või rakendamast meetmeid, mis on:

a) vajalikud avaliku julgeoleku või kõlbluse kaitseks või avaliku korra tagamiseks¹;

¹ Avaliku julgeoleku ja avaliku korra erandeid võib kohaldada üksnes juhul, kui esineb tõeline ja piisavalt tõsine oht mõnele ühiskonna põhihuvile.

- b) vajalikud inimeste, loomade või taimede elu või tervise kaitseks;
 - c) vajalikud selleks, et tagada vastavus õigusnormidele, mis ei ole vastuolus käesoleva lepingu sätetega, sealhulgas õigusnormidele, mis käsitlevad:
 - i) kelmuste ja pettuste ärahoidmist või lepingute rikkumise tagajärgede menetlemist;
 - ii) üksikisikute eraelu puutumatuse kaitset isikuandmete töötlemisel ja levitamisel ning isiklike andmestike ja kontode konfidentsiaalsuse kaitset;
 - iii) ohutust.
3. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosalisel mõistavad, et niivõrd, kui sellised meetmed on muul viisil vastuolus käesoleva artikli lõigetes 1 ja 2 osutatud peatüki või jaoga:
- a) hõlmavad GATT 1994 XX artikli punktis b ja käesoleva artikli lõike 2 punktis b osutatud meetmed keskkonnametmeid, mis on vajalikud inimeste, loomade või taimede elu või tervise kaitseks;
 - b) kohaldatakse meetmete suhtes, mis on seotud taastumatute elus ja eluta loodusvarade kaitsega, GATT 1994 XX artikli punkti g ja

- c) mitmepoolsete keskkonnalepingute rakendamiseks võetavad meetmed võivad kuuluda GATT 1994 XX artikli punkti b või g või käesoleva artikli lõike 2 punkti b kohaldamisalasse.

4. Enne GATT 1994 XX artikli punktides i ja j sätestatud meetmete võtmist esitab lepinguosaline teisele lepinguosalisele kogu asjakohase teabe, et leida lepinguosalistele vastuvõetav lahendus. Kui 30 päeva jooksul pärast teabe esitamist kokkuleppele ei jõuta, võib lepinguosaline vastavaid meetmeid kohaldada. Kui viivitamatut tegutsemist nõudvad erandlikud ja kriitilised asjaolud takistavad eelnevat teavitamist või uurimist, võib meetmeid võtta kavatsev lepinguosaline viivitamata kohaldada olukorra lahendamiseks vajalikke ettevaatusabinõusid. Kõnealune lepinguosaline teatab sellest viivitamata teisele lepinguosalisele.

ARTIKKEL 25.2

Julgeolekuerandid

Ühtegi käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii:

- a) nagu kohustaks see lepinguosalist esitama teavet või võimaldama juurdepääsu teabele, mille avalikustamist ta peab oma olulisi julgeolekuhuve kahjustavaks; või

- b) nagu takistaks see lepinguosalist võtmast meetmeid, mida ta peab vajalikuks selleks, et kaitsta oma olulisi julgeolekuhuve:
- i) seoses relvade, laskemoona ja sõjavarustuse tootmise või nendega kauplemisega ning muude kaupade ja materjalide, teenuste ja tehnoloogiaga seotud kauplemise ja tehingutega ning majandustegevusega, mille otsene või kaudne eesmärk on relvajõudude varustamine;
 - ii) seoses lõhustuvate ja ühinevate tuumamaterjalidega või ainetega, millest neid saadakse; või
 - iii) sõja ajal või muudes rahvusvaheliste suhete kriisiolukordades; või
- c) nagu takistaks see lepinguosalist võtmast meetmeid, et täita ÜRO põhikirjast tulenevaid kohustusi rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks.

ARTIKKEL 25.3

Maksustamine

1. Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:
 - a) „otsesed maksud“ – kõik tulu- või kapitalimaksud, sealhulgas maksud vara võõrandamisest saadud tulult, maksud pärandvaralt, pärandilt ja kingitustelt, maksud ettevõtete makstud palkadelt ja maksud kapitali kallinemiselt;

- b) „residentsus“ – maksuresidentsus ja
- c) „maksuleping“ – topeltmaksustamise vältimise leping või mis tahes muu täielikult või peamiselt maksustamist käsitlev rahvusvaheline leping või kokkulepe, mille osaliseks on liidu liikmesriik, liit või Uus-Meremaa.
2. Ükski käesoleva lepingu säte ei mõjuta Uus-Meremaa ega liidu või selle liikmesriikide õigusi ja kohustusi, mis tulenevad mis tahes maksulepingust. Võimaliku vastuolu korral käesoleva lepingu ja mis tahes maksulepingu vahel on vastuolu ulatuses ülimuslik maksuleping. Liidu või selle liikmesriikide ja Uus-Meremaa vahelise maksulepingu puhul otsustavad käesoleva lepingu ja maksulepingu kohased asjaomased pädevad asutused ühiselt, kas käesoleva lepingu ja maksulepingu vahel on vastuolu¹.
3. Artiklit 10.7 „Enamsoodustusrežiim“ ja artiklit 10.17 „Enamsoodustusrežiim“ ei kohaldata soodustuse suhtes, mida lepinguosaline võimaldab maksulepingu alusel.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see ei piira 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamist.

4. Arvestades nõuet, et asjaomaseid meetmeid ei või kohaldada viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist riikide vahel, kus valitsevad samasugused tingimused, või kaubanduse ja investeringute varjatud piiramist, ei tõlgendata ühtki käesoleva lepingu sätet nii, nagu takistaks see lepinguosalist vastu võtmast, kehtima jätmast või rakendamast meetmeid:

- a) mille eesmärk on tagada otseste maksude õiglane või tõhus¹ määramine või kogumine või
- b) millega tehakse vahet maksumaksjate vahel, kes ei ole samas olukorras, eelkõige seoses residentsusega või oma kapitali investeerimise kohaga.

¹ Meetmete hulka, mille eesmärk on tagada otseste maksude õiglane ja tõhus määramine või kogumine, kuuluvad lepinguosalise maksusüsteemi raames võetud meetmed:

- i) mida kohaldatakse mitteresidentidest teenuseosutajate suhtes, võttes arvesse asjaolu, et mitteresidentide maksukohustus määratakse kindlaks lepinguosalise territooriumilt pärinevate või sellel paiknevate maksustatavate objektide alusel; või
- ii) mida kohaldatakse mitteresidentide suhtes, et tagada maksude kehtestamine või kogumine lepinguosalise territooriumil; või
- iii) mida kohaldatakse mitteresidentide või residentide suhtes, et takistada maksude vältimist või nendest kõrvalehoidumist, sealhulgas maksukuulekuse tagamise meetmed; või
- iv) mida kohaldatakse teise lepinguosalise territooriumil või territooriumilt osutatavate teenuste tarbijate suhtes, et tagada seoses selliste tarbijatega lepinguosalise territooriumil paiknevatest allikatest tulenevate maksude määramine või kogumine; või
- v) millega eristatakse teistest teenuseosutajatest neid, kelle suhtes kehtivad ülemaailmselt maksustatavatelt objektidelt kogutavad maksud, arvestades asjaolu, et nende vastavad maksubaasid on erinevad; või
- vi) millega määratakse, eraldatakse või jaotatakse residentide või kohalike filiaalide või omavahel seotud isikute või ühe ja sama isiku eri filiaalide vahel tulu, kasumit, kahju või mahaarvamisi või laene, et kaitsta lepinguosalise maksubaasi.

ARTIKKEL 25.4

Piirangud maksebilansi ja välisrahastamisega seotud raskuste korral

1. Kui lepinguosalisel tekivad tõsised maksebilansiraskused või välisrahastamisega seotud raskused või nende oht, võib ta võtta vastu või jätta kehtima ajutised kaitsemeetmed seoses kapitali liikumise, maksete või ülekannetega¹.
2. Lõike 1 alusel vastu võetud või kehtima jäetud ajutine kaitsemeede:
 - a) peab olema kooskõlas Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirjaga;
 - b) ei tohi minna kaugemale sellest, mis on lõikes 1 kirjeldatud asjaoludel vajalik;
 - c) peab olema ajutine ja see tuleb järk-järgult lõpetada, kui lõikes 1 kirjeldatud olukord paraneb;
 - d) ei tohi tekitada põhjendamatut kahju teise lepinguosalise kaubanduslikele, majanduslikele ja finantshuvidele ning
 - e) peab olema mittediskrimineeriv, nii et teist lepinguosalist ei koheldaks vähem soodsalt kui samalaadses olukorras olevaid riike, kes ei ole lepinguosalised.

¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et tõsised maksebilansiraskused ja välisrahastamisega seotud raskused või nende oht võivad muu hulgas olla tingitud raha- või vahetuskursipoliitikaga seotud tõsistest raskustest või nende ohust.

3. Kaubavahetuse puhul võib lepinguosaline võtta vastu ajutisi kaitsemeetmeid, et kaitsta oma välisfinantspositsiooni või maksebilanssi. Käesoleva lõike alusel vastu võetud või kehtima jäetud ajutine kaitsemeede peab olema kooskõlas GATT 1994 ja selle maksebilanssi käsitlevate sätete käsitusleppega.

4. Teenustekaubanduse puhul võib lepinguosaline võtta vastu ajutisi kaitsemeetmeid, et kaitsta oma välisfinantspositsiooni või maksebilanssi. Käesoleva lõike alusel vastu võetud või kehtima jäetud ajutine kaitsemeede peab olema kooskõlas teenustekaubanduse üldlepingu XII artikliga.

ARTIKKEL 25.5

Ajutised kaitsemeetmed

1. Erandlike asjaolude korral, mis on seotud tõsiste raskustega liidu majandus- ja rahaliidu toimimisel või nende ohuga, võib liit võtta vastu või jätta kehtima kapitali liikumise, maksete või ülekannetega seotud ajutised kaitsemeetmed ajavahemikuks, mis ei ületa kuut kuud.

2. Lõike 1 alusel vastu võetud või kehtima jäetud ajutised kaitsemeetmed peavad piirduma rangelt vajalikuga ning need ei tohi kujutada endast meelevaldse või põhjendamatu diskrimineerimise vahendit Uus-Meremaa ja samasuguses olukorras oleva kolmanda riigi vahel.

ARTIKKEL 25.6

Tiriti o Waitangi/Waitangi leping

1. Tingimusel, et asjaomaseid meetmeid ei kasutata teise lepinguosalise isikute meelevaldse või põhjendamatu diskrimineerimise vahendina ega kaubavahetuse, teenustekaubanduse ja investeringute varjatud piiramiseks, ei takista ükski käesoleva lepingu säte Uus-Meremaad võtmast meetmeid, mida ta peab vajalikuks maooride soodsamaks kohtlemiseks käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes, sealhulgas oma kohustuste täitmisel te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu alusel.
2. Lepinguosalised on kokku leppinud, et te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu, sealhulgas sellest tulenevate õiguste ja kohustuste laadi tõlgendamise suhtes ei kohaldata käesoleva lepingu sätteid vaidluste lahendamise kohta. Muus osas kohaldatakse käesoleva artikli suhtes 26. peatükki „Vaidluste lahendamine“. Liit võib artikli 26.5 „Vahekohtu moodustamine“ alusel moodustatud vahekohtult taotleda üksnes selle kindlaksmääramist, kas mõni lõikes 1 osutatud meede on vastuolus käesolevast lepingust tulenevate liidu õigustega.

ARTIKKEL 25.7

Teabe avalikustamine

1. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, nagu kohustaks see lepinguosalist tegema kättesaadavaks konfidentsiaalset teavet, mille avalikustamine takistaks õiguskaitset või oleks muul viisil vastuolus avalike huvidega või kahjustaks konkreetsete avalik-õiguslike või eraõiguslike ettevõtete õiguspäraseid ärihuve, välja arvatud juhul, kui vahekohus vajab 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohases vaidluse lahendamise menetluses konfidentsiaalset teavet. Sellisel juhul tagab vahekohus konfidentsiaalsuse täieliku kaitse.
2. Kumbki lepinguosaline käsitleb konfidentsiaalsena teise lepinguosalise poolt kaubanduskomiteele või erikomiteedele esitatud teavet, mille teine lepinguosaline on märkinud konfidentsiaalseks.

ARTIKKEL 25.8

WTO peatamisotsused

Kui mõni käesolevas lepingus sätestatud õigus või kohustus dubleerib WTO asutamislepingu kohast õigust või kohustust, siis loetakse meede, mis on kooskõlas WTO asutamislepingu IX artikli alusel vastu võetud peatamisotsusega, käesoleva lepingu dubleeritud sättega kooskõlas olevaks.

26. PEATÜKK

VAIDLUSTE LAHENDAMINE

A JAGU

EESMÄRK JA KOHALDAMISALA

ARTIKKEL 26.1

Eesmärk

Käesoleva peatüki eesmärk on luua tulemuslik ja tõhus mehhanism, et vältida ja lahendada lepinguosaliste vaidlusi käesoleva lepingu ja sanitaarmeetmete kokkuleppe tõlgendamise ja kohaldamise üle ning võimaluse korral leida mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus.

ARTIKKEL 26.2

Kohaldamisala

1. Kui lõikest 2 ei tulene teisiti, kohaldatakse käesolevat peatükki lepinguosaliste vaheliste vaidluste suhtes, mis on seotud käesoleva lepingu ja sanitaarmeetmete kokkuleppe tõlgendamise ja kohaldamisega (edaspidi „käesoleva lepinguga hõlmatud sätted“).
2. Käesoleva lepinguga hõlmatud sätete hulka kuuluvad kõik sanitaarmeetmete kokkuleppe ja käesoleva lepingu sätted peale järgmiste:
 - a) 5. peatüki „Kaubanduse kaitsemeetmed“ B jagu „Dumpinguvastased ja tasakaalustavad tollimaksud“ ja C jagu „Üldised kaitsemeetmed“;
 - b) 15. peatükk „Konkurentsipoliitika“;
 - c) artikkel 16.6 „Konsultatsioonid“;
 - d) 20. peatükk „Maoori kaubandus ja majanduskoostöö“;
 - e) 21. peatükk „Väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad“;
 - f) 22. peatükk „Head reguleerimistavad ja reguleerimisalane koostöö“ ja

- g) te Tiriti o Waitangi/Waitangi lepingu sätteid – selle lepingu, sealhulgas sellest tulenevate õiguste ja kohustuste laadi tõlgendamise osas.

B JAGU

KONSULTATSIOONID

ARTIKKEL 26.3

Konsultatsioonid

1. Lepinguosalised püüavad lahendada kõik artiklis 26.2 „Kohaldamisala“ osutatud vaidlused omavahel heas usus toimuvate konsultatsioonide teel, eesmärgiga jõuda mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni.
2. Lepinguosaline esitab konsultatsioonide alustamiseks teisele lepinguosalisele kirjaliku taotluse, märkides ära vaidlusaluse meetme ja need käesoleva lepinguga hõlmatud sätteid, mida ta peab kohaldatavateks.
3. Lepinguosaline, kellele esitatakse taotlus konsultatsioonide alustamiseks (edaspidi „lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati“), vastab sellele taotlusele viivitamata, kuid hiljemalt 10 päeva jooksul taotluse edastamisest arvates. Kui lepinguosalist ei lepi kokku teisiti, peetakse konsultatsioonid 30 päeva jooksul konsultatsioonitaotluse edastamise kuupäevast arvates ja need toimuvad selle lepinguosalise territooriumil, kelle vastu kaebus esitati. Konsultatsioonid loetakse lõppenuks 30 päeva möödudes taotluse edastamise kuupäevast või 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidluste puhul 90 päeva möödudes sellest kuupäevast, kui lepinguosalist ei lepi kokku konsultatsioonide jätkamises.

4. Kiireloomulistes küsimustes, sealhulgas seoses kiiresti riknevate kaupadega või hooajakaupade või -teenustega, mis kaotavad kiiresti oma kaubandusväärtuse, peetakse konsultatsioonid 15 päeva jooksul konsultatsioonitaotluse edastamise kuupäevast arvates. Konsultatsioonid loetakse lõppenuks nimetatud 15 päeva möödudes, kui lepinguosalisel ei lepi kokku konsultatsioonide jätkamises.
5. Konsultatsioonide käigus esitab kumbki lepinguosaline piisavalt faktilist teavet, mis võimaldab põhjalikult uurida, kuidas kõnealune meede võib mõjutada käesoleva lepingu või sanitaarmedetmete kokkuleppe kohaldamist. Kumbki lepinguosaline püüab kaasata oma pädevate ametiasutuste töötajad, kellel on eriteadmised küsimuses, mille üle konsultatsioone peetakse.
6. 19. peatüki „Kaubandus ja kestlik areng“ sätteid puudutavate vaidluste korral, mis on seotud 19. peatükis „Kaubandus ja kestlik areng“ osutatud mitmepoolsete lepingute või juriidiliste dokumentidega, võtavad lepinguosalisel arvesse teavet, mis on saadud ILO-lt või mitmepoolsete keskkonnalepingute alusel loodud asjaomastelt organitelt või organisatsioonidelt, et edendada lepinguosalistel ja nende organisatsioonide või organite töö sidusust. Vajaduse korral küsivad lepinguosalisel nõu kõnealustelt organisatsioonidelt või nende asjaomastelt organitelt või muudelt ekspertidelt või organitelt, keda nad asjakohaseks peavad. Kumbki lepinguosaline võib asjakohasel juhul küsida artiklis 24.6 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühmade arvamust või spetsialistide nõuandeid.
7. Konsultatsioonid, eelkõige konfidentsiaalsena käsitatav teave ja lepinguosalistel poolt konsultatsioonide käigus võetud seisukohad, on konfidentsiaalsed ning need ei piira kummagi lepinguosalise õigusi edasistes menetlustes.

8. Lepinguosalise kavandatud, kuid veel rakendamata meetme üle võib käesoleva artikli alusel konsultatsioone pidada, kuid selle suhtes ei või kohaldada C jao „Vahekohtumenetlus“ kohast vahekohtumenetlust ega D jao „Lepitus“ kohast lepitusmenetlust.

C JAGU

VAHEKOHTUMENETLUS

ARTIKKEL 26.4

Vahekohtumenetluse algatamine

1. Konsultatsioone taotlenud lepinguosaline võib taotleda vahekohtu moodustamist, kui:
 - a) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, ei vasta konsultatsioonitaotlusele 10 päeva jooksul pärast taotluse edastamise kuupäeva;
 - b) konsultatsioone ei peeta vastavalt artikli 26.3 „Konsultatsioonid“ lõigetes 3 ja 4 sätestatud tähtaegade jooksul;
 - c) lepinguosalisel lepitaval kokku, et konsultatsioone ei peeta; või

d) konsultatsioonid lõpetati mõlemat lepinguosalist rahuldava kokkuleppeni jõudmata.

2. Vahekohtu moodustamise taotlus (edaspidi „vahekohtutaotlus“) esitatakse kirjaliku taotlusena, mis edastatakse teisele lepinguosalisele ja asjakohasel juhul lõike 4 kohaselt volitatud välisele organile. Kaebuse esitanud lepinguosaline märgib oma vahekohtutaotluses ära vaidlusaluse meetme ja selgitab, kuidas see meede rikub käesoleva lepinguga hõlmatud sätteid, viisil, mis on piisav kaebuse õigusliku aluse selgeks esitamiseks.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et vahekohtutaotlus avalikustatakse viivitamata.

4. Kaubanduskomitee võib otsustada volitada välist organit abistama käesoleva peatüki alusel moodustatavat vahekohut, sealhulgas pakkuma vahekohtule haldus- ja õigustuge. Kaubanduskomitee otsuses käsitletakse ka selliste volituste andmisest tulenevaid kulusid.

ARTIKKEL 26.5

Vahekohtu moodustamine

1. Vahekohus koosneb kolmest vahekohtunikust.

2. 15 päeva jooksul pärast vahekohtutaotluse edastamise kuupäeva konsulteerivad lepinguosaliselised omavahel, et leppida kokku vahekohtu koosseisus.

3. Kui lepinguosalised ei jõua lõikes 2 sätestatud ajavahemiku jooksul vahekohtu koosseisu suhtes kokkuleppele, nimetab kumbki lepinguosaline 10 päeva jooksul pärast lõikes 2 sätestatud ajavahemiku möödumist vahekohtuniku:

- a) oma alanimikirjast, mis on koostatud artikli 26.6 „Vahekohtunike nimekirjad“ kohaselt; või
- b) 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidluste korral artikli 26.6 „Vahekohtunike nimekirjad“ lõike 1 punkti b kohaselt koostatud kaubanduse ja kestliku arengu nimekirja oma alanimikirjast.

Kui lepinguosaline ei nimeta vahekohtunikku oma alanimikirjast lõikes 3 sätestatud ajavahemiku jooksul, valib kaebuse esitanud lepinguosalise nimetatud kaubanduskomitee kaasesimees 10 päeva jooksul pärast lõikes 3 sätestatud ajavahemiku möödumist vahekohtuniku loosi teel selle lepinguosalise alanimikirjast, kes ei ole vahekohtunikku nimetanud. Kaebuse esitanud lepinguosalise nimetatud kaubanduskomitee kaasesimees võib loosi teel valimise teisele isikule delegeerida.

4. Kui lepinguosalised ei jõua lõikes 2 sätestatud ajavahemiku jooksul vahekohtu eesistuja suhtes kokkuleppele, valib kaebuse esitanud lepinguosalise nimetatud kaubanduskomitee kaasesimees 10 päeva jooksul pärast selle ajavahemiku möödumist vahekohtu eesistuja loosi teel:

- a) eesistujate alanimikirjast, mis on koostatud artikli 26.6 „Vahekohtunike nimekirjad“ kohaselt; või
- b) 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidluste korral artikli 26.6 „Vahekohtunike nimekirjad“ lõike 1 punkti b kohaselt koostatud kaubanduse ja kestliku arengu nimekirja eesistujate alanimikirjast.

Kaebuse esitanud lepinguosalise nimetatud kaubanduskomitee kaasesimees võib loosi teel valimise teisele isikule delegeerida.

5. Kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti, loetakse vahekohus moodustatuks 15 päeva pärast seda, kui kolm valitud vahekohtunikku on nõustunud enda nimetamisega vahekohtunikuks, nagu on osutatud 26-A lisa „Kodukord“ punktis 10. Kumbki lepinguosaline avalikustab vahekohtu moodustamise kuupäeva viivitamata.

6. Kui mõnda artiklis 26.6 „Vahekohtunike nimekirjad“ ette nähtud nimekirja ei ole koostatud või see ei sisalda piisavalt nimesid või sisaldab ainult nende isikute nimesid, kes ei ole lõike 3 või 4 kohaselt vahekohtuniku valimise ajal kättesaadavad, valitakse vahekohtunikud loosi teel isikute hulgast, kelle kohta üks lepinguosaline või mõlemad lepinguosalised on ametlikult teinud ettepaneku vastavalt 26-A lisale „Kodukord“.

ARTIKKEL 26.6

Vahekohtunike nimekirjad

1. Oma esimesel koosolekul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva koostab kaubanduskomitee:

a) nimekirja isikutest, kes soovivad ja saavad täita vahekohtuniku ülesandeid; ning

- b) eraldi nimekirja isikutest, kes soovivad ja saavad täita vahekohtuniku ülesandeid
19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidlustes („kaubanduse ja kestliku arengu nimekiri“).
2. Iga lõike 1 punktides a ja b osutatud nimekiri koosneb järgmistest alamnimekirjadest:
- a) üks alamnimekiri, mis koostatakse liidu ettepanekute alusel;
- b) üks alamnimekiri, mis koostatakse Uus-Meremaa ettepanekute alusel; ja
- c) üks alamnimekiri isikutest, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud ja kes täidavad vahekohtu eesistuja ülesandeid.
3. Lõike 2 punktides a, b ja c osutatud alamnimekirjades on vähemalt kolm isikut. Lõike 2 punktis c osutatud alamnimekirjas ei tohi olla rohkem kui kuus isikut. Kaubanduskomitee tagab, et nimekirjas on alati ettenähtud arv isikuid.
4. Kaubanduskomitee võib koostada lisanimekirju isikutest, kellel on eriteadmised käesoleva lepinguga hõlmatud konkreetsetes sektorites. Lepinguosaliste kokkuleppel kasutatakse selliseid lisanimekirju vahekohtu moodustamiseks artiklis 26.5 „Vahekohtu moodustamine“ sätestatud korras.

ARTIKKEL 26.7

Vahekohtunikele esitatavad nõuded

1. Vahekohtunik peab:
 - a) olema tõendanud oma eriteadmisi õiguse ja rahvusvahelise kaubanduse valdkonnas ning muudes käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes;
 - b) olema kummastki lepinguosalisest sõltumatu ega tohi olla seotud kummagi lepinguosalisega ega võtta neilt vastu juhiseid;
 - c) täitma oma ülesandeid üksikisikuna ja mitte võtma vaidlusega seotud küsimustes vastu juhiseid üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt ning
 - d) järgima 26-B lisa „Vahekohtunike ja lepitajate käitumisjuhend“.
2. Vahekohtu eesistujal peab lisaks olema vaidluse lahendamise menetluse läbiviimise kogemus.
3. Olenemata lõike 1 punktist a ja lõikest 2 peavad igal kaubanduse ja kestliku arengu nimekirja kantud vahekohtunikul olema eriteadmised järgmistes valdkondades:
 - a) töö- või keskkonnaõigus;
 - b) 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ hõlmatud küsimused või

c) rahvusvahelistest lepingutest tulenevate vaidluste lahendamine.

4. Pidades silmas konkreetse vaidluse teemat, võivad lepinguosalisel kokku leppida lõike 1 punkti a nõuetest erandi tegemises.

ARTIKKEL 26.8

Vahekohtu ülesanded

Vahekohus:

- a) annab objektiivse hinnangu arutatavale küsimusele, mis muu hulgas hõlmab hinnangu andmist juhtumi asjaoludele, käesoleva lepinguga hõlmatud sätete kohaldatavusele ja sellele, kas neid sätteid on järgitud;
- b) esitab oma otsustes ja aruannetes järeldused asjaolude ja käesoleva lepinguga hõlmatud sätete kohaldatavuse kohta ning oma järelduste ja soovitude peamised põhjendused ning
- c) peaks lepinguosalistega regulaarselt konsulteerima ja pakkuma piisavalt võimalusi mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduse väljatöötamiseks.

ARTIKKEL 26.9

Pädevus

1. Kui lepinguosalised ei lepi viie päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamist kokku teisiti, on vahekohtu pädevus järgmine:

„vaadata vahekohtutaotluses osutatud küsimus läbi, pidades silmas lepinguosaliste osutatud asjakohaseid käesoleva lepinguga hõlmatud sätteid, teha järeldused käesoleva lepinguga hõlmatud sätete kohaldatavuse kohta ja vaidlusaluse meetme vastavuse kohta nendele sätetele ning esitada aruanne vastavalt artiklile 26.11 „Vahearuanne“ ja artiklile 26.12 „Lõpparuanne“.“

2. Kui lepinguosalised lepivad kokku muus kui lõikes 1 sätestatud pädevuses, teatavad nad kokkulepitud pädevuse vahekohtule lõikes 1 sätestatud ajavahemiku jooksul.

ARTIKKEL 26.10

Otsus kiireloomulisuse kohta

1. Lepinguosalise taotlusel otsustab vahekohus 10 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamist, kas juhtum on seotud kiireloomuliste küsimustega.

2. Kui vahekohus otsustab, et vaidlus on seotud kiireloomuliste küsimustega, lühendatakse käesoleva peatüki C jaos „Vahekohtumenetlus“ sätestatud ajavahemikke poole võrra, välja arvatud artiklis 26.5 „Vahekohtu moodustamine“ ja artiklis 26.9 „Pädevus“ osutatud ajavahemike puhul.

ARTIKKEL 26.11

Vahearuanne

1. Vahekohus esitab lepinguosalistele vahearuande 90 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et sellest tähtajast ei ole võimalik kinni pidada, teatab vahekohtu eesistuja sellest lepinguosalistele kirjalikult, märkides ära viivituse põhjused ja kuupäeva, mil vahekohus kavatseb vahearuande esitada. Mingil juhul ei esita vahekohus vahearuannet hiljem kui 120 päeva pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva.

2. Kumbki lepinguosaline võib 10 päeva jooksul pärast vahearuande esitamise kuupäeva esitada vahekohtule kirjaliku taotluse vahearuande konkreetsete aspektide läbivaatamiseks. Lepinguosaline võib teha märkusi teise lepinguosalise taotluse kohta kuue päeva jooksul pärast taotluse esitamist.

ARTIKKEL 26.12

Lõpparuanne

1. Vahekohus esitab lepinguosalistele lõpparuande 120 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et sellest tähtajast ei ole võimalik kinni pidada, teatab vahekohtu eesistuja sellest lepinguosalistele kirjalikult, märkides ära viivituse põhjused ja kuupäeva, mil vahekohus kavatseb lõpparuande esitada. Mingil juhul ei esita vahekohus lõpparuannet hiljem kui 150 päeva pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva.
2. Lõpparuandes kajastatakse võimalikke kirjalikke taotlusi, mille lepinguosalised on vahearuarande kohta artikli 26.11 „Vahearuanne“ lõike 2 kohaselt esitanud, ja käsitletakse selgelt lepinguosaliste märkusi.

ARTIKKEL 26.13

Vastavuse tagamise meetmed

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, võtab kõik lõpparuande järelduste ja soovitude kiireks järgimiseks vajalikud meetmed, et viia end käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega vastavusse.

2. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab hiljemalt 30 päeva jooksul pärast lõpparuande esitamist kaebuse esitanud lepinguosalisele meetmetest, mida ta on vastavuse tagamiseks võtnud või kavatseb võtta.
3. Lisaks, 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidluste korral:
 - a) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teavitab hiljemalt 30 päeva jooksul pärast lõpparuande esitamist oma kodanikuühiskonna mehhanismi, mis on loodud artikli 24.6 „Sisenõuanderühmad“ kohaselt, ja teise lepinguosalise kontaktpunkti, mis on loodud artikli 19.20 „Kontaktpunktid“ kohaselt, meetmetest, mida ta on vastavuse tagamiseks võtnud või kavatseb võtta; ning
 - b) kaubanduse ja kestliku arengu komitee jälgib vastavuse tagamise meetmete rakendamist. Artiklis 24.6 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühmad võivad esitada kaubanduse ja kestliku arengu komiteele selle kohta tähelepanekuid.

ARTIKKEL 26.14

Mõistlik aeg

1. Kui viivitamatu vastavuse tagamine ei ole võimalik, edastab lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, hiljemalt 30 päeva pärast lõpparuande esitamise kuupäeva kaebuse esitanud lepinguosalisele teate mõistliku aja kohta, mida ta vastavuse tagamiseks vajab. Lepinguosalised püüavad vastavuse tagamise mõistliku aja suhtes kokkuleppele jõuda.

2. Kui lepinguosalised ei jõua mõistliku aja suhtes kokkuleppele, võib kaebuse esitanud lepinguosaline kõige varem 20 päeva pärast lõikes 1 osutatud teate edastamise kuupäeva esitada algsele vahekohtule kirjaliku taotluse mõistliku aja kindlaksmääramiseks. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 20 päeva jooksul pärast sellise taotluse edastamise kuupäeva.
3. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, edastab kaebuse esitanud lepinguosalisele kirjaliku teate lõpparuande järgimisel tehtud edusammude kohta hiljemalt 30 päeva enne mõistliku aja möödumist.
4. Lepinguosalised võivad leppida kokku mõistliku aja pikendamises.

ARTIKKEL 26.15

Vastavuse kontroll

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab kaebuse esitanud lepinguosalisele hiljemalt mõistliku aja möödumise kuupäeval meetmetest, mida ta on lõpparuande järgimiseks võtnud.

2. Kui lepinguosalisel ei jõua kokkuleppele vastavuse tagamiseks võetud meetme olemasolus või nende vastavuses käesoleva lepinguga hõlmatud sätetele, võib kaebuse esitanud pool kirjalikult taotleda, et selles küsimuses teeks otsuse algne vahekohus. Taotluses nimetatakse võimalik vaidlusalune meede ja selgitatakse, kuidas see meede kujutab endast käesoleva lepinguga hõlmatud sätete rikkumist, viisil, mis on piisav kaebuse õigusliku aluse selgeks esitamiseks. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 54 päeva jooksul pärast sellise taotluse edastamise kuupäeva.

ARTIKKEL 26.16

Ajutised õiguskaitsevahendid

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, alustab kaebuse esitanud lepinguosalisega viimase taotlusel konsultatsioone, et leppida kokku mõlemale poolele vastuvõetavas kompensatsioonis, kui:
 - a) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab kaebuse esitanud lepinguosalisele, et lõpparuannet ei ole võimalik järgida;
 - b) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, ei edasta artiklis 26.13 „Vastavuse tagamise meetmed“ osutatud tähtaja jooksul või enne mõistliku aja möödumist teadet vastavuse tagamiseks võetud meetmete kohta;
 - c) vahekohus leiab, et vastavuse tagamiseks ei ole võetud ühtegi meetet; või

- d) vahekohus leiab, et vastavuse tagamiseks võetud meede ei ole käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega kooskõlas.
2. 19. peatükiga „Kaubandus ja kestlik areng“ seotud vaidluste suhtes kohaldatakse käesolevat artiklit, kui:
- a) tekib lõike 1 punktis a, b või c osutatud olukord ja artikli 26.12 „Lõpparuanne“ kohases lõpparuandes leitakse, et rikutud on:
- i) artikli 19.3 „Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud“ lõiget 3 või
 - ii) artikli 19.6 „Kaubandus ja kliimamuutused“ lõiget 3, kui vahekohus leiab oma lõpparuandes, et lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, ei ole hoidunud tegevusest või tegevusetusest, mis kahjustab oluliselt Pariisi kliimakokkuleppe eesmärki; või
- b) tekib lõike 1 punktis d osutatud olukord ja vastavust kontrolliva vahekohtu artikli 26.15 „Vastavuse kontroll“ kohases otsuses leitakse, et rikutud on:
- i) artikli 19.3 „Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud“ lõiget 3 või
 - ii) artikli 19.6 „Kaubandus ja kliimamuutused“ lõiget 3, kui vahekohus leiab oma otsuses, et lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, ei ole hoidunud tegevusest või tegevusetusest, mis kahjustab oluliselt Pariisi kliimakokkuleppe eesmärki.

3. Kui kaebuse esitanud lepinguosaline otsustab lõigetes 1 ja 2 osutatud asjaolude korral kompensatsiooniga seotud konsultatsioone mitte taotleda või kui lepinguosalisel ei jõua kompensatsiooni suhtes kokkuleppele 20 päeva jooksul pärast kompensatsiooni üle peetavate konsultatsioonide alustamist, võib kaebuse esitanud lepinguosaline edastada lepinguosalisele, kelle vastu kaebus esitati, kirjaliku teate selle kohta, et ta kavatseb peatada käesoleva lepinguga hõlmatud sätetest tulenevate kohustuste täitmise. Teates märgitakse, millises ulatuses kavatsetakse kohustuste täitmine peatada.
4. Kaebuse esitanud lepinguosaline võib kohustuste täitmise peatada 10 päeva pärast lõikes 3 osutatud teate edastamise kuupäeva, välja arvatud juhul, kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, esitab lõike 6 kohase kirjaliku taotluse.
5. Kohustuste täitmise peatamise ulatus ei tohi olla suurem rikkumise tõttu saamata jääva või väheneva kasu ulatusest.
6. Kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, leiab, et kohustuste täitmise peatamise teatatud ulatus on suurem rikkumise tõttu saamata jääva või väheneva kasu ulatusest või et lõikes 2 sätestatud tingimused ei ole täidetud, võib ta enne lõikes 4 sätestatud 10-päevase tähtaja möödumist esitada algsele vahekohtule kirjaliku taotluse selles küsimuses otsuse tegemiseks. Vahekohus esitab oma otsuse kohustuste täitmise peatamise ulatuse või lõikes 2 sätestatud tingimuste täidetuse kohta lepinguosalistele 30 päeva jooksul pärast kõnealuse taotluse saamist. Kohustuste täitmist ei peatata enne, kui vahekohus on otsuse teinud. Kohustuste täitmise peatamine peab olema selle otsusega kooskõlas.

7. Käesoleva artikli kohane kohustuste peatamine või kompenseerimine on ajutine ja seda ei kohaldata, kui:

- a) lepinguosalisel on jõudnud artikli 26.26 „Mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus“ kohaselt mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni;
- b) lepinguosalisel on kokku leppinud, et vastavuse tagamiseks võetud meede viib selle lepinguosalise, kelle vastu kaebus esitati, vastavusse käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega; või
- c) vastavuse tagamiseks võetud meede, mis vahekohtu arvates on käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega vastuolus, on kehtetuks tunnistatud või seda on muudetud selliselt, et viia lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, nende sätetega vastavusse.

ARTIKKEL 26.17

Ajutiste õiguskaitsevahendite kasutamise järel võetavate vastavuse tagamise meetmete kontroll

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, edastab kaebuse esitanud lepinguosalisele teate meetmete kohta, mida ta on võtnud pärast kohustuste täitmise peatamist või ajutise kompenseerimise kohaldamist. Kaebuse esitanud lepinguosaline lõpetab kohustuste täitmise peatamise 30 päeva jooksul pärast selle teate saamist, välja arvatud lõikes 2 osutatud juhtudel. Kui on kohaldatud kompenseerimist, võib lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, lõpetada kompenseerimise kohaldamise 30 päeva jooksul pärast vastavuse tagamisest teatamist, välja arvatud lõikes 2 osutatud juhtudel.

2. Kui lepinguosalisel ei jõua 30 päeva jooksul pärast kõnealuse teate edastamise kuupäeva kokkuleppele, kas teatatud meede viib selle lepinguosalise, kelle vastu kaebus esitati, käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega vastavusse, võib kumbki lepinguosaline esitada algsele vahekohtule kirjaliku taotluse selles küsimuses otsuse tegemiseks; kui seda taotlust ei esitata, siis lõpetatakse olenevalt olukorrast kohustuste täitmise peatamine või kompenseerimine. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 46 päeva jooksul pärast taotluse edastamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et vastavuse tagamiseks võetud meede on käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega kooskõlas, lõpetatakse olenevalt olukorrast kohustuste täitmise peatamine või kompenseerimine. Kui see on asjakohane, kohandab kaebuse esitanud lepinguosaline kohustuste täitmise peatamise või kompenseerimise ulatust, võttes arvesse vahekohtu otsust.

3. Kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, leiab, et kaebuse esitanud lepinguosalise poolt kohustuste täitmise peatamise ulatus on suurem rikkumise tõttu saamata jääva või väheneva kasu ulatusest, võib ta esitada algsele vahekohtule kirjaliku taotluse selles küsimuses otsuse tegemiseks.

ARTIKKEL 26.18

Vahekohtunike asendamine

Kui vahekohtunik ei saa käesoleva jao kohase vaidluste lahendamise menetluse käigus vahekohtu töös osaleda või ta taandab end või tuleb asendada, kuna ta ei vasta 26-B lisa „Vahekohtunike ja lepitajate käitumisjuhend“ nõuetele, kohaldatakse artiklis 26.5 „Vahekohtu moodustamine“ sätestatud korda ning seda vahekohtunikku asendaval vahekohtunikul on kõik algse vahekohtuniku volitused ja kohustused. Vahekohtu aruande või otsuse esitamise tähtaega pikendatakse uue vahekohtuniku nimetamiseks vajaliku aja võrra.

ARTIKKEL 26.19

Kodukord

1. Vahekohtumenetlusi reguleerivad käesolev jagu ja 26-A lisa „Kodukord“.
2. Vahekohtu istungid on avalikud, kui 26-A lisas „Kodukord“ ei ole sätestatud teisiti.

ARTIKKEL 26.20

Peatamine ja lõpetamine

1. Mõlema lepinguosalise taotlusel peatab vahekohus oma töö lepinguosaliste vahel kokku lepitud ajavahemikuks, mis ei ületa 12 järjestikust kuud.
2. Vahekohus jätkab oma tööd mõlema lepinguosalise kirjalikul taotlusel enne peatamisperioodi lõppu või ühe lepinguosalise kirjalikul taotlusel pärast peatamisperioodi lõppu. Taotluse esitanud lepinguosaline teavitab oma taotlusest teist lepinguosalist. Kui vahekohus ei jätkka oma tööd käesoleva lõike kohase peatamisperioodi lõppedes, siis vahekohtu volitused aeguvad ja vaidluse lahendamise menetlus lõpetatakse.
3. Vahekohtu töö peatamise korral pikendatakse käesolevas jaos sätestatud tähtaegu sama aja võrra, mille jooksul vahekohtu töö oli peatatud.

ARTIKKEL 26.21

Õigus teavet taotleda ja saada

1. Vahekohus võib lepinguosalise taotlusel või omal algatusel taotleda lepinguosalistelt asjaomast teavet, mida ta peab vajalikuks ja asjakohaseks. Lepinguosalised vastavad vahekohtu teabetaotlusele kiiresti ja ammendavalt.
2. Vahekohus võib lepinguosalise taotlusel või omal algatusel hankida mis tahes allikast teavet, mida ta peab asjakohaseks. Lisaks on vahekohtul õigus küsida vastavalt lepinguosaliste vahel kokkulepitud tingimustele ka ekspertide arvamust, kui ta peab seda asjakohaseks.
3. 19. peatükis „Kaubandus ja kestlik areng“ osutatud mitmepoolsete lepingute ja juriidiliste dokumentide järgimisega seotud küsimustes peaksid välisekspertide arvamused või vahekohtu taotletav teave sisaldama teavet ja nõuandeid ILO-lt või mitmepoolsete keskkonnalepingute alusel loodud asjaomastelt organitelt või organisatsioonidelt.
4. Vahekohus käsitleb lepinguosalise füüsilistelt isikutelt või lepinguosalise territooriumil asutatud juriidilistelt isikutelt saadud *amicus curiae* esildisi vastavalt 26-A lisale „Kodukord“.
5. Mis tahes teave või aramus, mille vahekohus on saanud käesoleva artikli kohaselt, tehakse lepinguosalistele kättesaadavaks ja lepinguosalised võivad selle kohta märkusi esitada.

ARTIKKEL 26.22

Tõlgendamisreeglid

1. Vahekohus tõlgendab käesoleva lepinguga hõlmatud sätteid kooskõlas rahvusvahelise avaliku õiguse tõlgendamise tavaeeskirjadega, sealhulgas nendega, mis on kodifitseeritud rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioonis, mis sõlmiti Viinis 23. mail 1969.
2. Vahekohus võtab arvesse ka asjakohaseid tõlgendusi, mis on esitatud WTO vaekogude ja apellatsioonikogu aruannetes, mille WTO vaidluste lahendamise organ on vastu võtnud.
3. Vahekohtu aruanded ja otsused ei suurenda ega vähenda lepinguosaliste käesolevast lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi.

ARTIKKEL 26.23

Vahekohtu aruanded ja otsused

1. Vahekohtu arutelud on konfidentsiaalsed. Vahekohus teeb kõik endast oleneva, et koostada aruandeid ja teha otsuseid konsensuse alusel. Kui see ei ole võimalik, teeb vahekohus otsuse häälteenamusega. Individuaalsete vahekohtunike arvamusi ei avalikustata ühelgi juhul.
2. Lepinguosalised aktsepteerivad vahekohtu otsuseid ja aruandeid tingimusteta. Vahekohtu otsuste ja aruannetega ei looda füüsilistele ja juriidilistele isikutele õigusi ega kohustusi.

3. Kumbki lepinguosaline teeb vahekohtu aruanded ja otsused ning tema esildised üldsusele kättesaadavaks, rakendades konfidentsiaalse teabe kaitset.

4. Vahekohus ja lepinguosalistes käsitlevad konfidentsiaalsena mis tahes teavet, mille lepinguosaline on vahekohtule esitanud vastavalt 26-A lisa „Kodukord“ punktidele 34–36.

ARTIKKEL 26.24

Vaidluse lahendamise organi valik

1. Kui vaidlus on seotud konkreetse meetmega, millega väidetavalt rikutakse käesoleva lepinguga hõlmatud sätteid ja sisuliselt samaväärset kohustust, mis tuleneb mis tahes muust rahvusvahelisest kaubanduslepingust, mille osalised mõlemad lepinguosalistes on, sealhulgas WTO asutamislepingust tulenevat kohustust, valib õiguskaitset taotlev lepinguosaline organi, kus vaidlus lahendada.

2. Kui lepinguosaline on valinud vaidluse lahendamise organi ja algatanud vaidluse lahendamise menetluse vastavalt käesolevale jaole või muule rahvusvahelisele lepingule, ei algata ta lõikes 1 nimetatud konkreetse meetmega seoses vaidluse lahendamise menetlust ühegi muu lepingu kohaselt, välja arvatud juhul, kui esimesena valitud vaidluse lahendamise organ ei saa menetluslikel või kohtualluvuslikel põhjustel otsust teha.

3. Käesoleva artikli kohaldamisel kehtib järgmine:

a) käesoleva jao kohane vaidluse lahendamise menetlus loetakse algatatuks lepinguosalise vahekohtutaotlusega, mis esitatakse vastavalt artiklile 26.4 „Vahekohtumenetluse algatamine“;

- b) WTO asutamislepingu kohane vaidluse lahendamise menetlus loetakse algatatuks lepinguosalise vahekohtutaotlusega, mis esitatakse vastavalt vaidluste lahendamise käsitusleppe artiklile 6; ja
 - c) mis tahes muu rahvusvahelise kaubanduslepingu kohane vaidluse lahendamise menetlus loetakse algatatuks vastavalt kõnealuse lepingu asjakohastele sätetele.
4. Ükski käesoleva lepingu säte ei takista lepinguosalist peatamast kohustuste täitmist, kui seda on lubanud WTO vaidluste lahendamise organ või kui see on lubatud vaidluse lahendamise menetluste kohaselt, mis on ette nähtud mis tahes muu rahvusvahelise kaubanduslepinguga, mille osalised vaidluses osalevad pooled on. Lepinguosaline ei tugine WTO asutamislepingule ega ühelegi muule lepinguosaliste vahelisele rahvusvahelisele kaubanduslepingule, et takistada teist lepinguosalist peatamast kohustuste täitmist käesoleva peatüki kohaselt.

D JAGU

LEPITUS

ARTIKKEL 26.25

Lepitus

Lepinguosalised võivad kasutada lepitusmenetlust mis tahes meetme puhul, mida lepinguosaline peab lepinguosaliste vahelist kaubandust ja investeerimist kahjustavaks. Lepitusmenetluse kord on sätestatud 26-C lisas „Lepitusmenetluse kord“.

E JAGU

ÜLDSÄTTED

ARTIKKEL 26.26

Mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus

1. Lepinguosalised võivad kõigi artiklis 26.2 „Kohaldamisala“ osutatud vaidluste puhul igal ajal kokku leppida mõlemat lepinguosalist rahuldavas lahenduses.
2. Kui mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus leitakse vahekohtu- või lepitusmenetluse jooksul, teatavad lepinguosalistes sellisest lahendusest üheskoos olenevalt asjaoludest kas vahekohtu eesistujale või lepitajale. Pärast selle teate edastamist vahekohtu- või lepitusmenetlus lõpetatakse.
3. Kõik lepinguosaliste vahel kokku lepitud lahendused tehakse üldsusele kättesaadavaks.
4. Kumbki lepinguosaline võtab kõik meetmed, mis on vajalikud mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduse rakendamiseks kokkulepitud aja jooksul.
5. Lahendust rakendav lepinguosaline teatab hiljemalt kokkulepitud ajavahemiku lõpuks teisele lepinguosalisele kirjalikult kõikidest mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduse rakendamiseks võetud meetmetest.

ARTIKKEL 26.27

Ajavahemikud

1. Kõiki käesolevas peatükis sätestatud ajavahemikke arvestatakse kalendripäevades alates nendega seotud toimingule järgnevast päevast, kui ei ole sätestatud teisiti.
2. Kõiki käesolevas peatükis sätestatud ajavahemikke võib lepinguosaliste vastastikusel kokkuleppel muuta.
3. Seoses C jaoga „Vahekohtumenetlus“ võib vahekohus igal ajal teha lepinguosalistele ettepaneku muuta ükskõik millist käesolevas peatükis sätestatud ajavahemikku, lisades ettepaneku põhjenduse.

ARTIKKEL 26.28

Kulud

1. Kumbki lepinguosaline kannab vahekohtu- või lepitusmenetluses osalemisest tulenevad kulud ise.
2. Kui 26-A lisas „Kodukord“ ei ole sätestatud teisiti, jagavad lepinguosalised ühiselt ja võrdselt korralduslike küsimustega seotud kulud, sealhulgas vahekohtunike ja lepitajate töötasu ja kulud. Vahekohtunike ja lepitajate töötasu peab olema kooskõlas WTO standarditega.

3. Kaubanduskomitee võib võtta vastu otsuse, milles sätestatakse vahekohtunike ja lepitajate tasustamise ja kulude hüvitamise parameetrid või muud üksikasjad, sealhulgas võimalikud menetlusega seotud kulud. Kuni sellise otsuse tegemiseni määratakse vahekohtunike ja lepitajate töötasu ja kulude hüvitamine ning võimalike seonduvate kulude hüvitamine kindlaks vastavalt 26-A lisa „Kodukord“ punktile 10.

ARTIKKEL 26.29

Lisade muutmine

Kaubanduskomitee võib muuta 26-A lisa „Kodukord“ ja 26-B lisa „Vahekohtunike ja lepitajate käitumisjuhend“.

27. PEATÜKK

LÕPPSÄTTED

ARTIKKEL 27.1

Muudatused

1. Lepinguosalised võivad kirjalikult kokku leppida käesoleva lepingu muutmises.
2. Muudatused jõustuvad teise kuu esimesel päeval pärast kuupäeva, mil lepinguosalised vahetavad kirjalikke teateid kinnitusega selle kohta, et nende poolt on kõnealuste muudatuste jõustumiseks vajalikud õiguslikud nõuded täidetud ja menetlused lõpule viidud, või lepinguosaliste vahel kokku lepitud hilisemal kuupäeval.
3. Kaubanduskomitee võib käesolevat lepingut muuta oma otsusega, kui nii on ette nähtud artiklis 24.3 „Kaubanduskomitee tehtavad muudatused“. Kaubanduskomitee otsuses määratakse kindlaks asjaomaste muudatuste jõustumise kuupäev, või kui lepinguosalise õigussüsteem seda nõuab, nähakse ette, et need muudatused jõustuvad pärast seda, kui lepinguosalised on kirjalikult teatanud vajalike õiguslike nõuete täitmisest ja menetluste lõpuleviimisest.

ARTIKKEL 27.2

Jõustumine

1. Käesolev leping jõustub teise kuu esimesel päeval pärast kuupäeva, mil lepinguosalisel vahetavad kirjalikke teateid kinnitusega selle kohta, et nende poolt on käesoleva lepingu jõustumiseks vajalikud õiguslikud nõuded täidetud ja menetlused lõpule viidud. Lepinguosalisel võivad kokku leppida, et käesolev leping jõustub mõnel muul kuupäeval.
2. Lõikes 1 osutatud teated saadetakse Euroopa Liidu Nõukogu peasekretariaadile ja Uus-Meremaa välis- ja kaubandusministeeriumile.

ARTIKKEL 27.3

Lepingu lõpetamine

1. Käesolev leping kehtib kuni selle lõpetamiseni vastavalt lõikele 2.
2. Lepinguosaline võib teatada teisele lepinguosalisele oma kavatsusest käesolev leping lõpetada. Liidule saadetav teade saadetakse Euroopa Liidu Nõukogu peasekretariaadile ning Uus-Meremaale saadetav teade saadetakse Uus-Meremaa välis- ja kaubandusministeeriumile. Käesoleva lepingu lõpetamine jõustub kuus kuud pärast kõnealuse teate kättetoimetamist, kui lepinguosalisel ei lepi kokku teisiti.

ARTIKKEL 27.4

Kohustuste täitmine

1. Kumbki lepinguosaline vastutab täiel määral kõigi käesoleva lepingu sätete järgimise eest.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et võetakse kõik vajalikud meetmed, et jõustada käesoleva lepingu sätted, sealhulgas tagada nende järgimine kõigil valitsemistasanditel ja ka delegeeritud valitsemispädevust täitvate isikute poolt. Kumbki lepinguosaline täidab käesolevas lepingus sätestatud kohustusi heas usus.

3. Käesolev leping on osa partnerluslepingu artikli 52 lõikes 1 osutatud ühisest institutsioonilisest raamistikust. Lepinguosaline võib võtta käesoleva lepinguga seotud asjakohaseid meetmeid partnerluslepingu artikli 2 lõikes 1 või artikli 8 lõikes 1 partnerluslepingu oluliste osadena kirjeldatud kohustuste eriti raske ja märkimisväärse rikkumise korral, mis seab ohtu rahvusvahelise rahu ja julgeoleku ning nõuab viivitamatut reageerimist. Lepinguosaline võib võtta käesoleva lepinguga seotud asjakohaseid meetmeid ka sellise tegevuse või tegevusetuse korral, mis kahjustab oluliselt Pariisi kliimakokkuleppe eesmärki. Sellised asjakohased meetmed võetakse partnerluslepingu artiklis 54 sätestatud korras.

ARTIKKEL 27.5

Delegeeritud pädevus

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, tagab kumbki lepinguosaline, et kui juriidiline isik, sealhulgas riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopol, täidab lepinguosalise poolt talle delegeeritud pädevuse raames regulatiivseid, haldus- või muid valitsusfunktsioone, tegutseb see isik kooskõlas lepinguosalise kohustustega, mis tulenevad käesolevast lepingust.

ARTIKKEL 27.6

Vahetu õigusmõju puudumine

1. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, nagu annaks see isikutele muid õigusi või määraks neile muid kohustusi kui need, mis lepinguosaliste vahel tekivad rahvusvahelise avaliku õiguse alusel.
2. Lepinguosaline ei näe oma õigusnormidega ette nõudeõigust teise lepinguosalise vastu põhjusel, et teise lepinguosalise meede on vastuolus käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 27.7

Õigusnormid ja nende muudatused

Kui ei ole sätestatud teisiti, siis loetakse, et kui käesolevas lepingus viidatakse lepinguosalise õigusnormidele, hõlmavad need õigusnormid ka nende muudatusi.

ARTIKKEL 27.8

Käesoleva lepingu lahutamatud osad

1. Käesoleva lepingu lisad, liited, deklaratsioonid, ühisdeklaratsioonid ja joonealused märkused moodustavad käesoleva lepingu lahutamatu osa.

2. Iga käesoleva lepingu lisa, kaasa arvatud selle liited, moodustab lahutamatu osa peatükist, milles viidatakse kõnealusele lisale või millele on osutatud kõnealuses lisas. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et:

- a) 2-A lisa „Tollitariifide kaotamise ajakavad“ ja selle liited moodustavad 2. peatüki „Kaupade võrdne kohtlemine ja turulepääs“ lahutamatu osa;
- b) 3-A lisa „Sissejuhatavad märkused tootepõhiste päritolureeglite kohta“, 3-B lisa „Tootepõhised päritolureeglid“ koos selle liidetega, 3-C lisa „Päritolukinnituse tekst“, 3-D lisa „Artikli 3.3 „Päritolu kumulatsioon“ lõikes 4 osutatud tarnija deklaratsioon“, 3-E lisa „Ühisdeklaratsioon seoses Andorra Vürstiriigiga“ ja 3-F lisa „Ühisdeklaratsioon seoses San Marino Vabariigiga“ moodustavad 3. peatüki „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“ lahutamatu osa;
- c) 6-A lisa „Pädevad asutused“, 6-B lisa „Taimede ja taimsete saadustega seotud piirkondlikud tingimused“, 6-C lisa „Sanitaar- ja fütosanitaarmedetmete samaväärsuse tunnustamine“, 6-D lisa „Auditeerimise või kontrollimise suunised ja kord“, 6-E lisa „Sertifitseerimine“ ja 6-F lisa „Impordikontrollid ja -tasud“ moodustavad 6. peatüki „Sanitaar- ja fütosanitaarmedetmed“ lahutamatu osa;

- d) 9-A lisa „Vastavushindamise (dokumentide) aktsepteerimine“, 9-B lisa „Mootorsõidukid ja nende seadmed või osad“ koos selle liitega, 9-C lisa „Artikli 9.10 lõike 5 punktis b osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks toiduks mittekasutatavate toodete ohutuse ning seonduvate ennetus-, piiravate ja parandusmeetmete kohta“, 9-D lisa „Artikli 9.10 lõikes 6 osutatud kord korrapäraseks teabevahetuseks nõuetele mittevastavate toiduks mittekasutatavate toodete suhtes võetud meetmete kohta, välja arvatud artikli 9.10 lõike 5 punktis b viidatud meetmed“ ja 9-E lisa „Veinid ja kanged alkohoolsed joogid“ koos selle liidetega moodustavad 9. peatüki „Tehnilised kaubandustökked“ lahutamatu osa;
- e) 10-A lisa „Kehtivad meetmed“, 10-B lisa „Tulevased meetmed“, 10-C lisa „Ettevõtte asutamise eesmärgil ärivisiidil olevad isikud, ettevõtjasiseselt üleviidud töötajad ja lühiajalisel ärivisiidil olevad isikud“, 10-D lisa „Lühiajalisel ärivisiidil olevate isikute tegevuste loetelu“, 10-E lisa „Lepingulised teenuseosutajad ja sõltumatud spetsialistid“ ja 10-F lisa „Füüsiliste isikute liikumine ärilisel eesmärgil“, kaasa arvatud nende lisade liited, moodustavad 10. peatüki „Investeeringute liberaliseerimine ja teenustekaubandus“ lahutamatu osa;
- f) 13. lisa „Energiakaupade, süsivesinike ja toorainete loetelud“ moodustab 13. peatüki „Energia ja toorained“ lahutamatu osa;
- g) 14. lisa „Riigihanketurule juurdepääsuga seotud kohustused“ moodustab 14. peatüki „Riigihanked“ lahutamatu osa;

- h) 18. peatüki „Intellektuaalomand“ 18-A lisa „Tooteklassid“ ja 18-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelud“;
- i) 19. lisa „Keskkonnakaubad ja -teenused“ moodustab 19. peatüki „Kaubandus ja kestlik areng“ lahutamatu osa;
- j) 24. lisa „Kaubanduskomitee kodukord“ moodustab 24. peatüki „Sätted institutsioonide kohta“ lahutamatu osa;
- k) 26-A lisa „Kodukord“, 26-B lisa „Vahekohtunike ja lepitajate käitumisjuhend“ ja 26-C lisa „Lepitusmenetluse kord“ moodustavad 26. peatüki „Vaidluste lahendamine“ lahutamatu osa ning
- l) 27. lisa „Ühisdeklaratsioon tolliliidu kohta“ moodustab 27. peatüki „Lõppsätted“ lahutamatu osa.

ARTIKKEL 27.9

Autentsed tekstid

Käesolev leping on koostatud kahes eksemplaris bulgaaria, eesti, hispaania, hollandi, horvaadi, iiri, inglise, itaalia, kreeka, leedu, läti, malta, poola, portugali, prantsuse, rootsi, rumeenia, saksa, slovaki, sloveeni, soome, taani, tšehhi ja ungari keeles, kusjuures kõik tekstid on võrdselt autentsed.

SELLE KINNITUSEKS on täievolilised esindajad käesolevale lepingule alla kirjutanud.

(Koht)... (kuupäev)...

Euroopa Liidu nimel

Uus-Meremaa nimel